

Sametingets plenum

Møtebok 3/99

Tid: 28. september - 1. oktober 1999

Sted: Samelandssenteret, Kárášjohka

Sak 27/99	Konstituering - permisjoner, innkalte vararepresentanter, navneopprop - godkjenning av innkalling og saksliste	
Sak 28/99	Kunngjøring av nye saker	
Sak 29/99	Møteplan for Sametinget 2000	
Sak 30/99	Oppnevning av Sametingets klageorgan	
Sak 31/99	Spørsmål til Sametingsrådet i hht. forretningsorden §11	
Sak 32/99	Samerettsutvalgets innstilling NOU 1997:4 Naturgrunlaget for samisk kultur	
Sak 33/99	Sametingsrådets beretning om virksomheten	<i>Utsatt</i>
Sak 34/99	Jordbruk i samiske områder	
Sak 35/99	Innstilling fra Sametingets kontrollkomite	<i>Utsatt</i>

Møtesekvenser

Tid	Sak	Side
28. september kl. 09.00 - 12.05	27/99	3
	28/99	7
	29/99	9
	30/99	11
	31/99	12
28. september kl. 15.30 - 18.00	32/99	21
29. september kl. 09.00 - 12.10	32/99 forts.	
29. september kl. 15.00 - 18.05	32/99 forts.	
30. september kl. 09.00 - 12.00	32/99 forts.	
30. september kl. 15.00 - 18.00	32/99 forts.	
1. oktober kl. 09.00 - 10.00	34/99	141

Sign: SS / EKN

Sak 27/99 Konstituering

Saken påbegynt 28. september 1999 kl. 09.00.

Representanter

Følgende representanter var tilstede ved konstitueringen:

1. Berit Ranveig Nilssen
2. Magnhild Mathisen
3. Olav M. Dikkanen
4. Steinar Pedersen
5. Marie Therese N. Aslaksen
6. Nils Henrik Måsø
7. Ragnhild Nystad
8. Egil Olli
9. John Henrik Eira
10. Ole Henrik Magga
11. Per A. Bæhr
12. Isak M. O. Hætta
13. Sverre Andersen vararepresentant for Josef Vedhugnes
14. Peder Mathisen
15. Geir Liland
16. Randi Kvivesen vararepresentant for Willy Olsen
17. Randi Solli Pedersen
18. Eva Josefsen
19. Geir Tommy Pedersen
20. Hans Petter Myrland vararepresentant for Willy Ørnebakk
- 21.
22. Sven Roald Nystø
23. Margreta Påve Kristiansen
24. Randi Skum
25. Asbjørg Skåden
26. Ove Johnsen
27. Arvid Skjellhaug
28. Per Solli
29. Stein-Willy Andersen vararepresentant for Magne A. S. Huvva
30. Roger Pedersen
31. Ing-Lill Pavall
32. Anders Urheim vararepresentant for Amund Eriksen
33. Nils O. Nilsen
34. Jarle Jonassen
35. Einar Lifjell
36. Leif Elsvatn
37. Gro Merete Siri vararepresentant for Birger Nymo
38. Johan Mikkell Sara
39. Laila Gunilla Wilks

Sign: .....SS...../EKN.....

Innvilgede permisjoner

- Representant nr. 1 Berit Ranveig Nilssen innvilget permisjon 30. september - 1. oktober.
Representant nr. 3 Olav Dikkanen innvilget permisjon 1. oktober.
Representant nr. 10 Ole Henrik Magga innvilget permisjon 1. oktober.
Representant nr. 13 Josef vedhugnes innvilget permisjon 28. september - 1. oktober.
Representant nr. 16 Willy Olsen innvilget permisjon 28. september - 1. oktober.
Representant nr. 20 Willy Ørnebakk innvilget permisjon 28. september - 1. oktober.
Representant nr. 21 Tor Nilsen innvilget permisjon 28. september - 1. oktober.
Representant nr. 29 Magne A. S. Huuva innvilget permisjon 28. september - 1. oktober.
Representant nr. 32 Amund Eriksen innvilget permisjon 28. september - 1. oktober.
Representant nr. 37 Birger Nymo innvilget permisjon 28. september - 1. oktober.

Vararepresentanter

- Øystein Ballari møtte for representant Berit Ranveig Nilssen, 30 september - 1. oktober.
Sverre Andersen møtte for representant Josef Vedhugnes, hele plenumsmøtet.
Klemet Erland Hætta møtte for representant Ole Henrik Magga, 1. oktober.
Randi Kvivesen møtte for representant Willy Olsen, hele plenumsmøtet.
Hans Petter Myrland møtte for representant Willy Ørnebakk, hele plenumsmøtet.
Terje Josefsen møtte for representant Tor Nilsen, 29. september - 1. oktober.
Stein Willy Andersen møtte for representant Magne A. S. Huuva, hele plenumsmøtet.
Anders Urheim møtte for representant Amund Eriksen, hele plenumsmøtet.
Gro Merete Siri møtte for representant Birger Nymo, hele plenumsmøtet.

Sign: SS / EKN

I. Dokumenter

- Møteinnkalling av 30. august 1999 med innstilling til sakliste

II. Innleverte forslag

Møtelederskapets innstilling overfor Sametinget:

Innkalling av 30. august 1999 med sakliste og behandlingsmåte av sak 32/99 godkjennes.

Behandling av sak 32/99

Møtelederskapet har i samråd med presidenten og gruppelederne i Sametinget utsatt fristen for innlevering av forslag, forr.orden § 6 andre ledd, for sak 32/99 Samerettsutvalgets innstilling NOU 1997:4 Naturgrunnlaget for samisk kultur, til onsdag 29. september 1999 kl. 09.00. Vi gjør oppmerksom på at dette kun gjelder sak 32/99, forslag til andre saker på kjøreplanen leveres inn i hht § 6 andre ledd, dvs. kl. 16.00.

Møtelederskapet foreslår i hht forr.orden § 8 fjerde ledd, at debatten i sak 32/99 Samerettsutvalgets innstilling NOU 1997:4 Naturgrunnlaget for samisk kultur, deles i følgende avsnitt:

Tirsdag 28. sept. kl. 15.15 - 18.00	Romertallene I og II i Sametingsrådets innstilling - Innledning og grunnsyn <i>Saksordfører og gruppens hovedinnleder får utvidet taletid til 20 minutter i behandlingen av romertallene I og II, ellers vanlig taletid i hht forr.orden § 8.</i>
Onsdag 29. sept. kl. 09.00 - 12.00	Romertall III pkt. 1 - 2 - Eiendomsretten og annen rett til grunn, og forvaltningen av grunnen i Finnmark.
Onsdag 29. sept. kl. 15.00 - 18.00	Romertall III pkt. 3 - 9 Rett til forvaltningen av utmarksressursene, Tanavassdraget og Kautkeino-Altaelva, kyst- og fjordfiske, motorferdsel, reindrift, jordbruk og østsamene i Neiden.
Torsdag 30. sept. kl. 09.00 - 12.00	Romertall III pkt. 10 - 11 og romertall IV - Naturinngrep, administrative konsekvenser og lovgivning, og arbeidet videre.

Møtelederskapets innstilling onsdag 29. september 1999 kl. 15.00:

Pga tidsnød utsettes sakene 33/99 og 35/99 til neste plenumsmøte, 23. - 26. november 1999.

III. Votering

Av 39 representanter var 38 tilstede.

- Godkjenning av innkalling
Innkallingen av 30. august 1999 ble enstemmig godkjent
- Godkjenning av sakliste
Sakslisten som fulgte innkallingen ble enstemmig godkjent.

Sign: / EKN

3. Behandlingsmåte av sak 32/99 ble enstemmig godkjent.

Ny votering onsdag 29. september 1999 - utsettelsesforslaget:

Av 39 representanter var 39 tilstede.

4. Sakene 33/99 og 35/99 utsettes til neste plenumsmøte, 23. - 26. november 1999.

IV. Protokolltilførsel

Det ble ikke fremmet protokolltilførsel i denne sak.

V. Talerliste og replikkordskifte

	Taler	Replikk
1.	Johan Mikkel Sara, saksordfører	

VI. Sametingets vedtak etter voteringen er følgende:

Innkalling av 30. august 1999 med saksliste og behandlingsmåte av sak 32/99 ble enstemmig godkjent. Sakene 33/99 og 35/99 utsettes til neste plenumsmøte, 23. - 26. november 1999.

Saken ble avsluttet 28. september 1999 kl. 09.10.

Sign: SS / EKN

Sak 28/99 Kunngjøring av nye saker

Saken påbegynt 28. september 1999 kl. 09.10.

I. Dokumenter

Forslag 1, representant Einar Lifjell, NSR's sametingsgruppe:

ENDRINGER AV FORSKRIFTER I NATURRESERVAT

Fylkesmannen i Nordland har opphevet verneforskriften for Spjeltfjelldalen og Fisklausvatnet naturreservater, når det gjelder jakt med hund.

Reindriften og jordbruket er pålagt strenge reguleringsbestemmelser i verneforskriftene.

Vi ber Sametingsrådet være med på å påvirke myndighetene til å vurdere alle verneforskrifter i samiske områder.

Forslag 2, representant Asbjørg Skåden, NSR's sametingsgruppe:

Sametinget oppretter et bredt sammensatt utvalg av foreldre, fagfolk og politikere til å foreta en gjennomgang av opplærings situasjonen for samer utenfor forvaltningsområdet for samisk språk, og spesielt se på behovet i Sør-Troms/Nordre Nordland, lulesamisk og sør-samisk område.

Utvalget skal også foreslå tiltak. Utvalget bør tre i kraft senest 1. januar 2000.

Forslag 3, representant Nils C. Nilsen, NSR's sametingsgruppe:

ETABLERING AV STILLINGER SOM KONSULENT I SAMISK SPRÅK - SØR- OG LULESAMISK / OFOTEN - SØR-TROMS OMRÅDE

Sametinget etablerer konsulentstillinger for å styrke samisk språk i ovenfornevnte område.

II. Innleverte merknader og forslag

Møtelederskapets innstilling overfor Sametinget:

Alle innkomne forslag oversendes Sametingsrådet for videre behandling.

III. Votering

Av 39 representanter var 38 tilstede.

Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:

1. Møtelederskapets innstilling ble enstemmig vedtatt.

IV. Protokolltilførsel

Det ble ikke fremmet protokolltilførsel i denne sak.

Sign: SS / EKN

V. Talerliste og replikkordskifte

	Taler	Replikk
1.	Einar Lifjell	
2.	Asbjørg Skåden	
3.	Magnhild Mathisen	
4.	Sven-Roald Nystø	
5.	Nils O. Nilsen	
6.	Sven-Roald Nystø	

VI. Sametingets vedtak etter voteringen er følgende:

Alle innkomne forslag oversendes Sametingsrådet for videre behandling.

Saken avsluttet 28. september 1999 kl. 09.20.

Sign: SS / EKN

Sak 29/99 Møteplan for Sametinget 2000

Saken påbegynt 28. september 1999 kl. 09.20.

I. Dokumenter

– Kalender år 2000

II. Innleverte merknader og forslag

Sametingsrådets innstilling overfor Sametinget:

Sametinget fastsetter følgende møteplan for år 2000:

Uke 7	14. - 18. februar
Uke 21	22. - 26. mai
Uke 38	18. - 22. september
Uke 47	20. - 24. november

Forslag 1, representant Per A. Bæhr, Frie gruppe:

Forandring av møtedatoer :

Fra uke 38, 18. - 22. september til uke 39, 25. - 29. september.

Forslag 2, representant John Henrik Eira, NSR's sametingsgruppe

Septembermøtet holdes i uke 39 år 2000, 25. - 29. september, slik som i år.

III. Votering

Av 39 representanter var 38 tilstede.

– Sametingsrådets innstilling, om septembermøtet, ble trukket tilbake

Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:

1. Forslag 1 og 2 ble enstemmig vedtatt.
2. Sametingsrådets innstilling ble enstemmig vedtatt.

IV. Protokolltilførsel

Det ble ikke fremmet protokolltilførsel i denne sak.

V. Talerliste og replikkordskifte

Taler	Replikk
1. Isak Mathis O. Hætta, saksordfører	

Sign: SS / EKN

2.	Per A. Bæhr	
3.	John Henrik Eira	Sven-Roald Nystø
4.	Egil Olli	
5.	Isak Mathis O. Hætta	

VI. Sametingets vedtak etter voteringen er følgende:

Sametinget fastsetter følgende møteplan for år 2000:

Uke 7	14. - 18. februar
Uke 21	22. - 26. mai
Uke 39	25. - 29. september
Uke 47	20. - 24. november

Saken avsluttet 28. september 1999 kl. 09.30.

Sign: SS / EKN

Sak 30/99 Oppnevning av Sametingets klageorgan

Saken påbegynt 28. september 1999 kl. 09.30.

I. Dokumenter

– Valgkomiteen's møteprotokoll 1/99

II. Innleverte merknader og forslag

Valgkomitees innstilling overfor Sametinget:

Sametingets valgkomite foreslår følgende medlemmer i Sametinget klageorgan:

Leder:	Randi Kvivesen	Personlig varamedlem:	Josef Vedhugnes
Nesteleder:	Randi A. Skum	Personlig varamedlem:	A mund Eriksen
Medlem:	Ove Johnsen	Personlig varamedlem:	Peder Mathisen

III. Votering

Av 39 representanter var 38 tilstede.

Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:

1. Valgkomiteens innstilling ble enstemmig vedtatt.

IV. Protokolltilførsel

Det ble ikke fremmet protokolltilførsel i denne sak.

V. Talerliste og replikkordskifte

	Taler	Replikk
1.	Asbjørg Skåden	

VI. Sametingets vedtak etter voteringen er følgende:

Sametinget klageorgan består av følgende medlemmer:

Leder:	Randi Kvivesen	Personlig varamedlem:	Josef Vedhugnes
Nesteleder:	Randi A. Skum	Personlig varamedlem:	A mund Eriksen
Medlem:	Ove Johnsen	Personlig varamedlem:	Peder Mathisen

Saken avsluttet 28. september 1999 kl. 09.35.

Sign: SS / EKN

Sak 31/99 Spørsmål til Sametingsrådet i hht. forretningsorden § 11

Saken påbegynt 28. september 1999 kl. 09.35.

I. Dokumenter

- Spørsmål fra representant Nils Henrik Måsø, SP's sametingsgruppe, innkommet 26.08.99
- Spørsmål fra representant Per Solli, AP's sametingsgruppe, innkommet 20.09.99
- Spørsmål fra representant Per Solli, AP's sametingsgruppe, innkommet 20.09.99
- Spørsmål fra representant Roger Pedersen, SP's sametingsgruppe, innkommet 20.09.99
- Spørsmål fra representant Roger Pedersen, SP's sametingsgruppe, innkommet 20.09.99
- Spørsmål fra representant Roger Pedersen, SP's sametingsgruppe, innkommet 20.09.99

II. Innleverte spørsmål, svar og eventuelle forslag

Spørsmål fra representant Nils Henrik Måsø, SP's sametingsgruppe:

ER TVANGSSLAKTING AV REIN I SAMSVAR MED FOLKERETTEN?

Jeg vil med dette kreve en juridisk avklaring om tvangsslakting av rein er i samsvar med Grunnlovens og Folkerettens bestemmelser om å beskytte og sikre urbefolkningens næringsgrunnlag. Rein blir ansett som privat eiendom. Den juridiske avklaringen må derfor også skje i forhold til den individuelle rettigheten den enkelte utøver har. Vedtaket om tvangsslakting må ikke settes i verk før en slik folkerettslig avklaring foreligger.

I den sammenheng vil jeg bl.a vise til ILO konvensjonens bestemmelse, artikkel 3 pkt. 2, hvor det går frem at *«det skal ikke brukes noen form for makt eller tvang som bryter med menneskerettigheter og grunnleggende friheter for disse folk, innbefattet rettighetene i henhold til denne konvensjonen.»*

Vedtaket om tvangsslakting kommer overraskende på mange reindriftsutøvere med frykt for store negative konsekvenser, både helsemessig, sosiale, kulturelle og næringsmessige. Nå har også helsemyndighetene slått alarm og bedt om tiltak som kan dempe de sosiale og helsemessige skadene en slik tvangsslakting kan føre for den enkelte utøver. I sin ytterhet er man nemlig redd for at de med få rein aldri kan bygge opp sin flokk og av den grunn blir tvunget til å slutte uten noen form for erstatning. Man kan således stille spørsmål ved om staten med dette er i ferd med å foreta et nytt overgrep mot sin urbefolkning.

Fakta:

Ved inngåelsen av årets reindriftsavtale (1999-2000) er partene (staten og NRL) blitt enige om en ny strategi for reduksjon av reintallet i de distrikter i Finnmark der misforholdet mellom reintall og beiteressurser er størst. Distrikter med gjennomsnittsvekt under 72 kg for voksne simler (2 ½ år og eldre) skal nå defineres som «tiltaksdistrikt». I disse distriktene skal det stilles krav om slakting ut fra andelen simler som ikke oppnår et nærmere fastsatt vektkrav i løpet av sommeren 1999. Anbefalt grense er 67 kg slik at det blir den samme vektgrense som for de økonomiske virkemidlene på reindriftsavtalen.

Strategien går videre ut på at simlreduksjonen skjer etter en gjennomføringsplan som utarbeides av de respektive tiltaksdistrikter med sikte på utslakting i et omfang som tilsvarer

Sign: SS / EKN

det antall simler som er under den fastsatte vektgrensen, men begrenset til 40% av simleflokken i det enkelte år. Samtidig legges den nye ordningen med innløsning av driftsenheter fram som tilbud til driftsenhetene i disse distriktene. I tiltaksdistrikter hvor det ikke oppnås enighet om en gjennomføringsplan, eller hvor denne ikke følges opp, vil driftsenhetene bli pålagt utslakting med hjemmel i reindriftsloven.

Spørsmål fra representant Roger Pedersen, SVL's sametingsgruppe:

REINDRIFTAS PROBLEMER - TVANGSSLAKTING

Det har i den senere tid vært veldig mange medieoppslag om Landbruksdepartementets nye forskrift som innebærer nedslakting av alle reinsimler under 67 kilo. Målet med forskriftene er å redusere reintallet for å tilpasse det til beitegrunlaget på Finnmarksvidda. Reindriftssjef Jon Meløy sier til avisa Nordlys at han har foreslått overfor de ulike områdestyrene å fastsette et øvre reintall for på den måten å starte med å ta toppene, det vil si nedslakting i de største driftsenhetene, et forslag som er avvist.

De farer vi ser med dette forslaget fra Landbruksdepartementet er at de små driftsenhetene med for eksempel 400 til 500 rein risikerer å slakte ned 50% av flokken, noe som vil føre til fullstendig økonomisk ruin, mens problemet for driftsenheter med f.eks 3000 rein vil ha relativt mindre betydning. Denne forskriften vil dermed føre til at de små risikerer å forsvinne ut av næringa, mens de store kanskje blir større. Dette kan forsterke konfliktene i næring og ikke nødvendigvis garantere mindre press på beiteområdene.

Ordførerne i Karasjok og Kautokeino har bedt om møter med Landbruksministeren om det de oppfatter som et tiltak som vil føre til at de små driftsenheter vil bli fjernet fra næringa med tap av masse arbeidsplasser som resultat.

Spørsmål:

Hva har Sametingsrådet foretatt seg i forhold til denne forskriften fra Landbruksdepartementet?

Vil Sametingsrådet delta på et eventuelt møte med Landbruksministeren som støtte til ordførerne i Karasjok og Kautokeino?

Vil Sametingsrådet ta initiativ til en konsekvensanalyse for å se hvilke resultater denne forskriften vil ha for kulturen og livsgrunlaget for befolkningen i disse kommunene?

Kan Sametingsrådet støtte et forslag om at denne forskriften ikke skal gjelde reineiere med færre enn for eksempel 500 rein?

Sametingsrådets svar:

Sametingsrådet har fått to spørsmål vedrørende reindriftsavtalen 1999-2000. Rådet velger å se disse to spørsmålene i sammenheng.

Sametingsrådet vil først presisere at Sametinget har status som observatør på statens side under reindriftsforhandlingene mellom staten og reindriftens hovedorganisasjon NRL. Dette er en posisjon som Sametinget under plenum i mai i år, i sitt vedtak i sak 18/99 Reindriftsavtalen 1999-2000, har gitt uttrykk for at man ønsker å drøfte med Landbruksdepartementet, «... .. Sametinget mener det er hensiktsmessig med en gjennomgang av observatørrollen, både med hensyn til ansvar, myndighet og ressursbehov. ... ..». Dette er senere fulgt opp i oversendelsen av Sametingets vedtak i sak 18/99 til departementet.

Sign: SS / EKN

Dernest finner Sametingsrådet det hensiktsmessig å vise til at Sametinget i samme sak 18/99 har behandlet og omtalt nettopp situasjonen det vises til i begge spørsmålene. Under overskriften i vedtaket «*De spesielle utfordringene for reindriften i deler av Finnmark*», registrerer Sametinget at forhandlingspartene er blitt enige om foreliggende forslag. Videre påpeker Sametinget hvilke hensyn som må ivaretas i det videre arbeidet med reintalls-tilpassingen i deler av Finnmark:

«Situasjonen som har oppstått er sammensatt. En side av saken er de natur- og miljømessige hensyn, som selvsagt er sentrale i forhold til det økologiske grunnlaget for reindriften. Dernest har man de samfunnsmessige og kulturelle forhold, og det vil være mange utøvere og familier som blir direkte berørt av situasjonen. Sametinget finner grunn til å understreke at alle disse hensyn må ivaretas i det videre arbeidet med reintallstilpassningen.»

Sametinget har som det fremkommer videre av vedtaket gitt uttrykk for *hvordan* Sametinget mener utslakting skal skje, dersom «frivillig utslakting» i henhold til avtalen ikke blir gjennomført og Landbruksdepartementet i henhold til reindriftsavtalen fastsetter utslaktingskrav i forskrift. Sametinget mener følgende forutsetninger må legges til grunn:

« 1. øvre reintall pr driftsenhet fastsettes, dvs at man får ned «toppene»

2. hvis ikke det gir tilfredsstillende resultater, så må det foretas en prosentvis reduksjon»

Videre heter det i vedtaket:

«Sametinget har tidligere kommet med konkrete forslag til tiltak i tillegg til det partene er blitt enige om gjennom årets reindriftsavtale. Dette er omtalt i sak 23/99 Reindrifstyreets årsmelding 1998. Dette er forslag der oppmerksomheten rettes mot tiltak som kan gjennomføres relativt enkelt og uavhengig av de øvrige prosesser som foregår.»

Når det gjelder forskriften det henvises til av SVF, er det Sametingsrådets oppfatning at denne nødvendigvis må utarbeides på grunnlag av avtalen mellom partene. Sametinget har ikke vært med på det konkrete arbeidet med forskriften.

SVF spør også om rådet vil delta på møtet med landbruksministeren som støtte til ordførerne i Karasjok og Kautokeino. Sametinget som nasjonalt organ har når det gjelder kontakt med sentrale myndigheter valgt en noe annen fremgangsmåte. På det foreliggende grunnlag finner Sametingsrådet ikke å kunne delta.

SVF stiller også spørsmål som gjelder hvorvidt forskriften ikke skal gjelde reineiere med færre enn 500 rein. Sametingsrådet viser til at forskriften bygger på avtalen mellom partene. Sametinget har imidlertid tatt stilling til spørsmålet i sak 18/99, hva gjelder en eventuell utslakting basert på ikke-frivillighet, se utklipp fra møteboka ovenfor.

Senterpartiet har stilt spørsmål om tvangsslakting er i samsvar med folkeretten. Videre har SVF bedt Sametingsrådet ta initiativ til en konsekvensanalyse for å se resultater denne forskriften vil ha for kulturen og livsgrunnlaget for befolkningen i disse kommunene. Sametingsrådet vil sette dette i en større helhetlig sammenheng. Det er flere sider ved reindriften som burde vært vurdert og sett på, også fra et rettslig utgangspunkt. En slik helhetlig gjennomgang og oppfølging fra Sametingets side, krever at Sametinget har tilstrekkelig ressurser og er i en reell politisk posisjon i forhold til reindriftsspørsmål. Sametingsrådet viser til at Sametingets eget reindriftsplanutvalg er igang med sitt arbeid. Samtidig er en lovkommissjon oppnevnt for å se på reindriftslovgivningen. Sametingsrådet imøteser arbeidet som nå utføres når det gjelder reindrift.

Sign: SS / EKN

Spørsmål fra representant Per Solli, AP's sametingsgruppe:

Viser til Sametingsrådets brev til Sámiigiel Berošteaddjikk av 7.07.97 med referanse 752-2/97.

Hva er Sametingets holdning når det gjelder å gi støtte til språktiltak utenfor forvaltningsområdet for samelovens språkregler?

Vil Sametinget vente til det er oppnådd fullt ut tospråklighet i den kommunale forvaltningen i forvaltningsområdet for samelovens språkregler, før det gis ordinære språkmidler til områder utenfor forvaltningsområdet i en størrelsesorden som står i forhold til de midler som bevilges til samiske språktiltak fra sentrale myndigheter?

Sametingsrådets svar:

Sametingets holdning hva gjelder dette spørsmålet framgår i Sametingets vedtak i sak 46/98 Sametingets budsjett 1999.

I sak 46/99 fremgår følgende:

... vil Sametinget prioritere følgende formål i 1999

3. Styrke bevilgningen til språkprosjekter utenfor samelovens forvaltningsområde for samisk språk, post 53.3 styrkes med kr. 1,5 mill.

Totalbevilgningen for tiltaket er i 1999 dermed på kr. 2 956 000.

Solli's andre spørsmål vedrører Sametingets framtidige prioriteringer vedrørende midler til språktiltak i disse områdene. Sametinget har allerede prioritert områdene utenfor forvaltningsområdet ved å åpne for at noen av midlene som tidligere kun ble tildelt til de 6 kommunene, også kan gis til språkprosjekter utenfor forvaltningsområdet. I tillegg har tinget øket bevilgningen, jf. sak 46/99.

Sametingsrådet kan ikke se at en nå kan øke tilskuddet til områdene utenfor forvaltningsområdet i en slik grad at det tilsvarer tilskuddene gitt til disse kommunene. Ønsker Sametinget at alle kommuner med samisk befolkning stilles likt med hensyn til tilskudd til samiske språktiltak, må tinget endre retningslinjene slik at midlene kan fordeles likt mellom alle disse kommunene. En annen mulighet er at områder blir definert til å tilhøre forvaltningsområdet, med de plikter og rettigheter som derav følger. Problemet for Sametinget vil også da være å måtte prioritere og fordele en tilskuddspost mellom flere enn 6 kommuner. Inntil en slik eventuell utvidelse av forvaltningsområdet for samisk språk finner sted, må midler prioriteres av Sametinget i forbindelse med behandling av budsjett, og ved at søknader om midler til samiske språktiltak stiles til Sametinget ved Samisk språkråd.

Spørsmål fra representant Per Solli, AP's sametingsgruppe:**BRUK AV DET SAMISKE MANNTALLET**

Har Sametinget bragt på det rene hva det samiske valgmanntallet kan brukes til?

Vil Sametinget ta initiativ til å få informert kommunene hvilke retningslinjer som skal følges ved bruk av nevnte manntall?

Sametingsrådets svar:

I henhold til reglene om valg til Sametinget skal samemanntallet som hovedregel kun brukes til valg.

Sign: SS / EKN

Sametinget har imidlertid med hjemmel i valgreglene § 82 anledning til å gi andre samtykke til innsyn i samemantallet til forskning og til statistisk bearbeidelse.

Ved behandlingen av sameloven og forarbeidene til denne ble det satt strenge kriterier for å bevare tausheten om personer som hadde skrevet seg inn i samemantallet. Blant annet ble ikke mantallet tillatt ført på edb. Det ble også satt meget strenge betingelser for bruk at mantallet til annet enn valg. Senere er disse reglene blitt noe liberalisert, men reglene om å bevare de manntallsførtes anonymitet er fremdeles til stede.

En annen grunn til at samemantallet må behandles med forsiktighet er at mantallet er basert på frivillighet, og kan med dette gi et feil inntrykk av bl.a hvor det samiske folk bor ettersom store deler av den samiske befolkning ikke er registrert i samemantallet.

Når det gjelder spørsmålet om informasjon til kommunene om hvilken retningslinjer som skal brukes ved nevnte manntall, kan det opplyses at kommunene allerede er informert om dette. Forøvrig er dette noe som vil være aktuelt å prioritere i forbindelse med informasjon forut for neste sametingsvalg.

Spørsmål fra representant Roger Pedersen, SVL's sametingsgruppe:

SAMISK LÆREPLAN

Sametingets visepresident Ragnhild Nystad gikk i avisa Nordlys den 2. s Samisk læreplan i hele Nord-Norge.

Samenes Folkeforbund har tidligere reagert meget sterkt på dette utspillet, da vi er redd for at dette kan føre til å skape ennå større opinion mot mye av det vi alle i Sametinget jobber for ved at man i kommuner med meget liten eller ingen samisk befolkning i Nord-Norge blir pålagt å innføre noe man verken har behov for eller vil ha. SFF vil vise til de problemene man har hatt ved innføring av samisk læreplan i Indre-Finnmark der andelen av samisk befolkning er meget stor.

Spørsmål:

Hva er Sametingsrådets holdning til innføring av samisk læreplan i Nord-Norge - mener Sametingsrådet at læreplanen skal innføres i alle nordnorske kommuner?

Sametingsrådets svar:

SAMISK LÆREPLAN

Sametingsrådet ønsker først å oppklare en misforståelse; sametingsrepresentant Asbjørg Skåden er ikke leder, men tidligere leder av Samisk utdanningsråd. Nåværende leder er Hans Isak Olsen.

I forbindelse med Reform-97 og Sametingets behandling av saker relatert til denne reformen, krevde Sametinget at det ble utarbeidet et eget planverk for opplæring av samiske elever. Sametinget krevde samtidig også at det nasjonale læreplanverket skulle inneholde emner om samiske forhold. Bakgrunnen for kravene fra Sametinget var begrunnet i Sametingsplanens målsettinger.

Sametingsrådet er svært glad for at disse kravene ble innfridd, og for at Sametingets anbefaling om at samisk læreplan, L-97Samisk, skulle innføres i alle kommunene som tilhører forvaltningsområdet for samisk språk etter §3-1 i sameloven, senere ble fulgt opp av Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. Retten til opplæring etter L-97Samisk er i tillegg til i de nevnte kommuner, knyttet til at minst 10 elever i en kommune ønsker opplæring i og på

Sign: SS / EKN

samisk og dermed også får rett til opplæring etter L-97Samisk. En annen mulighet til å få opplæring etter L-97Samisk, er at andre kommuner eller deler av kommuner etter forskrift gitt av Kongen i statsråd, defineres som samisk område.

Problemet vi opplever i dag, er at det utenfor det allerede definerte «samisk distrikt», må være minst 10 elever i en kommune som ønsker opplæring i og på samisk, for å få slik opplæring. Dette antallet er i mange samiske områder vanskelig å nå. Situasjonen er dermed lite tilfredsstillende sett ut fra Sametingets mål om at alle samer skal ha rett til opplæring om samisk historie og om samiske samfunnsforhold, uansett hvor i landet de bor. Med andre ord er situasjonen i dag slik at i de områder der behovet kanskje er aller størst for opplæring etter det samiske læreplanverket, er dette vanskelig å få til.

I møtet med utdanningsministeren 17. september, kom det fram at departementet ikke foreløpig vil sette igang prosesser med sikte på å utvide området for «samisk distrikt» etter opplæringsloven. Departementet ønsker heller ved hjelp av skjønnsmidler bevilget til utdanningsdirektørene, å legge til rette for at flere elever kan få opplæring etter L-97Samisk.

Sametingsrådet er ikke fornøyd med dagens tilstand der kun elevene i 6 kommuner er sikret rett til opplæring etter L-97Samisk. Det samiske læreplanverket er utviklet med ståsted i det samiske samfunn. Læreplanverket er dermed tilpasset det nordlige Norge og den flerkulturelle virkelighet i denne landsdelen.

Sametingsrådet har fått uoffisielle signaler om at fagfolk innenfor skolesektoren flere steder i Nord-Norge helst hadde sett at de kunne gi opplæring etter dette planverket, da det er bedre tilpasset nordnorske elevers bakgrunn enn det nasjonale læreplanverket. Men rådet ser selvfølgelig at den ideelle situasjonen der alle elever i Nord-Norge får sin opplæring etter L-97Samisk, ikke er realistisk i dag. Sametingsrådet ser heller ikke at det er grunn til å endre det nåværende planverket før det er foretatt en evaluering av Reform-97, der også en evaluering av de nye læreplanverkene inngår.

Sametingsrådet er derfor av den oppfatning at en eventuell framtidig løsning kan være at det utvikles et tilpasset læreplanverk for Nord-Norge som tar utgangspunkt i landsdelens virkelighet, bl.a. historie, samfunnsliv og geografi. Ved å utvikle et slikt læreplanverk som ærlig tar utgangspunkt i landsdelen selv, vil en være nødt til å forholde seg til den samiske dimensjonen i landsdelens historie og nåtid. Spørsmålet vil til syvende og sist allikevel bli befolkningens og myndighetenes erkjennelse av og toleranse overfor, egen historie og nåtid.

Sametingsrådet ser dessuten det som en prioritert oppgave og nå medvirke til at det utvikles læremidler som godkjennes i forhold til L-97Samisk.

Spørsmål fra representant Roger Pedersen, SVL's sametingsgruppe:

SAMERADIOENS UTBYGGING TIL DIGITAL RADIO

Samenes folkeforbund har tidligere uttrykt bekymring for at de samiske radiosendingene fra NRK ikke når ut til hele den samiske befolkningen. Vi tok dette opp i et brev til NRK Sámi Radio, spesielt med tanke på at ikke alle samiske velgerne til Sametinget nås av valgsendingene.

I dag foreligger planer om å innføre en digital samisk radiokanal, som i følge NRK vil løse problemene vi i dag opplever fordi sameradioen ikke har en egen kanal, men må bryte andre populære sendinger.

I utgangspunktet er vi selvsagt positive til at alle samer i hele landet får et likt radiotilbud, men vi ser likevel et par problemer med den utbyggingen av digitalradio som nå foregår.

Sign: EKN

Sameradiosjefen sier i brev til SFF at den nye digitale radiokanalen vil gi alle et bedre radiotilbud. Samtidig spres det usikkerhet om hvor mange som vil kunne nås av disse sendingene: I flere presseoppslag de siste ukene har NRKs radiosjef Tor Fuglevik uttalt at det ikke vil ta mange år før digitalradioen vil nå mer enn 50% av befolkningen i Norge.

Dette samsvarer med opplysninger vi har hentet fra Norkring, som eier og driver kringkastingsnettverket i Norge. På sine internettsider har Norkring et kart som viser at ved utgangen av 1999 skal digital radio bygges ut i deler av landet. I Nord-Norge gjelder dette Kautokeino og Karasjok, i tillegg til en del områder i Sør-Norge, dvs. hele østlandsområdet og Gudbrandsdalen/Østerdalen til og med Steinkjer. Så vidt vi kan forstå vil om lag 50% av befolkningen være nådd i løpet av 1999. Norkring opplyser at målsettingen er 95% i løpet av noen år, men har ingen opplysninger om hvor lang tid utbyggingen vil ta. Det sies for eksempel ingenting om når digital sendinger vil kunne mottas i samiske områder utenfor indre Finnmark.

Det andre problemet med overgang til digitale radiosendinger er at det krever at lytterne anskaffer nye radiomottakere. I den grad slike apparater i det hele tatt produseres, er prisen på mottakerne så høy at vanlige folk verken har råd eller lyst til å investere i dem. Pr. i dag er det ingen som kan si hvor lenge denne situasjonen vil vedvare. Konsekvensene er derfor at dersom samiske lyttere skal få glede av digitale radiosendinger, vil de kanskje pålegges store kostnader til nytt utstyr. Dette kan få som resultat at det bare blir et fåtall som reelt sett vil ha mulighet til å høre de samiske sendingene i framtida.

Spørsmål:

Vil Sametingsrådet gjøre noe for å forsikre seg om at alle samer i hele Norge faktisk vil kunne lytte til sameradioen i framtiden?

Sametingsrådets svar:

Sametingsrådet er kjent med at NRK Sámi Radio snart kan ta i bruk en ny teknologi til utsending av sine program, og at sendingene med den nye teknologien i første omgang kun vil nå lyttere i Kautokeino og Karasjok. Etableringen av to digitale sendere i Finnmark gjør det også mulig for NRK Sámi Radio å snart kunne starte prøvesendinger med den digitale teknologien. NRK Sámi Radio er dermed gitt muligheter til å være i en lederposisjon innen institusjonen NRK når det gjelder å ta i bruk digital sendeteknologi.

En annen og ikke uvesentlig side ved den nye teknologien er den som spørsmålsstilleren er opptatt av, nemlig mottakersiden. Hvem kan ta i mot digitale radiosendinger? Det er derfor ikke bare tale om sendere og senderutbygging, men også om vi lyttere har digitale radiomottakere til å ta imot sendingene med.

Når det gjelder tilgangen på mottakere til en overkommelig pris, har Sametingsrådet ingen innflytelse over dette. Vi konstaterer i denne forbindelsen at det fra ulike produsenter av slike mottakere er antydning at straks forbrukere tar til å etterspørre mottakere, vil også prisen på slike gå ned.

Det er også av betydning at den nye sendeteknologien endelig gir NRK Sámi Radio en egen radiokanal som kan brukes 24 timer i døgnet. Sametingsrådet forutsetter selvsagt at inntil en slik kanal er fullt ut tilgjengelig, så må sameradioen kunne sende sine program parallelt både på den nåværende analoge kanal, dvs. på FM nettet, og den nye digitale kanalen. Sametingsrådet er da også kjent med at NRK Sámi Radio tar sikte på å sende sine program i

Sign: SS / EKN

mange år på dagens analoge kanal parallelt med at man også kan ta i bruk den nye sendeteknologien. Den nye teknologien vil bety at sameradioen ikke kommer til å ha et dårligere tilbud til sine lyttere i fremtiden, heller tvert imot, noe som også er siktemålet med den endelige overgangen til digitale radiosendinger. Sametingsrådet deler derfor ikke den bekymring spørsmålsstilleren synes å ha - at samiske lyttere skal få et dårligere radiotilbud i framtiden.

III. Votering

Av 39 representanter var 38 tilstede.

Saken ble avsluttet uten votering.

IV. Protokolltilførsel

Det ble ikke fremmet protokolltilførsel i denne sak.

V. Talerliste og replikkordskifte

	Taler	Replikk
1.	Nils Henrik Måsø	
2.	Roger Pedersen	
3.	Isak Mathis O. Hætta	
4.	John Henrik Eira	
5.	Per A. Bæhr	
6.	Roger Pedersen	
7.	Ing-Lill Pavall	
8.	Nils Henrik Måsø	
9.	Egil Olli	
10.	Ole Henrik Magga	Per A. Bæhr
11.	John Henrik Eira	
12.	Steinar Pedersen	
13.	Nils Henrik Måsø	
14.	Isak Mathis O. Hætta	
15.	Per Solli	
16.	Berit Ranveig Nilsen	
17.	Roger Pedersen	
18.	Per Solli	Ragnhild Nystad
19.	Asbjørg Skåden	
20.	Egil Olli	Ragnhild Nystad Egil Olli
21.	Olav Dikkanen	
22.	Berit Ranveig Nilsen	Per Solli Asbjørg Skåden
23.	Berit Ranveig Nilsen	
24.	Per Solli	
25.	Ragnhild Nystad	
26.	Einar Lifjell	

Sign: *SS* / *EKN*

27.	Per Solli	
28.	Ragnhild Nystad	
29.	Roger Pedersen	
30.	Ragnhild Nystad	
31.	Steinar Pedersen	
32.	Roger Pedersen	
33.	Asbjørg Skåden	Roger Pedersen
34.	Per Solli	
35.	Hans Petter Myrland	
36.	Asbjørg Skåden	
37.	Nils O. Nilsen	
38.	Geir Tommy Pedersen	
39.	Ragnhild Nystad	
40.	Roger Pedersen	
41.	Ing-Lill Pavall	
42.	Roger Pedersen	
43.	Ing-Lill Pavall	

VI. Sametingets vedtak etter voteringen er følgende:

Se pkt. III. Votering.

Saken avsluttet 28. september 1999 kl. 12.05.

Sign: SS / EKN

Sak 32/99 Samerettsutvalgets innstilling NOU 1997:4 Naturgrunnlaget for samisk kultur

Saken påbegynt 28. september 1999 kl. 15.30.

I. Dokumenter

- NOU 1997:4
- NOU 1997:5
- Forslag til uttalelse fra Sametingets tverrpolitisk utvalg, datert 13. august 1999
- Høringsuttalelse fra Norske Reindriftssamers Landsforbund
- Høringsuttalelse fra Norske Samers Riksforbund
- Høringsuttalelse fra Samenes Folkeforbund
- Høringsuttalelse fra Samenes Landsforbund
- Høringsuttalelse fra Samerådet
- Høringsuttalelse fra Finnmark fylkesting
- Høringsuttalelse fra Troms fylkesting
- Høringsuttalelse fra Den Norske Advokatforening
- Oversikt over høringsuttalelser innkommet Justisdepartementet angående Samerettsutvalgets utredning NOU 1997:4 (alle høringsuttalelsene sendes i et eksemplar til Sametingets grupper):
  - oversikt over uttalelser innkommet til Justisdepartementet 5. mars 1999
  - oversikt over uttalelser innkommet til Justisdepartementet i perioden 8. - 23. mars
  - oversikt over uttalelser innkommet til Justisdepartementet etter 23. mars 1999

II. Innleverte forslag

Sametingsrådets innstilling overfor Sametinget:

I. INNLEDNING

Samerettsutvalget ble i sin tid opprettet for å rette opp skjevheter i norsk lovverk og forvaltning i forhold til samiske rettigheter. Det er en kjensgjerning at norsk lovgivning og forvaltning har behandlet, og til en viss grad fortsetter å behandle det samiske folket, deres kultur og kulturgrunnlag på en måte som ikke er tilstrekkelig basert på prinsippet om likeverd. Norsk lovgivning og forvaltning har i lange perioder favorisert norsk kultur på bekostning av samisk kultur og samiske rettigheter. Dette har ført til en svært beklagelig og vanskelig konflikt mellom staten og det samiske folket. Man står derfor i dag overfor en viktig historisk oppgave, nemlig oppgaven med å bringe norsk lovgivning og forvaltning i tråd med rettslige idealer og en urfolkspolitikk som Norge i dag i prinsippet vil stå for.

Sametinget finner å måtte kritisere statens opptreden på det sterkeste i tiden etter at Samerettsutvalget ble oppnevnt i 1980. Staten har brutt flere av forutsetningene for Samerettsutvalgets opprettelse, og de løftene som ble gitt overfor de samiske representantene da man i 1981 drøftet Samerettsutvalgets arbeid.

Regjeringen ga 17. februar 1981 et løfte til de samiske organisasjoner, om at Regjeringen i samsvar med ønske fra de samiske organisasjonene er "innstilt på at utvalget for umatrikulert

Sign: .....SS...../.....EKN.....

grunn i Finnmark skal bygge sin innstilling på Samerettsutvalgets arbeid." Sametinget viser til at Regjeringen, kun 3 måneder etter at Samerettsutvalget var oppnevnt, nedsatte det nevnte utvalg. Utvalgets mandat var å vurdere eventuell etablering av kommunale folkevalgte organer som ledd i forvaltningen av statens umatrikulerte grunn i Finnmark. Dette arbeidet måtte imidlertid snart legges til side på grunn av sterk kritikk fra samisk side, utvalget ble nedlagt i 1982. Den senere etableringen av Statskog SF og hjemmelsoverføring av den umatrikulerte grunnen til Statskog SF, viser at de samiske betenkelighetene var berettiget, samtidig som det godtgjør at samiske rettigheter vanskelig kan forventes sikret via politiske avtaler med norske myndigheter.

I 1985 opprettet Stortinget en høyfjells- og utmarkskommisjon for Nordland og Troms. Lov av 1. juni 1985 nr. 51 er hjemmelen for opprettelsen av denne kommisjonen. Kommisjonen er "en dømmende kommisjon (utmarkskommisjonen) for å ordne rettsforholdene mellom staten og andre vedrørende høyfjellsområder og andre utmarksområder i Nordland og Troms." Loven gir utmarkskommisjonen myndighet til ved dom med bindende virkning for alle vedkommende (1) å fastslå om staten er eier av grunnarealer eller ikke, (2) å fastsette grenser mellom statens grunnarealer og tilstøtende grunnarealer, og (3) å fastslå om bruksretter, herunder allmenningsrettigheter, er til eller ikke på statens grunnarealer, og i tilfelle hvem som har bruksrett. Loven om utmarkskommisjonen for Nordland og Troms ble vedtatt til tross for sterke protester fra samiske organisasjoner.

Sametinget oppfatter opprettelsen av utmarkskommisjonen og måten som den utfører sitt arbeid på som et klart brudd på den inngåtte avtalen mellom norske myndigheter og samiske representanter, om å avvente Samerettsutvalgets arbeid før man i det hele tatt vurderer iverksettelse av arbeid som kan virke negativt inn på samenes rettstilling. Videre er Sametinget av den oppfatning at opprettelsen av og arbeidet i utmarkskommisjonen er et meget alvorlig overgrep på samiske rettigheter, da utmarkskommisjonen i sitt arbeid kun tar hensyn til norske rettskilder som har blitt utviklet uten man har tatt i betraktning eksisterende samiske rettigheter i de nevnte områdene.

Som kjent ble jorda i Finnmark i 1993 overført til det statseide aksjeselskapet Statskog SF til tross for sterke protester fra både Sametinget og Samerettsutvalget. Etableringen av Statskog SF var et direkte løftebrudd overfor det samiske folket og de samiske representanter som i en vanskelig politisk situasjon inngikk en avtale med Regjeringen i 1981. Etableringen av Statskog SF har også blitt kritisert fra faglig hold. Det er fastslått at samiske interesser kommer meget dårlig ut innen denne ordning og at den forvaltningsform som Statskog SF representerer, ikke er i samsvar med god forvaltningsskikk.¹

Det må kunne fastslås at sentrale myndigheter har utvist en lite tillitsvekkende holdning overfor den samiske part og deres interesser. Grunnleggende forutsetninger for Samerettsutvalget har ikke blitt overholdt, og staten har opptrådt på en uverdigg måte både i forhold til det samiske folket og Samerettsutvalget. Videre finner Sametinget også å måtte beklage at Regjeringen har sådd tvil om hvorvidt Norge vil oppfylle sine internasjonale forpliktelser i henhold til ILO-konvensjon nr. 169, ved brev av 21. mars 1993 fra Nærings- og Energidepartementet til Norges naturvernforbund.

Sametinget vil også fremheve de mange positive tiltak på mange andre områder, som er igangsatt og gjennomført i Norge til beste for den samiske befolkning i 1980- og 1990-årene. Dette er tiltak som i høy grad er viktige for bevaring og utvikling av samisk kultur. Lokalt i

---

¹Avhandlingen er utført av Ole Christian Borge og Kristian S. Myrbakk.

Sign: SS / EKN

Finnmark har Jordsalgsstyret levert et viktig bidrag til spørsmålet om mineralleting og -utvinning med rapporten som ble utarbeidet i 1996. Sentrale myndigheter har også i høy grad bidratt til utviklingen av et nytt positivt klima for behandlingen av samiske saker. Rettighetsspørsmålene skiller seg i dag ut som det området hvor tiltakene svært lite er i harmoni med staten Norges uttalte prinsipielle vilje i urfolkspolitikken. Det er nødvendig å etablere ordninger som garanterer at samiske rettigheter og interesser respekteres og ivaretas, på en slik måte at staten ikke med noen enkle håndgrep kan endre slike grunnleggende forutsetninger. Til tross for at Norge bekjenner seg til demokratiske idealer, er det også her i landet behov for sikre garantier for at et urfolk som vi samer, blir behandlet i tråd med folkeretten, samt at vi sikres de rettigheter vi har både som enkeltmennesker og som et folk.

Samerettsutvalget har i den foreliggende innstilling sammenstilt et stort og vidt materiale og foretatt svært dyptloddende analyser av samfunnssammenhenger som er grunnleggende i fremtidig arbeid med samiske saker. Samerettsutvalget har likeledes vist en grunnleggende forståelse for de problemer hevdelsen av samiske interesser kan møte i rikssamfunnet. På svært mange områder har Samerettsutvalget lagt et solid grunnlag for vedtak med sikte på å sikre det samiske kulturgrunnlaget. Derfor er det på sin plass å rette en takk til Samerettsutvalget som helhet, dets medlemmer og sekretariat, for dette helt avgjørende bidraget til utviklingen av sameretten og samepolitikken her til lands. Fra en situasjon hvor samene var en undertrykket utgruppe i det norske samfunn, har Samerettsutvalgets tidligere arbeid allerede bidratt til en historisk endring og anerkjennelse av samiske spørsmål som både legitime og viktige for rikssamfunnet.

Samene har til nå aldri hatt noen rettigheter som et folk. Også den enkelte sames rett har vært dårlig ivaretatt. En lovgivning som i en lang periode tok sikte på å utradere samisk kultur har skapt et debattklima om land- og vannspørsmål hvor det kan være vanskelig å nå gjennom med fakta som bygger på et mer reelt historisk grunnlag. Det er dette grunnlaget som Samerettsutvalget nå har bidratt til å legge til rette for.

Sametinget konstaterer at Samerettsutvalget i svært liten grad har utredet eiendomsretten til grunnen i Finnmark, til tross for at nettopp spørsmålene vedrørende eiendomsretten er det sentrale element i Samerettsutvalgets mandat. Samerettsutvalget burde tatt klarere stilling til dette spørsmålet, og iallefall utredet hvilken del av Finnmark som skal regnes som et samisk eiendoms- og besittelsesområde etter artikkel 14.1. i ILO-konvensjon nr. 169. Samerettsutvalget har i all hovedsak fokusert på forskjellige forvaltningsordninger for grunn- og naturressursene.

En annen mangel ved Samerettsutvalgets utredning er at samiske sedvaner og rettsoppfatninger ikke har blitt utredet som forutsatt i utvalgets mandat. Det er ikke mulig å vurdere samenes rettsstilling fullt ut på en betryggende måte uten å ta hensyn til disse spørsmål. Eiendoms-, bruks- og besittelsesrettighetene til grunn i Finnmark kan vanskelig fastsettes endelig før arbeidet med samiske sedvaner og rettsoppfatninger er sluttført på en tilfredsstillende måte. Sametinget er tilfreds med at en egen utredning om dette nå er igangsatt, men er bekymret for mangelfull finansiering og organisering, samt manglende framdrift i arbeidet.

Sametinget har registrert at mange har forsøkt å bagatellisere folkerettens betydning for samiske rettigheter. Sametinget er derfor svært tilfreds med at Samerettsutvalget iverksatte en grundig utredning om folkerettslige forhold av betydning i spørsmålet om hvilke rettigheter samene har til land og vann. Dette arbeidet som ble utført av Samerettsutvalgets folkerettsgruppe (NOU 1997: 5 - Urfolks landrettigheter etter folkerett og utenlandsk rett) må tillegges stor vekt i den videre behandlingen av spørsmålene vedrørende retten til land og vann

Sign: .....SS...../.....EKN.....

i samiske områder. Det kan ikke lenger reises berettiget tvil om at folkeretten, blant annet slik den kommer til uttrykk i ILO-konvensjon 169, stadfester samenes krav om eiendoms- og besittelsesrettigheter til sine tradisjonelle landområder.

Sametinget anser Folkerettsgruppens utredning for å være sentral i vurderingen av hvilke rettigheter det samiske folket har til grunnen i Finnmark. Sametinget konstaterer at Samerettsutvalget kunne ha tatt mer hensyn til Folkerettsgruppens konklusjoner. Blant annet har Samerettsutvalget ikke tatt uttrykkelig hensyn til den konklusjon som Folkerettsgruppen har kommet fram til, nemlig at samene i henhold til folkeretten har eiendoms- og besittelsesretten til store deler av Finnmark.

Det mest sentrale i Samerettsutvalgets utredning er forvaltningsmodeller for det som tidligere ble benevnt som "statens umatrikulerte grunn" i Finnmark. Samerettsutvalgets flertall foreslår etablering av Finnmark grunnforvaltning, en felles ordning for hele Finnmark. Folkerettsgruppen har påpekt at en slik løsning i prinsippet etter folkeretten betinger Sametingets uttrykkelige samtykke, hva angår det området som samene har eier- og besittelsesrettigheter til. Når det gjelder de fornybare utmarksressursene går flertallet i Samerettsutvalget inn for at innbyggerne i den enkelte kommune i utgangspunktet er rettighetsbærere. Samerettsutvalget foreslår at det åpnes for at bygder, hvor utmarksnæringer har vært en del av livsgrunnlaget frem til i dag, selv skal kunne forvalte ressursene i det som har vært bygdas tradisjonelle bruksområde - bygdebruksområdet. For disse hovedforslags vedkommende går det ikke klart nok fram av utredningen hvilke langsiktige virkninger disse forvaltningsordninger kan tenkes å få. Et sentralt spørsmål er om samene som folk med opprettelsen av disse ordninger, særlig gjelder det ordningen med Finnmark grunnforvaltning, frasier seg rettigheter for alle fremtidige generasjoner. Folkerettsgruppen har derimot drøftet nettopp disse sider. Likevel er det fortsatt en rekke uklarheter omkring samenes fremtidige status i disse spørsmål.

Sametinget understreker at kravet om samisk innflytelse i forvaltningen av eget eksistensgrunnlag, må bygge på at det samiske folket faktisk har brukt sine egne områder i uminnelige tider. Dette må være utgangspunktet for all diskusjon om retten til land og vann i Finnmark. Den som faktisk besitter noe skal ikke fratras dette uten samtykke, eller skal i det minste ha kompensasjon for sitt tap.

En målsetting som ofte påberopes i debatten om de spørsmål som Samerettsutvalget har behandlet, er stabilitet og harmonisk sameksistens, Sametinget vil påpeke at vilkårene for å oppnå stabilitet og såkalt harmonisk sameksistens ikke nødvendigvis er sammenfallende med vilkårene for rettferdighet. Utgangspunktet bør være at stabile ordninger ikke kan ansees som rettferdige bare fordi der er stabile, og at flertallets vilje av og til faktisk må begrenses for å oppnå rettferdighet.

I Samerettsutvalgets første delinnstilling - NOU 1984: 18 - (kapittel 9) gis det uttrykk for et grunnsyn som etter Sametingets oppfatning er mye mer i takt med den nasjonale og internasjonale rettsutviklingen, enn hva tilfellet er i NOU 1997:4. Sett ut fra den rettslige og politiske utviklingen siden 1984, kunne Samerettsutvalget presisert de prinsipielle spørsmål mer.

Da Samerettsutvalget ble nedsatt i 1980, skulle det gjennomgå alle uklare sider ved eiendoms- og bruksrettsforholdene vedrørende grunn og ressurser i Finnmark, samt utrede lokale forvaltningsordninger hvor man tok hensyn til alle befolkningsgruppene.

Samerettsutvalget har langt på veg, med de unntak som ovenfor er nevnt, maktet oppgaven med både å ta hensyn til den historiske bakgrunnen, Norges interne og internasjonale

Sign: SS ..... EKN

urfolksforpliktelser, og å utforme forvaltningsordninger som også involverer den øvrige befolkning gjennom folkevalgte organer.

Sametinget finner at det nå er nødvendig å komme videre med land- og vannproblematikken for Finnmarks vedkommende, og at man i den forbindelse bygger på hovedtrekkene i Samerettsutvalgets forslag. Videreutviklingen av samisk kultur er også avhengig av at man ikke bruker unødige ressurser på å drøfte rettighetsspørsmålene om og om igjen. Løsningen for Finnmarks vedkommende bør derfor ikke bli liggende langt fra de alternativene som ligger i Samerettsutvalgets forslag.

Sametinget legger vekt på at forslagene fra Samerettsutvalget tar utgangspunkt i de historiske forhold, og at forvaltningsordningene skal ha sin basis i eksisterende folkevalgte organer. Sametinget er også tilfreds med at Samerettsutvalget gjennomgående foreslår områdeordninger hvor alle stilles likt når det gjelder bruken av naturressursene. Slik må det også være i de flerkulturelle miljøene man finner i fylket.

Etter Sametingets oppfatning skal det mye til for å fravike de fornuftige og avbalanserte forslagene i Samerettsutvalgets innstilling - forslag som til minste detalj er utformet gjennom 17 år av et faglig og politisk meget bredt sammensatt utvalg.

Slik Sametinget ser det var det nettopp en helhetlig løsning man bad om i en vanskelig politisk situasjon i 1980. Det i seg selv er én viktig grunn til at man bør vise tilbakeholdenhet med store rokkeringer i de forslagene Samerettsutvalget har lagt frem. Det vil si at man vanskelig kan rive ned enkelte hovedbærebjelker i konstruksjonen, uten at det får konsekvenser for resten av byggverket.

II. SAMETINGETS GRUNNSYN

1. Det samiske folket

Sametingets hovedutgangspunkt er at vi samer er ett folk og urfolk. Vi har vår egen historie, våre egne tradisjoner, vår egen kultur, vårt eget språk og et eget landområde som vi opp til historisk tid har vært alene om å bebo og bruke. Vi har arvet våre rettigheter fra våre forfedre. Den samiske kultur og livsform er et resultat av at vi har bodd, virket og levd i våre områder i uminnelige tider, lenge før noen annen folkegruppe for første gang kom til våre områder. Så langt skriftlige kilder beretter, var det i utgangspunktet i historisk tid kun samisk bosetting i det som vi i dag kaller Finnmark fylke. Etter gammelnorsk språkbruk ble området kalt Finnmark, med andre ord samenes land eller mark (se blant annet NOU 1997: 4, s. 242).

2. Samene som et statskonstituerende folk

Et annet utgangspunkt er at det samiske folket er ett av de statskonstituerende folk i landet. Staten er grunnlagt på territoriet til to folk, nordmenn og samer. Store deler av staten Norge er grunnlagt på territoriet til det samiske folket. Samene har fra gammelt av hatt rådigheten over ressursene i nord og videre sørover til den nåværende sørsamiske bosetningen i Sør-Trøndelag og Hedmark, også ut over det som i dag er definert som reindriftsområde i Sør-Norge. Vi forutsetter en prinsipiell likeverdighet mellom folkene. Av dette følger at samenes historiske rettigheter, bruk og rettsoppfatninger - og alt som ellers danner grunnlag for gjeldende rett, lovbeskyttelse og forvaltning, skal legges til grunn for rettsutviklingen og forvaltningen - på samme måte som nordmennenes rettigheter, bruk og rettsoppfatninger blir gjenstand for. Dette utgangspunktet må gjelde uansett hva som ellers er formulert i nasjonal og internasjonal lovgivning. Vi aksepterer naturligvis også, samt forventer at vårt folks rettigheter til en

Sign: .....SS...../.....EKN.....

fremtid skal sikres i samarbeid med det andre statskonstituerende folk, det norske folket, og i samarbeid med landets minoriteter.

3. Samisk eiendoms-, besittelses- og bruksrettigheter

Vårt folk har fra gammelt av tatt det for gitt at man eier og besitter sitt eget område som andre folk i verden, og at andre folk vil respektere det. Dette er blant annet godt gjort gjennom uttallige og ulike samiske uttalelser og krav, fra både enkeltpersoner, grupper, organisasjoner og andre representative samiske organer. Vårt folk har aldri avhendet våre grunnleggende rettigheter i vårt eget område. Det samiske folks rettigheter, både kollektivt og individuelt, bygger på vår historiske eiendomsrett til området og kontinuerlige bruk, besittelse, tilknytning og virke i våre egne områder, fra de tidligste tider. Man kan derfor ikke trekke noen annen slutning enn at samenes eiendoms- og besittelsesrettigheter må aksepteres i samsvar med de historiske faktiske og rettslige omstendighetene og alminnelige rettferdighetsbetraktninger.

Samisk kulturs eksistensielle grunnlag kjennetegnes av at det er utviklet en levemåte og ressursbruk som er tilpasset våre områders naturgitte forhold. Det må aksepteres at vår levemåte og ressursbruk gir grunnlag for like sterke og uttømmende rettigheter som for eksempel den norske bondekultur. Ressursbruken har vært og er fortsatt mangesidig. Sametinget finner grunn til å understreke dette og minne om at mens reindriftens beitebruk lenge har vært gjenstand for lovgivning, har mye av den øvrige samiske ressursbruk vært lite påaktet og ivaretatt av lovverk og forvaltning. I denne forbindelse er det særlig grunn til å minne om at spesielt sjøsamenes ressursbruk har vært bortglemt, men at den danner et viktig grunnlag for hevdelsen av samiske rettigheter både i sjøen og på land.

Staten har ikke ansett seg for å være eier av Finnmarks jord før fornorskningstidens ideologi fikk sette sitt preg på både lovverk og forvaltning. På denne måten begikk staten det overgrepet å definere seg selv som eier via vedtak i Stortinget, uten at det forelå nødvendig samtykke fra de opprinnelige besittere og eiere. Staten har likevel i praksis innen store områder opptrådt med respekt for vårt folks rettigheter, særlig i forrige århundre og langt inn i dette århundret. Fra samisk side har man akseptert statlig overhøyhet, men ikke akseptert staten som privat jordeier.

Sametinget kan ikke se at samenes eiendomsrett og bruksrettigheter på noe tidspunkt har opphørt. Disse rettighetene har eksistert i uminnelige tider og fortsetter å gjøre det på en nærmest ideel forutsetning, uavhengig av hvorvidt disse rettighetene har vært gjenstand for anerkjennelse via de formelle norske rettskildene. Sametinget forutsetter derfor at disse forhold vil bli utførlig drøftet i Justisdepartementets og Sametingets prosjekt om samiske sedvaner og rettsoppfatninger.

Det er vår umistelig rett å ivareta og utvikle våre næringer og vårt samfunn utfra egne felles vilkår. Vi vil i fellesskap, og i samarbeid med andre, ta vare på vårt land, våre vann og naturrikdommer og vår nasjonale arv for kommende generasjoner. Det primære ansvar for beskyttelse og utvikling av den samiske kultur og det samiske språk tilligger samene selv.

Sametinget finner i denne sammenheng nødvendig å presisere at det selvsagt er utvilsomt at det i deler av Finnmark også er ikke-samiske interesser knyttet til grunnforvaltningen, og at det er rimelig at det tas hensyn til dette når nye forvaltningsordninger vurderes og etableres.

Det er også klart at såvel internrettslige som folkerettslige forhold, medfører at de vanlige flertallsargumenter som er brukt mot samisk medbestemmelse ikke kan anvendes mot Sametingets beslutningsmyndighet. Derfor burde det heller ikke være problematisk å etablere et varig vern mot skadelige inngrep i natur. Dette må sikres gjennom en avtale der

Sign: SS / EKN

statsmyndighetene anerkjenner Sametingets rett til å nekte inngrep i samiske områder på mer permanent basis. Videre må man få etablert en permanent ordning med konsultasjoner og forhandlinger med landets politiske myndigheter om viktige saker som kan berøre vårt folk, deriblant lovforarbeider som kan berøre samiske rettigheter.

4. Norges nasjonale og internasjonale rettslige forpliktelser overfor samene

Et fjerde utgangspunkt er Norges rettslige forpliktelser overfor det samiske folket, deriblant Grunnlovens §110A, Sameloven, ILO-konvensjon 169 og andre internasjonale bestemmelser, som alle anerkjenner samenes rett som ett folk og urfolk. En gjennomføring av de internasjonale rettslige prinsipper, blant annet ved å omforme (transformere) bestemmelsene i ILO-konvensjon 169 inn i norsk lovverk, er svært viktig i denne sammenheng, spesielt gjelder dette artiklene 14 og 15 i ILO-konvensjonen.

Det er viktig at både enkeltpersoner blant samene, samiske grupper og Sametinget får entydige garantier for at samiske rettigheter og kulturfundament ikke fratras med henvisning til likestilling mellom nordmenn og samer. Særlig viktige er ressurser, næringer og bosetning som samisk kultur er avhengig av. I sammenlikningen med de rettigheter urfolk i mange andre land er erkjent gjennom forhandlinger med sine lands regjeringer, er likestilling av samiske interesser med andre interesser intet skritt fremover og det vil ikke sikre samisk kultur i fremtiden i tilstrekkelig grad. Dette er noe av selve kjernen i spørsmålet som Samerettsutvalgets utredning og dens politiske behandling skal løse. Urfolksrett utformes fortløpende når tunge moralske argument legges til grunn for formelle bestemmelser. Den norske stat har en rettsplikt, basert på grunnloven og på folkeretten, til å gi samene reelle muligheter til å kunne sikre og utvikle sin kultur. Norge har et særlig internasjonalt ansvar for samekulturens livsvilkår, fordi de fleste samer bor i dette landet. Norge har også et særlig historisk ansvar for samekulturen, fordi dette er samenes historiske hjemland og fordi samekulturen er svekket ved den tidligere fornorskningspolitikken. Det er også erkjent både i nasjonal og internasjonal rettstenkning at det er nødvendig og akseptabelt med en viss grad av positiv diskriminering for å oppnå resultatlikhet for urfolkene.

Samenes stilling som et eget folk skulle i dag være uomtvistelig. Blant annet har Samerettsutvalget konkludert med at samene er et eget folk. Vårt folks rett til naturressursene bygger på anerkjente prinsipper om hvilke rettigheter samene som folk og som urfolk har til sine områder. Disse prinsipper innebærer at vi på lik linje med andre folk, skal ha rett til å ivareta og utvikle vår egen kultur, vårt språk og samfunn med basis i våre tradisjonelle områder og med basis i egen rettsoppfatning. Vi skal også for våre egne formål kunne disponere over våre naturressurser innenfor rammen av de bestemmelsene som nasjonale og internasjonale organ fastsetter for sikring av en bærekraftig utvikling for både naturmiljøet og kulturmiljøet.

Samefolket har en lang rekke grunnleggende rettigheter som er bygd på det faktum at vi er et eget folk. I det ligger det blant annet at samene som folk har en rett som bare samefolket selv kan forvalte og forhandle om. Denne grunnleggende retten vil bestå uansett forvaltningsordninger. Endring av denne retten kan bare skje etter bindende avtale mellom samiske representanter med mandat fra det samiske folket på den ene siden og representanter for statens myndigheter på den andre siden.

Sametinget er enig med Samerettsutvalget i dets vurdering av miljøvernaspektet og hensynet til prinsippet om bærekraftig utvikling, slik det ble uttrykt av Brundtland-kommisjonen i rapporten "Vår felles fremtid" fra 1989 og av Rio-konferansen i 1992, samt slik prinsippet senere er tolket av norske myndigheter.

Sign: ..... S.S. .... / ..... EKN .....

Sametinget er videre enig i den brede tolkningen av begrepet kultur som Samerettsutvalget har lagt seg på og viser i den forbindelse til tolkningen fra Verdenskommisjonen for kultur og utvikling i rapporten "Our Creative Diversity" i 1995.

Sametinget er ellers i store trekk enig med det grunnsyn Samerettsutvalget samlet sett har lagt fram, både i 1984 og i den foreliggende utredning. Siden 1984 har både ILO-konvensjon 169, grunnlovparagraf 110A og to stortingsmeldinger (St. m. nr. 52 (1992-93) og St. m. 41 (1996-97)) stadfestet statens rettsplikt. Sametinget viser blant annet til Høyesterettsjustitiarius Smith's tolkning av staten rettsplikt slik han har formulert det i mange sammenhenger, og særlig i form av de 13 teser fra 1996, som bør være et sentralt grunnlag for tolkningen av statens rettsplikt overfor samene. Folkerettsgruppen har oppveid en del av manglene ved sin grundige gjennomgang av de folkerettslige aspekter, og har kommet fram til konklusjoner som Sametinget slutter seg til.

Verdenskommisjonen for kultur og utvikling - "Our Creative Diversity" i 1995, viser til at det her dypest sett er tale om å sikre vår jords kulturelle mangfold til beste for menneskehetens fremtid. Om urfolks rettigheter uttalte kommisjonen seg slik: "Den store oppgiften för de stater som verkar för pluralism och demokrati är att bygga en plattform som granterer att utveckling främjas och att den praktiska politiken bygger på ett genuint engagemang. Detta kräver respekt för ursprungsbefolknigars värderingar och för den nedärvda kunskap de har om sitt eget samhälle och sin miljö, liksom för deras kulturella institutioner. Det betyder att man tillförsäkrar dessa människor rätten till sin existensbas och dess produkter med stöd av staten och den internationella rättsordningen."² Samene har sammen med andre arktiske urfolk utviklet en kultur som har vært og er spesielt tilpasset det å bo og leve i våre områder. Sametinget mener at det er en rett for oss og et gode for det globale fellesskap at samisk kultur videreføres. Sametinget ser det som en stor utfordring og et stort gode at en slik utvikling kan skje i nært og fredelig samarbeid med våre nabofolk.

Myndigheter på alle nivå har ansvar for å igangsette tiltak for å oppnå resultatlikhet for samene. I den senere tid har vi merket en tendens til at ansvaret ensidig skyves over på staten og at lokale og regionale organer ikke i tilstrekkelig grad støtter opp om samisk kulturutvikling. Også lokale- og regionale organ er forpliktet til å behandle samene i samsvar med Norges rettslige forpliktelser. Alle berørte statlige organ skal i prinsippet ha de samme forpliktelser for bevaring og utvikling av samisk kultur som for bevaring og utvikling av norsk kultur. Statsorganer og alle som har forvaltningsansvar på vegne av det offentlige skal tjene det samiske folks interesser og samisk kultur på lik linje med norsk kultur.

Opprettelsen av nye organer for areal- og ressursforvaltning som resultat av Samerettsutvalgets forslag, unntar ikke andre organer for dette ansvar. Særlig viktig er det å fremheve at det i områder hvor samiske interesser ennå ikke er styrket i forvaltningsorganene, skal det utvises særlig aktsomhet for at offentlige organ aktivt er med på å styrke grunnlaget for samisk kultur og ikke svekker det.

Sametinget er enig i at en del av hensikten med nye regler må være å dempe konflikter, men skal statens forpliktelser innfris, må det også gis noen garantier for bevaring av kulturgrunnlaget. I Finnmark vet vi at en del av befolkningen fra gammelt av har vist liten forståelse og velvilje for grunnleggende samiske behov. Det er derfor behov for etablering av klare prinsipper og rettslige standarder, selv om enkelte vil mislike dem. I motsatt fall vil

---

²Sitat fra den svenske oversettelsen *Vår skapande mångfald* Stockholm 1997 s. 71

Sign: .....SS...../.....EKN.....

samene, som lever i en mindretallssituasjon alltid komme til å tape i forhold til majoritetsbefolkningen.

Både Regjeringen og Stortinget har gjentatte ganger understreket sammenhengen mellom kultur og de grunnleggende menneskerettigheter, både i Ot. prp. 33 (1986-87), St.meld nr. 52 (1992-93) og nå senest i St. meld. 41 (1996-97). Prinsippet om at Norge er etablert på territoriet til to folk, samer og nordmenn, er også etterhvert slått ettertrykkelig fast. Blant annet har den nåværende Høyesterettsjustitiarius uttalt seg slik om Norges rettsplikt:

"Samerettens hovedoppgave er å skape et så sterkt rettsvern for samisk kultur at den kan leve videre her i Norden. Vi vet at det gjelder være eller ikke være for en hel kultur - med alt hva den har samlet i seg av et folks liv gjennom århundrer og av folks visjoner for fremtiden. Mot dette blekner de fleste andre saker i vårt lands kulturpolitikk." (Carsten Smith: "Fra Samerettsutvalget til Sametinget" Foredrag i Sametinget 27.2.1996)

Høyesterettsjustitiarius Carsten Smith har summert det samerettslige bilde slik han ser Norges nasjonale og internasjonale rettslige forpliktelser ovenfor samene i 13 teser. (Foredrag i Sametinget, Karasjok 27. Februar 1996)

1. *Om samenes urfolkstatus. Samene er et eget folk med en egen kultur. De er landets urfolk ifølge internasjonal rett.*
2. *Norge som fleretrisk stat. Staten er bygget på territoriet til to folk: nordmenn og samer.*
3. *Om Norges historiske ansvar. Norge har et særlig historisk ansvar for samekulturen, fordi dette er samenes historiske hjemland, og fordi samekulturen er svekket ved den tidligere fornorskningspolitikken.*
4. *Om Norges internasjonale ansvar. Norge har et særlig internasjonalt ansvar for samekulturens livsvilkår, fordi de fleste samer bor i dette landet, og fordi samekulturens fremtid beror på de vilkår den får her.*
5. *Om kulturpolitikkenes prioritet. Samepolitikkenes hovedmål er kulturvern og kulturutvikling, men elementer fra mange delområder av politikken som distriktpolitikk, sosialpolitikk, næringspolitikk kan støtte opp om kulturarbeidet.*
6. *Om den demokratiske organisering. Uten Sameting ingen demokratisk legitimitet. Uten samemanntall ingen tilstrekkelig representativitet. Uten representativitet ingen tilstrekkelig troverdig samepolitikk.*
7. *Om statens rettsplikt. Den norske stat har en rettsplikt, bygget på Grunnloven og på folkeretten, til å gi samefolket reelle muligheter til å kunne sikre og utvikle sin kultur. Staten må gi samene tilstrekkelige virkemidler til dette kulturvern.*
8. *Om særtiltak. Samene har krav på positive særtiltak i forhold til den øvrige befolkning i landet, i den grad slike særtiltak er påkrevd for kultursikring og kulturutvikling.*
9. *Om det materielle kulturgrunnlag. Statens plikt gjelder ikke bare vern av de ideelle kulturytringer, som undervisning, litteratur og kunst, men også det materielle kulturgrunnlag, slik at samene får de nødvendige økonomiske og fysiske vilkår for å kunne sikre og utvikle sin kultur.*
10. *Om naturressurser. Rettsprinsippene om positiv diskriminering og om vern av det materielle kulturgrunnlag er allmenne rettssetninger med virkning også for utnyttelsen av naturressursene. Disse prinsipper må bli konkretisert på de enkelte rettsområder og*

Sign: .....S.....EKN.....

livsområder.

11. *Om samiske næringer. Reindriften er den sentrale samiske næring og den viktigste kulturbærer. Men også annen tradisjonell samisk ressursutnyttelse må ha rettsvern i den grad den er et viktig kulturgrunnlag.*
12. *Om samiske lokalsamfunn. opprettholdelse av samisk bosetting i de samiske lokalsamfunn er et sentralt vilkår for videreføring av samisk kultur og må derfor være et formål for rettsreguleringen.*
13. *Om samepolitikkenes helhetsbedømmelse. Statens rettsplikt gjelder de samlede tiltak for samisk kultur, som må helhetsbedømmes i tillegg til vurderingen av det enkelte inngrep eller tiltak.»*

4.1. Grunnloven

Grunnlovens § 110 a, som fremstår som den sentrale formelle internrettslige rettskildefaktor i samerettslige spørsmål, fastslår at:

“Det paaligger Statens Myndigheter at lægge Forholdene til Rette for at den Samiske Folkegruppe kan sikre og utvikle sit Sprog, sin Kultur og sit Samfundsliv.”

Grunnlovens § 110 a må tolkes og vurderes på grunnlag av de faktiske og rettslige historiske kjensgjerninger. Selv om grunnlovsbestemmelsen som sådan antagelig ikke etablerer noen endring i samenes rett til grunnen og naturressursene, så representerer den en viktig gjennomføring av de forpliktelser som den Norske stat har på et folkerettslig grunnlag. Grunnloven legger en forpliktelse på alle organ og institusjoner som handler på vegne av staten eller det offentlige.

Sametinget legger til grunn at grunnlovsbestemmelsen må ansees å etablere rettslige garantier for gjennomføring av Norges internasjonale forpliktelser overfor samene, inkludert forholdet til samenes rett til land og vann i Finnmark. Man legger også til grunn at Grunnlovens § 110 a representerer en uttrykt vilje fra statens side til å ta hensyn til etablerte samiske rettigheter, uavhengig av hvorvidt disse tidligere har blitt anerkjent i formelle norske rettskilder, og at den dermed representerer en uttrykt vilje til å ta et oppgjør med tidligere tiders diskriminering av det samiske folket.

4.2. Norges konvensjonsbaserte folkerettslige forpliktelser

4.2.1. Samenes eiendoms- og besittelsesrett i henhold til ILO-konvensjon nr. 169

ILO-konvensjon nr. 169 av 1989 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater, som ble ratifisert av Norge i juni 1990, trådte i kraft i September 1991. Norge var den første staten som ratifiserte denne konvensjonen. Det ble ved ratifiseringen lagt til grunn at statens forpliktelser etter konvensjonen gjelder overfor det samiske folk. Med andre ord har Norge ved ratifiseringen anerkjent samenes status som urfolk i Norge og forpliktet seg til å gjennomføre sine forpliktelser i samsvar med bestemmelsene i konvensjonen. Det er dermed hevet over enhver tvil at Norge er folkerettslig forpliktet til å gjennomføre konvensjonens bestemmelser overfor samene.

ILO-konvensjon nr. 169 representerer en anerkjennelse av at urfolk ofte ikke er i stand til å nyte godt av sine rettigheter på linje med den øvrige befolkning i de stater de lever i, og at deres rettsorden, verdier, sedvaner og synsmåter ofte blir undergravd. Dens anerkjennelse av

Sign: SS / EKN

urfolks rett til kontroll over sine egne landområder, naturressurser, institusjoner, sin livsform og økonomiske utvikling, og retten til å opprettholde og utvikle sin identitet, språk og religion innen rammen av de stater hvor de lever, er sentrale elementer i forsøket på å forbedre urfolks rettslige beskyttelse.

Her til hører ILO-konvensjonens artikkel 14, nr. 1, første punktum, hvor det fastslås at staten er forpliktet til å anerkjenne vedkommende urfolks rett til å eie og besitte de landområder der de tradisjonelt lever. Denne bestemmelsen må ansees som en rettslig stadfestelse av samenes eiendoms- og besittelsesrettigheter til sine tradisjonelle landområder, og som Norge ved ratifiseringen har påtatt seg å gjennomføre. I fortolkningen av formuleringen "rett til å eie og besitte" ("rights of ownership and possession") i artikkel 14 nr. 1, første punktum, må man i utgangspunktet legge til grunn en ren bokstavsfortolkning. Sametinget er av den oppfatning at den bør fortolkes etter sin ordlyd, da man ikke kan se noen forhold som tilsier at man i fortolkningen må avvike dens utvetydige ordlyd.

ILO-konvensjonens artikkel 14, nr. 1 lyder som følger:

«Vedkommende folks rett til å eie og besitte de landområder der de tradisjonelt lever, skal anerkjennes. Når forholdene tilsier det, skal det treffes tiltak for å sikre vedkommende folks rett til å bruke landområder der de ikke er de eneste som lever, men som de tradisjonelt har hatt tilgang til for sitt livsopphold og sin tradisjonelle virksomhet. I denne sammenheng skal det legges vekt på situasjonen for nomadiske folk og personer som driver flyttejordbruk.»

Sametinget finner at det er hevet over enhver tvil at store deler av Finnmark fylke faller inn under det som ILO-konvensjonen artikkel 14, nr.1, første punktum, betegner som landområder hvor urfolks eiendoms- og besittelsesrett skal anerkjennes. Sametinget er av den klare oppfatning at alle de områder i Finnmark fylke hvor den samiske befolkningen like frem til våre dager har vært alene eller helt dominerende med hensyn til bosetning og utøvelse av næringsdrift må ansees å falle inn under det som i ILO-konvensjonen betegnes som tradisjonelt urfolksområde. De angjeldende områdene kan være benyttet av nomadiserende eller fastboende samer, eller av begge grupper. I vurderingen av hvilke områder som bør betegnes som "tradisjonelle områder" så må dette bedømmes utfra situasjonen slik den var før det norske storsamfunnet gjorde sitt inntog, i form av urbanisering og utbygging av kommunikasjonsforhold, militæranlegg, industrianlegg m.v.

Sametinget er oppmerksom på at det fra tid til annen oppstår tolkningsproblemer i forhold til internasjonale konvensjonsbestemmelser, blant annet fordi disse tar sikte på å regulere rettslige forhold over hele verden. Likevel er det slik at internasjonale rettslige bestemmelser skal fortolkes etter sin ordlyd, med mindre sterke grunner tilsier en fortolkning som fraviker ordlyden. Sametinget kan ikke se noen forhold som tilsier at bestemmelsen i ILO-konvensjon nr. 169, artikkel 14, nr. 1, første punktum ikke skal fortolkes etter sin ordlyd. Sametinget understreker at bestemmelsen må forstås etter sin ordlyd, og at den anerkjenner det samiske folkets rett til å "eie og besitte" de tradisjonelle landområdene.

Samiske eiendoms- og besittelsesrettigheter i henhold til ILO-konvensjonen må ansees som kumulative rettigheter. Det vil si at både eiendomsretten og besittelsesretten må anerkjennes. Det vil derfor ikke være tilstrekkelig om bare en av disse to rettighetene anerkjennes. Med andre ord er det klart at det samiske folket har et rettslig krav på å få sin eiendomsrett anerkjent, samtidig som de aktuelle områder rettslig skal forbli under samisk kontroll. Det

Sign: S   /   EKN

innebærer blant annet at kun bruksrett og besittelse ikke vil oppfylle konvensjonens krav, da dette ikke ville gi det samiske folket den nødvendige kontrollen over disse områdene. Den kontroll som samene skal tilkjennes via eiendoms- og besittelsesretten skal i henhold til ILO-konvensjonens krav gjennomføres i den form som de klassifiseres og framstår i den enkelte stat, hverken mer eller mindre.

Siden ILO-konvensjon nr. 169 er en revidering av ILO-konvensjon nr. 107 av 1957 om urbefolkninger og andre folkegrupper som lever under stammeforhold, så har konvensjon nr. 107 betydelig relevans når konvensjon nr. 169 skal fortolkes. Et viktig tolkningsmoment er det forhold at den nye konvensjonen (nr. 169) tar sikte på å styrke urfolks rettigheter, og at ingen av dens bestemmelser derfor kan ansees å etablere svakere rettigheter enn den tidligere konvensjonen (nr. 107) gjør - med mindre dette uttrykkelig fremgår i konvensjon nr. 169. I henhold til ILO-konvensjon nr. 107 hadde urfolk krav på å få anerkjent eiendomsretten ("right to ownership") til de landområder som de tradisjonelt har rådet over. ILO-konvensjon nr. 169 legger opp til en styrking av urfolks rettigheter til disse landområdene, ved at det fastslås at også deres besittelsesrett skal anerkjennes sammen med eiendomsretten. Det forhold at ILO-konvensjon nr. 169, artikkel 14, nr. 1, andre punktum særskilt benevner urfolks "rett til å bruke" ("right to use") landområder som de tradisjonelt har hatt tilgang til for sitt livsopphold og sin tradisjonelle virksomhet, taler også sterkt i favør av en bokstav fortolkning av formuleringen "rett til eie og besitte."

Sametinget legger i denne sammenheng også stor vekt på ILO-konvensjonens artikkel 15, nr 1. Denne bestemmelsen etablerer en forpliktelse for staten til å tilrettelegge situasjonen slik at samene kan delta i forvaltningen av egne naturressurser. Artikkel 15, nr. 1 lyder som følger:

«Vedkommende folks rett til naturressurser i deres landområder skal sikres spesielt. Slike rettigheter omfatter disse folks rett til å delta i bruk, styring, og bevaring av disse ressursene.»

4.2.2. ILO-konvensjonens krav til grunnforvaltningsordninger i de tradisjonelle samiske områdene

Samerettsutvalgets folkerettsgruppe (NOU 1997:5; Urfolks landrettigheter etter folkerett og utenlandsk rett) konkludere med at samene har eiendoms- og besittelsesrett til deler av Finnmark fylke, og at konvensjonens krav derfor ikke er tilfredstilt før samene reelt er kjent berettiget til å utøve alle eller de vesentligste av de faktiske beføyelser som normalt tilligger en eier.³ Folkerettsgruppen avviser at "sterkt vernet bruksrett" kan tilfredsstille de krav konvensjonen stiller om anerkjennelse av urfolks "eiendoms- og besittelsesrett."

Folkerettsgruppen påpeker at det under forhandlingene om ILO-konvensjon nr. 169 fra norsk side gjentatte ganger ble framsatt forslag om at konvensjonen skulle likestille "bruksrett" eller "fortrinnsrett til bruk" med "eiendomsrett". Men disse forslagene ble som kjent avvist, da de ble oppfattet som en svekkelse av urfolks rettigheter etter ILO-konvensjon nr. 107.⁴

Det bør i denne sammenheng også påpekes at ILO systemet ikke gir statene anledning til gjøre reservasjoner i forhold til enkeltbestemmelser i konvensjonene. ILO-konvensjonene må ratifiseres i sin helhet, uten noen form for formelle reservasjoner i forhold til individuelle bestemmelser. Avgrensninger i rettsforhold må derfor eventuelt tas inn i den offisielle

³Se NOU 1997:5, side 36.

⁴Se NOU 1997:5, side 36.

Sign: SS / EKN

konvensjonsteksten som vedtas av den internasjonale arbeidsorganisasjonens generalkonferanse. Det er derfor ikke tilstrekkelig å fremme reservasjoner eller presiseringer av sin forståelse av teksten i forbindelse med ratifikasjonen av konvensjonen. Eventuelle forsøk fra Norges side til å anføre at man ved ratifiseringen har lagt til grunn at en sterkt vernet bruksrett tilfredsstillende krav konvensjonen stiller om anerkjennelse av eiendoms- og besittelsesrett har derfor ingen relevans i forhold til fortolkningen av artikkel 14, nr. 1, første punktum av ILO-konvensjon nr. 169.

Sametinget mener at grunnforvaltningsordninger for de områdene som faller inn under det som ILO-konvensjonen betegner som "tradisjonelle områder" (artikkel 14 nr. 1, første punktum) må være av en slik art at forvaltningsansvaret tillegges samene, representert ved Sametinget.

I vurderingen av ulike modeller for fremtidig grunnforvaltning i Finnmark gir også flertallet i Samerettsutvalgets folkerettsgruppe uttrykk for at forvaltningen av disse områdene må tilligge organer med samisk majoritet, og at ordninger med delt styringsansvar dermed ikke oppfyller vilkårene i ILO-konvensjon nr. 169, for de områdene som faller inn under det som reguleres i artikkel 14 nr. 1, første punktum.

I følge Folkerettsgruppens flertall er det derfor et absolutt vilkår for innføringen av ordningen med Finnmark grunnforvaltning at Sametinget formelt gir sin formelle tilslutning. De er av den oppfatning at man for å tilfredsstillende ILO-konvensjonens krav må etablere samiske forvaltningsorganer med kompetanse til å forvalte grunnen og tilhørende naturressurser. De uttaler at *"for at ILO-konvensjonen skal være tilfredsstillende, må de områder som samene har krav på å få anerkjent eiendoms- og besittelsesrettigheter til, stilles krav om at flertallet av medlemmene av det organ som har den øverste myndighet når det gjelder forvaltningen av grunn og andre naturressurser, blir utpekt av samiske organer, ved å opptre samlet har kontroll over organet."* Flertallet i Folkerettsgruppen er med andre ord av den klare oppfatning at de deler av Finnmark som samene har krav på å få anerkjent eiendoms- og besittelsesretten til, må forvaltes av et organ hvor flertallet av medlemmene utpekes av samiske organer, og at disse til sammen skal ha kontroll over forvaltningsorganet.

Flertallet i Folkerettsgruppen er av den oppfatning at ordningen med Finnmark grunnforvaltning, som er forutsatt å gjelde for hele Finnmark fylke, ikke kan forsvares med at det som samene taper ved at de må dele forvaltningen av grunnen i de områder som de har krav på å få anerkjent eiendoms- og besittelsesrettigheter til, med andre grupper, får de igjen ved å delta på like fot med andre folkegrupper ved forvaltningen av grunnen i den øvrige del av Finnmark, med mindre Sametinget formelt samtykker i et slikt "makeskifte."

Folkerettsgruppens flertall uttaler at *"for at rettigheter som urfolk har krav på å få anerkjent etter ILO-konvensjonen, skal kunne gå over på andre, er det dessuten et vilkår at noen som på vegne av vedkommende urfolk er kompetent til å disponere over den rettighet det er tale om, inngår avtale om det."* Det sies videre at *"det organ som er kompetent til å uttale seg på vegne av samene om dette, må være Sametinget."*

Det er derfor utvilsomt at en eventuell etablering av Finnmark Grunnforvaltning, uten Sametingets uttrykkelige samtykke, ville være i strid med ILO-konvensjon nr. 169. Da en slik ordning kun kan etableres dersom Sametinget aksepterer ordningen, og av egen fri vilje inngår avtale om en slik felles forvaltningsordning. Dersom Sametinget ikke aksepterer en slik felles forvaltningsordning for Finnmark, så må man for å oppfylle ILO-konvensjonens krav, etablere en ordning som sikrer at de områdene som samene har krav på å få anerkjent eiendoms- og besittelsesrettighetene til, er styrt av et organ som samene har kontroll over.

Sign: EKN

Flertallet i Folkerettsgruppen uttaler at *“I og med at samene fortsatt er i klart flertall i de deler av Finnmark som samene vil kunne ha krav på å få anerkjent eiendoms- og besittelsesrettigheter til, vil det at tilslutningen til Samisk Grunnforvaltning er frivillig, etter vår oppfatning ikke kunne være i strid med ILO-konvensjonen.”* Sametinget vurderer det slik at etableringen av Samisk Grunnforvaltning er den eneste forvaltningsmodellen som fullt ut oppfyller ILO-konvensjonens krav på dette området.

ILO-konvensjon 169 kan i dag sies å representere det internasjonale synet på urfolksrettigheter. Folkerettsgruppen uttaler om dette: *«..de rettigheter som urfolk har etter ILO-konvensjonen, i det store og hele er i samsvar med det syn på urfolk som gjør seg gjeldende i det internasjonale samfunn. Det er derfor ikke noen grunn til å foreta noen innskrenkende fortolkning av bestemmelsene i ILO-konvensjonen»* (NOU 1997:5 s. 51)

4.2.3. FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter

FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter av 1966 etablerer en viss beskyttelse for urfolks rettigheter med hensyn til å bevare sin kultur, samtidig som den forplikter statene til å legge forholdene til rette for at de skal kunne beholde og videreutvikle den. Norge har ratifisert denne konvensjonen og er derfor bundet av dens bestemmelser. Artikkel 27 i konvensjonen omhandler retten for minoritetsmedlemmer til å bevare og utvikle sin kultur. Den etablerer samme rettsbeskyttelse for urfolk som for minoriteter i de tilfeller hvor urfolk er i numerisk mindretall. I NOU 1984:18 er det fastslått at samene utvilsomt er en etnisk gruppe som faller inn under kulturvernet i artikkel 27. I norsk oversettelse lyder artikkel 27 som følger:

“I de stater hvor det består etniske, religiøse eller språklige minoriteter, skal de som tilhører slike minoriteter ikke berøves retten til, sammen med andre medlemmer av sin gruppe, å dyrke sin egen kultur, bekjenne og praktisere sin egen religion, eller bruke sitt eget språk.”

Tolkningen av artikkel 27 i forhold til urfolks rettigheter, særlig i FN's Menneskerettighetskomite, har gått meget i retning av det som er fastslått i ILO-konvensjon nr. 169. Blant annet viser praksis i FN's Menneskerettighetskomite at urfolks næringsutøvelse faller inn under kulturvernet og slik næringsutøvelse er derfor beskyttet av artikkel 27. Komiteen understreker i en av sine uttalelser at kulturelle rettigheter er beskyttet under artikkel 27, og at kultur kan manifestere seg på mange måter, inkludert i form av særegne leveveier knyttet til tradisjonell bruk av land og naturressurser. Fra FN-komiteens side er det uttrykt at dette særskilt gjelder urfolk.⁵

I sin behandling av Canadas periodiske rapport vedrørende gjennomføringen av konvensjonen om sivile og politiske rettigheter i april 1999, fastslår FN's Menneskerettighetskomite at urfolks rett til selvbestemmelse, blant annet medfører at urfolk må anerkjennes retten til fritt å forvalte egne naturressurser.⁶ Videre at deres næringsveier ikke kan fratras. Komiteen ber Regjeringen om å iverksette en umiddelbar anerkjennelse av urfolks land- og ressursrettigheter. Komiteen fastslår videre at en eventuell slettelse av urfolks rettigheter, som de har etablert på grunnlag av deres tilstedeværelse i uminnelige tider, vil være i strid med konvensjonen om sivile og politiske rettigheter. Menneskerettighetskomiteen slår

⁵Menneskerettighetskomiteens generelle kommentar nr. 23, av 1994.

⁶ Human Rights Committee, 65 sesjon, FN dokument CCPR/C/79/Add.105 av 7 april 1999.

Sign: .....SS...../.....EKN.....

fast at også konvensjonens artikkel 1 har betydning for urfolks rettstilling innenfor de respektive stater.

4.3. Andre folkerettslige forhold av betydning

4.3.1. FN's utkast til erklæring om urfolksrettigheter

FN's ekspert arbeidsgruppe for urfolksspørsmål vedtok i 1994 et erklæringsutkast om urfolksrettigheter.⁷ Arbeidsgruppens overordnede organ, bestående av 26 sakkyndige i internasjonale menneskerettigheter, FN's under-kommisjon for bekjempelse av diskriminering og beskyttelse av minoriteter, vedtok senere enstemmig arbeidsgruppens erklæringsutkast. Utkastet har siden 1995 vært gjenstand for politisk behandling innenfor FN. Uavhengig av utfallet av den pågående politiske behandlingen, så er det bred enighet om at erklæringsutkastet fra arbeidsgruppen og under-kommisjonen representerer internasjonale minstestandarder vedrørende urfolks rettigheter. Erklæringsutkastet er et resultat av et arbeid som er blitt utført av verdens mest anerkjente eksperter på menneskerettighetsområdet over en periode på ti år.

Artikkel 25 i erklæringsutkastet fastslår blant annet at urfolk har rett til å bevare og styrke deres særskilte forhold til egne landområder, blant annet med sikte på å ta vare på disse områdene for fremtidige generasjoner.

Det er derimot artikkel 26 i erklæringsutkastet som er den sentrale i forhold til urfolks rett til land, vann og naturressurser. I artikkel 26 fastslås det at urfolk har rett til å eie, utvikle, kontrollere og bruke land og territorier, deriblant det totale miljøet, land, luft, vann, kyst farvann, hav-is, fauna og flora samt andre ressurser som de tradisjonelt har eid eller på annen måte besittet eller brukt. Dette omfatter også retten til full anerkjennelse av deres lover, tradisjoner og sedvaner, grunnforvaltningssystemer og institusjoner for utvikling og forvaltning av ressursene. Videre er det fastslått at staten er forpliktet til å iverksette nødvendige tiltak for å hindre en krenkelse av disse rettighetene.

Artikkel 27 i erklæringsutkastet har særlig relevans i de tilfellene hvor statens myndigheter over lang tid har neglisjert urfolks rettigheter, og dermed vedtatt lover uten å ta hensyn til urfolks etablerte rettigheter. Det fastslås at urfolk har rett til å få tilbakeført retten til landområder og naturressurser som de tradisjonelt har eid, besittet eller brukt, men som har blitt beslaglagt, okkupert, og blitt tatt i bruk av staten eller andre, uten at de har inngått sådan avtale med urfolk.

Erklæringsutkastets artikkel 30 omhandler urfolks rett til å fatte egne prioriteringer og strategier med hensyn til utviklingen og bruken av egne landområder og ressurser. Det er fastslått at staten skal søke å oppnå avtale med vedkommende folk før man godkjenner noen form for aktiviteter i deres områder som har innvirkning på deres land og ressurser, deriblant vann og mineralressurser.

FN's erklæringsutkast representerer etter Sametingets syn internasjonale minimumsstandarder for urfolksrettigheter. Det forhold at erklæringsutkastet ennå ikke er vedtatt på politisk nivå innenfor FN, betyr i hovedsak at medlemslandene har politiske problemer med hensyn til erklæringsutkastets innhold. I denne sammenheng må man ta i betraktning at

---

⁷The United Nations Working Group on Indigenous Populations;

FN dokument E/CN.4/Sub.2/1994/2/Add.1 av 20 April 1994.

Sign: SS / EKN

erklæringsutkastet har blitt vedtatt av to av FN's ekspertorganer på menneskerettighetssiden, FN's arbeidsgruppe for urfolksspørsmål og FN's under-kommisjon for bekjempelse av diskriminering og beskyttelse av minoriteter, og at den dermed derfor må ansees å uttrykke rettslige standarder som oppfyller kravene i folkeretten.

4.3.2. FN's komite for eliminering av rasediskriminering

I sin generelle kommentar XXIII (51) av 1997, fastslår FN's komite for eliminering av rasediskriminering⁸ at statene har plikt til å anerkjenne og respektere urfolks kultur, historie, språk og leveveier, og at statene har plikt til å fremme disse forholdene. Videre at statene har plikt til å sikre gjennomføring av urfolks rettigheter uten noen form for diskriminering av urfolk.

Statens plikt til å sikre urfolks landrettigheter blir av Rasediskrimineringskomiteen understreket som særlig viktig med hensyn til gjennomføringen av urfolks rettigheter. Rasediskrimineringskomiteen fastslår at staten skal anerkjenne og beskytte urfolks rett til å eie, utvikle, kontrollere og bruke deres kollektive landområder og naturressurser. Komiteen fastslår også at staten har plikt til å tilbakeføre til urfolk de landområder som er fratatt dem uten deres klare og frivillige samtykke. Dersom slik tilbakeførsel ikke er mulig på grunn av faktiske forhold skal urfolk tilkjennes en umiddelbar erstatning. Det er likevel sagt at slik erstatning skal så langt det er mulig finne sted ved at urfolk tildeles andre likeverdige landområder.

Denne uttalelsen fra FN's Rasediskrimineringskomite fremstår som en anerkjennelse av at det fremdeles er utbredt diskriminering av urfolk, blant annet i forhold til deres landrettigheter. Komiteens klare uttalelse vedrørende urfolks landrettigheter må tillegges betydning i spørsmålet om samenes rett til land, vann og ressurser. Det er utvilsomt at dagens landrettighetssituasjon i samiske områdene faller inn under den situasjonen som komiteen her legger til grunn, nemlig at landområder har blitt fratatt urfolk uten deres klare og frivillige samtykke. Den norske stat har ikke på noe tidspunkt i historien søkt om slikt samtykke fra samene, og samene har derfor heller aldri overdradd sin eiendoms- og besittelsesrett til den norske stat eller noen andre rettssubjekter.

I henhold til rasediskrimineringskomiteens oppfatning har staten plikt til å tilbakeføre disse områdene til urfolk, dersom dette ikke er absolutt umulig av praktiske årsaker. Man kan ikke se at der foreligger noen forhold som er av en slik karakter at kontrollen over de samiske landområdene i Finnmark som ikke er i privat eie ikke kan tilbakeføres til samene.

4.3.3. Uttalelse fra FN's ekspertmøte om urfolks landrettigheter

FN avholdt i 1996 et internasjonalt ekspertmøte om urfolks landrettigheter. Dette møtet vedtok en lang rekke viktige konklusjoner og anbefalinger vedrørende urfolks rett til land, vann og naturressurser i egne områder.⁹

FN's ekspertmøte fastslår innledningsvis at urfolk har et unikt forhold til egne landområder og ressurser, og at dette må anerkjennes. I denne sammenheng fremheves urfolks rett til

---

⁸Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD).

⁹Report of the Expert Seminar on Practical Experience Regarding Indigenous Land Rights and Claims, Whitehorse, Canada, 24-28 mars 1996; FN dokument E/CN.4/Sub.2/AC.4/1996/6.

Sign: SS / EKN

selvbestemmelse i egne områder som særskilt viktig. Det fastslås videre at det er viktig for urfolks utvikling og fortsatte eksistens som folk at deres rett til landområder og naturressurser fremmes og beskyttes. Det konstateres videre at urfolk fremdeles i mange tilfeller er utsatt for ulike former for kolonialisme, blant annet med den konsekvens at deres rettigheter til land og naturressurser ikke respekteres. Ekspertmøtet uttrykker den klare oppfatning at man ikke kan skille mellom en anerkjennelse av urfolks rett til sine tradisjonelle landområder fra andre rettigheter som naturlig tilfaller urfolk, blant annet i forhold til deres materielle og kulturelle utvikling, fordi urfolk har en så vidt spesiell tilknytning til sine tradisjonelle landområder.

Ekspertmøtet understreker at det er viktig at staten sikrer at det nasjonale rettssystemet er av en slik karakter at den sikrer urfolks rettigheter. Ekspertmøtet uttrykker også stor tiltro til at avtaler av ulik art mellom urfolk og staten, basert på en anerkjennelse av urfolks landrettigheter, kan være en måte hvorved man kan finne varige og konstruktive løsninger i forhold til spørsmålet om retten til land og vann.

Ekspertmøtet oppfordrer regjeringene til å avskaffe diskriminerende politikk og lovgivning som fornektet og begrenset urfolks menneskerettigheter, deriblant deres rett til land og naturressurser. Regjeringene anmodes derfor å vedta politikk og lover som uttrykkelig anerkjenner urfolks kollektive rettigheter, deriblant deres landrettigheter. Regjeringene anmodes videre på det sterkeste å uttrykkelig anerkjenne urfolks landrettigheter, samt å iverksette en effektiv gjennomføring og sikring av urfolks rettigheter.

Konklusjonene og anbefalingene fra FN's ekspertmøte behandler mange av de sentrale spørsmålsstillinger i den pågående debatten om samenes rett til land og vann i Finnmark. Ekspertmøtets konklusjoner og anbefalinger bør derfor utvilsomt også tas i betraktning når man vurderer spørsmålet om samenes eiendoms- og besittelsesrettigheter i lys av gjeldende folkerett.

III OM SAMERETTSUTVALGETS KONKRETE FORSLAG

1. Eiendomsretten og annen rett til grunn

Hovedspørsmålet om hvem som rettmessig har eiendomsretten til jorda i Finnmark, og på hvilket rettsgrunnlag, har Samerettsutvalget ikke klart besvart. Samerettsutvalget forutsetter likevel at det samiske folk har eiendomsrett til visse deler av Finnmark, uten at dette er definert noe nærmere. En antatt eiendomsrett ligger helt klart i bunnen for Samerettsutvalgets forslag.

Samerettsutvalgets folkerettsgruppe har derimot uttrykkelig konkludert med at samene har eiendoms- og besittelsesrettigheter til store deler av Finnmark, og at det mangler en formell fastsettelse av denne rett og en avgrensning av den. De pågående sedvane undersøkelser forventes å bringe mer klarhet i detaljene om dette.

Sametinget vil fremheve at det dessuten ved flere anledninger offisielt er fastslått at samene er et av de folk hvis territorium staten Norge er grunnlagt på. Dette er grunnlaget for forslaget om opprettelse av nye forvaltningsordninger, da den nåværende ordning ikke er akseptabel i forhold til samenes eiendomsrett.

Sametinget savner en grundig gjennomgang og analyse av spørsmålet om samenes eierrett til land og vann i Finnmark fylke, fordi en slik analyse, spesielt i forhold til den såkalte umatrikulerte grunnen, er av grunnleggende betydning i vurderingen av de ulike grunnforvaltningsmodellene.

Sign: SS / EKN

Samerettsutvalget har i for stor grad fokusert på forvaltningsordninger for grunnen i Finnmark med grunnlag i praktiske politiske avveininger som ikke tar uttrykkelig hensyn til de rettslige forholdene knyttet til de aktuelle landområdene. Det må etableres forvaltningsordninger for grunnen i Finnmark som tar tilstrekkelig hensyn til de historiske, og dermed også de rettslige omstendighetene.

Statens oppfatning av det rettslige grunnlaget for dens påståtte eiendomsrett har vært basert på forskjellige begrunnelser. Felles for disse er at begrunnelsene vanskelig kan sies å være rettslig holdbare. I innstillingen fra Jordsalgskomiteen av 1962, ble det uttrykt at grunnen i Finnmark fra de eldste tider har vært ansett å tilhøre staten eller Kongen. Sametinget er av den klare oppfatning at denne begrunnelsen ikke er rettslig holdbar. Det var først på slutten av 1600-tallet at det fra offisielt hold ble en tiltakende holdning om at grunnen i Kyst-Finnmark tilhører Kongen, men da slik at man benevner det som Kongens allmenning. Indre Finnmark var på denne tiden ikke underlagt kongerike Norge. Alt tyder på at oppfatningen hos statens representanter i Finnmark om at grunnen tilhørte Kongen, først utviklet seg langt senere.

I Ot.prp. nr. 21 av 1847, begrunnes statens eiendomsrett til grunnen i Finnmark i det vesentligste med at Finnmark er hovedsakelig bebodd av samer uten faste boliger. Det er en kjensgjerning at denne oppfatning var basert på uvitenhet om, og bevisst neglisjering av samenes levesett, bruk og flyttemønster, og begrunnelsen kan dermed ikke ansees som holdbar. Videre er det utvilsomt at samene på denne tiden anså seg for å være det som i dag må kunne betegnes som eier i juridisk forstand. En slik oppfatning av samisk eierskap gjorde seg også gjeldende blant de fastboende samene i Finnmark. Det er på det rene at oppfatningen blant de fastboende samene om bygdas eiendomsrett til grunnen med alle dens ressurser, også har bestått gjennom tidene hos befolkningen i de samiske bygdene i Finnmark.

Ofte anføres det også at statens eiendomsrett i dag er et utslag av et festnet forhold. Sametinget kan ikke se at vilkårene for et festnet forhold med hensyn til eiendomsretten overhode kan sies å foreligge. Sametinget mener at det må legges til grunn at der skal vesentlig mer til for å kunne anerkjenne et festnet forhold i et område hvor det fra før har bestått etablerte rettigheter, enn i et mer åpent rettsområde («rettstomt område»). Historiske kjensgjerninger godtgjør at samene i store deler av Finnmark frem til 1751 hadde anerkjent faktiske og rettslige posisjoner som eier av grunnen, og at de hadde rådighet over alle naturressursene i området. Det er også utvilsomt at samene også etter 1751 og frem til våre dager, har vært i en eier-, besittelses- og bruksrettighetsposisjon av faktisk art.

Disse historiske kjensgjerningene danner grunnlaget for Sametingets standpunkt i forhold til spørsmålet om eiendoms- og råderetten over naturressursene i Finnmark. Samene i Finnmark har i uminnelige tider hatt slike rettigheter, i egenskap av eier-, besitter- og bruksrettshaver, men norske myndigheter har ikke inkorporert disse rettighetene i den formelle norske lovgivningen. Med andre ord burde det være uomtvistelig at samene har eiendoms- og besittelsesretten i sine tradisjonelle områder. Det som derimot mangler er kun en formell anerkjennelse, avgrensning og fastsettelse av disse rettighetene.

Som fastslått ovenfor, er det et faktum at samene som folk har rettigheter som bare samefolket selv kan forvalte og forhandle om. Videre presiseres det at denne grunnleggende retten består så lenge Sametinget ikke ved avtale har oppgitt disse rettighetene, solgt eller på annen lovlig måte overdratt disse rettighetene til noen andre.

Etablering av nye grunnforvaltningsordninger i Finnmark endrer ikke denne klare rettslige forutsetningen, hvorved det legges til grunn at samene har eiendoms- og besittelsesretten til store deler av Finnmark. Uansett hvilke nye forvaltningsordninger som innføres, kan

Sign: SS / EKN

samefolket ikke anses å ha tapt sine eier-, bruks- og besittelsesrettigheter til land, vann og naturressursene i de samiske områdene, så lenge Sametinget ikke uttrykkelig har akseptert noen endring i rettstilstanden.

Sametinget mener at dersom den foreliggende utredning fra Samerettsutvalget behandles som en ordinær høringssak som Stortinget så fatter sine vedtak på grunnlag av, vil det bare berøre spørsmålet om hvordan den grunnleggende retten skal forvaltes fra tid til tid, og ikke berøre den grunnleggende retten som sådan. Selv etter et eventuelt nytt stortingsvedtak om en ny forvaltningsmodell, vil samefolkets eiendoms-, besittelses- og bruksrett bestå ubeskåret, dersom Stortingets eventuelle vedtak ikke er basert på et uttrykkelig samtykke fra et kompetent samisk organ - Sametinget. Uansett grunnforvaltningsordninger - og de har det jo vært flere av i tidens løp - vil samenes grunnleggende eiendoms-, bruks- og besittelsesrett bestå. De samiske rettighetene kan ikke endres uten direkte og frivillig medvirkning fra det samiske folket, fordi endring i disse rettsforholdene bare kan skje i samforstand med rettighetshaverne (det samiske folket) og etter overenskomst mellom kompetent samisk organ (Sametinget) på den ene siden, og den norske stat på den andre siden i overensstemmelse med folkerettslige normer.

Innenfor rammen av de kollektive samiske rettigheter, har selvsagt også enkelte grupper av samer og enkeltpersoner opparbeidet seg særskilte rettigheter. Disse står sterkt både i forhold til det samiske fellesskapet, og i forholdet til den ikke-samiske delen av det nasjonale fellesskapet. Sametinget er av den oppfatning at disse rettighetshavere, samiske grupper og enkeltpersoner, selv disponerer over egne rettigheter innenfor de etablerte rettslige rammer.

Samerettsutvalget synes å ha formulert sine forslag utfra den antagelse at man i en ny forvaltning står helt fritt i forhold til enkeltpersoners- og gruppers interesser. Dette kan ikke være rett. Det må tas uttrykkelig forbehold om at enkeltpersoner og grupper kan ha opparbeidet seg rettigheter som ikke kan tilsesettes uten videre. Sametinget er enig i at de enkelte samiske gruppene bør behandles så likt som mulig. Men vil likevel understreke at dette ikke betyr at de rettigheter som enkeltpersoner- og grupper blant samene har etablert og holdt i hevd skal slettes i likhetens navn. Det vil ikke være holdbart, verken juridisk eller etisk.

Sametinget er enig i at man her har å gjøre med rettigheter av flere typer: (i) Samenes rettigheter som urfolk; (ii) samenes rettigheter som en av de statskonstituerende folk i Norge; (iii) samiske gruppers rettigheter; og (iv) samiske enkeltpersoners rettigheter. De må alle behandles med samme respekt, og på samme måte som slike rettigheter forøvrig behandles. Med andre ord kan ikke disse rettighetene behandles som ensartede rettigheter hvor man ikke sonderer mellom deres naturlige særegenheter.

Sametinget sier seg enig med Samerettsutvalget om at det i stor utstrekning er tale om å legalisere og formalisere allerede eksisterende samiske rettigheter og samisk bruk. Derfor er det av vesentlig betydning at man unngår språkbruk hvorved man forsøker å gi inntrykk av at staten nå vil "gi" samene disse rettigheter, da det i virkeligheten er tale om å formelt anerkjenne og etablere rettsbeskyttelse av de rettigheter som samene faktisk har, både kollektivt og individuelt.

Fra samisk side har det aldri vært akseptert at de nordiske stater eller Russlands tidligere kolonipolitikk, med den uttrykte målsetting å utslette samisk kultur og assimilere det samiske folket, skal kunne brukes som et argument for å hevde statens og majoritetsbefolkningens rettigheter, slik som flertallet i Samerettsutvalget rettsgruppe gjorde (se NOU 1993: 34). Det vises til rettsgruppens oppsummerende vurderinger (se sidene 259 ff), hvor det sies at den norske stat i lang tid har hevdet å være grunneier, og at selv om dette opprinnelig ikke var

Sign: SS / EKN

riktig, så har det nå gått så lang tid at samene ikke i dag kan sies å ha rettigheter som eier i behold. Sametinget avviser fullstendig at en slik argumentasjon skal vinne frem. En slik argumentasjon er uholdbar i forhold til folkeretten. Alminnelig rettstenkning tilbakeviser også dette standpunkt. Å akseptere en slik argumentasjon vil være i strid med gjeldende rettslige prinsipper, i tillegg ville det være dypt umoralsk og gi uttrykk for en nedverdiggende holdning i forhold til urfolks rettigheter.

I tillegg til den historiske tilknytningen til våre områder, bygger samenes rettighetskrav på de internasjonale rettsregler om urfolks landrettigheter hvorved våre etablerte rettigheter anerkjennes. Deriblant nevnes ILO-konvensjon 169, som gir uttrykk for det som idag må anses som minimumsstandarder, og som Norge er rettslig forpliktet til å gjennomføre. Det vises forøvrig også til FNs arbeid med en særskilt deklarasjon/erklæring om urfolks rettigheter, som blant annet omfatter retten til selvbestemmelse og vidtgående rettigheter til land, vann og naturressurser. I stadig flere land er det en utvikling hvor urfolks historiske rettigheter anerkjennes, blant annet ved innføring av ulike former for selvstyre over egne landområder. Det kan blant annet vises til utviklingen i Australia, Brasil, Canada og New Zealand. Som et eksempel kan man her trekke fram den tidligere omtalte «Mabo-dommen» i australsk høyesterett.

Historiske og arkeologiske utredninger viser at hele Finnmark fra gammelt av har vært et samisk område. Men etter hvert har det skjedd innflytting til de samiske områdene, ofte som ledd i tidligere tiders offisiell fornorskningsspolitikk, særlig til fiskevær, industri- og handelssteder. I betydelig grad har tilflyttingen til Finnmark vært preget av områdets status som koloni, og til nasjonalstaten Norges behov for å sikre sin innflytelse ved å ha en fast norsk bosetting i området. Til tross for motstand fra samiske rettighetshavere så har stadig mer av de opprinnelige samiske områdene blitt utmålt til ikke-samiske innflyttere. Dette gjelder ofte de mest ressursrike områdene langs de store elvene og fjordområdene.

Det er fortsatt i dag slik at mesteparten av den ikke-samiske befolkning er bosatt i byene, de større tettstedene, fiskeværene og industristedene. I forhold til samisk ressursutnyttelse, i særlig grad reindriften og annen utmarksnæring, er det hevet over tvil at by- og tettstedsbefolkningen har hatt en betydelig mindre intensiv bruk av Finnmarks utmarksarealer. Dette er noe man må ta hensyn til i vurderingen av framtidige løsninger. Dette gjelder i utgangspunktet alle arealer i fylket - det som tidligere ble benevnt som "statens umatrikulerte grunn". Fritidsbruken av utmarksarealene i samiske områder har økt dramatisk i løpet av de siste tiår, ofte representert av og støttet av godt organiserte interessegrupper. Denne bruken er i ferd med å fullstendig overkjøre de tradisjonelle samiske brukere og rettighetshavere.

1.1 Overføring av eiendomsretten

Sametinget er i utgangspunktet positiv til at grunnen i Finnmark på visse vilkår kan overføres et lokalt organ, forutsatt at et slikt organ har samisk innflytelse, og at det imøtekommer våre rettigheter og er i samsvar med folkerettens krav på dette området.

Sametinget vil understreke at vern mot ekspropriasjon, stilling som eget rettssubjekt for grunneierorganene og deres eierbeføyelser til grunn, kun er berettiget for vedkommende grunnforvaltningsorgan om det også reelt representerer samiske interesser. Derfor er sammensetningen av styre og årsmøte avgjørende for disse spørsmål.

Sign: SS / EKN

2. Forvaltningen av grunnen i Finnmark

Sametinget er for det første helt enig med Samerettsutvalgets vurdering av at nåværende forvaltningsordning er uakseptabel av mange grunner.

Kravet om lønnsomhet som nåværende forvalter har som et av sine hovedmål går helt på tvers med de mål samiske organer, fra siidaorganer til moderne organisasjoner, har fremhevet som grunnleggende for forvaltningen av naturgrunnet for samisk kultur. Nåværende ordning er i alle tilfeller helt uakseptabel.

Sametingets utgangspunkt for etablering av forvaltningsordninger er at det kan konstateres samisk eiendoms-, bruks- og besittelsesrettigheter til store deler av arealene i Finnmark. Finnmark er fra gammelt av et samisk område. Dette følger av at det ikke kan etableres rettferdige og akseptable forvaltningsordninger uten at samiske organer gis avgjørende innflytelse og kontroll, både i forhold til forvaltningen som sådan og forvaltningsorganets oppnevning. Dette er selve forutsetningen for etableringen av nye forvaltningsorganer, sett fra en samerettslig side.

Det som er avgjørende i forhold til fremtidige forvaltningsordninger er blant annet hvordan styret for et eventuelt lokalt grunnforvaltningsorgan sammensettes. Sametinget vil uttrykkelig motsette seg all overføring av eierbeføyelser til organer med et samisk mindretall i styringsorganene, eller organer som Sametinget av andre grunner ikke kan akseptere. Sametinget viser i den anledning blant annet til Folkerettsgruppens konklusjon angående de vilkår som må være oppfylt før et lokalt organ skal kunne overta forvaltningen.

Folkerettsgruppen forutsetter at *“det rettssubjekt som rettighetene blir lagt til, har et styre hvor flertallet av styremedlemmene blir oppnevnt av samiske organer”* (NOU 1997:5, s. 52).

Sametinget mener videre at det er viktig å slå fast grunnlaget for organets disponering av grunnen. Det må også være et absolutt vilkår at Sametinget sikres en mulighet til på formelt grunnlag å iverksette drøftinger med staten vedrørende behovet for eventuelle endringer av forvaltningsordningen, dersom den ikke skulle fungere tilfredsstillende.

Sametinget mener at vern mot ekspropriasjon kun er berettiget for vedkommende grunnforvaltningsorgan om det også reelt representerer samiske interesser. Vern mot ekspropriasjon kan derfor etter Sametingets mening bare vurderes ut fra samiske interesser.

Sametinget aksepterer at det i deler av Finnmark også er ikke-samiske interesser knyttet til grunnforvaltningen og at det derfor rimeligvis må tas hensyn til dette når nye forvaltningsordninger vurderes og etableres. Sametinget mener på denne bakgrunn at det vil være en god løsning at retten til å utnytte naturressursene som prinsipp må være knyttet til lokal bosetning og ikke etnisk opprinnelse.

Forvaltningen av grunnen og ressursene i Finnmark må derfor primært følge prinsippet om likebehandling av alle som bor i samme område. For å unngå enhver misforståelse vil Sametinget i likhet med Samerettsutvalget understreke at det ikke skal trekkes noe skille mellom individer basert på deres etniske tilhørighet og den konkrete forvaltningen av grunn og naturgoder. Likevel må det være slik at næringsbehov som utgjør det materielle grunnlag for samisk kultur må gis første prioritet. Allemannsretten slik den er beskrevet av Samerettsutvalget (NOU 1997:4 s. 77) skal naturligvis være i behold og respekteres, uansett hvem som er grunneier eller forvalter av grunnen.

Sametinget er av den formening at det likevel er slik at samene med grunnlag i sine historiske rettigheter, som senere er stadfestet gjennom folkeretten - deriblant gjennom ILO-konvensjon 169, har rett til å kreve opprettelse av et eget samisk grunnforvaltningsorgan for store deler av Finnmark.

Sign: SS / EKN

Sametinget mener at Samerettsutvalget har vært altfor pragmatisk i sin tilnæringsmåte og dermed også fokusert for meget på alternative forvaltningsordninger fremfor de grunnleggende rettighetsspørsmålene som den var satt til å utrede. I den forbindelse har Samerettsutvalget ikke lagt tilstrekkelig vekt på det utgangspunkt som var og er sakens kjerne, nemlig en rettferdig ordning for samene som opprinnelige eiere, besittere og brukere av området, i egenskap av vår status som urfolk.

Sametinget er av den oppfatning at man vanskelig kan unngå en interessekonflikt når man befatter seg med rettighetsspørsmål, da dette naturlig tilligger alle rettighetssaker hvor der er motstridende rettslige påstander. Men det vil være imot alminnelig akseptert rettslig tenkning å forsøke å presse gjennom løsninger i slike rettighetssaker, som er i strid med den ene parts klare rettigheter, med den begrunnelse at den annen part - som urettmessig har tilegnet seg disse rettighetene - vil kunne starte en konflikt fordi den ikke kan akseptere en gjennomoppsettelse av de aktuelle rettighetene. Sametinget tror fortsatt at en slik argumentasjon, som klart er i strid med grunnleggende rettslige prinsipper og verdier, ikke vil få gjennomslag i det norske rettsdemokratiet.

Sametinget er for såvidt enig i at en del av hensikten med nye forvaltningsordninger må være å motvirke og dempe eventuelle konflikter og å oppnå stabilitet og fredelig sameksistens mellom folkegruppene. Og som det ovenfor er understreket, så må ikke-samiske interesser også ivaretas av fremtidige grunneier- og forvaltningsløsninger. Disse ideelle forutsetningene (konfliktdependende og stabiliserende hensyn) er likevel relative begrep som majoriteten selv ofte definerer og fremstiller på en slik måte at det skaper problemer for fremgang på samerettens område.

Majoritetens maktstilling kan gi en type stabilitet som de selv opplever som harmonisk og ideel, uten at situasjonen dermed kan sies å være rettferdig sett fra mindretallets side. Det er uttallige eksempler i den pågående debatten på at flertallsbefolkningen ofte viser til fortidens "stabile og harmoniske forhold" uten å nevne den urettferdighet som denne "harmoniske stabiliteten" var tuftet på. Derfor kan det ikke understrekes sterkt nok at vilkårene for stabilitet og "harmonisk sameksistens" definert av flertallet, nødvendigvis ikke behøver å være sammenfallende med de mest grunnleggende vilkårene for rettferdighet. Stabile ordninger er ikke rettferdige bare fordi de er stabile. Kjernen i urfolksretten, spesielt når urfolk er i numerisk mindretall, er at der er visse skranker for hva den dominerende delen av befolkningen kan foreta seg. Ordninger som ikke oppleves som rettferdige fra samisk side vil aldri kunne bli konfliktdependende eller stabiliserende - tvertimot vil man fra samisk side nok aldri kunne slå seg til ro før hele spørsmålet løses på en måte som også fra samisk side kan oppleves som rettferdig.

2.1. Finnmark grunnforvaltning

Samerettsutvalgets forslag om Finnmark grunnforvaltning må karakteriseres som et kompromiss der man har villet ta mange hensyn.

Sametinget støtter Samerettsutvalgets forslag om opprettelse av Finnmark grunnforvaltning. Dette organet skal stå for forvaltningen av grunn og ikke-fornybare ressurser for den delen av Finnmarks grunn som ikke omfattes av Samisk grunnforvaltning.

Sametinget støtter videre Samerettsutvalgets forslag om at organets 8 styremedlemmer oppnevnes av Sametinget og Finnmark fylkesting. Sametinget og Finnmark fylkesting bør hver ha rett til å oppnevne 4 styremedlemmer med varamedlemmer. Videre bør vervene som styreleder og nestleder for styret rullere hvert annet år mellom disse to oppnevningorganene.

Sign: SS / EKN

Sametinget foreslår at årsmøtet for Finnmark grunnforvaltning sammensettes av en representant for Kommunaldepartementet, to representant for Sametinget og en representant for Finnmark fylkesting.

Sametinget foreslår at Kommunaldepartementet skal være klageorgan for Finnmark grunnforvaltning slik Samerettsutvalget har foreslått.

Under den klare forutsetning at styret og årsmøtet i Finnmark grunnforvaltning blir sammensatt etter likeverdsprinsippet, går Sametinget inn for at Finnmark grunnforvaltning opprettes som et selvstendig rettssubjekt. Argumentet for at Finnmark grunnforvaltning skal være et selvstendig rettssubjekt hviler med andre ord tungt på "hensynet til samisk og lokal styring av grunnen" (NOU 1997:4 s. 107). Sametinget motsetter seg derfor sterkt at Finnmark grunnforvaltning skal være et eget rettssubjekt med mindre dets styre er sammensatt slik at samiske interesser virkelig er ivaretatt. Om den samiske innflytelsen i styret og på årsmøte ikke er reell og om den ikke er akseptert av Sametinget, må sentrale myndigheter tvertimot ha mulighet til å instruere Finnmark grunnforvaltning slik at samiske interesser blir ivaretatt. Eierbeføyelsen og overføring av den er et prinsipielt viktig hovedspørsmål for samene som folk, og derfor må grunnlaget for den vurderes meget nøye. Folkerettsgruppens utredning har dessuten vist at det er usikkert om opprettelsen av Finnmark grunnforvaltning oppfyller ILO-konvensjonens krav.

Om likeverdsprinsippet ikke blir oppfylt mener Sametinget at Finnmark grunnforvaltning utelukkende skal ha stilling som forvaltningsmyndighet. Med andre ord foreslår Sametinget at Finnmark grunnforvaltning ikke bør ha eiermyndighet for det aktuelle arealet. Dette begrunnes med at eierbeføyelsen bør fastsettes på grunnlag av en særskilt avtale mellom staten og Sametinget når sedvanebruken er tilstrekkelig utredet og på grunnlag av anbefalinger fra den kommisjon som nedenfor er omtalt.

Sametinget foreslår at det formelle eieransvar for den grunn som Finnmark grunnforvaltning forvalter, inntil videre skal ligge hos staten ved Kommunaldepartementet. Sametinget foreslår at når spørsmålet om samisk eiendomsrett er endelig avklart, skal Sametinget ta stilling til spørsmålet vedrørende eierbeføyelser for Finnmark grunnforvaltning helt konkret, på grunnlag av tilråding fra den ovennevnte kommisjonen. Sametinget er av den klare oppfatning at eierbeføyelsen for Finnmark grunnforvaltning bare kan begrunnes med samiske rettigheter. Dette medfører at dersom fordelingen av styremedlemmene ikke er lik mellom Sametinget og Finnmark fylkesting, kan det under ingen omstendigheter komme på tale å overføre eierbeføyelser til Finnmark grunnforvaltning.

2.2. Samisk grunnforvaltning

I store deler av Finnmark er det ikke tvil om at samiske interesser står sterkt. Alle forhold tatt i betraktning vil det være mest rettferdig at den samiske befolkning selv forvalter grunnen og ikke-fornybare ressurser. Dette forhold må avspeiles i eventuelle nye ordninger som tar sikte på å rette opp de historiske skjevheter og også bringe forvaltningen i samsvar med dages realiteter. Sametinget mener at fastsettelsen av omfanget av en slik forvaltningsordning ikke kan overlates til enkeltkommuner eller bygder. Dette er et ansvar som statlige organ må fastsette i samråd med Sametinget. Sametinget går på denne bakgrunn inn for opprettelsen av et særskilt samisk forvaltningsorgan - Samisk grunnforvaltning - for en del av grunnen i Finnmark.

I forbindelse med dette mindretallsforslaget i Samerettsutvalget vil Sametinget understreke at det etter folkeretten er svært sterke rettslige argumenter for opprettelse av Samisk

Sign: ..... S ..... / ..... EKN .....

grunnforvaltning. I følge Samerettsutvalgets folkerettsgruppe, jf. «Urfolks landrettigheter etter folkerett og utenlandsk rett - NOU 1997:5 - finnes det nemlig etter ILO-konvensjon 169, artikkel 14.1., et samisk eiendoms- og besittelsesområde i Finnmark, hvor det i følge flertallet i folkerettsgruppa skal være et samisk styreflertall. - artikkel 14.1.

Folkerettsgruppa har lagt til grunn at hovedkriteriene for å komme frem til at et område ligger under urfolkets eiendoms- og besittelsesrett, er at der har vært en ene- eller dominerende bruk fra urfolkets side. Folkerettsgruppa har ikke avgrenset dette området nærmere for Finnmarks vedkommende, men mener at det iallfall dreier seg om de indre delene av fylket.

Folkerettsgruppa peker likevel på én mulighet for å sette sammen styret i Finnmark grunnforvaltning etter likevektsprinsippet. Lik representasjon er holdbart hvis Sametinget gjør eksplisitt vedtak om at et slikt eiendoms- og besittelsesområde kan styres av et organ hvor det ikke nødvendigvis er et samisk styreflertall.

Etter den folkerettslige utredningen som er gjort, ligger det an til at det må opprettes to grunnforvaltningsstyret. Bare på den måten oppfylles bestemmelsene i ILO-konvensjon nr. 169, art. 14.1. Det forhold at Finnmark fylkesting har vist liten vilje til å inngå kompromiss om en felles forvaltning, med lik fordeling av styremedlemmer mellom Sametinget og Fylkestinget, har også hatt betydning for Sametinget i vurderingen av opprettelsen av Samisk grunnforvaltning i tillegg til Finnmark grunnforvaltning.

Et styre i Finnmark grunnforvaltning hvor Sametinget bare har et mindretall, vil være helt i strid med ILO-169, ut fra at dette styret også skal forvalte et samisk eiendoms- og besittelsesområde etter konvensjonens artikkel 14.1. Konsekvensene av fylkestingets vedtak ved eventuelt å gå bort fra konstruksjonen Finnmark Grunnforvaltning, etter likeverdsprinsippet, vil være at det blir umulig (jfr. den folkerettslige ekspertise) å unngå en delt forvaltning mellom Samisk grunnforvaltning og Finnmark grunnforvaltning. Resultatet kan da bli at i disse velger henholdsvis Sametinget og Fylkestinget flertallet i styret.

Sametinget går inn for at et samisk grunnforvaltningsorgan opprettes med mandat som dekker de områder av Finnmark hvor den samiske bruken er antatt å stå sterkest. Dette organet opprettes allerede i utgangspunktet. Det overlates ikke til kommuner og bygder å melde seg ut og inn av denne forvaltningsordningen. Samerettsutvalget har selv antydnet "Kautokeino og Karasjok kommuner, samt området vest for Porsangerfjorden og øvre del av Tana kommune" (NOU 1997:4 s. 19) som et mulig virkeområde for Samisk grunnforvaltning. Alternativt er forvaltningsområdet for Samelovens språkregler nevnt.

Siden Samerettsutvalget selv ikke har undersøkt den samiske bruken tilstrekkelig grundig, har man gått inn for at opprettelsen av Samisk grunnforvaltning skulle være frivillig. Dette innebærer imidlertid en så alvorlig mangel i utredningen i forhold til mandatet at Sametinget ikke kan akseptere denne løsningen. Det er en nasjonal oppgave for Norge å sørge for at historisk bruk og samenes status som et folk, avspeiles i nye ordninger for forvaltning. Området for Samisk grunnforvaltning må derfor defineres og lovfestes av nasjonale myndigheter allerede i utgangspunktet. En frivillig tilstutningsordning er ingen garanti for at samiske hensyn ivaretas i forhold til kravene i ILO-konvensjon 169 om identifisering av samiske områder. Kommunene Guovdageaidnu, Kárášjohka, Deatnu, Unjárga og Porsángu bør allerede i utgangspunktet inngå i Samisk grunnforvaltning. Andre kommuner og bygder bør selv kunne søke om å få tilhøre Samisk grunnforvaltning.

Sametinget mener at siden Samerettsutvalget ikke har undersøkt samisk bruk nærmere, fastsettes omfanget av området for samisk grunnforvaltning i detalj av en egen kommisjon oppnevnt av Regjeringen og Sametinget i fellesskap. Kommisjonen skal bestå av samiske

Sign: SS / EKN

brukere og kompetente juridiske, historiske og samfunnsvitenskapelige eksperter med lik representasjon fra begge parter. Kommisjonen skal identifisere de samiske eier-, besittelses- og bruksområdene.

Kommisjonen skal særlig undersøke sjøsamiske sedvaner og bruk i forhold til andre interesser. Ut fra Sametingets nåværende kunnskap om de fastboende samenes og reindriftssamenes bruk av arealene og ressursene, synes det nokså opplagt er at et slikt samisk eiendoms- og besittelsesområde ikke vil være bare Indre-Finnmark, men at også mange fjordområder, vil falle innenfor dette området.

Avgjørelse om hvilke områder som skal inngå i Samisk grunnforvaltning, i tillegg til de ovennevnte kommunene, treffes av Regjeringen i samråd med Sametinget og Finnmark fylkesting, etter anbefaling fra ovennevnte kommisjon. Uttredelse fra Samisk grunnforvaltning kan bare skje etter godkjennelse fra Sametinget og Regjeringen.

Sametinget mener at Samisk grunnforvaltning må anerkjennes som eier av de arealer som den forvalter. Det forutsettes også at Samisk grunnforvaltning skal være et fristilt organ. Dette er begrunnet med at det for denne delen av grunnen ikke er tvil om hvem som fra gammelt av er å anse som eier. Hensynet til samisk styring er det avgjørende argumentet for forslaget om Samisk grunnforvaltning som eget rettssubjekt. Sametinget understreker dette som det eneste holdbare argument for eierposisjon for et grunnforvaltningsorgan i Finnmark.

Sametinget slutter seg til at styret for Samisk grunnforvaltning bør sammensettes av 7 medlemmer, med 5 representanter oppnevnt av Sametinget og 2 representanter oppnevnt av Finnmark fylkesting slik Samerettsutvalget har foreslått. Kommunene i det aktuelle området bør ha forslagsrett til styremedlemmer.

Sametinget går inn for at en representant for staten eller Finnmark fylkesting, og to representanter for Sametinget, skal utgjøre generalforsamling for Samisk grunnforvaltning. Dette er begrunnet med at samene må ha full kontroll i dette organet på alle nivå om ILO-konvensjonens krav skal oppfylles, slik Folkerettsgruppen har understreket.

Sametinget forutsetter at det inngås uttrykkelige bindende avtaler mellom Finnmark grunnforvaltning og Samisk grunnforvaltning vedrørende forvaltningsprinsipper og samarbeid. Sametinget understreker at det i denne sammenheng er av stor viktighet å sikre at reindriftens beiterettigheter beskyttes og styrkes.

Det foreslås videre at formålsparagrafen bør være lik for begge forvaltningsorgan - Finnmark grunnforvaltning og Samisk grunnforvaltning. Blant annet bør formålsparagrafen gjenspeile prinsippet om at næringsmessig bruk av områdene som grunnlag for den samiske kulturs materielle grunnlag, alltid settes foran annen bruk når den har vært utøvet i området fra gammelt av. Videre at rettigheter som bygger på samisk sedvane, ikke skal kunne settes tilside gjennom forvaltningsvedtak.

Sametinget slutter seg ikke til forslaget om at enkeltbygder innenfor kommunene på selvstendig grunnlag skal kunne slutte seg til Samisk grunnforvaltning. Men finner likevel å kunne støtte en slik ordning dersom det er tale om bygder hvis område er klart avgrenset, og under den forutsetning at styrene i både Samisk grunnforvaltning og Finnmark grunnforvaltning samtykker i en slik bygdetilslutning.

Sametinget går inn for at Sametinget skal være øverste klageorgan for Samisk grunnforvaltning, og at Sametinget skal ha full forvaltningsmessig prøvingsrett.

Sign: SD / EKN

2.3. Felles forvaltningsorgan for hele Finnmark

Sametinget er av den oppfatning at et felles grunnforvaltningsorgan for Finnmark ikke kan etableres uten at det foreligger en utvetydig avtale mellom staten og Sametinget, hvorved Sametinget gir sitt samtykke til en slik ordning. Sametinget viser til den begrunnelse som Folkerettsgruppen har gitt for dette i NOU 1997:5.

Sametinget vil ikke motsette seg at Sametinget og sentralmyndighetene kommer overens om en felles forvaltning for Finnmark, men dette kan bare skje etter de linjer som Folkerettsgruppen har trukket opp i NOU 1997:5, og på grunnlag av en helt konkret overenskomst mellom Sametinget og staten. Også forhold utenfor Finnmark bør vurderes i samband med en slik overenskomst. Et helt sentralt vilkår er at det er en lik fordeling av medlemmer i styret fra Sametinget og Finnmark fylkesting, i tråd med flertallsforslaget fra Samerettsutvalget.

Sametinget ser mange fordeler med et felles forvaltningsorgan, bl. a. hensynet til reindriften, samarbeid og konfliktløsning, samt at ordningen innebærer et kollektivt eierskap. Sametinget ser det i alle fall, uansett løsning, som viktig å ha et nært og godt samarbeid med Finnmark fylkesting slik at man sammen kan løse de mange utfordringer som ligger i forvaltningen av ressursene til beste for de som nå lever i Finnmark og for fremtidige generasjoner.

2.4. Andre forhold

Sametinget mener at det er av stor betydning å sikre at både jordbruks- og reindriftsinteressene er representert i styrene for eventuelle forvaltningsorganer som nevnt ovenfor. Sametinget er av den oppfatning at styremedlemmene skal være fast bosatt i Finnmark. Videre at varamedlemmene bør være personlige stedfortredere for medlemmene.

Sametinget er av den formening at forvaltningsorganenes vedtak skal avgjøres ved alminnelig flertall, forutsatt at over halvparten av medlemmene er tilstede. Ved stemmelikhet skal lederen ha dobbeltstemme. Styrene skal ha vanlig delegasjonsmyndighet til sine respektive administrasjoner.

Sametinget foreslår at forvaltningsorganene må kunne fastsette nødvendige avgifter og vilkår knyttet til bruken av områdene som de forvalter.

Sametinget er av den oppfatning at hyttebebyggelse kun må skje innen dertil fastsatte områder som inngår i de respektive kommunale reguleringsplaner. Eventuell hyttebygging i reindriftsområde eller i bygdebruksområde, forutsetter samtykke fra henholdsvis reinbeitedistriktets styre eller bygdebruksstyre. Sametinget har tidligere uttalt at dette ikke må være til hinder for at gamle og hyttebygging til utøvelse av tradisjonell utmarksnæring og til vedlikehold av områdetilhørighet vurderes prinsipielt annerledes enn bygging til vanlig fritidsformål.

Hva angår leting og utvinning av mineraler, både mutbare og ikke-mutbare mineraler, så er Sametinget av den formening at slike aktiviteter ikke skal kunne finne sted uten tillatelse fra de respektive forvaltningsorganer. Det skal ikke være ekspropriasjonsadgang til fordel for slike aktiviteter eller for andre store inngrep, med mindre de er av stor nasjonal interesse.

3. Rett til og forvaltningen av utmarksressursene

Sametinget mener at Samerettsutvalgets mangelfulle utredning av de grunnleggende rettighetssspørsmålene er særdeles uheldig og skadelig for samiske interesser. Denne manglende rettighetsutredningen gjør seg blant annet gjeldende i forhold til lokalbefolkningens og den enkelte rettshavers bruk og høsting av de lokale naturressursene. En bedre utredning ville

Sign: SS / EKN

kunne fastslå at bruksberettigede eller grupper av disse har sikre bruksrettigheter, som både utenforstående og forvaltningsorganer må ta hensyn til.

Sametinget foreslår derfor at det i forslaget til ny grunnforvaltningslov for Finnmark må fastslås uttrykkelig at den forvaltningsmyndighet som etter denne lov tillegges kommune- og bygdenivå, må utøves på en måte hvor det tas hensyn til eksisterende samiske sedvanemessige bruksrettigheter og faktisk bruk.

Sametinget er enig i at grunneier skal forvalte grunnen og de ikke-fornybare ressurser, mens de fornybare naturgoder skal forvaltes på en annen måte. Sametinget er enig i at man i forvaltningen ikke skal skille på etnisk grunnlag på individuelt nivå, men at samene skal være representert i forvaltningsorganene på den måten at vi som et folk sikres slik innflytelse som folkeretten krever. Det er også viktig at lokale organ får mer innflytelse enn hva tilfellet er i dag.

Styret i forvaltningsorganene skal kun ta seg av oppgaver av forvaltningsmessig art, og skal derfor ikke ha adgang til å drive noen form for forretningsvirksomhet. Hensynet til samisk kultur skal være det sentrale elementet i forvaltningen.

3.1. Rett til og forvaltning av utmarksressurser på bygde og kommunenivå

Sametinget er av den oppfatning at det bør etableres ordninger hvoretter rett til utmarksressurser og forvaltning av disse tillegges det lokale nivå: kommune- eller bygdenivå. Forutsetningen er at eksisterende sedvanemessige bruksrettigheter fortsatt står ved lag.

Sametinget understreker at slik lokalforvaltning er i samsvar med samiske tradisjoner. I denne sammenheng vises det blant annet til det samiske siida-systemets bærekraftige funksjon og interne rettssystemer. Med dette som utgangspunkt, bør det arbeides videre med å lage hensiktsmessige og gjennomførbare forvaltningsordninger. I det videre arbeidet må det legges stor vekt på eksisterende rettigheter som enkeltindivider og grupper besitter. En grunnleggende forutsetning i denne sammenheng må være at reindriftens og jordbrukets rettigheter skal bestå. Sametinget er ikke enig med det flertall i Samerettsutvalget som har foreslått at alle finnmarkinger skal ha lik rett til innlandsfiske med stang og håndsnøre, multeplukking og jakt og fangst av småvilt i kommunene og bygdebruksområdene. Sametinget antar, i likhet med Samerettsutvalgets mindretall på dette punkt, at regelen om "rimelig fordeling" mellom lokalbefolkningen og andres bruk vil være tilstrekkelig til å sikre finnmarkinger adgang til disse bruksmåter

3.2. Omfanget og formen for den lokale forvaltningen

Ordningen med lokal forvaltningsordning bør etter Sametingets syn omfatte alle fornybare utmarksgoder. For eksempel bør løvtrehugst, slik tilfellet er idag, fortsatt prioriteres kommunenes innbyggere. Videre bør utøvere av duodji ha rett til emneuttak av alle treslag. Sametinget er også av den oppfatning at bufebeite bør sikres ved lov.

3.2.1. Bygdebruksområder

Sametinget mener at kommunene i utgangspunkt bør kunne stå forholdsvis fritt med hensyn til organisering av forvaltningen, herunder også i forhold til hvorvidt de ønsker å opprette bygdebruksordninger. Bygdebruksområder bør kunne opprettes når forholdene ligger til rette for det. Sametinget er av den oppfatning at det er av stor viktighet at man etablerer ordninger, blant annet en klageadgang, som sikrer en rettferdig og god forvaltning av utmarksressursene. Det er derfor også viktig at man sikrer overprøvelsesadgang for

Sign: SS / EKN

overordnede organ i eventuelle tilfeller hvor klagen er berettiget. Sametinget foreslår at slike bygdebruksordninger innføres gradvis, for å sikre en ryddig og veloverveid etablering av slike ordninger.

Ut fra praktiske betraktninger vil man også understreke at alle tiltak som kan bidra til å styrke bosetningen i utkantene er positivt. Småbygdene er nemlig de som først og hardest har fått merke offentlige nedskjæringstiltak, slik at samfunnsolidaritetshensyn også bør veie tungt når man skal vurdere bygdebruksmodellen.

Når det gjelder avgrensning av bygdebruksområdet, mener Sametinget at den enkelte kommune i samsvar med kommunelovens § 10 selv må avgjøre hvilket kommunalt organ som skal avgrense bygdebruksområdene. Sametinget mener at i spesielle tilfeller bør det kunne være muligheter til å opprette bygdebruksområder på tvers av kommunegrensene. Vilåret om at tradisjonell utmarksbruk skal ligge til grunn for opprettelsen av bygdebruksområder mener Sametinget ikke skal gjelde ubetinget.

3.2.2. Utmarksstyre

Sametinget foreslår at det som hovedregel bør opprettes et kommunalt utmarksstyre med ansvar for forvaltningen. Utmarksstyret, som et kommunalt organ, skal ikke være underlagt grunnforvaltningsorganet - unntatt i klagesaker.

De respektive grunnforvaltningsorganer skal fastsette forskrifter for kommunale organer og for eventuelle bygdebruksordninger. Hovedprinsippet bør være at kommunens innbyggere skal behandles likt. Sametinget er videre enig med Samerettsutvalget i at det ikke skal fastsettes noe krav om botid i kommunen og at fraflyttede ikke skal ha noen særrett til kommunens eller bygdas utmarksgoder. Primærnæringene bør prioriteres i forvaltningen av utmarksressursene. Reindriften bør gis tale og forslagsrett i utmarksstyrene.

3.2.3. Forpaktning og ikke-lokale private interesser

Sametinget anser det som viktig at private organisasjoners adgang til å forpakte og forvalte utmarksressurser begrenses. Særlig gjelder det landsomfattende organisasjoner som representerer nasjonale jakt- og fiskeinteresser, og som frem til i dag stadig har overkjørt samiske lokale interesser - og som også i sin holdning har vist at de i realiteten er innstilt på å fortsette fortidens diskriminerende politikk.

3.2.4. Reindriftsnæringen og jordbruket

Sametinget understreker viktigheten av å sikre at reindriftsutøvere under utøvelse av sin næring, likestilles med kommunenes og bygdas innbyggere i forhold til retten til utmarksressursene. Sametinget mener at man ved lokal forvaltning av utmarksgodene må respektere reindriftens og jordbrukets spesielle behov og bruksrettigheter. For eksempel kan enkelte former for bruk av utmarka, deriblant motorferdsel og turistvirksomhet, føre til en svært uheldig økning i presset på reindriftens allerede marginale beiteområder.

Sametinget påpeker at Samerettsutvalget heller ikke når det gjelder lovforslagene om utmarksgodene, har vært oppmerksom på at reindriftens særlige behov og bruksrettigheter setter klare grenser for hvordan utmarksgodene kan forvaltes. De nye reglene må utformes slik at reindriftens behov og rettigheter ivaretas. Særlig oppmerksomhet må vies reinens sommerbeiteområder, slik at reindriftens interesser sikres og likestilles med rimelige lokale interesser. I sine "sommerkommuner" oppfattes reindriften ofte, om ikke som et fremmedelement, så i hvert fall som noe som er til bryderi for de øvrige aktivitetene i

Sign: >>> / EKN

kommunene. Reindriftens utsatte stilling gjennom sin nomadisme innebærer at den må sikres et særskilt rettslig vern, spesielt når den er utenfor sine "vinterkommuner" (skattekommuner).

4. Tanavassdraget og Kautokeino-Alta elva

Sametinget er av den oppfatning at det er påkrevd med nye regler vedrørende fiske i de store lakseelvene i Finnmark. Det er nødvendig med slike regler for å sikre tradisjonell samisk bruk av fiskeressursene. Sametinget støtter derfor Samerettsutvalgets forslag om at personer som driver tradisjonelle næringskombinasjoner skal få tilbake sin fiskerett med garn, og at reindriftsutøvere under utøvelse av reindrift skal få tilbake sin rett til å fiske med sluk.

4.1. Tanavassdraget

Sametinget støtter i hovedsak Samerettsutvalgets forslag vedrørende Tanavassdraget.

Sametinget støtter forslaget fra Samerettsutvalget om en lovfesting av lokalbefolkningens stangfiskerett. Dette begrunnes med at en slik lovregel vil være i samsvar med dagens praksis med billig stangfiskekort for de som er bosatt i kommunene Tana og Karasjok, og langs sideelvene i Kautokeino kommune. Tilreisende stangfiskere vil kunne kjøpe fiskekort etter regler gitt av fiskestyret.

Sametinget støtter også forslaget fra Samerettsutvalget om at forvaltningen av fisket i Tanavassdraget må overføres fra ulike statlige organer (lensmennene, fylkesmannen, politimesteren) til et lokalt oppnevnt organ - Tanaelvas fiskestyre/ Deanu guolástanstivra, som representerer både garn- og stangfiske. Utvalget støtter den sammensetning som er foreslått. Rettighetsreglene for Tanavassdraget foreslås samlet i en egen lov, som avløser en del av de mange spredte regler som gjelder i dag.

Sametinget foreslår en fire års funksjonsperiode for fiskestyret, som følger kommunevalgperioden. Det forutsettes at organet konstituerer seg selv.

Hva gjelder fiskestyrets myndighet, støtter Sametinget fullt ut det enstemmige forslaget fra Samerettsutvalget. Fiskestyret vil da få myndighet til å forvalte garnfisket og stangfisket i vassdraget. Det vil selge stangfiskekort og fastsette kortpriser, disponere inntektene, organisere oppsynet i vassdraget og kunne innskrenke adgangen til fiske ut over det som følger av lov og forskrift hvis det er nødvendig av hensyn til fiskebestanden eller utøvelsen av fisket. Styret avgjør også om vilkårene for garnfiskerett er oppfylt og inndeler elva i soner for garnfiske. Sametinget bør delta i kommisjonarbeidet med felles norsk-finske fiskeregler. Som klageorgan for fiskestyret bør Samisk grunnforvaltning være det naturlige organet i tilfelle Samisk grunnforvaltning opprettes som her forutsatt. Fiskestyret bør ha oppsynsansvaret for elva.

4.2. Kautokeino - Altaelva

Sametinget bemerker at man i forhold til Kautokeino-Altaelva står overfor et prinsipielt valg med hensyn til hvorvidt man vil legge vekt på dagens bruk og forvaltning, eller om man vil gjenopprette gammel rett og dermed gi gamle rettighetshavere tilgang til disse ressursene.

Sametinget mener at det er hevet over enhver tvil at dagens forvaltning av Kautokeino -Alta elva har medført tap av fiskerett for en stor krets av samer som tidligere hadde uomtvistede rettigheter. Måten dette har skjedd på er i prinsippet lik de måter staten og majoritetsbefolkningen forøvrig har tilsidesatt samiske rettigheter ved enkle lovtekniske pennestrøk.

Sign: .....SS...../.....EKN.....

Sametinget hevder at fiskeretten i Kautokeino -Alta elva tilhører lokalbefolkningen i Kautokeino og Alta kommuner og reindriftssamene i området. Retten bør derfor også forvaltes av et fiskestyre oppnevnt av kommunestyrene i Alta og Kautokeino, med forslagsrett for Lakseinteressentskapet, og gårdbrukerne langs elva og fra reinbeitedistriktene i området.

5. Kyst- og fjordfiske

Helt fra da lokalbefolkningens førsterett til fiske ble opphevet på begynnelsen av 1800-tallet har norsk fiskeripolitikk disfavorisert sjøsamene. I fornorskningstiden ble dette gjort helt åpenlyst. I nyere tid har innføringen av fartøykvoteordningen vært et av de sterkeste anslag mot samisk kultur. Ordningen medførte at kyst- og fjordfiskerne ble fratatt sitt eksistensgrunnlag. Dette skjedde i en periode da Norge i prinsippet hadde erkjent sine forpliktelser om å sikre det materielle grunnlaget for samisk kultur. De ordninger som hittil har vært innført for å rette opp noe av skaden, har ikke monnet. Samerettsutvalget har hevdet at en av de aller største utfordringer Norge står overfor innenfor urfolkspolitikken er å rette opp overgrep ovenfor den sjøsamiske befolkning. Sametinget er fullt ut enig i dette. På vegne av sjøsamene retter vi fra Sametinget et krav om en varig garanti for at kyst- og fjordfiskerne skal få tilbake sitt eksistensgrunnlag. Derfor er det ikke nok med årlige tilpasninger av dagens regelverk. Det er nødvendig med særordninger slik Carsten Smith har slått fast i sin utredning i 1990 og som fiskerikomiteen i Stortinget i prinsippet har sluttet seg til. Slike ordninger bør gjelde for Finnmark som helhet og for andre områder i Troms og Nordland med samisk befolkning.

Sametinget viser til tingets tidligere vedtak om kyst- og fjordfiske i samiske områder. Sametinget går inn for en langsiktig og bærekraftig utnyttelse av kyst- og fjordressursene, hvor de lokale næringsutøverne får en mye større og friere tilgang til utnyttelse av ressursene. Det er hevet over enhver tvil at dagens regelverk ikke sikrer samiske fiskere deres rettmessige andel av de totale fiskeressursene. De tidligere tiders reguleringer og fordelingspolitikk har i spesielt stor grad utarmet og svekket sjøsamenes muligheter til bevaring av tradisjonelt bosettingsmønster og infrastruktur. Dette gir staten en særlig forpliktelse til å tilrettelegge forholdene for sikring og styrking av sjøsamenes rettigheter på samenes egne premisser.

5.1. Samisk fiskerisone

Sametinget er av den formening at rettighetene til den sjøsamiske befolkningen i større grad kan sikres gjennom opprettelse av en samisk fiskerisone. Etter Sametingets syn vil det være naturlig å sikre at Sametinget har en avgjørende myndighet i forvaltningen av ressursene i en slik sone. Dette i samarbeid med de respektive fylkestingene. Det er spesielt viktig at man får etablert ordninger som ivaretar den særegne sjøsamiske kombinasjonsdriften, som er spesielt tilpasset de sjøsamiske områdene. Dette er av avgjørende betydning for bevaring og utvikling av det sjøsamiske livsgrunnlag. Sametinget viser i denne sammenheng til ordningene i New Zealand som tar et oppgjør med tidligere tiders fiskeripolitikk, og som på en effektiv måte tilbakefører urfolks rettigheter til fiske og dermed også retten til deres tradisjonelle kulturgrunnlag.

Sametinget finner at det her foreligger et klart behov for å tilbakeføre den samiske retten til fiske. Dessverre ser man i dag en stadig tendens til at flere og flere grupper taper sin rettmessige del av fiskeressursen, noe som også rammer den ikke-samiske delen av befolkningen. Likevel er det slik at når dette rammer den samiske befolkning, så er det i strid med de folkerettslige forpliktelsene som Norge har påtatt seg overfor det samiske folket.

Sign: .....SS...../.....EKN.....

5.2. Særskilt kvote for samiske kyst- og fjordområder

Sametinget fastholder at samiske fiskere har en rett etter gammel sedvane og etter folkeretten til sin rettmessige del av fiskeressursene i de samiske områdene. Derfor må det ved de årlige fiskerireguleringsvedtakene avsettes en egen kvote til fiskere i samiske kyst- og fjordområder. Sametinget foreslår at denne kvoten skal forvaltes av Sametinget og Finnmark fylkesting i fellesskap. Sametingets mulighet til større innflytelse i forhold til de sentrale reguleringsvedtakene må styrkes samtidig som Sametingets deltagelse i det sentrale reguleringsrådet for fiskeriene må tas opp til behandling.

5.3. Fiskeriforvaltning, regulering og andre tiltak

Sametinget ser det ikke som hensiktsmessig å innføre kommunal forvaltning av kyst- og fjordfiske. Derimot finner Sametinget å kunne akseptere at laksefiske med faststående redskap skal kunne omfattes av kommunale ordninger, samt forvaltningen av laksefiske utenom de tre store elver i Finnmark (Kautokeino-Alta, Tana og Neiden elvene).

Sametinget er av den oppfatning at lokale redskapsreguleringer bør forvaltes av et organ oppnevnt av Sametinget og Fylkestinget, med slik klageordning som Samerettsutvalget har foreslått. Sametinget er enig i at nåværende reguleringsråd må endres i sin sammensetning. Om det ikke skjer, bør Sametinget vurdere å trekke ut sin representant fra rådet.

Her som ved andre reguleringer skal det være en plikt for myndighetene å redegjøre for hvordan de har vurdert sikringen av naturgrunnet for samisk kultur. Dette må uttrykkelig fremgå av grunnlaget for vedtakene.

Forøvrig viser Sametinget til de vedtak som Sametinget har gjort om disse spørsmål. Et av de sentrale tiltak som også Samerettsutvalget har understreket er sikring av mottaksstasjoner for fisk.

6. Motorferdsel

Aktiv bruk og høsting av utmarksressurser som vilt, fisk og bær står sentralt i den samiske kulturutøvelsen, og for mange er det også fortsatt en viktig næringskilde. Dagens regelverk og praktiseringen av regelverket må tilpasses lokalbefolkningens behov i forbindelse med utmarksutøvelse som for eksempel høsting av vilt, fisk og bær.

Det må være en målsetting å styre bruken av motorferdsel i utmarka. Barmarksløyper og scooterløyper bør i størst mulig grad legges til eksisterende ferdssårer. Barmarksløypene bør ha som formål å lette adgangen til tradisjonelle høstingsområder. Løypene må først og fremst dekke behovet til de lokalsamfunn som tradisjonelt har brukt områdene. Sametinget ser forøvrig behovet for en bred kartlegging av konsekvensene ved barmarkskjøring.

Samerettsutvalgets forslaget om at myndigheten til å gi forskrifter for bruk av snøscooter langs egne løyper, skal flyttes fra fylkesmannen til kommunen er etter Sametingets oppfatning ingen garanti for en bedre forvaltning på dette området. Tvertimot er det rimelig grunn til å tro at slik myndighetsdelegasjon vil bety økt motorferdsel i utmark, og dermed også en større belastning på naturgrunnet og miljøet. Sametinget frykter at kommunepolitikerne vil ha store vanskeligheter med å stå imot krav fra egne velgere om utvidet løypenett for snøscootere. Spesielt gjelder det i kommuner som i liten grad er definert som "skattekommune" for reindriftsutøvere, men hvor man likevel har beiteområder for rein.

Sametinget foreslår at adgangen til motorferdsel i næringsøyemed opprettholdes, samtidig som det åpnes for visse lokale tilpasninger i motorferdsel på grunnlag av hevdvunnet bruk.

Sign: ..... EKN

Kommunen bør kunne gi personer bosatt i kommunen fortrinn ved søknad om individuelle tillatelser til motorferdsel, forutsatt at det foreligger et næringsbehov eller at ferdselen er å betrakte som en fortsettelse av gammel tradisjonell bruk av et område. I bygdebruksområdene bør bygdebruksforvaltningen kunne gi visse individuelle tillatelser til motorferdsel når det foreligger et behov som ikke er av en ren fritidsmessig karakter.

7. Reindrift

7.1. Reindriftens spesielle stilling i det samiske samfunnet

Sametinget understreker at reindriften er en av de sentrale samiske næringer og dermed også blant de viktigste samiske kulturbærere. Sametinget støtter hovedlinjene som Norske Reindriftingsamers Landsforbund (NRL) har fremmet både når det gjelder vurderingen av Samerettsutvalgets utredning og om de særlige forhold som må tas i betraktning i forhold til reindriftens behov og rettigheter.

Sametinget anser reindriftens rettigheter som en viktig del av de samlede samiske rettigheter og beklager derfor på det sterkeste at Samerettsutvalget i altfor liten grad har utredet reindriftens rettigheter og forholdet til framtidige forvaltningsmodeller.

Det er reindriften som i de fleste områder klart har maktet å opprettholde en utstrakt samisk bruk og med dette framstår som en av de sentrale samiske rettighetsbærere. Det må likevel poengteres at dette har sammenheng med at man i svært begrenset grad har foretatt sedvaneundersøkelsene med hensyn til andre tradisjonelle samiske næringer utenom reindriftnæringen. Det er avgjørende for den samiske kulturen at reindriftens rettigheter sikres og videreføres. Det ville være fullstendig i strid med intensjonen og formålet for Samerettsutvalgets arbeid om man ender opp med en svekkelse av reindriftens rettigheter.

7.2. Forvaltningsordninger i reindriftsområder

Sametinget er av den formening at det er av avgjørende betydning at man i den framtidige utformingen av forvaltningsmodeller tar nødvendig hensyn til reindriften, slik at næringen ikke blir skadelidende. Ved opprettelse av nye forvaltningsordninger, som for eksempel en ordning med bygdebruksområder, må det uttrykkelig garanteres at allerede eksisterende reindriftingsrettigheter ikke svekkes, blant annet gjelder dette næringens bruks- og beiteområder og flytteleier.

Det er derfor klart at reindriftens bruksrettigheter til utmarka i Finnmark setter klare rettslige skranker for forvaltnings- og grunneierorganenes adgang til å disponere over arealene i Finnmark til skade for reindriftnæringen. Man er forpliktet til å ta hensyn til disse bruksrettighetene ved utformingen av de framtidige forvaltningsregler.

7.3. Reindriftens rettslige grunnlag

Sametinget mener at respekt, sikring og videreføring av reindriftens rettigheter må danne rammene for løsninger i spørsmålene om land og ressursrettigheter. Dette bør være et ufravikelig grunnprinsipp, gjeldende i Finnmark såvel som i resten av landet. Reindriftens rettigheter skal bestå og respekteres, uavhengig av hvem som eier grunnen og forvalter naturressursene.

Sametinget er av den oppfatning at det derfor er behov for å lovfeste beiteretten på en ennå klarere måte enn hva tilfellet er i dagens lovgivning. Sametinget støtter derfor forslaget om å kodifisere reindriftens rettsgrunnlag gjennom lovfesting med basis i bruk fra gammel tid,

Sign: SS / EKN

fordi det er helt avgjørende for reindriftsnæringens fremtid at den har et sterkt rettslig vern mot at reindriftsarealer blir omdisponert til andre formål, og til skade for næringen.

Reindriften er den enkeltnæring som har størst arealbehov og arealmessig utbredelse i Finnmark. Reindriften har brukt arealene i Finnmark gjennom uminnelige tider og næringen har derfor en sterk stilling som rettighetshaver. Sametinget understreker derfor at utmarksområdene i Finnmark verken er "villmark" eller "ingenmannsland", men områder der det i uminnelige tider har vært drevet samisk reindrift, og hvor reindriften gjennom alders tids bruk har etablert uomtvistelige rettigheter.

Samerettsutvalgets folkerettsgruppe fastslår i sin innstilling (NOU 1997: 5) at samene må ansees som eiere av deler av Finnmark. Det er spesielt reindriftens bruk av disse arealene som danner grunnlaget for samenes rett til disse områdene.

Uansett hva man måtte mene om den formelle eiendomsretten til jorden i Finnmark, så er det uomtvistet at reindriften er særlig sterkt vernet gjennom bruksrett til disse områdene. Denne bruksretten legger begrensninger på hva eieren kan foreta seg. Dette har blant annet Høyesterett slått fast. Høyesterett har også fastslått at reindriftens rett til bruk av områdene ikke alene hviler på reindriftsloven, men er etablert gjennom alders tids bruk. Reindriftens beiterett er derfor å anse som en samisk sedvanerett, som ikke uten videre kan settes til side, selv ikke gjennom lov.

Ved endringen av reindriftsloven i 1996, erkjente Regjeringen at det gjennom rettspraksis var slått fast at reindriften hadde et særskilt rettsgrunnlag, etablert gjennom sedvane og alders tids bruk. Både Sametinget og Norske Reindriftsamers Landsforbund (NRL) fremhevet ved den anledning at dette særskilte rettsgrunnlaget uttrykkelig burde fastslås i reindriftsloven. Samerettsutvalget erkjenner også at reindriften har et slikt rettsgrunnlag (s. 328), og foreslår å lovfeste dette i en ny bestemmelse i reindriftsloven - § 1 (a):

"Retten til reindrift har grunnlag i den bruk som har vært utøvd i de områder reindriften har foregått fra gammel tid."

Sametinget er enig i at reindriftens rettigheter er tuftet på alders tids bruk, og at det derfor er tale om rettigheter med sterkere vern enn rettigheter som kun følger av alminnelig lovgivning. Rettigheter som kun følger av lovgivningen kan i prinsippet fritt oppheves eller innskrenkes gjennom ny lov. Rettigheter som har et annet grunnlag enn loven, kan derimot ikke oppheves, selv om bruken til en viss grad kan reguleres gjennom ordinær lovgivning. I henhold til rettspraksis er det også visse grenser for hvor omfattende rådighetsinnskrenkninger som kan foretas, uten at det etter Grunnloven § 105 må ytes erstatning.

Samerettsutvalget legger tilsynelatende til grunn at hensynet til reindriften er godt ivaretatt ved stadig å henvise til at det ved avhendelse av grunn i Finnmark skal legges særlig vekt på å sikre naturgrunnlaget for samisk kultur. Sametinget er imidlertid av den oppfatning at dette ikke er tilstrekkelig for å sikre reindriftens rettigheter. For sammenligningens skyld påpeker Sametinget at jordbruksnæringen i Sør-Norge overveiende sannsynlig ikke ville føle at landbrukets bruksrettigheter var tilstrekkelig ivaretatt om det i lovgivningen bare ble uttrykt at man ved disponering av jordbruksareal «skulle ta hensyn til norsk kultur.»

Sametinget støtter Samerettsutvalgets forslag til å uttrykkelig lovfeste reindriftens ekspropriasjonsrettslige vern. Samerettsutvalgets forslaget til ny § 1 (a), annet ledd i reindriftsloven lyder som følger:

"Ved inngrep i denne retten skal det ytes erstatning i samsvar med alminnelige ekspropriasjonsrettslige grunnsetninger."

Sign: SS / EKN

En fokusering på reindriftens rettslige grunnlag utfra en synsvinkel om at man her i hovedsak taler om næringsrettigheter, er etter Sametingets mening ikke tilfredsstillende. Sametinget er enig i at en uttrykkelig erstatningshjemmel er av stor betydning, men det er likevel slik at det er reindriftens rett til bruk av arealer som er det sentrale. Med andre ord det som først og fremst er rettslig interessant, er det rettslige grunnlaget for retten til næringsvirksomhet i et bestemt område. Sametinget påpeker at det nettopp var dette spørsmålet som var det sentrale element i den såkalte «Altevann-dommen.» Disse spørsmålene er fremdeles i dag svært aktuelle, blant annet i Røros-området. Dette er noe som tydelig illustreres i «Korssjøfjell-saken» fra 1988 og «Aursunden-saken» fra 1997.

Sametinget ønsker å påpeke at reindriftens utsatte stilling i stor grad skyldes at nomadismen i utgangspunktet blir møtt med liten respekt og forståelse fra det norske storsamfunnets side. Derfor er det nødvendig å sikre reindriften et særskilt rettslig vern, spesielt i de områdene som ligger utenfor den kommune der reieierne formelt er bosatt og betaler skatt. I den politiske debatten i Finnmark er reindriftssamenes "kommunetilhørighet" ofte gjort til et stort poeng. Det er fare for at tendensen til å vurdere reindriftens rettigheter på grunnlag av slik "kommunetilhørighet" forsterkes dersom man ikke vedtar uttrykkelige lovbestemmelser som tar sikte på å avverge en slik utvikling.

Hensynet til reindriften kommer riktignok til uttrykk i Jordsalgslovens § 2, hvor det fastslås at man ikke kan selge eller feste bort grunn "som det offentlige anser nødvendig til beiteområder for reinsdyr" og grunn som "nyttes eller som antas å ville bli nyttet til veg under fjellsamenes flyttinger." Etter sin ordlyd gir Jordsalgsloven et absolutt vern mot at grunn som benyttes til flyttleier selges eller festes bort. Men Sametinget påpeker at det i forhold til reindriftens beiteområder, i henhold til loven, er opp til myndighetene å avgjøre hva som er nødvendige områder for reindriften. Avgjørelsen om hva som ansees som «nødvendig til beiteområder for reinsdyr» ligger hos jordsalgsmyndighetene, etter at de har innhentet uttalelse fra det berørte reinbeitedistrikt og områdestyret. Sametinget påpeker at selv om loven i utgangspunktet, etter sin ordlyd, nedsetter et forbud mot å selge eller feste bort grunn som er nødvendig beiteområde for reindriften så har loven likevel vært praktisert slik at nødvendige beiteområder blir solgt eller festet bort, dersom jordsalgsmyndighetene finner at «allmene hensyn» veier tyngre enn reindriftens behov og rettigheter. Jordsalgsmyndighetenes praksis er basert på vurderinger hvor «tålt bruk» ofte er det sentrale, og i svært liten grad på reindriftens sedvanemessige rettigheter og det forhold at næringen i utgangspunktet har et sterkt ekspropriasjonsrettslig vern.

Flertallet i Samerettsutvalget foreslår at en representant for reieierne (utkastets § 3-3) skal ha rett til å delta på utmarksstyrets møter med tale og forslagsrett. Sametinget er av det syn at dette ikke etablerer tilstrekkelig garanti for ivaretagelse av reindriftens rettigheter i «sommerkommunene». Like lite som mindretallets forslag om representasjon, gir reindriften sikkerhet for vern av sine rettigheter. Sametinget er av den oppfatning at begge disse forslagene i realiteten kun vil gi reindriften en illusorisk stemme og medinnflytelse. Sametinget frykter imidlertid at utmarksstyre i større grad vil ta hensyn til kommunens egne landbruksutøvere enn "utenbygdsboende" reieier. I denne sammenheng påpeker Sametinget at reindriftsnæringen også vil ha store praktiske problemer i forhold til ivaretagelse av egne interesser når en sak kommer opp i «sommerkommunene» mens de har tilhold på vinterbeite og vice versa.

Sametinget mener at det er nødvendig at det i reglene om forvaltning av utmarksgøder, uttrykkelig fastslås at reindriftens bruksrett skal respekteres i henhold til bestemmelsene i

Sign: SS / EKN

servituttloven av 29. november 1968 § 2 og reindriftsloven § 15.¹⁰ I denne sammenheng henvises det blant annet til at Norske Reindriftssamers Landsforbund (NRL) har foreslått inntatt en henvisning til disse to bestemmelsene i lovutkastets kapitler om "rett til og forvaltning av utmarksgoder i kommunene" og "Bygdebruksområder, bygdebruksrett og bygdebruksforvaltning".

Ved vurdering av reindriftens tilpasningsplikt i forhold til annen utnytting av utmarksgodene har NRL pekt på at utgangspunktet må være reindriftens (siidaens) bruk av områdene og dens reelle tilpasningsmuligheter. Sametinget gir sin fulle støtte til dette:

Det foreliggende utkastet (§ 2-3) viderefører Jordslagslovens bestemmelse om forbud mot avhendelse av grunn som nyttes eller antas å ville bli nyttet som flyttlei for rein. Etter utkastets § 2-2 omfatter uttrykket «avhendelse» ikke bare salg, men også bortfeste, tillatelse, samtykke eller annen disponering over grunnen til enebruk. Uttrykket "enebruk" i § 2-2 omfatter, ifølge Samerettsutvalgets merknad til denne bestemmelsen, alle former for bruk som utelukker allmennheten i Finnmark fra å bruke land og vann uten særskilt hindring (s. 465). Det vesentlige her er hvorvidt salg, feste eller annen disponering over grunnen vil begrense reindriftens rettigheter. Utkastets § 2-4 har følgende ordlyd:

"Vedtak om avhending etter § 2-2, jf. § 2-7, skal treffes på grunnlag av en samlet vurdering av alle interessene i området. Det skal legges særlig vekt på å sikre naturgrunnlaget for samisk kultur, med næringer og samfunnsliv, herunder om grunnen må anses nødvendig som bruksområde for reindrift eller beiteområde for bufe. Det skal også vurderes om hensynet til natur og miljø, jakt, fiske og friluftsjakter eller andre forhold tilsier at grunnen fortsatt bør ligge til felles bruk. Det kan settes vilkår for avhending. Det kan også kreves avgift."

Dette er en videreføring av Jordslagslovens § 2, annet ledd (a), slik denne har vært praktisert uten hensyn til reindriftens sedvanemessige rettigheter. Med andre ord så er hensynet til reindriften bare ett av flere hensyn som det skal legges vekt på ved spørsmålet om avhending. Sametinget er enig i at selv om reindriften har et ekspropriasjonsrettslig vern, så har den selvfølgelig en tilpasningsplikt lik andre bruksrettigheter. Men Samerettsutvalgets drøftelse av den foreslåtte bestemmelsen viser at det forutsettes at grunneierorganets myndighet skal gå lenger enn som så.

Samerettsutvalget drøfter spørsmålet om hvorvidt de øvrige bruksområdene for reindriften bør gis det samme vern som flyttleiene. Med andre ord hvorvidt dette vernet må gjelde alt bruksområde og ikke bare de områder som betraktes som nødvendige. Samerettsutvalget gir til kjenne at reindriftnæringen i store deler av fylket er presset på grunn av overbeite og stadige innskrenkninger i beitearealene, og påpeker at dette kan tale for at ikke bare flyttleier, men også andre nødvendige bruksområder må gis et absolutt vern mot avhending.

Sametinget beklager at Samerettsutvalget likevel ikke foreslår å lovfeste et forbud mot å avhende areal som er nødvendig bruksområde for reindriften. Et slikt forbud vil ifølge Samerettsutvalget omfatte for store arealer og være til hinder for utvikling av andre samiske næringer. Det sies blant annet at et slikt forbud, for eksempel ville kunne hindre at en gårdbruker får utmålt grunn til nødvendig tilleggsjord eller kulturbeite, eller at

---

¹⁰ Det vises her forøvrig til *Kirsti Strøm Bull*, Studier i reindriftsrett s. 64-66; og *Jan Fougner*, Konflikt mellom reindrift og annen bruk av eiendom, Lov og Rett 1997 s. 112 flg.

Sign: SS / EKN

utmarksnæringsutøvere hindres i å sette opp næringshytte. Et avhendelsesforbud kan ifølge Samerettsutvalget derimot ha mer for seg når det er tale om avhending av grunn til industrivirksomhet eller fritidspreget virksomhet. Men hvis sterke samfunnsmessige hensyn taler for avhendelse bør grunneierorganet, ifølge Samerettsutvalgets forslag, kunne avhende nødvendig bruksområde for reindriften også til slike formål.

Når Samerettsutvalget ikke synes å være oppmerksom på at dets eget forslag til § 2-4 vil komme i strid med reindriften ekspropriasjonsrettslige vern, kan det skyldes at man har gått ut fra at reindriften har en langt større tilpasningsmulighet- og plikt enn det som er praktisk mulig. Det er i denne sammenheng viktig å understreke at reindriften tilpasningsmuligheter i dag er svært begrenset. Videre understreker Sametinget at skadevirkningene av hvert enkelt inngrep i reindriftsområder vokser proporsjonalt med inngrepenes antall og nettopp fordi tilpasningsmulighetene for reindriftsnæringen er oppbrukt. Sametinget konstaterer at allmennheten dessverre synes å være av den oppfatning at reindriften alltid kan tilpasse seg, uavhengig av det faktum at reindriftsarelene er svært begrensede. Sametingets prinsipielle utgangspunkt er at reindriften bruksrettigheter som er ervervet gjennom bruk av arealene i uminnelige tider, ikke kan ha et svakere vern i Finnmark enn bruksrettigheter ellers i landet.

Sametinget støtter derfor forslaget fra NRL om ta inn en bestemmelse, tilsvarende den regel vi finner i Fjellogen § 12, i en fremtidig lov om forvaltningen av grunnen i Finnmark, som lyder som følger:

“Iverksetting av grunn disponeringstiltak - herunder tiltak som gjelder vassdrag - kan bare skje når det ikke medfører vesentlig skade for noen som har bruksrett. Er det uenighet om et tiltak vil medføre vesentlig skade for bruksrettigheter i området, avgjøres spørsmålet ved rettslig skjønn, jfr. lov av 1. juni 1917 nr. 1. Skjønn kan kreves av enhver som har bruksrett i området. Av hensyn til framtidige bruksberettigede kan skjønn også kreves av Reindrifststyret, områdestyret, fylkeslandbruksstyret o.l. Den som er interessert i inngrepet skal erstatte motpartens nødvendige utgifter i forbindelse med skjønnet, med mindre skjønn er forlangt uten rimelig grunn.

Er grunn disponeringstiltaket til vesentlig skade for bruksrettigheter, kan tiltaket bare settes i verk hvis vilkårene for ekspropriasjon foreligger, se lov av 23. oktober 1959 nr. 3. Ved vurderingen av om ekspropriasjon kan tillates skal det tas hensyn til behovet for vern av naturgrunnlaget for samisk kultur, jfr. Grunnloven § 110 a.”

Reindriften sliter i dag med å beskytte sine arealer mot inngrep og forstyrrelser. Det er en næring med små ressurser i forhold til de som ønsker å bruke arealene til konkurrerende virksomhet, som for eksempel byutbyggere, forsvaret, jeger- og fiskerinteresser, mineralindustrien osv. Til sammenligning har jordbruket en mye sterkere allmenn støtte og forvaltningsorganisasjon i ryggen enn hva tilfellet er for reindriften. Blant annet påpekes det her at de som er ansatt til å forvalte jordbruksinteressene i Finnmark fylke og kommunene utgjør mange ganger flere enn de som er satt til å forvalte reindriften sine interesser.

Sametinget støtter derfor Samerettsutvalgets oppfatning om at "reindriften så tidlig om mulig kommer inn i den kommunale arealplanleggingen og dermed får anledning til å framlegge sine ønsker om en planlegging som er forenlig med næringens behov før planene vedtas". (se s. 336). Sametinget er enig med Samerettsutvalget om at er viktig å styrke reindriften organene for å ivareta reindriften sine interesser i arealplanarbeidet. Likevel ønsker Sametinget å påpeke at det ikke skal være reindriften ansvar alene å verne om beitearealene, da planmyndighetene

Sign: S   /   EKN

har en selvstendig plikt til å ivareta reindriftens rettigheter. Myndighetenes ansvar til å verne om reindriftens beiteområder følger blant annet av Grunnlovens § 110 a og av Norges folkerettslige forpliktelser.

8. Jordbruk

Sametinget finner å måtte påpeke på at det i dag ikke foreligger noen lovfestet rett til bufébeite i utmarka i Finnmark, og at dette har ført til en dårlig vernet beiterett for mange jordbrukere i fylket. Sametinget foreslår derfor at retten til utmarksbeite for bufé må lovfestes, slik at det heves over enhver tvil at det til jordbrukseiendommer ligger rett til slik utmarksbeite. En slik lovfestelse vil gi den nødvendige styrking og klargjøring av beiteretten for bufé. Det anføres videre at en slik regel også vil være i samsvar med lokal rettsoppfatning i fylket. Sametinget er av den oppfatning at en slik beiterett bør være knyttet til den aktuelle landbrukseiendommen, og ikke personlig til den som eier og driver eiendommen. Omfanget av beiteretten bør være begrenset til de husdyr som eiendommen har vinterfôr til.

Sametinget er av den oppfatning at jordbrukets beiterett i utgangspunktet bør avgrenses til deres egen kommune. Likevel finner man å kunne gå inn for at det åpnes adgang for beiting utenfor egen kommune dersom forholdene taler i favør av en slik utvidelse, og dersom en slik utvidelse ikke i urimelig grad er til skade for andre rettighetshavere.

Sametinget finner ikke dagens ordning, hvor beiteforvaltningen er tillagt jordsalgsorganene, som tilfredstillende. Dette begrunnes med at det lokale nivået i større grad må få kontroll over egne naturressurser. Jfr. forøvrig det som Sametinget ovenfor har uttalt med hensyn til spørsmålet om forvaltningen av utmarksgodene. Sametinget foreslår for Finnmark at forvaltningsmyndigheten bør tillegges et organ på kommunalt nivå, for derved å gi de berettigede brukere bedre styring med beitebruken.

Sametinget viser forøvrig til det som er nevnt ovenfor, angående viktigheten av at både jordbrukets og reindriftens representanter får ta del i forvaltningen av beiteressursene, slik at man i samråd kan finne fornuftige og bærekraftige forvaltningsløsninger som tar tilstrekkelig hensyn til både sedvanemessige, såvel som til lovfestede rettigheter som disse to primærnæringsgruppene besitter.

9. Østsamene i Neiden

Sametinget finner det hevet over enhver tvil at østsamene har reindriftsrettigheter idet østsamiske området i Neiden. Østsamene har av ulike årsaker mistet kontrollen og retten til å drive reindrift i dette området. Østsamene har vært, og er fremdeles en liten samisk gruppe i numerisk forstand. De har derfor hatt store problemer med å ivareta egne rettigheter både overfor norske myndigheter, såvel som overfor mer dominerende samiske grupper. Det er også en kjensgjerning av østsamene ikke i tilstrekkelig grad har blitt møtt med forståelse innad i den samiske folkegruppen. På den annen side må derimot også tilføyes at den samiske folkegruppen som sådan på grunn av manglende politisk myndighet, hittil ikke har hatt mulighet til å influere på østsamenes rettslige situasjon.

Sametinget er av den klare oppfatning at man må strekke seg så langt som overhodet mulig i forsøket på å bevare, styrke og videreutvikle den østsamiske kulturen spesielt. Dette til tross for at dette kan føre til at konkurrerende samiske interesser kan berøres på en negativ måte. Det er imidlertid vanskelig å komme bort fra det forhold at østsamene, og deres historiske rettigheter, må vurderes utfra det samme prinsipielle og rettslige utgangspunkt som hva som er tilfellet for den øvrige samiske folkegruppen.

Sign: SS / EKN

Sametinget har forståelse for det argumentet at man ikke kan skille mellom forskjellige samiske grupper, men må se på samene som en helhet. Det er viktig å sikre de samiske rettigheter som fremdeles eksisterer, fremfor å søke løsninger som kan skape interne samiske konflikter. I et slikt perspektiv kan det tilsynelatende være vanskelig å rettferdiggjøre reparasjonstiltak som kan gå ut over samer som driver sin næringsvirksomhet i henhold til tillatelse fra offentlig myndighet, slik tilfellet er i Neiden.

Samerettsutvalgets forslag innebærer at to samiske grupper stilles opp mot hverandre, noe som vil kunne skape store problemer i forholdet mellom disse gruppene, og i forhold til norske myndigheter.

Sametinget finner det tankevekkende at på det eneste området hvor Samerettsutvalget foreslår aktive tiltak for vern av samisk kultur og reetablering av rettigheter som i vesentlig grad berører andre, er foreslått gjennomført på en måte som går ut over en annen gruppe av samer.

Sametinget er av den oppfatning at østsamenes historiske rettigheter i forhold til reindrift og til utmark og fiske, på lik linje med samiske rettigheter forøvrig må anerkjennes og reetableres så langt dette lar seg gjøre. Sametinget finner det svært beklagelig at en reetablering av østsamenes historiske rettigheter til en viss utstrekning kan komme til å måtte skje på bekostning av andre samers etablerte rettigheter i området.

Sametinget støtter Samerettsutvalgets forslag om at retten til kastenotfisket i Neidenelva overføres østsamene.

Sametinget støtter også Samerettsutvalgets forslag om oppretteise av eget fiskestyre for Neideneiva. Sametinget er av den formening at østsamene skal ha flertallet av representantene i styret fordi de er de opprinnelige rettighetsnavere til fisket i Neidenelva.

Sametinget støtter videre Samerettsutvalgets forslag om at et visst antall lakseplasser i Sør-Varanger kommune skal tildeles østsamene.

Sametinget innser at gjeninnføring av østsamenes reindriftsrettigheter vil by på en rekke grunnleggende utfordringer, spesielt i forhold til de rettighetene som dagens driftsenhetsinnehavere besitter. Sametinget er imidlertid av den oppfatning at man over en viss tid vil kunne finne smidige og fornuftige løsninger, basert på faktiske omstendigheter, hvorved en del av østsamenes historiske rettigheter kan reetableres uten for store negative konsekvenser for dagens rettighetshavere. Dette kan skje ved at østsamene får prioritet ved tildeling av nye eller ledige driftsenheter, som oppstår ved frivillig avvikling, omstilling eller pensjonering.

10. Naturinngrep

10.1. Begrensninger i ekspropriasjonsadgangen

Samerettsutvalget erkjenner at naturgrunnlaget er avgjørende for samisk kulturs fremtid. Sametinget er enig i dette, og ser det derfor som svært viktig at det gis sikkerhet for at ytterligere skadelige naturinngrep ikke foretas. Sametinget vil understreke at det allerede er foretatt altfor mange og store inngrep til skade for samisk kultur og næringsutøvelse. Det er derfor sannsynlig at selv mindre inngrep vil kunne medføre stor skade. Det er imidlertid samene selv, gjennom Sametinget, som er mest kompetent til å vurdere om et naturinngrep samlet sett vil være til skade for samisk kulturs fremtid.

Sign: SS / EKN

Sametinget er tilfreds med at Samerettsutvalget har foreslått å oppheve statens lovhjemler til å ekspropriere grunn til store naturinngrep (se grunnforvaltningslovens ikrafttredelseskapittel i Samerettsutvalgets utredning). Som tidligere understreket, må begrensningen i ekspropriasjonsretten for staten gjøres avhengig av at grunnforvaltningsorganet har en slik samisk styring som Sametinget har akseptert. Ellers vil den ikke være tilstrekkelig begrunnet.

10.2. Nektningsrett for Sametinget

Forslaget om å gi Sametinget nektningsrett i forhold til naturinngrep for 6 år, er etter Sametingets oppfatning et viktig skritt i riktig retning. Forslaget er imidlertid langt fra tilfredsstillende, da det ikke gir samene garantier mot endringer på grunn av skiftende politiske strømninger på rikspolitisk plan. Sametinget viser til konflikten om Alta/Kautokeino vassdraget hvor samiske interesser fullstendig ble oversett av Stortinget.

Siden Stortinget ifølge forslaget fra Samerettsutvalget skal kunne sette til side Sametingets nektningsvedtak, kan ordningen med slik nektningsrett for mange fortone seg som illusorisk. Ordningen må likevel kunne innføres for å vinne erfaringer. Sametinget er av den oppfatning at Stortinget må kunne pålegge seg selv samme slags begrensninger som ved grunnlovsendringer, nemlig slik at Stortinget må vente en viss tid før det eventuelt kan sette Sametingets nektningsvedtak til side. Sametinget forutsetter derfor at det inngås en nærmere avtale mellom samene og staten som gir nødvendig sikkerhet mot skadelige naturinngrep i samiske områder.

10.3. Andre forhold

Sametinget mener at naturinngrep må vurderes i forhold til samenes eiendoms-, bruks- og besittelsesrett til land, vann og naturressurser.

Sametinget vil i den forbindelse peke på at samenes rettslige stilling, basert på praktiske og politiske hensyn fra statsmaktens side, systematisk har blitt neglisjert. Med den konsekvens at våre historiske rettigheter, sedvaner, rettsoppfatninger og rettssystemer ikke har hatt noen tyngde i den nasjonale myndighetsutøvelsen. Det er en kjensgjerning at samenes forståelse av juridiske rettigheter ofte ikke bunner i eksisterende norsk lovgivning, men derimot i dype kulturelle og sosiale dimensjoner tilegnet gjennom samisk leve- og tenkemåte i generasjoner. Det er bare ved å ta hensyn til slike forhold at det kan oppnås likeverdighet mellom samer og nordmenn.

Sametinget er av den oppfatning at den norske stat må ta ansvar for gjennomføringen av egne rettslige og politiske forpliktelser overfor samene. Dette kan blant annet skje gjennom en dialog med Sametinget. Målet for framtidens forvaltning må ha utgangspunkt i rettferdige og varige løsninger for samene. Det er utvilsomt at det samiske folk har sterke eier, bruks- og besittelsesrettigheter til mesteparten av Finnmark - til den såkalte umatrikulerte grunnen.

Sametinget finner også å ville påpeke at myndighetenes utredningsplikt må lovfestes. Videre må det for Sametinget etableres en uttrykkelig lovhjemmel for å kreve utredninger i tilfeller hvor Sametinget finner det nødvendig, eller dersom samiske interesser er berørt eller virkningene av inngrepene er uoversiktlige eller uklare. Kravet om at Sametinget skal bli hørt i alle saker som medfører inngrep er en selvsagt ting etter Sametingets mening. Sametinget understreker også at man må ha såvidt lange høringsfrister at også reinbeitedistrikt, bygdelag og organisasjoner får mulighet til å gi sine uttalelser til Sametinget, og til andre relevante organ, slik at Sametinget har nødvendig oversikt over disse ved sin behandling av saken.

Sign: SS / EKN

De forslag Samerettsutvalget har fremmet om høring, vektleggingsregler, innarbeiding i lovverk og henvisninger i lovverket er svært positive. Dette er langt på veg nettopp de spørsmålsstillinger Sametinget har tatt opp i sine krav om at Grunnlovens og ILO-konvensjonenes forpliktelser må innarbeides i lovverket generelt. En stor vanskelighet hittil for arbeidet med samiske interesser har vært de uklare forhold i lovverket og mangelen på oppmerksomhet fra ulike organer. Endog svært sentrale lovregler synes å være ukjent for mange organ. Samerettutvalget har her tatt opp et helt sentralt tema som Sametinget har arbeidet med i mange år, og Sametinget finner grunn til særlig å fremheve Samerettsutvalgets innsats her. Samerettsutvalget har vist både innsikt og evne til å gå inn i de meget kompliserte forhold i lovverket som til sammen skaper eller eventuelt begrenser samenes mulighet til å gjøre seg gjeldende, og dermed virkelig gjøre Grunnlovens formål. Gjennomføringen av norsk samepolitikk er helt avhengig av at kjernen i de forslag som Samerettsutvalget har fremmet, blir virkelig gjort.

I den videre prosessen i arbeidet med samenes rettsstilling må det vurderes hvilken rolle Sametinget bør få vedrørende arealstyringen på riksplan, fylkesplan og kommunalt plan, ettersom arealstyringen politisk sett fortsatt vil ligge på disse nivå.

11. Administrative konsekvenser. Lovgivning

Som nevnt tidligere så finner Sametinget det svært beklagelig at Samerettsutvalget ikke har utredet spørsmålet om den samiske eiendomsretten til grunn i Finnmark. Sametinget er av den oppfatning at det er et ubetinget krav at denne rett nå må stadfestes.

Sametinget foreslår at dette gjøres ved at det tas med i en ny bestemmelse i grunnforvaltningslovens kap. 1, hvor det uttrykkelig fastslås at samene har eiendoms-, bruks- og besittelsesrettigheter i sine tradisjonelle områder. Disse rettighetene skal i utgangspunktet betraktes som kollektive rettigheter, likevel uten at det kan utelukkes at det i enkelte områder kan være en rettighetssituasjon, hvor både eiendoms- og bruksrett naturlig tilligger samiske enkeltpersoner eller grupper av rettighetshavere. Det må åpnes for at disse forhold kan gjennomgås, for eksempel i regi av den foreslåtte kommisjonen, eller ved at det nedsettes en spesiell rettighetskommisjon med oppgave å avklare slike rettighetsområder med bakgrunn i lokale krav.

Sametinget stiller seg noe spørrende til Samerettsutvalgets uttalelser i merknadene til sitt forslag til § 1-1 i Lov om forvaltning av grunn i Finnmark, at "hensynet til innbyggerne i fylket og grunnlaget for samisk kultur er likestilt," fordi dette vil medføre at samiske rettigheter og interesser blir satt til side. I denne sammenheng representerer Finnmark fylkestingets behandling av Samerettsutvalgets utredning et eksempel på hva som kan skje dersom man legger seg på et slikt prinsipp hvor «alle i fylket skal være likestilt.» Det må gis entydige garantier for at samenes rettigheter og kulturgrunnlag ikke rokkes ved med henvisning til den såkalte «likestillingen på fylkesnivå». Særlig viktige i denne sammenheng er naturressurser, næringer og bosetning som samisk kultur er avhengig av. I sammenlikningen med de rettigheter urfolk i mange andre land er erkjent gjennom forhandlinger med sine lands regjeringer, er en likestilling av samiske interesser med andre interesser intet skritt fremover, og dette vil heller ikke i tilstrekkelig grad sikre samisk kultur i fremtiden.

Sametinget tolker dette slik at det ikke utelukker at "lokalbefolkningen i samiske områder bør derfor gis et visst fortrinn i forhold til motstående interesser", slik Samerettsutvalget selv har formulert det (NOU 1997:4 s. 61), og vil derfor ikke foreslå endringer i den foreslåtte formålsparagrafen i lov om forvaltningen av grunn i Finnmark. Et viktig poeng her er også at høringsorganene også synes å være tilfredse med utformingen slik den foreligger.

Sign: / EKN

Sametinget er tilfreds med at det ikke legges opp til en avhendingsplikt, men at grunnforvaltningsorganene kan avslå avhending uten begrunnelse, i tråd med hovedregelen om at grunn og naturgoder skal ligge til felles bruk. Sametinget vil understreke formålet med de nye forvaltningsregler som Samerettsutvalget har beskrevet slik: "Mens forvaltning inntil nylig har hatt som mål å legge til rette for tilflytting og bruk av fylkets ressurser, ofte til fordel for storsamfunnet og på bekostning av den samiske befolknings interesser, vil nå hensynet til sikring og utvikling av samisk kultur til beste for fylkets innbyggere bli et hovedmål».

IV. ARBEIDET VIDERE

Folkerettens prinsipper om urfolks rettigheter er klare, og gir uomtvistelig uttrykk for at statene må anerkjenne og stadfeste urfolks rettigheter med grunnlag i vedkommende folks rettssystemer og rettigheter. For oss samer i Norge må grunnleggende spørsmål vedrørende vårt folks rettigheter og livsvilkår i framtiden, avgjøres gjennom drøftinger og forhandlinger mellom Sametinget og staten.

Grunnlaget for slike forhandlinger må være at vårt folks rettigheter til våre landområder, vann og naturressurser respekteres og anerkjennes. Sametinget ser det som en grunnleggende menneskerett at vi selv på våre premisser, skal være med i en ansvarlig rolle i forvaltningen av det samiske samfunnet.

Vi står foran en historisk oppgave og mulighet, der skjevhetene i politikk, lovgivning og forvaltning kan rettes i tråd med demokratiske idealer for urfolk. I Norge har vi samer, som et lite folk, små muligheter til å styrke vår rettslige stilling gjennom et flertallsdemokrati. Garantiene for vår fremtid må bygges inn i norsk lovgivning og eksisterende statlige forvaltningsorganer, ved hjelp av ordninger som imøtekommer våre behov og rettigheter. Det er nettopp derfor Samerettsutvalget ble opprettet i sin tid for å utrede løsninger for å styrke samenes rettslige stilling.

Staten har en plikt til legge forholdene til rette for at vi kan skape vår egen fremtid. Dette er uttrykt både politisk og i Grunnloven, og Sametinget velger fortsatt å sette sin lit til at dette gjennomføres. I motsatt fall vil det kunne være starten på en ny og tung politisk prosess mellom samene og statlige myndigheter, en prosess som ingen av partene er tjent med eller vet utfallet av.

Skal vår kultur og vårt samfunn ha sikre framtidsvilkår, må positiv diskriminering aksepteres i tråd med folkerettslige prinsipper. Bare på en slik måte kan vårt folks livsgrunnlag sikres for framtiden.

Samerettsutvalgets utredning vil være den hittil største saken med direkte innvirkning på samekulturens materielle grunnlag. Det vil være i strid med folkerettslige prinsipper dersom Sametinget kun skal være en ordinær høringsinstans i en slik prosess. Sametinget finner det derfor nødvendig og riktig at Sametinget og Regjeringen umiddelbart etablerer et tett samarbeid, basert på likeverd og gjensidig respekt, for å utforme lovproposisjoner om samiske rettigheter og forvaltningen av disse. Også under Stortingets behandling av saken forutsettes det at Sametinget får en sentral posisjon. Vi viser her til prinsippet om at samiske rettigheter bare kan avklares på en bindende måte, gjennom forhandlinger mellom staten og samenes representative organ.

Sametinget påpeker at både dagens Regjering såvel som den foregående Regjering har forutsatt at Sametinget skal være en sentral premissleverandør i saker som angår det samiske folk. Denne saken angår i høyeste grad framtiden for vårt folk.

Sign: SS / EKN

Sametinget er av den oppfatning at tinget vil i sitt videre arbeid med samiske rettigheter spesielt fokusere på samiske sedvaner og rettsoppfatninger, og med samiske rettigheter spesielt må fokusere på samiske sedvaner og rettsoppfatninger, og hvilke konsekvenser disse vil ha, både i forhold til individuelle og kollektive samiske rettigheter og forvaltningen av disse. Sametinget viser her til det pågående utredningsarbeid, og forutsetter at dette arbeidet vil underbygge samenes rettigheter, og at dette tas hensyn til i den videre prosessen.

Sametinget forutsetter at Samerettsutvalgets arbeid skal videreføres, i hovedsak basert på de samme prinsipper som hittil, slik at rettigheter for samer utenfor Finnmark også kan avklares og sikres. I denne forbindelse vil Sametinget særlig fremheve viktigheten av å trygge sørsamenes hovednæringsgrunnlag - reindriften. Situasjonen er i dag uholdbar for flere grupper av samer i det sørsamiske området, som kontinuerlig må forsvare sine rettigheter i domstolene mot majoritetssamfunnet. Bare antall rettsaker er en enorm belastning for en såvidt liten gruppe. I tillegg skaper det en svært beklagelig antistemming mot samene i den ikke-samiske delen av befolkningen, noe som i lengden er svært ødeleggende for dagliglivet og forholdet til den ikke-samiske delen av befolkningen.

Sametinget forventer at tinget vil ha en sentral og aktiv rolle i utformingen av mandatet for de videre utredninger, sammensetning av utredningsutvalg og også i utarbeidelse av lover og forskrifter som berører samiske rettigheter.

Merknad 1: SVF's sametingsgruppe v/Roger Pedersen:

- Ved gjennomlesning av Sametingsrådets forslag til vedtak i saken, er det veldig vanskelig å skille mellom saksutredning og det som skulle vært et forslag til vedtak. Vi vil be om at rådet helt klart skiller mellom saksutredning og vedtaksforslag.
- Under punkt 7.1 heter det i forslaget at "Sametinget støtter hovedlinjene som Norske Reindriftssamers Landsforbund (NRL) har fremmet både når det gjelder vurderingen av Samerettsutvalgets utredning og om de særlige forhold som må tas i betraktning i forhold til reindriftens behov og rettigheter."

Dette synes å samsvare lite med punkt 9 om Østsamene i Neiden. I NRL's høringsuttalelse sier de at de IKKE kan støtte det framlagte forslaget om reetablering av østsameflokken. Vi vil be om en klargjøring av om punkt 7.1 på noen som helst måte kan være med på å tilsidesette Sametingets forslag til punkt 9.

Merknad 2: SP's sametingsgruppe v/Nils Henrik Måsø:

I. Innledning

Sp's sametingsgruppe er stort sett enig med innholdet i innledningen, men synes likevel at kapittelet bør få noe mer positiv vinkling på den betydning som Samerettsutvalgets utredning har for de samiske områder. Eksempelvis kan siste setning i avsnitt 4 virke mot sin hensikt: "Videre finner Sametinget også å måtte beklage at Regjeringen har sådd tvil om hvorvidt Norge vil oppfylle sine internasjonale forpliktelser i henhold til ILO-konvensjon nr. 169, ved brev av 21. mars 1993 fra Nærings- og energidepartementet til Norges naturvernforbund." Hvis det er riktig at det fra ansvarlig politisk hold er blitt gjort klart at Regjeringen den gang ikke hadde slike hensikter, så bør slike fakta fremkomme.

Overføringen av grunnbokshjemmelen i Finnmark til Statskog SF: Selvsagt var dette kritikkverdig, og et klart brudd på de løfter som Brundtland-regjeringen ga i forbindelse med

Sign: ...S.S...../.....EKN.....

opprettelse av Samerettsutvalget i 1981. Forvaltningsoppgaver som tidligere ble utført av Finnmark jordsalgskontor som grunnforvalter, er nå overført til *fylkesmannsembetet og andre offentlige organer*. Den umatrikulerte grunnen er blitt matrikulert og tildelt offisiell registerbetegnelse (gårds- og bruksnummer). Det som gir ekstra grunn til å reagere er den overskjøtingen som Landbruksdepartementet gjorde av de nye og grådsbruksnumrene som utgjør umatrikulert grunn i Finnmark, til Statsskog SF for 4,3 millioner kroner.

Etter dette har Statsskog SF fått mer og mer rollen av en slags "privat grunneier" med en stadig større sentral styring av forskrifter og generelle retningslinjer og bestemmelser om bl.a. priser ved salg av grunn. For SP's sametingsgruppe er det et viktig mål å øke den lokale innflytelse på forvaltningen av grunnen i fylket. Bl.a. derfor er SP's sametingsgruppe enig i den kritikken som fremkommer i Sametingsrådets innstilling, og slutter seg også helt til målsettingen om at Statsskog SF ikke lenger skal ha hjemmel som eier og heller ikke noen forvaltningsmyndighet over grunnen i Finnmark.

Imidlertid må den negative beskrivelsen av historien ikke overskygge den positive utviklingen som har vært de siste 10-årene. For å få et positivt forhandlingsklima er det derfor mulig at Sametinget i enda større grad må fremheve de positive tiltakene som er fremkommet som direkte følge av Samerettsutvalgets arbeid. Psykologisk kan dette være nødvendig for å vise til skeptikere til Samerettsutvalgets l. delinnstilling har tatt feil. Sp's sametingsgruppe vil i den sammenheng minne om følgende:

- I 1988 vedtok Stortinget § 110 a i grunnloven, der statens myndigheter pålegges "*at lægge Forholdene til Rette for at den samiske Folkegruppe kan sikre og utvikle sit Sprog, sin Kultur og sit Samfundsliv*". Grunnlovsbestemmelsen danner utgangspunktet for alt samerettslig arbeid fra statens side. Den inneholder en politisk, moralsk, og tildels juridisk forpliktelse for staten til å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sin kultur (Jfr. NOU 1993: 34).
- Statens folkerettslige forpliktelser overfor samene er ytterligere forsterket siden 1984 bl.a. ved at Norge i 1990, som første land i verden, ratifisert ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk, som har bestemmelser som direkte gjelder urfolkens landrettigheter og deres rett til å delta i forvaltningen av naturgodene der de har tilhold.
- Norske myndigheter har for øvrig også i flere andre sammenhenger opptrådt aktivt i internasjonale fora på måter som har gitt Norge status som et foregangsland innen internasjonal urfolkspolitikk.
- Samerettsutvalgets utredning i NOU 1984: 18 ledet som kjent til vedtaket av lov av 12. juni 1987 nr. 56 om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven). Sametinget har vært i virksomhet siden 1989. Det har siden åpningen markert seg som et sentrum for den samepolitiske debatten i Norge, og har fått ikke bare samepolitisk, men også nasjonalpolitisk betydning som en egen institusjon i landets statsliv. Som representativt organ for samene har Sametinget fremmet synspunkter overfor statlige, fylkeskommunale og kommunale organer i en rekke ulike saker og preget den samepolitiske utviklingen i Norge.
- Etter vedtak i Stortinget skal regjeringen en gang i hver stortingsperiode legge frem en prisippmelding om norsk samepolitikk (NOU 1984: 18).
- Det er etablert en egen statssekretær for samiske saker.
- Det er etablert et eget statssekretærutvalg for behandling av samiske saker, noe som fører til en bedre samordning.

Sign: SS / EKN

- Regjeringen har innført faste regjeringskonferanser hvor samiske spørsmål blir diskutert.
- Det gis årlig melding til Stortinget om Sametingets virksomhet (Ot.prp. 33 1996-97).
- Regjeringen har formalisert forholdet til Sametinget sterkere enn tidligere både i budsjettarbeidet og oppfølging av Sametingets årsmeldinger.
- Stortinget har vedtatt at fra og med 1999 skal hele bevilgningen på kap. 540 stilles til Sametingets disposisjon under en 50-post. Det vil i prinsippet gi Sametinget større vedtaksrett innenfor denne rammen, og Sametinget vil også få muligheter til å foreta egne prioriteringer innen rammen. Økt innflytelse og selvstendighet i budsjettsammenheng vil innebære større interesse for Sametinget som et folkevalgt organ.
- Stortinget har avsatt over hundre millioner kroner til eget bygg for Sametinget i Karasjok. Bygget vil bli ferdig i løpet av år 2000.
- I 1997 ble det vedtatt et eget samisk læreplanverk for grunnskolen som tar utgangspunkt i Grunnloven og lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold. Kommunen, den enkelte skoles ledelse og personale, enkeltvis og samlet, har ansvar for at opplæringen er i samsvar med det rettslige grunnlaget, internasjonale forpliktelser, lov og forskrifter.
- Etter dagens ordning er det Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet som gjennom læreplanene fastsetter omfanget og innholdet i samisk opplæring. I Ot prp. 36 (1996-97) "Om lov om grunnskolen og den vidaregående opplæringa (Opplæringslovutvalget) blir det foreslått at Sametinget skal få myndighet til å fastsette det innholdet i læreplaner for fagene som omhandler samisk språk, kultur og samfunnsliv, læreplaner i samiske språkfag, og de særskilte samiske fagene i videregående opplæring (duodji og reindrift) innenfor tidsmessige og ressursmessige rammer fastsatt av departementet. Utvalget foreslår også at Sametinget skal gi mulighet til å foreta egne prioriteringer innen rammen.
- Det er i 1998 (?) lagt fram en Ot.prp hvor spørsmålet om inkorporering av menneskerettighetskonvensjoner i norsk lov blir drøftet. Ot.prp. er laget på bakgrunn av en NOU-rapport som ble lagt fram i 1993. Her er det stor enighet om at følgende tre menneskerettighetskonvensjoner må bli inkorporert i norsk lov:
  - Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen fra 1966
  - FN-konvensjon av 1966 om "Politiske og sivile rettigheter"
  - FN-konvensjon av 1966 om "Økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter"

Samisk eiendomsrett

På side 3 har Sametingsrådet følgende påstand: *"Det kan ikke reises berettiget tvil om at folkeretten, bl.a. slik den kommer til uttrykk i ILO-konvensjon 169, stadfester samenes krav om eiendoms- og besittelsesrettigheter til sine tradisjonelle landområder."* Dette har også Samerettsutvalgets folkerettsgruppe og Den norske Advokataforeningen slått fast. SP's sametingsgruppe har ikke kunnskaper til å overprøve den juridiske vurderingen som ligger bak Folkerettsgruppas og Den norske Advokatforeningens vurdering. Det ville også virke rart dersom Sametinget, det organet som skal forsvare samenes interesser, skulle tilbakevise Folkerettens og Den norske Advokatforeningens standpunkter.

En annen sak er om Sametinget full ut vil bruke denne retten som ILO-konvensjonen gir. I den sammenheng er det også greit å minne om artikkel 34 som sier *"arten og omfanget av de tiltak som treffes for å iverksette denne konvensjonen skal fastsettes på en fleksibel måte, og med hensyn til særegne forhold i hvert enkelt land."* Det er etter SP's sametingsgruppas mening

Sign: EKN

god grunn til å vektlegge at artikkel 34 åpner for en fleksibel gjennomføring av konvensjonen ut fra de særegne forhold i hvert enkelt land.

Samene i Norge har ikke levd isolert fra, men sammen med andre folkegrupper gjennom flere hundre år. Dette må selvsagt åpne for en viss tillempling av den konkrete gjennomføringen av reglene om urfolkets landrettigheter i norsk rett.

Sametingsrådets utsagn i 5. avsnitt, s. 17: *"Samerettsutvalget har i for stor grad fokusert på forvaltningsordninger for grunnen i Finnmark med grunnlag i praktiske politiske avveininger som ikke tar uttrykkelig hensyn til de rettslige forholdene knyttet til de aktuelle land-områdene."* Dette er en mye mildere kritikk enn det som Den norske Advokatforeningen har målbært. Samerettsutvalget har ikke tatt standpunkt til eiendomsretten til statens utmatrikulerte grunn i de samiske kjerneområdene. Indirekte sier Samerettsutvalget at samene ikke eier noe, men at den norske stat har rettigheter den vil overføre til samene. Etter advokatforeningens mening har samene hatt denne retten innenfor sine kjerneområder hele tiden. Det er Staten som har tiltatt seg rettigheter. Med et slikt utgangspunkt mener advokatforeningen at Samerettsutvalgets utredning er feilslått, og at jobben derfor må gjøres om, og eiendomsforholdet må avklares slik mandatet fra Stortinget forutsetter. Advokatforeningen sier rett ut at vi bare skal glemme forvaltningsmodeller for land og vann i Finnmark. Deres holdning er at diskusjonen hittil har dreid seg om "pavens skjegg", og at vi derfor likegodt kan glemme fylkestingets, lokal- og fylkespartilagenes uttalelser om Samerettsutvalgets innstilling. Senterpartiets sametingsgruppe deler langt på vei advokatforeningens frykt for at vi aldri får noen fred så lenge eiendomsspørsmålet ikke er avklart. Tvertimot så kan dette føre til økte konflikter. Utsagnet på side 26 må da også sees i den sammenheng: *"Sametinget mener at Samerettsutvalgets mangelfulle utredning av de grunnleggende rettighetssspørsmålene er særdeles uheldig og skadelig for samiske interesser"*. Det er mulig at utsagnet må modereres noe. Men det er vel ikke tvil om at denne manglende rettighetsutredningen bl.a. gjør seg gjeldende i forhold til lokalbefolkningens bruk og høsting av de lokale naturressursene? Jfr. grunnsynet i NOU 1984: 18 ....om mangfold

Selv om eiendomsspørsmålet ikke er det vesentligste for Senterpartiets sametingsgruppe i spørsmålet om fremtidig forvaltning av grunnen i Finnmark, så støtter vi likevel Sametingsrådets forslag om en nærmere utredning av hvor omfattende ILO-konvensjonens artikkel 14 kan tolkes. Dersom dette arbeidet vil bli ivaretatt av sedvanerettsgruppa, må det imidlertid stilles spørsmål ved om det er nødvendig med en ny kommisjon. Men uansett vil en slik undersøkelse være i tråd med ILO-konvensjonens art. 14, pkt 2 hvor det heter: *"Myndighetene skal ta nødvendige skritt for å identifisere de landområder der vedkommende folk tradisjonelt lever, og sikre effektivt vern av deres eiendomsrett, og rett til besittelse."*

Før en slik vurdering ligger, vil SP's sametingsgruppe være tilbakeholden med å gi sin søtte til følgende postulat fra Sametingsrådet: *"Ut fra Sametingets nåværende kunnskap om de fastboende samenes og reindriftssamenes bruk av arealene og ressursene, synes det nokså opplagt at et slikt samisk eiendoms- og besittelsesområde ikke vil være bare Indre-Finnmark, men også mange fjordområder, vil falle innenfor dette området."* Tvertimot: Senterpartiets sametingsgruppe har ingen kunnskaper til å kunne hevde det samme som Sametingsrådet gjør. Regjeringen og Stortinget skal nå ta stilling til de ulike høringsuttalelser til Samerettsutvalgets innstilling. Det vil derfor være viktig at vi nå får ro omkring rettighetsdiskusjonen. Påstanden fra Sametingsrådet er lite egnet i så måte.

Utvalgets grunnsyn:

Sign: SS / EKN

Selv om spørsmålene i NOU 1997: 4 er av en annen art enn de som ble drøftet i NOU 1984: 18, må likevel grunnsynet fra 1984 ligge til grunn også for spørsmålene om retten til og forvaltningen av land og vann i samiske bosetningsområder.

- Nye lovregler bør bygge på en oppfatning av hva som er **rettferdig**, i rettslig og etisk perspektiv. Samene er som minoritet underlagt den lovgivning og de politiske verdier folkeflertallet til enhver tid forfekter. En rettferdig behandling av minoriteten forutsetter at majoriteten er villig til å gi denne et tilstrekkelig rettsvern for dens rettsoppfatninger og verdiforestillinger.
- Samene som etnisk gruppe har en kulturell egenart og samhørighet som innebærer at de **utgjør et fellesskap** i forhold til landets øvrige befolkning. Det fremheves at samene i Norge er norske statsborgere og en del av det fellesskap som befolkningen i Norge utgjør. Således har den samiske befolkning visse etniske fellesinteresser, men samtidig har de enkelte samer i større eller mindre grad fellesinteresser med andre grupper av befolkningen i Norge.
- I den samiske befolkningen finnes det et rikt **mangfold**, som bl.a. kommer til uttrykk i språk, bosetting og næringstilpasning. Myndighetene må derfor ta hensyn til at det blant samene finnes motstridende interesser. Det advares mot at visse grupper av samer prioriteres foran andre, da dette vil kunne svekke den samiske identitetsfølelsen hos de som ikke prioriteres, og dermed føre til en gradvis beskjæring av det mangfold som i dag finnes i det samiske samfunn.
- Norske myndigheter har et **særlig ansvar** for samisk kultur. Samisk kultur er i likhet med andre kulturer i stadig utvikling. Forholdene må derfor legges til rette for opprettholdelse og videreutvikling av det samiske kulturfellesskap, tilpasset de krav det moderne samfunnsliv stiller. En grunnleggende forutsetning for opprettholdelse og videreutvikling av samisk kultur i Norge er at de tradisjonelle samiske lokalsamfunn gis tilfredsstillende utviklingskår, slik at befolkningen kan leve der i sin samiske kultur. Opprettholdelse og videreutvikling av samisk kultur i Norge må være et nasjonalt ansvar, og de økonomiske byrder dette medfører, bør i første rekke bæres av staten. Men også de lokale og regionale myndigheter i samiske områder har et ansvar for at den allmenne samfunnsplanleggingen utformes slik at samisk kultur og egenart kan bestå.
- Det er et mål å gjøre tilhørighet og deltakelse i det samiske kulturfellesskapet mest mulig **likeverdig** med tilhørighet og deltakelse i majoritetskulturen. Dette kan ikke oppnås uten særskilte tiltak til beste for den samiske befolkning.
- Når det gjelder myndighetenes arbeid med spørsmål av særlig interesse for den samiske befolkning, er det **viktig at samene selv har en aktiv rolle i utformingen av de ulike tiltak**. Dette samsvarer med allment anerkjente prinsipper for nærdemokrati og innflytelse over egen situasjon.
- Det må være en **frivillig sak** for den enkelte om hun eller han ønsker å delta i eller nyte godt av de tiltak som iverksettes for å sikre samisk kultur i Norge. De ulike ordninger som iverksettes, bør derfor utformes med sikte på å opprettholde en slik valgfrihet.
- Det understrekes at det **på det nordiske plan hviler et særskilt ansvar på norske myndigheter**.

Om lag to tredjedeler av det samlede antall samer bor i Norge, og de løsninger som blir valgt hos oss, kan lett komme til å bli retningsgivende også i nabolandene. Samtidig

Sign: SS / EKN

understrekes det at den norske stats ansvar for å verne samisk kultur ikke bare er et ansvar overfor det samiske folk, men også et internasjonalt ansvar. Det anses som en selvfølge at norske rettsregler må oppfylle de krav som statens internasjonale forpliktelser tilsier.

- De nasjonale støtteordninger og tiltak overfor samene bør utformes også med sikte på at samene kan **styrke sitt samarbeid over landegrensene**.
- Samene er den største etniske minoritet i Norge. Dessuten har de bodd innenfor og ved de nåværende norske riksgrenser så lenge Norge har bestått som rike, og **samene atskiller seg på dette grunnlag fra andre minoritetsgrupper** som jøder, sigøynere, flyktninger og fremmedarbeidere. Samene atskiller seg på disse punkter også fra den finske kulturminoritet, de såkalte kvener.
- Det understrekes viktigheten av **harmonisk sameksistens**, både mellom ulike grupper innenfor den samiske folkegruppe, og mellom samene, den norske befolkning og andre etniske grupper. De ulike interesser må gis en balansert avveining, ettersom dette er en forutsetning for en harmonisk utvikling i forhold mellom ulike folkegruppe og næringsutøvere i landets samiske bosettingsområder.

Det overordnede i rettighetsspørsmålet må være å sikre et naturgrunnlag for samisk kultur i Norge er i samsvar med føringene i **grunnloven § 110 a** og **statens folkerettslige forpliktelser**. Bruk av utmarka er en vesentlig del av det materielle grunnlaget for samisk kultur.

Samer er ett folk og urfolk. Det samiske folket har sin historie, sine egne tradisjoner, sin egen kultur, sitt eget språk og et eget landområde som man opp til historisk tid har vært alene om å bebo og bruke. Likefullt er det utvilsomt at det i deler av Finnmark også er ikke-samiske interesser knyttet til grunnforvaltningen og at det er rimelig at det tas hensyn til dette når nye forvaltningsordninger vurderes og etableres.

Områder hvor samisk næringsaktivitet tradisjonelt drives blir ofte, bl.a. i turistbrosjyrer, kalt for "Europas siste villmark". Begrepet "villmark" fremkaller bildet av noe som få eller ingen bruker, dvs. en slags ingenmannsland. Dette er villedende ettersom områdene har vært i sammenhengende bruk helt fram til i dag. Utnyttelse av "utmarkas" naturressurser både i kultur- og næringsammenheng er en viktig del av lokalbefolkningens livsform og identitet.

Senterpartiets sametingsgruppe mener at retten til å utnytte naturressursene må som prinsipp være knyttet til lokal bosetning. Forvaltningen av grunnen og ressursene i Finnmark må primært følge prinsipper som bygger på likebehandling av alle som bor i **samme område**. Likevel må næringsmessige behov tilfredsstilles først.

Et annet prinsipp som ligger til grunn for SP's sametingsgruppas vurdering av Samerettsutvalgets innstilling, er at avstandene mellom de som styrer og de som blir styrt, må reduseres. Nærhet og oversikt gir bedre forutsetning for et aktivt folkestyre. Prinsippet må være at makt og kapital spres, slik at mange er med og fatter de viktige beslutningene i samfunnet. Vedtak bør fattes på lavest mulig forvaltningsnivå, og nærmest mulig dem vedtaket gjelder.

For SP's sametingsgruppe er det også viktig at forvaltningen av grunn og naturressurser i Finnmark skjer med sikte på å sikre en økologisk bærekraftig bruk av naturen.

Etter SP's sametingsgruppas mening har Samerettsutvalget bakt alle ovennevnte forutsetninger inn i sitt grunnsyn. SP's sametingsgruppe slutter seg derfor også fullt ut til lovens formål, nemlig **"å legge til rette for at grunn og naturgoder i Finnmark brukes og**

Sign: .....SS...../.....EKN.....

forvaltes til beste for innbyggerne i fylket og særlig som grunnlag for samisk kultur, med næringer og samfunnsliv. Forvaltningen skal trygge økologisk bærekraftig bruk."

OM SAMERETTSUTVALGETS KONKRETE FORSLAG

Innenfor en region, med de tette forbindelsene og overlappingene man har mellom urfolk og andre folkegrupper, anser SP's sametingsgruppe det som en stor fordel med en felles grunnforvaltning. Det er svært vesentlig at de modeller som velges oppleves som *legitime* i de områder de skal iverksettes, enten det dreier seg om generelle premisser for forvaltning for fylket som helhet eller lokale modeller. Klarer en ikke å etablere slik legitimitet, kan den praktiske konsekvensen i verste fall bli motsatt av de mål Sametinget ønsker å realisere med hensyn til samepolitikk.

Finnmark grunnforvaltning (kap. 2.1)

Senterpartiets sametingsgruppe har tidlig skissert en egen måte å sammensette Finnmark grunnforvaltning på; Finnmark grunnforvaltning sammensettes av åtte medlemmer. Medlemmene velges av Sametinget og Fylkestinget i fellesskap. Oppnevningen skal skje ved at det sammensettes en valgkomité med 3 personer fra Sametinget og 3 personer fra Fylkestinget. Opposisjonen må sikres representasjon i valgkomitéen og presidenten i Sametinget og fylkesordføreren i Finnmark bør være blant de 6 som sitter i valgkomitéen. Representantene til styret må velges ut ifra prinsippet om konsensus. Ulike organisasjoner må ha anledning til å sende inn forslag på styremedlemmer. Formell oppnevning av forvaltningsstyre foretas på et fellesmøte mellom Sametinget og Fylkestinget.

Dersom dette forslaget ikke kan oppnå flertall, erkjenner SP's sametingsgruppe at det nestbeste vil være - dersom målet er å bevare likeverdsprinsippet - at det blir en lik fordeling av representanter hvor Fylkestinget og Sametinget etter forholdstallsprinsippet velger fire styremedlemmer hver. Vervene som styreleder og nestleder rulleres hvert annet år mellom oppnevningorganene.

På denne måten kan Finnmark grunnforvaltning gjøres gjeldende for hele Finnmark, ikke bare for den del av fylket hvor samene etter ILO-konvensjonen kan oppfattes, jfr. således Folkerettsgruppens konklusjon, å ha rett til å fremme krav på å få anerkjent eiendoms- og besittelsesrettigheter. SP's sametingsgruppe er enig med Folkerettsgruppen i at en felles grunnforvaltningsordning kan forsvares ut fra et "makeskiftesynspunkt", jfr. NOU 1997:5 s. 46-47. Folkerettsgruppen begrunner makeskifte ut fra den betraktning at det samene taper ved å måtte dele forvaltningen i de områder de har krav på å få anerkjent eiendoms- og besittelsesrettigheter til, vil de få igjen ved å få delta på like fot med andre folkegrupper i forvaltningen av de deler av fylket hvor de ikke kan kreve slike rettigheter med grunnlag i ILO-konvensjonen.

Med denne sammensetting av Finnmark grunnforvaltningsstyre sammen med Samerettsutvalgets øvrige forslag, så vil samene forhåpentligvis få så sterk innflytelse over eierforvaltningen og bruken av grunn og naturressurser i deres bosetningsområder, at Norge vil oppfylle sine folkerettslige forpliktelser over samene.

Imidlertid er lik representasjon holdbart bare hvis Sametinget eksplisitt gjør vedtak om at et slikt eiendoms- og besittelsesområde kan styres av et slikt organ. Styringsmodellen Finnmark grunnforvaltning kan nemlig betraktes som en form for kollektivt eierskap mellom samene og den øvrige befolkning, hvor begge parter i utgangspunktet bidrar med "sitt" for å få til en funksjonell ordning.

Samisk grunnforvaltning (kap. 2.2)

Sign: .....SS...../.....EKN.....

SP's sametingsgruppe mener at hensynet til en enhetlig forvaltning av grunnen i Finnmark er så tungtveiende at forvaltningen også i framtiden bør tilligge **ett** organ. Vi vil spesielt peke på at reindriftsnæringens bruk av arealene i hele Finnmark medfører et behov for en enhetlig forvaltning, slik at næringen slipper å måtte forholde seg til to ulike forvaltningsorganer, og det som - hvis reglene praktiseres ulikt - kan utvikle seg til å bli to ulike regelverk.

Av denne grunn er SP's sametingsgruppe skeptisk til Samisk grunnforvaltning i tillegg til Finnmark grunnforvaltning. Men forutsetningen til vår holdning til to-delt forvaltning er at Finnmark fylkesting og Sametinget hver får velge fire medlemmer til styret i Finnmark grunnforvaltning etter forholdstallsprinsipp, og at vervene som styreleder og nestleder rullerer mellom oppnevningorganene. Realistisk sett står valget mellom Finnmark grunnforvaltning etter "likeverdsmodellen" for hele fylket, eller en deling av forvaltning med Samisk grunnforvaltning. Dvs. at mulighetene for å få to grunnforvaltningsorgan er overhengende, hvis "likeverdsmodellen" forlates slik Fylkestinget har gjort det. SP's sametingsgruppe er helt enig i konklusjonen fra Sametingsrådet om at *"konsekvensene av fylkestingets vedtak ved eventuelt å gå bort fra konstruksjonen Finnmark grunnforvaltning, etter likeverdsprinsippet, vil være at det blir umulig (jfr. den folkerettslige ekspertise) å unngå en delt forvaltning mellom Samisk grunnforvaltning og Finnmark grunnforvaltning. Resultatet kan da bli at i disse velger henholdsvis Sametinget og Fylkestinget flertall i styret."*

Dersom det mot formodning blir en todelt forvaltning, så mener SP's sametingsgruppe at Samisk grunnforvaltning må sammensettes slik at 5 oppnevnes av Sametinget og 2 fra Fylkestinget. Finnmark grunnforvaltning må da oppnevnes slik mindretallet i Samerettsutvalget foreslår med 5 oppnevnt av Fylkestinget og 3 av Sametinget. Men SP's sametingsgruppe vil presiere at vårt syn mht. Samisk grunnforvaltning kun gjøres gjeldende hvis Finnmark grunnforvaltning ikke opprettes etter "likeverdsprinsippet". Det er ikke unaturlig at opprettelsen av et samisk grunnforvaltningsområde ved siden av Finnmark grunnforvaltning, får den konsekvens at styresammensetningen blir slik vi foreslår. Sametingsrådets forslag om at Sametinget i tider skal ha flertall i begge organer, kan være uheldig og etter vår mening også helt klart i strid med den oppfatningen som samer på grasrot plan har.

Sametingsrådet går inn for at området for Samisk grunnforvaltning defineres og lovfestes av nasjonale myndigheter allerede i utgangspunktet. I høringsuttalelsene er det kun Kautokeino kommune som har gått inn for opprettelse av Samisk grunnforvaltning. En slik tvang som Sametingsrådet her legger opp til, er derfor lite demokratisk. SP's sametingsgruppe støtter derfor Samerettsutvalgets forslag om frivillighet. Spørsmålet om to-delt forvaltning bør etter vår mening helst avgjøres ved rådgivende folkeavstemning i de kommuner hvor Samisk grunnforvaltning kan være aktuelt.

Andre forhold (kap 2.4)

Samerettsutvalget har foreslått at hyttebygging kun må skje innen dertil fastsatte områder, som inngår i de respektive kommunale reguleringsplaner. Dette synet ble også støttet av flertallet i Sametingets rettsgruppe.

Her hadde Senterpartiets representant en særmerknad hvor vi viste til at Samerettsutvalgets forslag innebærer en gjeninnføring av reglene man hadde i perioden 1967-1983, dvs. at det blir innført et krav om at private fritidshytter skal være samlet i hyttefelt. I dag kan plassering av hytter utenfor hytteområder tillates dersom ikke reindriftsforhold, jordbruksforhold, allmennhetens interesser, naturvern hensyn mv. er til hinder for det, og kommunen gir nødvendig tillatelse etter plan- og bygningsloven. Vi er enig i at fritidshytter i hovedsak skal styres til regulerte hytteområder. Imidlertid må dette ikke skje på en slik måte at det rammer

Sign: ..... 25 ..... / EKN

lokalbefolkningen i samiske områder. I forbindelse med høsting av utmarksressursene må lokalbefolkningen fortsatt ha muligheter til å sette opp gammer/hytter i egnede områder. SP's sametingsgruppe mener at folk i slike områder har utviklet en sosial og rettslig tradisjon som omfatter både oppsetting, bruk og vedlikehold av slike byggverk. Slik sedvane må veie tungt, noe som tilsier at bygging i bruksøyemed prinsipielt må vurderes annerledes enn bygg for fritidsformål. Annen hyttebygging bør styres til planlagte byggefelt.

SP's sametingsgruppe er tilfreds med at Sametingsrådet har en noe mer nyansert holdning enn det som Samerettsutvalget og flertallet i Sametingets rettsgruppe har til gamle- og hyttebygging. Vi frykter for at Samerettsutvalgets forslag vil føre til "gammegettoer" i utmarka som er helt imot lokalbefolkningens tradisjoner.

Bygdebruksområder (kap. 3.2.1)

12 utvalgsmedlemmer i Samerettsutvalget har foreslått at dersom flertallet i ei bygd hvor det drives tradisjonell utmarksbruk krever det, skal bygda ha *rett* til å få avgrenset et bygdebruksområde. Fire medlemmer foreslår at kommunen *kan* opprette et slikt område for bygder der flertallet av innbyggerne krever det.

SP's sametingsgruppe gjør oppmerksom på at Senterpartiet sammen med utvalgsmedlem Johan Martin Eira har en særmerknad i rettsgruppas vurdering av dette spørsmålet. Forslaget fra Samerettsutvalget er begrunnet med at bruken av utmarka i bygdene i Finnmark er en viktig del av det materielle grunnlaget for samisk kultur. Presset på ressursene i bygdens nærområder og konkurransen med andre brukere har imidlertid økt betydelig de siste 30 årene. SP's sametingsgruppe har med et slikt utgangspunkt forståelse for Samerettsutvalgets forslag, og kan derfor tenke seg bygdebruksmodellen innføri som *forsøksprosjekt etter søknad* til kommunen. Men det må være et absolutt vilkår at dette er ønsket av et *flertall* av den fastboende befolkningen over 18 år i bygda. Dermed vil man unngå at bygdebruksområder blir opprettet der det ikke er behov for eller ønske om en slik særskilt rettighets- og forvaltningsordning som et forsøksprosjekt. Det kommunale utmarksstyret skal kunne avgjøre hva som skal regnes som ei bygd.

SP's sametingsgruppe er imidlertid ikke enig med Samerettsutvalget i at det bør gjelde et vilkår om "tradisjonelt utmarksbruk" fordi dette kan utelukke kultiveringstiltak. Vi er av den oppfatning at også kultiveringstiltak skal kunne bli omfattet av bygdebruksforsøket.

Kommunens avgjørelse på søknaden skal ikke kunne påklages fordi dette kun dreier seg om et forsøksprosjekt.

Tanaelva og Alta-Kautokeino elva (kap 4)

I siste møte i Sametingets rettsgruppe ble det gjort oppmerksom på at garnrett i elva kun gjelder i Tanaelva. Overskriften skulle endres til å bare gjelde Tanavassdraget. Selvsagt mener vi ikke at det skal bli lov å fiske med garn i Alta-elva.

Tanaelva (kap 4.1)

SP's sametingsgruppe mener at retten til garnfiske fortsatt skal ligge til de som driver en viss jordbruksvirksomhet på grunn som ligger mindre enn to kilometer fra den lakseførende del av vassdraget.

Sametingsrådet går inn for at Tanaelvas fiskestyre skal bestå av 12 medlemmer, seks med garnfiskerett og seks med stangfiskerett. SP's sametingsgruppe er ikke enig i dette og ønsker å redusere utvalget til 10 medlemmer. Det vil også være naturlig at garnfiskere utgjør flertallet. Tana Senterparti vil derfor foreslå følgende fordeling: Seks av medlemmene skal ha garn-

Sign: ..... S. J. .... / ..... EKN .....

fiskerett, mens de øvrige fire skal ha stangfiskerett (uten garnfiskerett). Det nye organet oppnevnes av kommunestyrene i Tana og Karasjok i fellesskap. Tana velger 6 representanter mens Karasjok velger 4 representanter, noe som begrunnes med at Karasjok har kun én sone mens Tana har mange. Å legge oppnevningmyndigheten til et folkevalgt organ, vil etter Senterpartiets mening være en demokratisk og betryggende løsning. Vi forutsetter også at dagens ordning med lakseting og sonemøter for de fiskeberettigede vil bli videreført.

Østsa mene

Vi gjør oppmerksom på at vi har merknader også til dette kapittelet i Sametingets rettsgruppe. Av tidsmessige årsaker må vi komme tilbake til dette spørsmålet når vi formulerer forslag til vedtak.

Motorferdsel

Vi gjør oppmerksom på at vi har merknader også til dette kapittelet i Sametingets rettsgruppe. Av tidsmessige årsaker må vi komme tilbake til dette spørsmålet når vi formulerer forslag til vedtak.

Merknad 3: AP's sametingsgruppe v/Egil Olli:

A. Innledning. Bakgrunn for merknadene.

Arbeiderpartiets sametingsgruppe fremmer følgende merknader og kommentar i forhold til den innstillingen som Sametingsrådet har lagt frem i saken. I disse kommer vi inn til å gå inn på selve innstillingen og på hovedprinsippene i forslagene fra Samerettsutvalget (SRU). Som man vil erfare er gruppa i det alt vesentlige enige i forslagene derfra.

Merknadene bygger opp under de standpunktene vi fremmet under behandlingen av sametingsplanen for inneværende periode og tilsvarende synspunkter vi har fremmet om rettighetsspørsmålene som vi har gitt uttrykk for under behandling av flere årsmeldinger. De er også i tråd med vårt skriftlige innspill av 20.7. d.å. til det utvalget som har forberedt saken for Sametingsrådet, og de er i overensstemmelse med en rekke muntlige merknader og spørsmål som vår representant i dette utvalget har kommet med.

I den grad våre skriftlige og muntlige anførsler er innarbeidet i det dokumentet som ble lagt frem for Sametingsrådet - «Samerettsutvalgets innstilling NOU 1997:4. Naturgrunnlaget for samisk kultur. Forslag til uttalelse fra Sametinget avgitt av et tverrpolitisk utvalg oppnevnt av Sametingsrådet. Karasjok 13. august 1999» - vil de i liten grad bli gjentatt i det følgende.

Høringsuttalelsen om innstillingen fra SRU er svært viktig. Der forventer man å finne den fulle presentasjon av Sametingets syn på de meget omdiskuterte rettighetsspørsmålene. Uttalelsen vil derfor være helt sentral også når det gjelder allmennhetens oppfatning av hvilke målsettinger man har i samenes representative organ. Derfor er det viktig at de begrepene som brukes, og de målsettingene som oppstilles, bygger på et samisk rettsgrunnlag hvor de praktiske løsningene utformes innenfor rammen av det folk oppfatter som en forståelig samisk- og urfolkspolitikk i den politiske virkelighet man har i Norge. I merknadene legger vi stor vekt på slike hensyn.

Når det gjelder arbeidsmåten i utvalget som forberedte saken for Sametingsrådet, finner gruppa grunn til å påpeke at med en tidsramme for arbeidet på om lag to og et halvt år, ble sluttbehandlingen av den endelige utvalgsinnstillingen mer hastverkspreget enn ønskelig. I og

Sign: SS / EKN

med at den skjedde i ferietiden i juli og august i år, med svært korte tidsfrister, var man i praksis uten mulighet for å gjennomføre den organisatoriske behandling i forhold til gruppene som en så viktig sak krever.

Ikke minst ville det vært nødvendig med en grundig gjennomgang i gruppene når man vet at det sluttokumentet utvalget hadde til behandling, var på 80 tettskrevne sider.

Det sier seg selv at slike forhold også har betydning for omfanget og detaljeringsgraden av de merknadene vi nå legger frem.

Videre må understrekes at da utvalgsinnstillingen ble underskrevet på møtet 13.8.99, tok vår representant i utvalget også uttrykkelig forbehold om at gruppa - på grunn av den mangelfulle organisatoriske behandlingen - på flere punkter kunne ha alternative synspunkter, som vi eventuelt ville komme tilbake til.

Det forhold at Sametingsrådet kuttet ned utvalgsinnstillingen fra 80 til om lag 40 sider i sitt fremlegg til Sametinget, og også har gjort en del andre endringer i forhold til utvalgets sluttprodukt, har imidlertid hatt mindre betydning for merknadenes omfang og innretning.

En annen ting som imidlertid har hatt stor betydning er at Sametingsrådet i denne innstillingen har fraveket Sametingets gjeldende forretningsorden, kap. 5, § 24, hvor det heter: «*I innstillinger som legges frem for Sametingets plenum skal det være et klart skille mellom hva som er saksutredning og forslag til vedtak*».

I dette tilfellet foreligger det ikke noe slikt skille. Faktaopplysninger, vurderinger og konklusjoner er gjennomgående innvevd i hverandre. Det har hatt mye å si for omfanget av merknadene, og har gjort gjennomgangen av dokumentet mer arbeidskrevende enn nødvendig.

B. Merknader til «1. Innledning».

Denne delen omhandler i stor grad perioden siden Samerettsutvalget ble opprettet i 1981, men kan vanskelig gi sin tilslutning til den i stor grad negative omtalen av statens håndtering av de samerettslige spørsmålene i denne periode.

Arbeiderpartiets sametingsgruppe er likevel enig i at det var uheldig at Utmarkskommisjonen for Nordland og Troms ble opprettet før Samerettsutvalget hadde utredet rettsstillingen i disse fylkene. Likeledes er man enig i at det var lite heldig at grunnbokshjemmelen til grunnen i Finnmark ble overført Statsskog SF, midt under Samerettsutvalgets arbeid.

For vår del finner vi likevel at det er vanskelig å finne en generell dekning for formuleringer som at Sametinget vil «kritisere staten på det sterkeste», «sentrale myndigheter har vist en lite tillitvekkende holdning», «staten har optrådt på en uverdige måte», «brutt flere av forutsetningene for Samerettsutvalgets opprettelse», begått «direkte løftebrudd», «meget alvorlig overgrep på samiske interesser», o.l. (Jf. s. 1-3).

I den anledning vil vi også rette oppmerksomheten mot innstillingens karakteristikk av samene som en «undertrykket utgruppe» like til de aller siste tiår (s.3). Det er korrekt at der har funnet sted en sterk kulturell undertrykkelse. Likevel finner vi denne betegnelsen som til dels meget sterk.

Etter gruppas oppfatning burde man i en innstilling som dette ikke i unødig grad minnes feilskjær fra myndighetenes side som ikke har hatt noen praktisk betydning, og hvor det umiddelbart er blitt tatt affære for å rette opp det uriktige som måtte ha skjedd.

Sign: ..... S.S. / EKN .....

Det gjelder blant annet den negative omtalen av et utvalg som ble opprettet like etter Samerettsutvalget. Dette hadde til oppgave å vurdere etableringen av kommunale folkevalgte organer som et ledd i utmarksforvaltningen i Finnmark, men ble nedlagt nesten like fort da det var klart at det kom i et konkurranseforhold til Samerettsutvalget. For vår del ser vi det mindre hensiktsmessig at slike ting blir omtalt i Sametingets høringsuttalelse.

Man ser det heller ikke som spesielt konstruktivt å være med på en beklagelse av at et brev fra Nærings- og energidepartementet, 21.3.1993, hvor Regjeringen skal ha «sådd tvil om hvorvidt Norge vil oppfylle sine internasjonale forpliktelser i henhold til ILO-konvensjon nr. 169». Det omtalte brevet var uheldig. Grunnen til at vi likevel ikke ønsker å være med på en slik beklagelse, seks år etterpå, er at det fra ansvarlig politisk hold umiddelbart ble gjort klart at Regjeringen ikke hadde slike hensikter som det her antydes. Etter vår oppfatning var det fullt ut avklarende, og gir derfor ikke grunnlag for å beklage det i forbindelse med Sametingets høringsuttalelse om SRU.

For Arbeiderpartiets gruppe er det en grunnleggende forutsetning at Sametingets høringsuttalelse iallfall ikke skal kunne anfektes på grunn av tvil ved de faktaopplysningene som brukes. I den forbindelse vil vi henlede oppmerksomheten på omtalen av det meget viktige møtet mellom representanter for Regjeringen og samiske organisasjoner, 17.2.1981, hvor det blant annet ble gitt forsikringer om det ikke skulle taes initiativ til større naturinngrep på Finnmarksvidda, før Samerettsutvalget hadde gjennomført sitt arbeid. I det alt vesentlige finner vi for vår del at dette er overholdt.

Gruppen er derfor usikker på hvilket faktisk grunnlag som ligger i innstillingas formulering om at det samtidig ble inngått en avtale «... om å avvente Samerettsutvalgets arbeid før man i det hele tatt vurderer iverksettelse av arbeid som kan virke negativt inn på samenes rettsstilling.»

Arbeiderpartiets gruppe kan heller ikke uten videre slutte seg til formuleringen om at erfaringene fra tiden etter at Samerettsutvalget ble nedsatt, «... godtgjør at samiske rettigheter vanskelig kan forventes sikret via politiske avtaler med norske myndigheter».

Etter vårt syn vil det bli vanskelig å fremme samiske interesser hvis man allerede i utgangspunkt tror at avtaler blir brutt, lover - som jo også vedtas ut fra politiske forutsetninger - ikke blir etterlevd, osv. Det er ikke vårt generelle inntrykk at samhandlingen mellom sentralmyndighetene og samiske organer skjer etter slike prinsipper.

Arbeiderpartiets gruppe finner også grunn til å kommentere utsagnet om at Norge er «svært lite» i harmoni med den uttalte prinsipielle vilje i urfolkspolitikken. Det er en sterk påstand, særlig når den kommer i forbindelse med en positiv prosess som nettopp skal avklare, og bringe rettighetsspørsmålene i større samsvar med landets både internrettslige og internasjonale forpliktelser.

Gruppen stiller seg også noe spørrende til hva som ligger i utsagnet om at selv om Norge bekjenner seg til demokratiske idealer, er det også her behov for sikre garantier om at «... et urfolk som vi samer, blir behandlet i tråd med folkeretten ...».

Selv om Arbeiderpartiets gruppe hele tiden har arbeidet aktivt for at folkerettsbestemmelser som angår menneskerettigheter, urfolk og minoriteter, bør inkorporeres i lovverket, vil vi likevel advare mot implisitte antydninger om at samene i Norge ikke blir behandlet i tråd med folkeretten i dag. Norge hadde neppe undertegnet ILO-konvensjon 169 hvis man hadde hatt til hensikt å føre en annen politikk enn den som foreskrives der.

Hovedgrunnen til at vi påpeker disse tingene er at de siste tjue årene har vært en reformperiode når det gjelder samisk kultur som vi aldri tidligere har hatt i vårt land. Blant annet er same-

Sign: SS / EKN

loven vedtatt. Det er kommet en paragraf om samenes rettsstilling i Grunnloven. ILO-konvensjon nr. 169 er ratifisert, etc., etc. Selv om det i innstillingen også nevnes at det har skjedd en positiv utvikling på 1980- og 90-tallet, finner vi det problematisk at Sametingets høringsuttalelse åpner med en i hovedsak gjennomgående negativ beskrivelse av myndighetenes holdning til samerettslige spørsmål i denne perioden.

C. Om Sametingsrådets syn på Samerettsutvalgets arbeid.

Arbeiderpartiets gruppe er enig i den delen av innstillinga under «Innledning» som går på en positiv omtale av Samerettsutvalgets arbeid. Nesten uansett det endelige utfallet har SRU gjort et arbeid som vil bli stående som en milepel i utviklingen av relasjonene mellom minoritets- og majoritetsbefolkningen.

I innstillingen hevdes det likevel at det er en stor mangel ved SRU's arbeid at den samiske sedvaneretten ikke ble utredet. Dette er vi enige i da dette var en vesentlig grad av mandatet. Det forholdet er imidlertid til en viss grad i ferd med å bli rettet opp gjennom det forskningsprosjektet som nå pågår. Vi forutsetter det som selvsagt at resultatene fra dette blir trukket inn i den videre behandling av SRU's innstilling.

Derimot har vi vanskelig for å skjønne og akseptere mange andre mindre positive vurderinger av utvalgsarbeidet. Her vil vi peke på enkelte ting. For eksempel gjelder det at SRU i bare liten grad har utredet eiendomsretten til grunnen i Finnmark, og at man ikke har tatt uttrykkelig hensyn til Folkerettsgruppas konklusjon om at samene etter folkeretten har eiendoms- og besittelsesrett til store deler av Finnmark.

Kritikken om at man ikke har utredet eiendomsretten kan synes mindre relevant all den stund SRU hadde et stort ekspertutvalg som holdt på med dette spørsmålet i 11 år, og la frem resultatet i NOU 1993:34. (En helt annen ting er at også vi har vært kritiske til dette utvalgets arbeidsmetodikk, gjennom sin uttalelse av samiske sedvaner og rettsoppfatninger.)

Gruppen vil naturligvis ikke bestride den faglige konklusjonen fra Folkerettsgruppa i NOU 1997:5 om at der blant annet ut fra ILO-konvensjon nr. 169 og en sterk og kontinuerlig samisk bruk over lang tid, foreligger en samisk eiendoms- og besittelsesrett til deler av Finnmark.

Derimot finner vi det vanskelig å kritisere Samerettsutvalget for at man ikke enda mer uttrykkelig har rettet seg etter dette i sitt arbeid (jf. s.3). Såvidt vi kan se har flertallet i SRU blant annet lagt det til grunn for sine hovedforslag om opprettelse av Finnmark grunnforvaltning (FG) for de ikke-fornybare ressursene, og kommunal forvaltning av de fornybare naturgodene.

Arbeiderpartiets gruppe kan heller ikke dele kritikken om at SRU i for stor grad har prioritert forvaltningsløsninger. Uten forslag til nye forvaltningsordninger kommer man ikke videre i arbeidet med rettighetsspørsmålene - nemlig å inkorporere samiske interesser i organer som arbeider med ressursforvaltningsspørsmål. Forvaltningsløsninger var da også en helt sentral del av mandatet til SRU.

Det er også vanskelig å forstå påstanden om at Samerettsutvalgets grunnsyn ikke er tilstrekkelig oppdatert, og at grunnsynet i SRU's første delinnstilling, NOU 1984:18, er «mye mer» i overensstemmelse med den nasjonale og internasjonale rettsutvikling enn tilfellet er i NOU 1997:4.

Mer alvorlig blir den negative holdningen til Samerettsutvalgets arbeid når man også sier at SRU har vært altfor pragmatisk i sin tilnæringsmåte og fokusert for mye på alternative

Sign: ..... EKN

forvaltningsløsninger, «... fremfor de grunnleggende rettighetsspørsmålene som den var satt til å utrede». Eller at SRU ikke har lagt tilstrekkelig vekt på det som var sakens kjerne, «... nemlig en rettferdig ordning for samene...». I følge innstillingen er virkningene at den «... mangelfulle utredning av de grunnleggende rettighetsspørsmålene er særdeles uheldig og skadelig for samiske interesser.»

Kritikken skyter etter Arbeiderpartiets mening langt over målet når man også i andre sammenhenger enn de som er nevnt her sier at SRU nærmest ikke har utredet samenes rettigheter og rettsgrunnlag, ikke har et oppdatert grunnsyn, eller ikke er i tråd med den internasjonale rettsutvikling, o.l.

D. Begrepet samisk eiendomsrett. Omfang og innhold.

Utfra gruppas grunnholdning om at maksimal presisjon er nødvendig når man omtaler så følelsesladde temaer som bruks- og eiendomsrett til grunn og ressurser, er det helt nødvendig å påtale en del av innstillingas begrepsbruk om disse tingene. Det gjelder blant annet utsagnet om at det ikke lenger er berettiget tvil om at folkeretten, blant annet gjennom ILO-konvensjon nr. 169, «... stadfester samenes krav om eiendoms- og besittelsesrettigheter til sine tradisjonelle landområder.»

Det er slike generelle utsagn som dette som gjør det vanskelig å få til en fruktbar offentlig debatt om samiske rettighetsspørsmål. Her fremstilles det nemlig som om samene i sin alminnelighet krever eiendoms- og besittelsesrettigheter til sine tradisjonelle landområder.

Arbeiderpartiets sametingsgruppe, eller andre av partiets samepolitiske organisasjonsnivåer, har aldri vært med på fremme så omfattende og uspesifiserte krav. Det bør derfor presiseres hvem «samene» er i dette tilfellet.

For vår del oppfatter vi begrepet «tradisjonelle samiske landområder» som områder der man har gammel samisk bosetning og næringsdrift. Det er mer enn halvdel av Norges landareal, da blant annet samisk reindrift foregår på 53% av dette arealet. Er det hele dette området Sametingsrådet mener skal omfattes av samisk eiendoms- og besittelsesrett? (Se nærmere om vårt syn på dette i F, merknader til kap. II, pkt. 1-3.)

Man bør stryke eller nyansere formuleringer som kan oppfattes som om «samene» er ute etter eiendomsretten til mer enn halve Norge.

Det gjelder blant annet utsagnet om at grunnlovsbestemmelsen etablerer rettslige garantier for gjennomføringen av Norges internasjonale forpliktelser overfor samene, «... inkludert forholdet til samenes rett til land og vann i Finnmark.»

Arbeiderpartiet vil her bemerke at for dem som ikke leser uttalelsen fra Sametinget med spesiell velvilje, vil også i et utsagn som dette finne belegg for at Sametinget egentlig mener at det er samene alene som har rett til land og vann i Finnmark.

Det samme inntrykket kan man få av det som sies i innstillingene om at FN's rasediskrimineringskomite mener at statene har plikt til å tilbakeføre landområder til urfolk som de urettmessig er blitt fratatt. I forbindelse med det uttaler nemlig Sametingsrådet at man ikke kan se «... at der foreligger noen forhold som er av en slik karakter at kontrollen over de samiske landområdene i Finnmark som ikke er i privat eie ikke kan tilbakeføres til samene.» (Se for øvrig våre merknader under Æ. Merknader til «11. Administrative konsekvenser. Lovgivning»).

Gruppen understreker at selv om tilsvarende uklarheter også er omtalt andre steder i våre merknader, har vi likevel ikke funnet det nødvendig å omtale alle. De vi har nevnt her, og

Sign: S.S. / EKN

under kommentarene til spesifikke delkapitler, må derfor betraktes som eksempler på hvilke typer utsagn hvor presisjonsnivået bør høynes.

E. Enkelte historiske forhold.

I innstillingens omtale av historiske forhold heter det blant annet at samene til nå «*aldri har hatt rettigheter som et folk*». Denne påstanden mener vi er anfektelig, iallfall hvis man ser historisk på det. Samenes «Magna Charta» - Lappekodisillen - tillegget til grensetraktaten mellom Danmark-Norge og Sverige i 1751 om de grenseoverflyttende samenes rettigheter, er ett eksempel på at statene anerkjente samene som et folk. I forarbeidene til kodisillen ble det da også uttrykkelig sagt at hensikten med de nye bestemmelsene å bevare «den Lappiske Nation».

Påstanden om at samene aldri har vært akseptert som et folk synes heller ikke å være i overensstemmelse med den aller nyeste historien. Vedtakelsen av sameloven i 1987 og grunnlovsparagrafen i 1988, kan nemlig vanskelig tolkes annerledes enn at samene er blitt formelt anerkjent i Norge. I de andre nordiske land har man jo som kjent også hatt en tilsvarende utvikling.

Arbeiderpartiets gruppe er enig i at den måten staten har definert seg som privatrettslig eier til grunnen i Finnmark savner sidestykke. Omkring midten av forrige århundre fornektet man ikke bare at det kunne finnes grunnlag for en samisk eiendomsrett. Dette ble gjort på grunnlag av at myndighetene mente at den samiske bruken ikke var tilstrekkelig sivilisert - dvs. ikke i tråd med det sørnorske jordbrukssamfunnets idealer.

Men denne holdningen førte ganske raskt til at staten også erklærte at der heller ikke fantes noen bruksrettigheter fra tidligere. Alle rettigheter tilhørte staten og slik hadde det vært fra de eldste tider.

På en slik bakgrunn stiller Arbeiderpartiets gruppe seg noe spørrende til utsagnet om at staten likevel i praksis i store områder, i forrige århundre og langt inn i dette, har opptrådt med respekt for samenes rettigheter. Med et visst unntak for reindriftens vedkommende har staten formelt sett helt siden midten av 1800-tallet ikke hatt noen respekt for bygdefolks sedvanemessige bruk av ressursene.

Et helt annet forhold er at bygdenes sedvanemessige utmarksbruk likevel fortsatte i store deler av Finnmark til langt inn i etterkrigstiden. Det kommer av at der ikke var noen konkurrerende bruk, og kan vanskelig karakteriseres som at staten hadde «respekt» for samiske rettigheter.

Arbeiderpartiets gruppe vil også bemerke at det under den historiske gjennomgangen i kap. III, pkt. 1, kunne vært gjort enda nærmere rede for Finnmarks relativt kortvarige juridiske tilknytning til Norge. Riktignok nevnes det helt korrekt at før 1751 lå den indre delen av nåværende Finnmark utenfor Norges grenser.

I en slik sammenheng er det også naturlig å nevne at ingen del av Finnmark var under ensidig dansk-norsk jurisdiksjon før kyst- og fjordområdene ble det i 1613, og at den nyeste delen - det i første rekke østsamiske området som nå heter Sør-Varanger - ikke ble en del av Norge i 1826.

Det er riktig som det heter i innstillingen at hele Finnmark fra gammelt av har vært et samisk område. Det er imidlertid grunn til å knytte en merknad til formuleringen om at innflytting til de samiske områdene i Finnmark ofte skjedde som et ledd i den offisielle fornorskningspolitikken. Dette er nok riktig for en god del av den tilflyttinga som fant sted etter midten av

Sign: .....SS...../.....EKN.....

1800-tallet, da tilflytting ble regnet som et meget effektivt virkemiddel for å denasjonalisere samene (og kvenene).

Begrepet fornorskingspolitikk kan imidlertid vanskelig brukes om tidligere tiders innflytting, hvorav den første norske bosetninga ytterst på finnmarkskysten stammer fra slutten av 12-, begynnelsen av 1300-tallet. Da var det næringsmessige forhold, og mange hundreår fremover - slik innstillingen også sier - Finnmarks status som koloni, og Norges (det vil si Danmarks) behov for å sikre området gjennom en norsk befolkning som var avgjørende for bosetningspolitikken

Selv om det har vært en organisert tilflyttingspolitikk til Finnmark - faktisk helt frem til andre verdenskrig - reagerer gruppa imidlertid på påstanden om at «... *de mest ressursrike områdene langs de store elvene og fjordområdene*», er blitt utmålt til ikke-samiske innflyttere.

Etter vårt beste skjønn er de fleste fjordområdene i Finnmark fortsatt viktige samiske bosettingsområder. Flere steder langs fjordene finner man også like sterke samiske lokalsamfunn som i innlandet, og den aller største elvedalen i Finnmark - Tanavassdraget - har altoverveiende samisk bosetning.

F. Merknader til «II. Sametingets grunnsyn, og underpunktene 1. Det samiske folket, og 2. Samene som et statskonstituerende folk. 3. Samiske eiendoms-, besittelses- og bruksrettigheter»

Sametinget er med rette selv svært opptatt av at samiske interesser skal behandles korrekt, herunder at andre ikke skal «vri» på historien for å svekke legitimiteten i samiske rettferdighetskrav i dag. Ikke minst har det vært aktuelt i forbindelse med debatten om land og vann i Finnmark, hvor man stadig har kunnet registrere at en eller annen har funnet «bevis» for at samene er innflyttere til Finnmark, og at avklaringen av det samiske rettsgrunnlaget derfor ikke har noe for seg.

Derfor er dette et felt hvor Sametinget må vise den største aktpågivenhet. Man bør ikke bli så generell i omtalen av historiske forhold at man risikerer å bli beskyldt for historieskriving med omvendt fortegn i forhold til en del andre ting som har vært presentert i den offentlige debatt.

Arbeiderpartiets gruppe vil her trekke frem følgende utsagn som bør revurderes ut fra rent historiefaglige forhold:

- «... *vi har bodd, virket og levd i våre områder i uminnelige tider, lenge før noen annen folkegruppe første gang kom til våre områder.*»

- «*Samene har fra gammelt av hatt rådigheten over ressursene i nord og videre sørover til den nåværende sørsamiske bosetningen i Sør-Trøndelag og Hedmark, ...*».

Ut fra allmennt kjent viten i dag er det korrekt som det også sies i innstillingen at samene er den først kjente etniske gruppe i Finnmark (for øvrig også noe lengre sørover i Nord-Norge). Derimot er det ikke riktig at samene alene i uminnelige tider har hatt tilhold i, og hatt rådigheten over ressursene i områdene nordfra og sørover helt til Hedmark.

Innstillingen sier også at det samiske folkets rettigheter skal bygge på den historiske eiendomsrett til egne områder, og at disse eiendoms- og besittelsesrettighetene må aksepteres.

Ut fra innstillingens beskrivelse av hvilket område samene fra gammelt av har hatt rådigheten over, er spørsmålet man sitter igjen med om disse eiendoms- og besittelsesrettighetene gjelder hele området fra og med Finnmark til og med Hedmark.

Sign: SS / EKN

Selv om der selvsagt - på basis av gammel samisk bruk - eksisterer et samisk rettsgrunnlag i hele dette området, kan Arbeiderpartiets gruppe for sin del ikke se at der foreligger grunnlag for påberopelse av generell samisk eiendoms- og besittelsesrett til halve Norge.

Det som likevel etter vår mening er klart er at der fins ulike samiske bruksrettigheter, og at det selvsagt også kan finnes samiske lokalsamfunn hvor f. eks. bestemmelsen i ILO-konvensjon nr. 169, art. 14.1. er relevante.

Sametingets høringsuttalelse vil definitivt tjene på at der gjøres en ny gjennomgang av den historiske beskrivelsen i kap. II, pkt. 1 - 3.

G. Merknader til «4.2.1. Samenes eiendoms- og besittelsesrett i henhold til ILO-konvensjon nr.169»

Arbeiderpartiets sametingsgruppe legger i likhet med Sametingsrådet til grunn den folkerettslige utredningen utført av Folkerettsgruppa - NOU 1997:4 - hvor det konkluderes med at det ut fra konvensjonens artikkel 14.1. foreligger en samisk eiendoms- og besittelsesrett til deler av Finnmark, basert på kriteriene om ene- eller dominerende bruk i forhold til andre grupper.

Når Folkerettsgruppa eksplisitt sier at FG etter likevektsmodellen 4-4, ikke er tilstrekkelig etter ILO-169 når organet også skal ha grunnbokshjemmelen til, og bestyre et slikt samisk eiendoms- og besittelsesområde, er det selvsagt at et samisk flertall i et grunnforvaltningsstyre vil være helt i overensstemmelse med ILO-169, slik den folkerettslige ekspertisen har vurdert spørsmålet.

Ut fra dette er det ikke vanskelig å forstå at Sametingsrådet mener at grunnforvaltningsordninger for de områdene som faller inn under art. 14.1, første punktum, «... må være av en slik art at forvaltningsansvaret tillegges samene, representert ved Sametinget».

Spørsmålet er om også Finnmark grunnforvaltning for hele Finnmark, sammensatt etter likevektsprinsippet, også kan være i overensstemmelse med bestemmelse med ILO-169.

H. Arbeiderpartigruppas syn: En enhetlig grunnforvaltning etter likevektsprinsippet er også i tråd med bestemmelsene i ILO-169.

Ved å legge juridiske betraktninger til grunn, og ta hensyn til andre faktorer som bør ha innflytelse på spørsmålet - "reelle hensyn" - deler Arbeiderpartiets gruppe oppfatningen til Samerettsutvalgets flertall at Finnmark grunnforvaltning etter 4-4-modellen også er innenfor ILO-konvensjonens ramme - når det gjelder å forvalte et samisk eiendoms- og besittelsesområde.¹¹

Gruppa legger blant annet vekt på følgende i sin helhetsvurdering:

- Konvensjonens artikkel 34 slår fast at den skal gjennomføres på en fleksibel måte i hvert enkelt land.
- Konvensjonen setter i følge ILO's ekspertkomite ikke et absolutt krav om at det skal anerkjennes eksklusiv (kollektiv) eiendomsrett i alle de tilfellene en urbefolkning har rettigheter til et landområde hvor de tradisjonelt holder til.

---

¹¹ Jf. også at et mindretall i Samerettsutvalgets folkerettsgruppe som sier det samme - NOU 1997:5, s.45 ff.

Sign: .....SS...../.....EKN.....

- Konvensjonen oppstiller ikke noe krav om at urbefolkningens rett til undergrunnsressurser skal anerkjennes. I forslaget om Finnmark grunnforvaltning hører også undergrunnsressursene med. Dermed vil Sametinget få betydelig innflytelse over også disse, ikke bare i det spesifikke samiske eiendoms- og besittelsesområdet, men i hele Finnmark.
- Reindriftens bruk av arealene over hele fylket tilsier at arealforvaltningssystemet er mest mulig enhetlig, slik at næringa ikke skal behøve å forholde seg til det som kan utvikle seg til å bli to ulike regelverk, og muligens til ulempe for næringen.
- Innenfor én region og med det samfunnssystemet, og de tette forbindelsene og overlappingene man har mellom urfolk og majoritet, vil det være riktig med én felles forvaltning. Styringsmodellen Finnmark grunnforvaltning kan nemlig betraktes som en form for kollektivt eierskap mellom samene og den øvrige befolkning. Begge parter bidrar i utgangspunktet med "sitt", for å få til en funksjonell ordning.
- Forslaget om kommunal utmarksforvaltning medfører at kommunene, det vil si befolkningen, også innenfor det samiske eiendoms- og besittelsesområdet, vil få økt innflytelse på bruken av de fornybare ressursene. Dette er noe som etter norsk rett vanligvis tilligger grunneieren. En slik økt rådighetsutøvelse vil dermed delvis være med på å oppfylle de krav om en form for eiendomsrådighet som artikkel 14, pkt. 1 i ILO-169, nødvendigvis medfører.
- Ved gjennomføring av denne type internasjonale konvensjoner, legger man stor vekt på om konvensjonens siktemål blir oppfylt, gjennom den praktiske gjennomføringen av den. Skjematisk sett kan man si at ILO-169's siktemål er at urfolkskulturen skal kunne videreføres på en skikkelig måte, gjennom at vedkommende gruppe så langt som mulig har kontroll med sin egen økonomiske, sosiale og kulturelle utvikling. Finnmark grunnforvaltning vil være ett av de tiltakene som bidrar til dette, i én avgrenset region.
- I tillegg oppfylles en annen sentral forutsetning for at samisk kultur skal ha gode vekstvilkår. Finnmark grunnforvaltning vil nemlig være et samarbeids- og konfliktløsningsorgan. Som sådant vil det bidra til at samisk kultur kan utvikle seg på en positiv måte, uten at det samiske samfunnet behøver å øde tid og krefter på unødvendige konflikter.
- Slik styringsmodellen er utformet, ved at ledervervet går på omgang med to års intervaller, er det knapt noen tvil om at i de to årene Sametinget har lederskapet, vil det oppfylle ILO-konvensjonens krav til styreform også for det samiske eiendoms- og besittelsesområdet.

Etter Arbeiderpartigruppas oppfatning vil det også være riktig å legge vekt på fylkestingets velgergrunnlag når man spør om Finnmark grunnforvaltning etter likevektsprinsippet kan være en juridisk holdbar konstruksjon, også som styre for et samisk eiendoms- og besittelsesområde. Uten at man har eksakte tall for det er det nemlig mye som tyder på at kanskje mer enn halvparten av velgerne i Finnmark oppfyller det objektive kriteriet for også å være sametingsvelgere.

Derfor er det ikke urimelig at den halvdelen av styret i Finnmark grunnforvaltning som oppnevnes av Fylkestinget, også er med på å bestyre det samiske eiendoms- og besittelsesområdet. For øvrig er det viktig å ha et nært og godt forhold til, og samarbeid med Finnmark fylkesting, slik at man sammen kan løse de fremtidige oppgavene og utfordringene som ligger i den fremtidige ressursforvaltningen.

Arbeiderpartiets gruppe legger også til grunn at der foreligger en «garantiordning» - ILO's kontrollsystem - som er den uildete instans som kan og skal kvalitetssikre om de grunn- og

Sign: SS / EKN

ressursforvaltningsordningene som gjennomføres, er i overensstemmelse med konvensjonen eller ikke. Ingen må være i tvil at vi mener at de påpekingene som eventuelt måtte komme fra ILO, skal følges opp.

I. Merknader til «III. Om samerettsutvalgets konkrete forslag. 1. Eiendomsretten og annen rett til grunn»

Arbeiderpartiets gruppe har merket seg at Sametingsrådet gjentatte ganger vender tilbake til «den samiske eiendomsrett» til grunn og ressurser. Vi vil nok mene at det i en del sammenhenger når man begrunner behovet for nye forvaltningsordninger, kunne ha brukt begrepet samenes gamle rettsgrunnlag.

Gruppen har også merket seg den stadig tilbakevendende kritikken mot Samerettsutvalget for i for stor grad å ha vektlagt forvaltningsordninger i Finnmark, «... med grunnlag i praktiske politiske avveininger som ikke tar uttrykkelig hensyn til de rettslige forholdene til de aktuelle landområdene.» Eller som det sies, at SRU «... synes å ha formulert sine forslag utfra en antagelse om at man i en ny forvaltning står helt fritt i forhold til enkeltpersoners og gruppers interesser. Dette kan ikke være rett.»

En slik påstand synes å savne rot i det Samerettsutvalget faktisk har gjort, og likner for mye på den uberettigede kritikken SRU er blitt utsatt for fra annet hold, om at forslagene fra SRU er så dårlig fundert at man ikke bør ta hensyn til dem.

Gruppen synes som nevnt tidligere at Samerettsutvalget svært langt på vei har lyktes i å kombinere både det samiske rettsgrunnlaget og hensynet til andre interesser. Dette har man gjort gjennom å foreslå håndgripelige ordninger som kan fungere i dagens og morgendagens virkelighet. Av den grunn er vi ikke enige i den stadige kritikken mot Samerettsutvalget på dette punktet.

Arbeiderpartiet finner det også mindre relevant at man i forbindelse med Samerettsutvalgets arbeid trekker inn begrep som retten til selvbestemmelse og selvstyre over egne landområder.

Etter vår oppfatning har forslagene fra SRU i mindre grad å gjøre med det innholdet som kan legges i begrepene selvbestemmelse og selvstyre, selv om samiske interesser og samiske organer etter de foreliggende forslagene får større medvirkning i forvaltningen av ressursene i samiske områder.

J. Merknader til III. «2. Forvaltningen av grunnen i Finnmark. 2.1. Finnmark grunnforvaltning. 2.2. Samisk grunnforvaltning».

I omtalen av forvaltningen av grunnen i Finnmark sies det i innstillingen at nåværende forvalter har lønnsomhet som ett av sine hovedmål. Dette stemmer ikke når det gjelder Statsskogs virksomhet i Finnmark. Der synes jordsalgsorganene å følge påleggene i forbindelse med omorganiseringen, om at det ikke skal gjøres vesentlige endringer i forvaltningspraksis før prosessen med Samerettsutvalget er gjennomført.

I denne delen av innstillingen hevder Sametingsrådet nok en gang at på grunn av at det kan konstateres samiske eiendoms-, bruks-, og besittelsesrettigheter til store deler av Finnmark, og dette er et samisk område, kan det ikke etableres «...rettferdige og akseptable forvaltningsordninger uten at samiske organer gis avgjørende innflytelse og kontroll både i forhold til forvaltningen som sådan og forvaltningsorganets oppnevning». Dessuten slår man klart fast at «Sametinget vil uttrykkelig motsette seg all overføring av eierbeføyelser til organer med et

Sign: SS / EKN

samisk mindretall, eller organer som Sametinget av andre grunner ikke kan akseptere.» (s.20).

Arbeiderpartiets gruppe finner det til dels graverende når en slik samisk avgjørende innflytelse over grunnforvaltningsorganene i hele Finnmark, begrunnes med følgende sitat fra Folkerettsgruppas arbeid - nemlig «... at det rettssubjekt som rettighetene blir lagt til har et styre hvor flertallet av styremedlemmene blir oppnevnt av samiske organer» (NOU 1997:5, s.52).

Det graverende ligger i at Folkerettsgruppa ikke omtaler hele Finnmark, men kun det området hvor det vil foreligge en samisk eiendoms- og besittelsesrett etter ILO 169, artikkel 14.1.

I omtalen av Finnmark grunnforvaltning (FG) foreslåes det i innstillingen at det skal være to grunnforvaltningsorganer, og at man støtter forslaget om opprettelse av FG etter en 4-4 modell for det området som ikke omfattes av Samisk grunnforvaltning.

Når det gjelder sammensettingen av årsmøtet for FG, foreslår Sametingsrådet at dette skal bestå av to representanter for Sametinget, én for Kommunaldepartementet og en for Finnmark fylkesting.

I begrunnelsen for å avvike fra forslaget fra SRU om at årsmøtet i FG skal bestå av kun én representant fra hver av de nevnte organene, påberoper man seg igjen Folkerettsgruppa - NOU 1997:5, s. 43 - hvor det er konstatert at det vil «være i strid med ILO-konvensjonen» om årsmøtet sammensettes etter forslaget fra SRU.»

Problemet er imidlertid at Folkerettsgruppa har uttalt dette i forhold til en situasjon hvor FG forvalter hele Finnmark, inklusive det samiske eiendoms- og besittelsesområdet. Folkerettsgruppa har med andre ord ikke gått inn for en sametingsovervekt i styret for FG. Hvis SG også opprettes, slik Sametingsrådet forutsetter.

Innstillingens misforståelse av Folkerettsgruppas vurderinger fortsetter når man i innstillingen også hevder at utredningen derfra har vist at «... det er usikkert om opprettelsen av Finnmark grunnforvaltning oppfyller ILO-konvensjonens krav.»

Denne vurderingen fra Folkerettsgruppa har ingen relevans for FG hvis SG opprettes ved siden av, og har et samisk styreflertall.

Hva angår eieransvar for grunnen er Sametingsrådets oppfatning at hvis det ikke er en lik fordeling av styremedlemmene mellom Sametinget og fylkestinget, «...kan det under ingen omstendigheter komme på tale å overføre eierbeføyelser til Finnmark grunnforvaltning.»

Spørsmålet man her må stille seg er om Sametingsrådet virkelig mener at selv om Samisk grunnforvaltning opprettes - slik man selv forutsetter - skal man likevel ha et avgjørende ord med i laget når det gjelder eierbeføyelsene for den øvrige grunnen i Finnmark.

Etter Arbeiderpartiets syn henger ikke dette sammen, selv om gruppa også er av den formening at eierbeføyelser, det vil si grunnbokshjemmelen, til Finnmark grunnforvaltning er avhengig av en 4-4 fordeling i styret. Men det gjelder en FG som forvalter hele Finnmark, også det samiske eiendoms- og besittelsesområdet etter art. 14.1.

Blir det en deling av grunnforvaltningen stiller saken seg annerledes. I et slikt tilfelle antar vi at det vil bli svært vanskelig å hevde lik representasjon i FG. Man vil da ha en situasjon hvor Sametinget oppnevner flertallet i SG, og Fylkestinget oppnevner flertallet i FG.

Gruppa vil for øvrig bemerke at selv om Sametingsrådet i pkt. 2.1., har argumentert for at det må være lik representasjon i FG selv om SG også opprettes, deler man likevel i pkt. 2.2, s.23,

Sign: SS / EKN

sjette avsnitt, vår vurdering av at resultatet av en delt forvaltning vil kunne bli to styrever hvor Sametinget og fylkestinget oppnevner hver sine flertall.

Vi noterer det som positivt, men Sametingsrådet må avklare hvilket syn man ønsker å stå på med hensyn til styresammensetningen av FG, hvis det blir en delt forvaltning.

Sametingsrådet retter også kraftig kritikk mot SRU for at utvalget skal ha gått inn for at SG kan opprettes ved frivillig tilslutning fra kommuner og bygder. Dette sies å være en så alvorlig mangel ved utredningen i forhold til mandatet at Sametinget ikke kan akseptere det, da det ikke er noen garanti for at samiske hensyn ivaretas i forhold til kravene i ILO-169.

I innstillingen går man derfor inn for at fem finnmarkskommuner allerede i utgangspunktet skal danne SG.

Det er to forhold vi vil gjøre oppmerksom på når det gjelder opprettelse av en eventuell SG.

For det første treffer ikke kritikken målet fordi flertallet i SRU ikke foreslår opprettelse av SG. Det er et mindretall i utvalget som gjør det - og da ved at organet opprettes ved frivillig tilslutning.

For det andre bryter Sametingsrådet her et prinsipp som man har holdt strengt på frem til nå, nemlig at Folkerettsgruppas fortolkninger av ILO-169 skal tillegges bindende vekt ved utformingen av nye eierskaps- og forvaltningsordninger, blant annet at SG må opprettes.

Folkerettsgruppa har nemlig vurdert også holdbarheten ved en frivillig tilslutningsordning, og er kommet frem til at et slikt prinsipp ikke er i strid med bestemmelsene i ILO-169 (NOU 1997:5, s. 44).

Arbeiderpartiets gruppe kan ikke gi sin tilslutning til at SG opprettes på den måten som Sametingsrådet foreslår, nemlig ved å utpeke fem kommuner som deltakere.

Imidlertid mener også vi at SRU burde ha utredet forholdene omkring et samisk eiendoms- og besittelsesområde bedre, og støtter derfor forslaget om å opprette en bredt sammensatt kommisjon som får til oppgave å identifisere et slikt område etter bestemmelsene ILO-konvensjon nr. 169, artikkel 14.1.

Den naturlige saksgangen er derfor at en slik kommisjon først gjør seg ferdig med sitt arbeid før man eventuelt begynner å utpeke de angjeldende områdene.

K. Merknader til «III. 2.3. Felles forvaltningsorgan for hele Finnmark».

Arbeiderpartiets gruppe ser positivt på at Sametingsrådet til tross for sitt prinsipale utgangspunkt om at det skal være to grunnforvaltninger i Finnmark, likevel, på visse vilkår gir sin tilslutning til at det kan opprettes ett forvaltningsorgan (FG) med lik representasjon fra Sametinget og fylkestinget.

Ett av hovedvilkårene som oppstilles er, slik Folkerettsgruppa vurderer det, at Sametinget gir sin tilslutning til dette. (Fordi FG i et slikt tilfelle også skal bestyre et samisk eiendoms- og besittelsesområde).

Gruppa er av den formening at Sametinget allerede nå må gi et klart signal om at man ønsker en felles forvaltning, men at en forutsetning for det er lik representasjon i grunnforvaltningsstyret - slik at man unngår en todeling av forvaltninga av de ikke-fornybare ressursene.

Etter vår oppfatning bør Sametinget strekke seg langt i dette spørsmålet og selv bidra aktivt slik at det ikke trekkes nye skillelinjer mellom kyst- og innland, og mellom samene i dette området. De fem kommunene som Sametingsrådet har foreslått skal ligge innenfor SG er

Sign: SS / EKN

nemlig også de hvor samisk språklov og samisk læreplan gjelder, som danner et eget prosti, osv.

Opprettelse av SG, uten at man har forsøkt en felles grunnforvaltningsløsning, kan lett bidra til en oppfatning av at dette er «det samiske området». Vi tror ikke at det vil ha noen gunstig statusmessig virkning for størstedelen av de samiske distriktene som jo faktisk ligger utenfor de fem kommunene.

Man skal også ha for øye at reindriften som nytter arealene over hele Finnmark, har uttalt en generell skepsis til innføringen av nye forvaltningsnivåer og -grenser som kan skape mer uoversiktlige forhold for næringen. For vår del har vi dette som en viktig del av begrunnelsen for å gå inn for én forvaltning etter likevektsprinsippet.

L. «Demokratiargumenter» mot sametingsdeltakelse i FG.

Arbeiderpartiets gruppe har også registrert at et stort flertall av høringsorganene i Finnmark har gått inn for én grunnforvaltning, selv om mange av disse ikke ønsker at Sametinget skal ha likeverdig representasjon med Fylkestinget i grunnforvaltningsstyret.

For oss er det ganske uforståelig at man kan argumentere for en slik underrepresentasjon fra Sametingets side, når den folkerettslige ekspertisen i NOU 1997:5, helt klart mener at selv Samerettsutvalgets forslag om en 4-4 modell i styret for Finnmark grunnforvaltning - som også skal bestyre et samisk eiendoms- og besittelsesområde - ikke holder mål i forhold til ILO-konvensjonens forutsetninger om at det der skal være et urfolks-/samisk styreflertall i et organ som forvalter et slikt område.

Det har også vært hevdet at likevektsprinsippet i Finnmark Grunnforvaltning vil være i strid med demokratiske prinsipper, eller at Sametinget overhodet ikke kan ha noen representasjon i et slikt styre. Årsaken hevdes å være at Sametinget har et betydelig lavere velgergrunnlag enn fylkestinget, og at alle ikke kan skrive seg inn som sametingsvelgere. Den demokratiske underbalansen er etter dette resonnementet at én sametingsstemme vil telle mer enn en stemme til fylkestinget.

Det grunnleggende spørsmålet er om et slikt argument er demokratisk når det gjelder å ivareta minoritets- og urfolksrettigheter? Faktisk er det et anerkjent prinsipp at urfolk og minoriteter også må gis praktiske og reelle muligheter til å fremme sine egne interesser - slik blant annet FN's rasediskrimineringskomite foreskriver. I forhold til ILO-konvensjon nr. 169 dreier dette seg dessuten konkret om samenes rett til å være med på å forvalte naturgodene i sine egne bosettingsområder.

Ut fra at det foreligger en rettsplikt for staten å legge til rette for at samene skal kunne ha innflytelse på blant annet styringen av land og vann i sine områder, vil det være oppsiktsvekkende hvis sentrale myndigheter - som argument mot lik representasjon i ett grunnforvaltningsstyre - skulle legge seg på at det er udemokratisk at noen kan delta både ved fylkestingsvalget og sametingsvalget.

For vår del forutsetter vi at sentralmyndighetene i det videre arbeid med Samerettsutvalgets innstilling legger opp til en prosess hvor også organer i Finnmark trekkes aktivt med, slik at det på en bedre måte også kan informeres om at der finnes visse grunnlagsbestemmelser som ikke kan fravikes når det gjelder samenes rett til å delta i styringen av naturressursene i samiske områder.

Sign: .....SS...../.....EKN.....

M. Merknader til «III. 2.4. Andre forhold».

Under dette punktet omtales også hyttebygging. Vi er enig med innstillingen i at kommunale reguleringsplaner skal danne rammen for slik bygging. Derimot finner vi grunn til å kommentere utsagnet om at «*Eventuell hyttebygging i reindriftsområde eller i bygdebruksområde, forutsetter samtykke fra henholdsvis reinbeitedistriktets styre eller bygdebruksstyre*».

Etter vårt syn vil mye være vunnet hvis bygdebruksstyrene iallfall oppnår samme status innenfor bygdebruksstyrene, som reindriftens organer har i dag når det gjelder uttalerett i forhold til blant annet hyttebygging og andre tiltak.

N. Merknader til «III. Om Samerettsutvalgets konkrete forslag. 1. Eiendomsretten og annen rett til grunn».

Mange av de forholdene som taes opp i dette kapitlet er også omtalt andre steder i innstillingen, hvor de er kommentert fra vår side.

I Sametingsrådets innstilling omtales imidlertid Samerettsutvalgets rettsgruppe som i NOU 1993:34 avviser både samisk eiendomsrett og langt på vei også at det fins allmenningsrettigheter i Finnmark, på grunn av at staten i så lang tid skal ha hevdet å være grunneier. Det er i den forbindelse riktig som Sametingsrådet sier, at det tidligere har vært ført en kolonipolitikk og en politikk som har tatt sikte på å utslette samisk kultur og å assimilere samene.

Arbeiderpartiets gruppe har i flere sammenhenger stilt seg kritisk til de kriteriene dette utvalget la til grunn, blant annet gjennom å se bort fra et mulig samisk rettsgrunnlag ved ikke å vurdere samiske sedvaner og rettsoppfatninger. Likevel ville vi nok brukt en annen uttrykksmåte når det gjelder å beskrive sammenhengen mellom utvalgets begrunnelse for statlig eiendomsrett og den tidligere koloni- og assimileringspolitikken.

Men vi er enige med Sametingsrådet i at dette ikke kan bli stående som staten Norges endelige utredning av forholdet mellom eldgammel samisk bruk og rettsvirkningene av en slik bruk. Derfor burde innstillingen også hatt en mer omfattende vurdering av denne.

O. Merknader til «III. 3.1. Rett til og forvaltning av utmarksressurser på bygde- og kommunenivå»

Når det gjelder de fornybare ressursene - utmarksgodene - går Samerettsutvalgets flertallsforslag ut på at innbyggerne i den enkelte kommune i utgangspunktet er rettighetsbærere. Kommunene skal etter forslaget forestå den daglige forvaltningen av utmarksressursene, herunder forestå en rimelig fordeling mellom kommunens innbyggere og andre.

Men - innlandsfiske med stang og håndsnøre, småviltjakt og multeplukking, skal etter forslaget tilligge fylkets, ikke kommunens innbyggere.

Arbeiderpartiets sametingsgruppe er tilfreds med forslagene om mer lokalt tilpassede forvaltningsordninger, og et regelverk for bruken av utmarka som i større grad tar hensyn til lokale og regionale brukstradisjoner. Dette er det vanlige i sørligere deler av landet, hvor man har både stats- og bygdeallmenninger hvor den lokale befolkning har varierende grad av fortrinn og mulighet til å delta i bruken og forvaltningen av ressursene i sine nærområder.

Sign: .....SS...../.....EKN.....

Gruppen er også tilfreds med at Samerettsutvalget tar tilbørlig hensyn til allmennhetens interesser. Vi vil særlig understreke det verdifulle aspektet som ligger i at finnmarkingene skal tillegges rett til innlandsfiske med stang og håndsnøre, småviltjakt og multeplukking, og støtter dette prinsippet.

Likevel ser man ikke for seg at mindretallsforslaget fra SRU om at det også for disse naturgodenes vedkommende skal være en «rimelig fordeling» mellom lokalbefolkningen og andre - et forslag som støttes av Sametingsrådet - vil føre til et vesentlig annet resultat, og større ulikhet.

Gruppen vil imidlertid gjøre oppmerksom på en faktisk feil under dette punktet i innstillingen. Der er det nemlig sagt at den like retten til innlandsfiske med stang og håndsnøre, multeplukking, og jakt og fangst av småvilt, også gjelder i bygdebruksområdene.

Det er ikke korrekt. Etter flertallsforslaget fra SRU tilligger naturgodene i vedkommende bygdebruksområde innbyggerne i bygda (jf. § 4-2 i lovforslaget, NOU 1997:4, s. 552), men det kan likevel åpnes for andres bruk (jf. § 4-4, sm. st.)

Gruppen finner også grunn til å understreke at lokal forvaltning er etter vår oppfatning ikke det samme som at andre skal utestenges - slik man mange ganger har sett det fremstilt. Det er en reform som gjør forvaltningen mer i overensstemmelse med forvaltningen av naturgodene ellers i landet.

Når det gjelder den konkrete forvaltningen har Arbeiderpartiets gruppe med interesse merket seg at SRU går inn for at Finnmark Grunnforvaltning også skal kunne gi forskrifter om kommunenes forvaltning av utmarksgodene (jf. § 2-11, NOU 1997:4, s. 549.) Allerede i det ligger det en sterk føring i retning av at kommunene bør komme frem til mest mulig likeartede ordninger.

Arbeiderpartiets gruppe er også kjent med mange høringsorganers engstelse for at det kan bli veldig store forskjeller når det gjelder forvaltningen av de fornybare utmarksgodene. Ikke minst har reindriftens organer vært opptatt av dette.

Gruppen mener at dette langt på vei kan imøtekommes gjennom at det nedfelles i lovverket at Finnmark Grunnforvaltning skal gi veiledende retningslinjer for den kommunale utmarksforvaltningen. For øvrig ser man det også som positivt at Finnmark Grunnforvaltning er foreslått som klageorgan for vedtak fattet i kommunene. Deri ligger det også en sikkerhet for at det ikke blir helt urimelige ordninger kommunene i mellom.

Man har også merket seg at fem kommuner har søkt sentrale myndigheter om å få gjennomføre et forsøksprosjekt for kommunal forvaltning av utmarksressursene. Disse kommunene har også i sin høringsuttalelse støttet Samerettsutvalgets forslag når det gjelder forvaltningen av de fornybare utmarksgodene.

I den grad sentrale myndigheter ikke umiddelbart ønsker å gå for Samerettsutvalgets forslag på dette området, vil Arbeiderpartiets gruppe henlede oppmerksomheten på at man kan vinne erfaring med kommunal forvaltning, gjennom å imøtekomme ønsket fra disse kommunene ved å gjennomføre et forsøk i en tidsavgrenset periode.

P. Merknader til «3.2.1. Bygdebruksområder».

Samerettsutvalgets forslag åpner for at bygder hvor utmarksnæringer har vært en del av livsgrunnlaget frem til i dag, skal ha retten til å forvalte ressursene i det som har

Sign: .....SS...../.....EKN.....

vært bygdas tradisjonelle bruksområde - bygdebruksområdet. Det vil si i det området bygdefolk tradisjonelt brukte før man begynte med motoriserte fremkomstmidler.

Respekt for lokale sedvaner og rettsoppfatninger, og formalisering av alders tids bruk har vært bærende elementer i norsk ressursbrukslovgivning for bygdene sør i landet, mens staten for Finnmarks vedkommende systematisk har fornektet at bygdefolk har noen rettigheter som burde beskyttes gjennom lovverket.

Arbeiderpartiets gruppe gir derfor sin prinsipielle støtte til opprettelse av bygdebruksområder. Der finnes nemlig ingen holdbare argumenter for at der skal være så store ulikheter i bygdefolks rettigheter til sine nære naturområder sør og nord i landet.

Gruppen ser det også som positivt at Sametingsrådet har pekt på at etablering av slike bygdebruksområder også bør vurderes ut fra at de kan være med på å holde oppe bosetningen i utkantene.

Hvis eventuelle inntekter i en slik modell kan bidra til at bygdefolk, gjennom forvaltning av sin tradisjonelle utmark kan bidra til å støtte opp under fellesaktiviteter, vil det være meget positivt for slike småsamfunn. Det vil også være helt i tråd med den måten inntektene forvaltes innenfor statsallmenningssystemet - til beste for lokale fellestiltak.

Arbeiderpartiets gruppe har merket seg at Sametingsrådet ikke går inn for opprettelse av bygdebruksområder i den absolutte form som Samerettsutvalget har foreslått. Vi er enige i at man bør søke å komme frem til mer fleksible ordninger for opprettelsen og innholdet i slike, og at kommunene bør få en sterkere stilling.

Det vil heller ikke være unaturlig at FG (evt. SG) får større innflytelse over prosessen med å etablere bygdebruksområder, enn det flertallet i Samerettsutvalget har gått inn for. Det kan for eksempel skje gjennom at FG (SG) gir veiledende forskrifter. Dette vil sikre en mer enhetlig praksis, noe som også har vært et ønskemål fra svært mange høringsorganer.

En grunnleggende forutsetning er likevel at både kommunenes og FG's (SG's) myndighet skal praktiseres på en slik måte at man tar hensyn til sedvane og rettsoppfatning i den enkelte bygd, og de sedvanemessige rettighetene disse har opparbeidet seg på grunnlag av alders tids bruk.

I de tilfeller bygdefolk ikke finner det nødvendig eller riktig å gå veien om å opprette egne bygdebruksområder, bør man likevel kunne prioritere lokale bygdefolks bruk av naturgodene gjennom indirekte ordninger. Det kan blant annet være sterkere regulering av utenforståendes ferdsel med motoriserte kjøretøyer i de enkelte bygdens tradisjonelle ressursområder. Bygdefolk bør også kunne gis førsteretten til garnfiske i fjellvatna, og man må kunne legge avgjørende vekt på bygdefolks syn på bruk av hund i forbindelse med småviltjakt, vise større tilbakeholdenhet med å tillate hyttebygging i ressursområdet, o.l.

Når det gjelder Sametingsrådets anførsel om at tradisjonell utmarksbruk ikke nødvendigvis skal ligge til grunn for opprettelse av bygdebruksområder, mener gruppen derimot at det må være det viktigste kriteriet.

Q. Merknader til «3.2.3. Forpaktning og lokale interesser».

I innstillingen sies det at landsomfattende private organisasjoners adgang til å forpakte utmarksressurser bør begrenses.

Sign: .....SS...../.....EKN.....

Arbeiderpartiets gruppe har forsåvidt ingen merknader til det. Likevel vil man bemerke at en del av den forpaktingspraksis man har hatt i Finnmark, særlig når det gjelder lakseelvene, hvor jeger- og fiskerforeninger ofte har stått som forpaktere, har fungert godt. Laksebestandene er holdt oppe, og det har vært en god adgang for allmennheten til å drive laksefiske.

R. Merknader til «3.2.4. Reindriftsnæringen og jordbruket».

Arbeiderpartiet kan ikke dele Sametingsrådets vurdering av at heller ikke når det gjelder lovforslagene om utmarksgodene, har utvalget «... *vært oppmerksom på at reindriftens særlige behov og bruksrettigheter setter klare grenser for hvordan utmarksgodene kan forvaltes*».

Etter vårt beste skjønn har Samerettsutvalget meget klart også hatt reindriftens behov for øyet, og ivaretatt reindriftens behov og rettigheter - slik Sametingsrådet påpeker bør gjøres.

S. Merknader til «4. Tanavassdraget og Kautokeino-Alta elva. 4.1. Tanavassdraget. 4.2. Kautokeino-Altaelva».

I forbindelse med omtalen av disse to vassdragene heter det i innstillingen at for å sikre tradisjonell samisk bruk av fiskeressursene er det påkrevd med nye regler for fiske i de store lakseelvene i Finnmark.

Arbeiderpartiets gruppe finner det imidlertid ikke riktig med mer omfattende endringer enn det som ligger i forslagene fra Samerettsutvalget, og støtter disse når det gjelder laksefiske i de store elvene.

T. Altaelva.

På grunnlag av ovenstående avvises derfor Sametingsrådets forslag om gjeninnføring av garnfiske i Altaelva..

Selv om Arbeiderpartiets gruppe til en viss grad kan følge argumentasjonen fra Sametingsrådet om tap av rettigheter, vil det likevel være et uakseptabelt rettsinngrep å frata Interessentskapet fiskeretten gjennom å opprette et helt nytt forvaltningsorgan hvor Interessentskapet bare har forslagsrett.

Arbeiderpartiets gruppe støtter imidlertid fullt ut forslaget fra Samerettsutvalget om at innbyggerne i Alta og Kautokeino skal få lovfestet sin stangfiskerett i Altaelva før St. Hans.

U. Tanavassdraget.

Når det gjelder Tanavassdraget kan gruppa heller ikke se noen god begrunnelse for Sametingsrådets forslag om at høyproduksjon ikke lenger skal være en betingelse for fiskerett (med garn). Der foreligger ingen åpenbare grunner som tilsier at man endrer på en ordning som har stått ved lag i en hundreårsperiode.

Likevel er vi enige i at det bør være en dispensasjonsmulighet for kombinasjonsnæringsutøvere, slik som det er foreslått fra SRU's side (Jf. lovforslagets § 3-3. NOU 1997:4, s. 564).

I forbindelse med Tanavassdraget vil gruppa fremheve forslaget om å lovfeste stangfiskeretten for innbyggerne som sokner til Tanavassdraget. Det er et eksempel på at man ønsker å formalisere en gammel sedvanerett og innarbeidet praksis, noe som viser at Samerettsutvalget har hatt syn for stadfestelse av gamle rettigheter.

Sign: .....SS...../.....EKN.....

Når det gjelder det foreslåtte forvaltningsorganet for vassdraget, mener gruppa at det der bør være like mange representanter fra Karasjok og Tana kommuner.

V. Merknader til «5. Kyst- og fjordfiske».

Arbeiderpartiets gruppe er enig med Sametingsrådet i at den fiskeripolitikken som har vært ført overfor småskalafiskerne særlig i fjordene i samiske områder trolig er ett av de aller mest graverende anslagene mot samisk materiell kultur. Folk er langt på vei blitt fratatt retten til å fiske i sin egen fjord, mens andre med kvoterettigheter og sterkt subsidierte store fartøyer har rett til å komme andre steder fra og ta den fisken som alltid tidligere har vært, og stadig skulle være livbergingsgrunnlaget for fjordbefolkningen.

I store deler av etterkrigstiden har det rådd en eneyrke- og stordriftsideologi innen offentlig planlegging, med definering av kombinasjonsnæringsvirksomhet som mindre produktiv, satsing på store og "rasjonelle" enheter i fiskeflåten, og sterk motstand mot å trekke samiske hensyn inn i fiskeripolitikken. I dette ligger trolig noen av de vesentligste årsakene til at det ikke har vært mulig å få til skikkelige ressursvernordninger i fjordstrøkene, eller at fiskere med små båter er blitt fratatt sosiale ordninger som andre fiskere har nytt godt av.

Det alvorligste inngrepet i forhold til småskalafiskerne skjedde likevel i forbindelse med torskekrisen mot slutten av 80-tallet, og begynnelsen av 90-tallet. Da ble en meget stor del av dem pressa over i en svært usikker maksimalkvoteordning.

Vilkåret for å få såkalt (garantert) fartøyskvote var at man skulle ha fisket et visst kvantum torsk de tre foregående årene frem til 1989.

For de fleste småskalafiskerne var det en umulighet å oppfylle dette, all den stund selinvasjonene i perioden 1978-88 hadde skapt svart hav, særlig i fjordene i Øst-Finnmark.

Det er utrolig at myndighetene brukte denne naturkatastrofen som påskudd for å frata folk livbergingsgrunnlaget, og at dette skjedde i Norge for ikke mer enn ti år siden.

Etter vårt syn er det helt nødvendig at sentralmyndighetene i det videre arbeidet med Samerettsutvalgets innstilling er seg denne dype urettferdigheten bevisst, og bringer småskalafiskernes stilling i overensstemmelse med Norges forpliktelser til å videreføre samisk kultur.

I klare ord betyr det at folk igjen må få tilbake retten til å fiske seg en årsinntekt i sin egen fjord. Garanterte personkvoter kan her være en vei å gå.

W. Merknader til «5.1. Samisk fiskerisone. 5.2. Særskilt kvote for samiske kyst- og fjordområdet. 5.3. Fiskeriforvaltning, regulering og andre tiltak».

Arbeiderpartiets gruppe er ikke uenig med intensjonene i Sametingsrådets fremlegg. Når det imidlertid gjelder begrepet «samisk fiskerisone», har det tidligere vært enighet i Sametinget om at det erstattes med «samisk fiskeripolitisk område» (jf. sametingsplanen av nov. 98, pkt. 5.4.4.). Vi ser det som mest hensiktsmessig at man bruker det begrepet.

Gruppa har også merket seg at innstillingen legger opp til at Sametinget skal ha «avgjørende myndighet» i forvaltningen av ressursene i en slik sone, men at dette skal skje i samarbeid med fylkeetingene.

Sign: SS / EKN

For vår del ønsker vi å vektlegge at det blir en større regional forvaltning, i et samvirke mellom de folkevalgte organene i området, og vi støtter derfor i likhet med Sametingsrådet forslaget fra Samerettsutvalget om at det etableres et nytt organ på fylkesnivå - bestående av representanter for fylkeskommunen, kommunene og Sametinget - som skal stå for redskapsreguleringene.

For å sikre den mindre kyst- og fjordflåten et stabilt kvotegrunnlag, bør det også vurderes om det forannevnte redskapsreguleringsorganet for Finnmark kan tillegges oppgaver i en slik forbindelse.

Det kan blant annet gjøres gjennom at det også disponerer en romslig kvote for å tilgodese hensynet til samisk kultur, til den spredte bosetninga, og for å kompensere for det kvotetapet Finnmark er blitt utsatt for gjennom lang tid.

Gruppen finner det meget interessant og konstruktivt at Finnmark fylkesting allerede har gått inn for en slik ordning, og et liknende forslag ligger i innstillingen fra Sametingsrådet.

Ut fra at det må finnes en effektiv sikring av småskalafiskernes mulighet til å skaffe seg et skikkelig utkomme, også i kombinasjon med andre næringer, støtter man fullt ut Samerettsutvalgets forslag om at det innføres fritt fiske for fartøyer under 7 meter. Trolig kunne båt lengden også vært satt noe høyere, for eksempel inntil 35 fot.

Vern av fjordene mot aktive redskaper brukt av havgående fartøyer er også et svært viktig tiltak. Derfor må slike fredningstiltak komme så snart som mulig, samt at det også settes forbud mot bruk av autoline inne på fjordene.

X. Merknader til «7. Reindrift. 7.1. Reindriftens stilling i det samiske samfunnet. 7.3. Reindriftens rettslige grunnlag».

Arbeiderpartiets gruppe er enig i vurderingen av at reindriften er en av de sentrale samiske næringene og dermed også blant de viktigste samiske kulturbærerne. Gruppen er like klar når det gjelder at reindriftens rettigheter ikke skal bli skadelidende i forbindelse med en mulig omlegging av areal- og ressursforvaltningen i Finnmark. I den forbindelse viser man til Samerettsutvalgets meget klare forutsetning:

«Det er lagt til grunn at reindriftssamenes rettigheter etter reindriftsloven til beite, flytting og ferdsel, til oppføring av gjeterhytter, gjerdet og anlegg, og til trevirke, jakt, fangst og fiske, ikke påvirkes av forslagene. I den grad befolkningen i en kommune får sterkere rettigheter, skal dette gjelde også for reindriftssamene som har fast vinter- eller sommerbosted der». (NOU 1997:4, s. 327).

Gruppen er helt enig i dette, og finner at denne intensjonen i det alt vesentlige synes å være fulgt opp gjennom Samerettsutvalgets konkrete forslag.

Derfor finner man det riktig å ta reservasjoner når det gjelder Sametingsrådets forslag om at Sametinget *«... støtter hovedlinjene som Norske Reindriftssamers Landsforbund (NRL) har fremmet både når det gjelder vurderingene av Samerettsutvalgets utredning og om de særlige forhold som må tas i betraktning når det gjelder reindriftens rettigheter.»*

Grunnen til at vi ikke kan gi vår umiddelbare tilslutning til innstillingen på dette punktet, henger blant annet sammen med at NRL i sin høringsuttalelse er til dels både skeptisk og avvisende til forslagene om større regional og lokal forvaltning - forslag som Sametingsrådet lenger fremme i innstillingen har gått inn for, og som også vi har gitt vår støtte til.

Sign: /   EKN

Den skepsisen som høringsuttalelsen gir uttrykk for er for såvidt en oppfølging av at NRL's representant i Samerettsutvalget ikke gav sin tilslutning til opprettelsen av verken FG, SG, kommunemodellen, eller bygdebruksområdene.

Ved å formulere seg som det gjøres i innstillingen, kan man nærme seg et punkt hvor man kan være i ferd med å si to ting samtidig - både at man er for større lokal forvaltning av grunn og ressurser i Finnmark, og at man ikke er det.

Gruppen vil i den anledning også henlede oppmerksomheten på Sametingsrådets forslag om at det må være reindriftens bruk av områdene og dens reelle tilpasningsmuligheter som må være utgangspunktet ved vurdering av reindriftens tilpasningsplikt i forhold til annen utnytting av utmarksgodene.

Vi gjentar at reindriftens interesser må stå sentralt ved utnytting av arealer og virksomhet i utmark. Det er likevel vanskelig å se forannevnte forslag annerledes enn at Sametingsrådet også med dette standpunktet om at annen utmarksvirksomhet som hovedprinsipp skal vike, synes å undergrave Samerettsutvalgets forslag om større lokal forvaltning.

Arbeiderpartiets gruppe har likeledes merket seg at Sametingsrådet beklager at SRU «... ikke foreslår å avhende areal som er nødvendig bruksområde for reindriften».

Imidlertid foreslår ikke innstillingen heller noe slikt avhendelsesforbud - som ville hatt konsekvenser for om lag hele arealet i Finnmark. (Se for øvrig omtale av innstillingens kap. 2.4.).

Arbeiderpartiets gruppe vil også bemerke at man vanskelig kan se grunnlaget for innstillingens påstand om at «Jordsalgsmyndighetenes praksis er basert på vurderinger hvor «tålt bruk» ofte er det sentrale», og at man bare i liten grad tar hensyn til reindriftens sedvanemessige rettigheter og dens ekspropriasjonsrettslige vern».

Utsagnet om at reindriftens rettigheter behandles etter prinsippet om «tålt bruk» - en bruk man egentlig ikke har rett til - er vanskelig å forstå all den stund slike forhold er lovregulerte, og praksis er at jordsalgsmyndighetene legger stor vekt på reindriftens synspunkter - i henhold til de sterke føringene som ligger i lov- og regelverket.

I innstillingen vises det til Samerettsutvalgets folkerettsgruppe (NOU 1997:5) som slår fast at samene må ansees som eiere av deler av Finnmark. I den forbindelse sies det at det «... er spesielt reindriftens bruk av disse arealene som danner grunnlaget for samenes rett til disse områdene».

Gruppen vil her bemerke at det er utvilsomt er reindriftens bruk at ett av de viktigste grunnlagene for at Folkerettsgruppa kom frem til sin konklusjon. Likevel vil vi peke på at innstillingen tidligere har lagt til grunn at disse områdene «... kan være benyttet av nomadiserende eller fastboendesamer, eller av begge grupper.» Vi anser det for å være den mest helhetlige forklaringen.

I forhold til det som er sagt foran, blant annet om reindriftens tilpasning i forhold til annen bruk av arealene, finner vi all grunn til å understreke at reindriften - når den ivaretar sine legitime næringsinteresser - ofte blir utsatt for en uberettiget og usmakelig hets. Derfor slutter vi oss fullt ut til Sametingsrådets vurdering av at det dessverre er en gjennomgående oppfatning «... at reindriften alltid kan tilpasse seg, uavhengig av det faktum at reindriftsarealene er svært begrensede.»

Sign: SS / EKN

Y. Merknader til «9. Østsamene i Neiden».

Arbeiderpartiets sametingsgruppe deler mange av de vurderingene som ligger i innstillingen, men kan vanskelig forlate prinsippet om at rettigheter ikke skal tildeles på individuelt etnisk grunnlag. Derfor fraråder gruppa at det gjøres endringer når det gjelder kastenotfisket i Skoltefossen, gjennom at dette overføres østsamene, slik det foreslås fra Samerettsutvalgets og Sametingsrådets side.

Selv om Arbeiderpartiets sametingsgruppe er kjent med at østsamene har lidd en svært vanskelig skjebne, kan man ikke anbefale at det lages ordninger som skaper skille mellom naboer i en enkelt bygd. Det vil kunne skade mye mer enn det gagnar.

Dette gjelder både utelukkelsen av den øvrige bygdebefolkning fra kastenotfisket i Skoltefossen, som at de reindriftsutøverne som driver i området i dag skal få redusert sin adgang til å drive reindrift, slik det ligger i forslaget fra SRU.

Hva reindriften angår er man enig med Sametingsrådet i at man ikke kan følge forslaget fra SRU. Samtidig er man det på den annen side mindre konsekvent ved at man i innstillingen går inn for å frata en del av befolkningen i Neiden retten til kastenotfiske.

Når det gjelder det foreslåtte Neidenelvns fiskestyre bør dette sammensettes etter de prinsippene som ligger i Samerettsutvalgets forslag.

Gruppa vil videre understreke at innsatsen for å sikre fortsatt grunnlag for østsamisk språk og kultur, må heves til et helt annet nivå enn i dag. De ansvarlige myndigheter må snarest sette i gang effektive tiltak for å redde østsamekulturen - blant annet gjennom etablering av museum og kultursentrum, språkopplæring, og liknende målrettede tiltak. Det er et nasjonalt ansvar.

Z. Merknader til «10.2. Nektingsrett for Sametinget».

Et flertall i Samerettsutvalget foreslår også at Sametinget, gjennom vedtak fattet med 2/3-flertall skal få et utsettende veto på seks år ved større naturinngrep i alle tradisjonelle samiske områder i landet. Men Stortinget kan overprøve Sametingets vedtak.

I innstillingen støtter Sametingsrådet denne reformen, og foreslår at det i tillegg må gå en viss tid før Stortingets overprøvsvedtak kan settes ut i livet.

Arbeiderpartiets gruppe er enig i at det innføres en nektingsrett for Sametinget i tråd med Samerettsutvalgets forslag.

Gruppa stiller seg likevel åpen for å drøfte hvorvidt en slik nektingsrett bør gjelde Finnmark, hvis det faktisk opprettes ett grunnforvaltningsstyre hvor fylkes- og Sametinget har like mange representanter, og med den kompetanse og myndighet som Samerettsutvalget har foreslått. I et slikt tilfelle vil Sametinget allerede i forveien ha en sterk posisjon.

Det er et spørsmål om Sametinget bør insistere på en slik nektingsrett hvis man deltar i Finnmark grunnforvaltning på likeverdig basis. Det kan lett oppfattes som urettferdig at bare den ene parten har enda ett kort i ermet når man først har behandlet en sak i fellesskap.

På den annen side er gruppa av den klare formening at hvis det skulle bli to grunnforvaltningsorganer må Sametinget ha nektingsrett i det området som ligger utenfor Samisk grunnforvaltnings ansvarsområde.

Sign: .....SS...../.....EKN.....

Selv om det etter folkeretten er svært vanskelig å tenke seg at Sametinget skulle komme i mindretall i et styre for Finnmark grunnforvaltning som forvalter hele Finnmark, er gruppas syn at i et slikt tenkt tilfelle må Sametingets utsettende nektingsrett gjelde Finnmark.

Æ. Merknader til «11. Administrative konsekvenser. Lovgivning».

Under dette punktet vender Sametingsrådet nok en gang tilbake til spørsmålet om samisk eiendomsrett, og uttaler at det er *«... svært beklagelig at Samerettsutvalget ikke har utredet spørsmålet om den samiske eiendomsretten til grunnen i Finnmark. Sametinget er av den oppfatning at det er et ubetinget krav om at denne rett nå må stadfestes».*

Som tidligere anført kan Arbeiderpartiets sametingsgruppe ikke se at der foreligger noe saklig og faglig grunnlag for å hevde og kreve samisk eiendomsrett til hele Finnmark. Så vidtgående formuleringer som dette er kun med på å skape helt unødvendige fronter i rettighetsdebatten, og derigjennom gjøre prosessen frem til et avbalansert sluttresultat mye vanskeligere.

Sametingsrådet foreslår også at det skal taes inn en ny bestemmelse i grunnforvaltningsloven hvor det *«... fastslås at samene har eiendoms-, bruks- og besittelsesrettigheter i sine tradisjonelle områder».*

Gruppas oppfatning er at før man går inn for et slikt forslag, er det nødvendig med en mye nærmere presisering av hva som ligger i begrepet tradisjonelle områder. Dreier dette seg om deler av Finnmark? Hele Finnmark? Eller hele det området som har gammel samisk bosetning?

Arbeiderpartiets sametingsgruppe har også merket seg ytringen om at urfolk i andre land, gjennom forhandlinger har oppnådd atskillig bedre ordninger enn det man vil få gjennom at samiske og andre interesser likestilles i formålsparagrafen i den nye grunnforvaltningsloven.

Gruppen vil advare mot en for sterk idealisering av urfolks situasjon i andre land, selv om man måtte ha kommet frem til visse forhandlingsløsninger når det gjelder utnyttelse av grunn og naturgoder. Hvis en slik sammenlikning skal bli rettferdig må man sammenlikne alle sider ved samenes og de øvrige urfolkenes situasjon. Vi er overbevist om at samenes situasjon i Norge ville tålt en slik sammenlikning.

Ø. Gruppas øvrige merknader.

I innledningskapitlet er det en faktisk feil. Der står det at Statsskog SF er et «statseid aksjeselskap». Statsskog SF er ikke et aksjeselskap.

I innstillingen hevdes det at man i den senere tid har merket en tendens til at lokale og regionale organer ikke i tilstrekkelig grad støtter opp under samisk kulturutvikling, og at *«... ansvaret ensidig skyves over på staten...».*

Arbeiderpartiets gruppe er enig i at samisk kulturutvikling i første rekke må skje der samene bor, nemlig i kommuner og fylkeskommuner. Samtidig vil vi berømme mange av disse for å ha gjort en betydelig innsats for å fremme samisk kultur, og det politiske flertallet i mange kommuner og fylkeskommuner har i praksis vist at de har hatt en positiv holdning til samisk kultur - til tross for den motstand slike tiltak har blitt møtt med.

Et par steder i innstillingen vises det til et igangværende «utredningsarbeid» om samiske sedvaner og rettsoppfatninger. Det korrekte er at det er et forskningsarbeid.

Sign: SS / ERN

Andre unøyaktigheter er fortløpende kommentert i merknadene til de enkelte kapitlene.

Å. Konkluderende merknad.

Arbeiderpartiets gruppe legger vekt på at det ikke skapes fronter, at alle parter bestreber seg på å forstå hverandres standpunkter og holdninger, og at det fra alle parter vises smidighet i det videre arbeidet med forslagene fra Samerettsutvalget.

Disse forslagene om fremtidige forvaltningsløsninger i Finnmark, synes å være et godt og tjenlig utgangspunkt for drøfting og løsning av rettighetsspørsmålene i denne regionen. Der står samforvaltningsprinsippet sentralt.

For vår del mener vi at dette også bør være Sametingets grunnleggende prinsipp i prosessen videre.

Forslag 1, representant Eva Josefsen, NSR's sametingsgruppe:

Pkt. 2.1 Finnmark grunnforvaltning, endringer:

Avsnitt 1 strykes.

Avsnitt 2 blir stående med unntak av andre setning fra «..for den delen av Finnmarks grunn som ikke omfattes av Samisk grunnforvaltning». Denne delen strykes.

Avsnitt 3 blir stående.

Avsnitt 4 blir stående.

Avsnitt 5 strykes.

Avsnitt 6 blir stående fram til setningen: «Sametinget motsetter seg derfor sterkt at Finnmark grunnforvaltning skal være et eget rettssubjekt med mindre dets styre er sammensatt ...» Fra denne setningen strykes resten av kapittelet.

Følgende tillegg foreslås tatt inn i tillegg :

Forvaltningsorganet etableres på grunnlag av en utvetydig avtale mellom staten og Sametinget, hvor det er et klart vilkår at det er lik fordeling av medlemmer i styret fra Sametinget og Finnmark fylkesting. Også forhold utenfor Finnmark bør vurderes i forbindelse med en slik avtale.

Sametinget ser mange fordeler med et felles forvaltningsorgan, blant annet hensynet til reindriften, samarbeid og konfliktløsning, den sjøsamiske befolkning, samt at ordningen innebærer et kollektivt eierskap. Sametinget ser det som viktig å ha et nært og godt samarbeid med Finnmark fylkesting slik at man sammen kan løse de mange utfordringer som ligger i forvaltningen av ressursene til beste for de som lever i Finnmark og for framtidige generasjoner.

Pkt. 2.2 Samisk grunnforvaltning, strykes.

Pkt. 4.2 Altaelva, erstattes med følgende:

Sametinget bemerker at man i forhold til laksefisket i Altaelva står overfor et prinsipielt valg med hensyn til hvorvidt man vil legge vekt på dagens bruk og forvaltning, eller om man vil gjenopprette gammel rett og dermed gi gamle rettighetshavere tilgang til disse ressursene.

Sign: .....SS...../.....EKN.....

Sametinget mener at det er hevet over tvil at dagens forvaltning av Altaelva har medført tap av fiskerett for en stor krets av samer som tidligere hadde uomtvistelige rettigheter. Måten dette har skjedd på er i prinsippet lik de måter staten og majoritetsbefolkningen forøvrig har tilsidesatt samiske rettigheter ved enkle lovtekniske grep.

Sametinget hevder at lokalbefolkningen har et eierforhold til fisket i Altaelva, og fiskeretten tilhører lokalbefolkningen i Kautokeino og Alta kommuner, herunder sjøsamene og reindriftssamene i området. Retten bør derfor forvaltes av et fiskestyre oppnevnt av kommunestyret i Alta, med forslagsrett for Alta laksefiskeri interessentskapet /gårdbrukerne langs elva, fjordfiskerne og reinbeitedistriktene i området.

Forslag 2, representant Peder Mathisen, SP's sametingsgruppe:

Endringsforslag:

I siste setning i kap. 2.4. side 20 endres til:

Sametinget mener at det er av stor betydning å sikre at primærnæringene er representert i styrene for eventuelle forvaltningsorganer som nevnt ovenfor.

Forslag 3, representant Sverre Andersen, APs sametingsgruppe:

Kap. III, pkt. 5.1 s. 29 i innst.: Begrepet «Samisk fiskerisone» erstattes med «Samisk fiskeripolitisk område» (jf. Sametingsplan av nov. 98, pkt.5.4.4.).

Kap III, pkt. 5.2 Særskilt kvote for samiske kyst og fjordområder, s. 30 i innst., tillegg -:

Ut fra at det må finnes en effektiv sikring av småskalafiskernes muligheter til å skaffe seg et skikkelig utkomme, også i kombinasjon med andre næringer, støtter Sametinget Samerettsutvalgets forslag om at det innføres fritt fiske for mindre fartøyer, men at båtlengden settes til 10,60 m.

Etter Sametingets mening er det helt nødvendig at sentralmyndighetene i det videre arbeidet med Samerettsutvalgets innstilling er seg bevisst den urettferdigheten som skjedde på 80-tallet i forbindelse med torskekrise, da småskalafiskerne ble presset over i en svært usikker maksimalkvoteordning. Det betyr at folk igjen må få tilbake retten til å fiske seg en årsinntekt i sin egen fjord.

Forslag 4, representant Sverre Andersen, AP's sametingsgruppe:

Kap. III, pkt. 8 Jordbruk, s. 26 i innstillingen, tilføyelser:

Sametinget ser positivt på at Samerettsutvalget går inn for å sikre jordbruket adgang til å ta nødvendig virke fra skogen.

Det opprettes et samisk jordbrukspolitisk område.

Forslag 5, representant Gro Merete Siri, NSR's sametingsgruppe:

Pkt. 2.2 Samisk grunnforvaltning, endring:

Sametinget går inn for at et samisk grunnforvaltningsorgan opprettes med mandat som dekker den såkalte «statsgrunn» i Finnmark fylke.

Sametinget mener at Samisk grunnforvaltning må anerkjennes som eier av de arealer som den forvalter. Det forutsettes også at Samisk grunnforvaltning skal være et fristilt organ.

Sign: SS / EKN

Hensynet til samisk styring er det avgjørende argument for forslaget om Samisk grunnforvaltning som eget rettssubjekt.

Sametinget understreker dette som det eneste holdbare argument for eierposisjon for grunnforvaltningsorganet. Flertallet oppnevnes av Sametinget. Sametinget går inn for at en representant for staten eller Finnmark fylkesting, og to representanter for Sametinget, skal utgjøre generalforsamling for Samisk grunnforvaltning.

Pkt. 2.1 Finnmark grunnforvaltning - strykes.

Forslag 6, representant Ole Henrik Magga på vegne av Den frie gruppe, NSR's, AP's, SVF's, SP's sametingsgrupper:

I INNLEDNING

Side 1

Avsn. 2 fra og med «Sametinget finner å måtte.....» til og med avsn.v5 s. 2 «....som enkeltmenneske og som et folk» strykes.

Side 3

I 2. avsn. strykes de to første setninger «Samene har til nå... har vært dårlig ivaretatt» til og med «for grunn- og naturressursene».

Hele 3. avsn. strykes fra og med « Sametinget konstanterer...» til og med «... for grunn- og naturressursene»

I 4. avsn. 1. setning strykes ordet «annen». I slutten av avsn. 4 erstattes ordene «en egen utredning» med ordene «et forskningsprosjekt».

I 5. avsnitt strykes siste setning «Det kan ikke lenge ... tradisjonelle landområder...»

6. avsnitt strykes i sin helhet fra og med «Sametinget anser ...» til og med «... til store deler av Finnmark».

Side 4

Hele avsnitt 4 strykes fra og med «I Samerettsutvalgets første ...» til og med «... prinsipielle spørsmål mer».

II SAMETINGETS GRUNNSYN

Side 5

I pkt. 1 strykes ordene «og et eget landområde som vi ser opp til historisk tid har vært alene om å bebo og bruke».

I pkt. 2 strykes 3. setning «Samene har fra gammelt ... reindriftsområde i Sør-Norge».

I pkt. 3 (avsnitt 4 på siden) erstattes i siste setning ordene «eiendoms- og besittelsesrettigheter» med «gamle rettsgrunnlag».

Side 6

I 2. avsnitt strykes nest siste setning «Staten har likevel ... inn i dette århundre».

Side 10

I 2. avsnitt strykes ordene «inkludert forholdet til samenes rett til land og vann i Finnmark» i slutten av 1. setning.

Side 11

Sign: SS / EKN

I 1. avsnitt 1. setning etter ordene «deler av Finnmark fylke» tilføyes ordene «etter kriteriene i folkeretten».

Side 16

Strykkes hele avsnitt 2 fra og med «I henhold til ...» til og med «... kan tilbakeføres til samene».

Side 17

III OM SAMERETTSUTVALGETS KONKRETE FORSLAG

I 3. avsnitt erstattes ordet «eiendomsrett» med «gamle rettsgrunnlag».

Hele 4. avsnitt strykes og 1. setning i 5. avsnitt, altså fra og med «Sametinget savner ...» til og med «... de aktuelle landområdene».

Side 18

I 2. avsnitt strykes hele nest siste setning «Med andre ord ... i sine tradisjonelle områder».

I 7. avsnitt strykes 1. og 2. setning fra og med «Samerettsutvalget synes ...» til og med «kan ikke være rett».

Side 19

I 3. avsnitt 1. setning strykes ordene «slik som flertallet i Samerettsutvalgets rettsgruppe gjorde (se NOU 1993:34)».

I 4. avsnitt strykes fra slutten av 3. setning ordene «som blant annet ... land, vann og naturressurser».

I 5. avsnitt strykes de to siste setninger, altså fra og med «Til tross for ...» til og med «... de store elvene og fjordområdene».

Side 20

I 6. avsnitt strykes i 2. setning ordet «avgjørende».

Side 28

I pkt. 4 første avsnitt i 4. linje strykes ordene «med garn».

Side 31

I pkt. 7.1 i 1. avsnitt strykes 2. setning som lyder «Sametinget støtter ... behov og rettigheter».

Side 37

I pkt. 9 i siste avsnitt strykes fra «basert på faktiske omstendigheter ...» og resten av avsnittet til og med «... eller pensjonering».

Forslag 7, representant Roger Pedersen, SVF's sametingsgruppe:

Side 24, 6. avsnitt: siste setning endres til: «Kommunene i det aktuelle området **SKAL** ha forslagsrett til styremedlemmer.»

Side 25, pkt. 2.4, 4. avsnitt, andre setning endres til: « Ved eventuell hyttebygging i reindriftsområde eller bygdebruksområde, skal uttalelse fra reinbeitedistriktets styre eller bygdebruksstyret vektlegges.»

Side 34, 3. avsnitt endres til: «Ved vurdering av reindriftens tilpasningsplikt i forhold til annen utnytting av utmarksgodene er det viktig at utgangspunktet er reindriftens (siidaens) bruk av områdene og dens reelle tilpasningsmuligheter.»

Under Romertall IV. Arbeidet videre, herunder innbakes følgende avsnitt:

Sign: SS / EKN

Sametinget vil be om at det igangsettes et utredningsarbeid for å få klarlagt hvordan de forskjellige forvaltningsmodellene vil kunne tilpasses og sikres innenfor EU systemet, slik at man sikrer ressursene på den måten man forutsetter i dette dokumentet.

Forslag 8, fellesforslag fremmet av representant Steinar Pedersen for AP's og SP's sametingsgrupper og Johttisápmelaččaid listu:

Samleforslag - pkt. III, 2. - 2.1 - 2.2 og 2.3:

1. Sametinget ser det som meget viktig at det etableres en grunnforvaltning for hele Finnmark, og går inn for at dette gjøres etter prinsippet om lik styresammensetning mellom Finnmark fylkesting og Sametinget - og de prinsipper som Samerettsutvalget foreslår.
2. I den grad folkerettsreglene fører til at Samisk grunnforvaltning likevel opprettes, mener Sametinget at det bør skje etter prinsippet om frivillighet.
3. Man viser til AP's sametingsgruppes merknader, pkt. J og K, og Senterpartiets merknader om Finnmark grunnforvaltning.

Pkt. 4.2.2. ILO-konvensjonens krav til grunnforvaltningsordninger i de tradisjonelle samiske områdene.

1. Sametinget er klar over at Samerettsutvalgets folkerettsgruppe i NOU 1997:5, uttaler at det må være et samisk styreflertall i styret for Finnmark grunnforvaltning, forutsatt at det skal være kun én grunnforvaltning i Finnmark.
2. Sametinget er likeledes oppmerksom på at Folkerettsgruppen også sier at en delt forvaltning - hvor det også opprettes en samisk grunnforvaltning med et samisk styreflertall ved siden av Finnmark grunnforvaltning - også er helt i overensstemmelse med ILO-169.
3. Sametinget mener likevel etter en grundig vurdering at det også må være i tråd med folkerettsbestemmelsene, ILO-169, art. 14.1., at det opprettes én grunnforvaltning.
4. Forøvrig vises til AP's merknader pkt. G og H, og SP's merknader om Samisk grunnforvaltning.

Pkt. III. 2.4. Andre forhold

1. I den grad bygdebruksstyrer opprettes, gis disse samme status som reindriftens organer i forbindelse med uttalelser om hyttebygging og annen aktivitet i bygdebruksområdet.
2. For øvrig vises til AP's merknader, pkt. M.

Pkt. III 3.1 Rett til og forvaltning av utmarksressurser på byde- og kommunenivå.

1. Sametinget mener at samerettsutvalgets hovedprinsipper om fordeling av og forvaltning av utmarksgoder bør følges.
2. For å sikre større likhet og forutsigbarhet bør Finnmark grunnforvaltning gi veilende forskrifter for kommunenes utmarksforvaltning.
3. For øvrig vises til AP's merknader, pkt. O.

Pkt. III, 3.2.1.. Bygdebruksområder.

1. Sametinget mener at bygdebruksområder kan opprettes, men at kommuner gis en sterkere stilling i dette, og at Finnmark grunnforvaltning gir veilende forskrifter. Forøvrig vises til AP's merknader, pkt. P, og SP's merknader om bygdebruksområder.

Sign: SS / EKN

Pkt. III. 4.1 Tanavassdraget.

1. Sametinget støtter samerettsutvalgets forslag om kriteriene for retten til garnfiske i Tanaelva.
2. Forøvrig vises til AP's merknader, pkt. U, og SP's merkander om Tanaelva.

Pkt. 7.3. Reindriftens rettslige grunnlag.

1. Sametinget er enig med Samerettsutvalget i at reindriftens rettigheter ikke skal svekkes i forbindelse med gjennomføring av Samerettsutvalgets forslag.
2. Ut fra hensynet til større likestilling mellom tradisjonell samisk utmarksbruk, strykes avsnitt 3, s. 34.
3. Forøvrig vises til AP's merknader, pkt. X.

Pkt. 9. Østsamene i Neiden.

1. Sametinget mener at det ikke skal gjøres endringer i retten til kastenotfiske i Neiden.
2. Forøvrig vises til AP's merkander, pkt. Y Østsamene i Neiden.

10.2. Nektingsrett for Sametinget.

1. Sametinget støtter prinsippet om nektingsrett for Sametinget ved større naturinngrep.
2. I den grad Finnmark grunnforvaltning opprettes med lik representasjon og med den kompetanse som Samerettsutvalget har foreslått, er Sametinget åpen for å drøfte om nektingsretten bør gjelde Finnmark.
3. Forøvrig vises det til AP's merknader, pkt. Y.

Forslag 9, representant Einar Lifjell, NSR's sametingsgruppe:

Side 36 ØSTSAMENE I NEIDEN:

Andre setning strykes «Østsamene har av ulike årsaker mistet kontrollen og retten til å drive reindrift i området».

Forslag 11, representant Egil Olli, AP's sametingsgruppe:

Pkt. 4.1 Tanavassdraget :

Sametinget støtter Samerettsutvalgets innstilling med følgende endringer:

Når det gjelder det foreslåtte forvaltningsorganet for vassdraget, mener Sametinget at det bør være like mange representanter fra Karasjok og Tana kommuner og at garnfiskerettshaverne utnevner sine medlemmer og kommunestyrene velger de øvrige.

Pkt. 4.2 Altaelva :

Sametinget støtter Samerettsutvalgets innstilling.

Forøvrig vises til AP's merknader pkt. T Altaelva og pkt. U Tanavassdraget.

III. Votering

Av 39 representanter var 39 tilstede.

Sign: SS...../.....EKN.....

– Sametingsrådets innstilling pkt. 4.2 ble trukket tilbake

Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:

1. Forslag 6, fellesforslaget, ble enstemmig vedtatt.
2. Forslag 7, 1. del, s. 24, ble vedtatt med 25 stemmer.
3. Forslag 5, pkt. 2.1 og 2.2, ble satt opp mot rådets innstilling. Forslaget falt mot 4 stemmer.
4. Forslag 1, pkt. 2.1 og 2.2, ble satt opp mot rådets innstilling. Forslaget falt mot 2 stemmer.
5. Forslag 8, pkt. 2, 2.1, 2.2 og 2.3, ble satt opp mot rådets innstilling. Forslaget falt mot 15 stemmer.
6. Forslag 8, pkt. 4.2.2 s. 12, ble satt opp mot rådets innstilling. Forslaget falt mot 15 stemmer.
7. Forslag 7, endr. pkt. 2.4, ble satt opp mot rådets innstilling. Forslaget ble vedtatt med 24 stemmer.
8. Forslag 2, endr. 2.4, ble satt opp mot rådets innstilling. Forslaget falt med 20 stemmer.
9. Forslag 8, pkt. 2.4, ble satt opp mot rådets innstilling. Forslaget falt mot 15 stemmer.
10. Forslag 8, pkt. 3.1, ble satt opp mot rådets innstilling. Forslaget falt mot 15 stemmer.
11. Forslag 8, pkt. 3.2.1, ble satt opp mot rådets innstilling. Forslaget falt mot 15 stemmer.
12. Forslag 8, pkt. 4.1, ble enstemmig vedtatt.
13. Forslag 11, pkt. 4.1, ble satt opp mot rådets innstilling. Forslaget falt mot 12 stemmer.
14. Forslag 1 og forslag 11, pkt. 4.2, ble satt mot hverandre. Forslag 1 ble vedtatt med 25 stemmer.
15. Forslag 3, endr. pkt. 5.1, ble enstemmig vedtatt.
16. Forslag 3, tillegg pkt. 5.2, ble enstemmig vedtatt.
17. Forslag 8, endr. pkt. 7.3, ble satt opp mot rådets innstilling. Forslaget falt mot 15 stemmer.
18. Forslag 8, s. 34, ble satt opp mot rådets innstilling. Forslaget falt mot 15 stemmer.
19. Forslag 7, endr. s. 34, ble satt mot rådets innstilling. Forslaget ble vedtatt med 24 stemmer.
20. Forslag 4, tillegg pkt. 8, ble enstemmig vedtatt.
21. Forslag 9, endr. pkt. 9, ble enstemmig vedtatt.
22. Forslag 8, pkt. 9, ble satt opp mot rådets innstilling. Forslaget falt mot 15 stemmer.
23. Forslag 8, pkt. 10.2, ble satt opp mot rådets innstilling. Forslaget falt mot 15 stemmer.
24. Forslag 7, tillegg pkt IV, ble vedtatt mot 14 stemmer.
25. Sametingsrådets innstilling unntatt vedtatte endringer ble enstemmig vedtatt.

IV. Protokolltilførsel

Det ble ikke fremmet protokolltilførsel i denne sak.

Sign: SS...../.....EKN.....

V. Talerliste og replikkordskifte

	Taler	Replikk
1.	Sven-Roald Nystø, saksordfører	Steinar Pedersen Sven-Roald Nystø
2.	Egil Olli	
3.	Ole Henrik Magga	Steinar Pedersen Per Solli Geir Tommy Pedersen Ole Henrik Magga
4.	Anders Urheim	
5.	Nils Henrik Måsø	Sven-Roald Nystø Nils Henrik Måsø
6.	Ove Johnsen	
7.	Sven-Roald Nystø	Magnhild Mathisen Peder Mathisen Per A. Bæhr Sven-Roald Nystø
8.	Steinar Pedersen	Geir Tommy Pedersen Steinar Pedersen
9.	Nils Henrik Måsø	
10.	Per A. Bæhr	
11.	Roger Pedersen	
12.	Ole Henrik Magga	Steinar Pedersen Ole Henrik Magga
13.	Nils O. Nilsen	
14.	Gro Merete Siri	
15.	Eva Josefsen	
16.	Marie Therese Nordsletta Aslaksen	
17.	John Henrik Eira	
18.	Olav Dikkanen	Eva Josefsen
19.	Magnhild Mathisen	Sven-Roald Nystø Geir Tommy Pedersen John Henrik Eira Magnhild Mathisen
20.	Berit Ranveig Nilsen	
21.	Per Solli	Nils O. Nilsen Per Solli
22.	Ragnhild Nystad	Steinar Pedersen Ragnhild Nystad
23.	Hans Petter Myrland	
24.	Johan Mikkel Sara	Nils Henrik Måsø Johan Mikkel Sara
25.	Margreta Påve Kristiansen	
26.	Randi Kvivesen	
27.	Anders Urheim	

Sign: ... EKN

28.	Steinar Pedersen	
29.	Asbjørg Skåden	Peder Mathisen Asbjørg Skåden
30.	Isak Mathis O. Hætta	Egil Olli Per Solli Isak Mathis O. Hætta
31.	Nils Henrik Måsø	
32.	Magnhild Mathisen	
33.	Geir Tommy Pedersen	
34.	Sven-Roald Nystø	Egil Olli Steinar Pedersen Sven-Roald Nystø
35.	John Henrik Eira	
36.	Peder Mathisen	Sven-Roald Nystø Geir Tommy Pedersen Peder Mathisen
37.	Ragnhild Nystad Sverre Andersen (forr.orden)	
38.	Per A. Bæhr	Ole Henrik Magga Per A. Bæhr
39.	Randi A. Skum	
40.	Randi Solli Pedersen	
41.	Geir Liland	Sven-Roald Nystø Geir Liland
42.	John Henrik Eira	
43.	Sverre Andersen	Peder Mathisen Sverre Andersen
44.	Eva Josefsen	
45.	Egil Olli	Eva Josefsen Øystein Ballari Egil Olli
46.	Olav Dikkanen	
47.	Einar Lifjell	Egil Olli
48.	Jarle Jonassen	Peder Mathisen Jarle Jonassen
49.	Nils Henrik Måsø	
50.	John Henrik Eira	
51.	Roger Pedersen	Sven-Roald Nystø
52.	Margreta Påve Kristiansen	
53.	Sverre Andersen	
54.	Sven-Roald Nystø	
55.	Leif Elsvatn	Sven-Roald Nystø Leif Elsvatn
56.	Laila Wilks	
57.	Geir Tommy Pedersen	
58.	Ing-Lill Pavall	
59.	Ragnhild Nystad	

Sign: SS / EKN

60.	Steinar Pedersen	Sven-Roald Nystø
61.	Peder Mathisen	Sven-Roald Nystø
62.	Anders Urheim	
63.	Geir Tommy Pedersen	
64.	Sven-Roald Nystø	
65.	Steinar Pedersen	
66.	Sven-Roald Nystø	
	Eva Josefsen (til forr.orden)	
	Nils Henrik Måsø (til forr.orden)	
	Egil Olli (til forr.orden)	

VI. Sametingets vedtak etter voteringen er følgende:

I. INNLEDNING

Samerettsutvalget ble i sin tid opprettet for å rette opp skjjevheter i norsk lovverk og forvaltning i forhold til samiske rettigheter. Det er en kjensgjerning at norsk lovgivning og forvaltning har behandlet, og til en viss grad fortsetter å behandle det samiske folket, deres kultur og kulturgrunnlag på en måte som ikke er tilstrekkelig basert på prinsippet om likeverd. Norsk lovgivning og forvaltning har i lange perioder favorisert norsk kultur på bekostning av samisk kultur og samiske rettigheter. Dette har ført til en svært beklagelig og vanskelig konflikt mellom staten og det samiske folket. Man står derfor i dag overfor en viktig historisk oppgave, nemlig oppgaven med å bringe norsk lovgivning og forvaltning i tråd med rettslige idealer og en urfolkspolitikk som Norge i dag i prinsippet vil stå for.

Samerettsutvalget har i den foreliggende innstilling sammenstilt et stort og vidt materiale og foretatt svært dyptloddende analyser av samfunnsammenhenger som er grunnleggende i fremtidig arbeid med samiske saker. Samerettsutvalget har likeledes vist en grunnleggende forståelse for de problemer hevdelsen av samiske interesser kan møte i rikssamfunnet. På svært mange områder har Samerettsutvalget lagt et solid grunnlag for vedtak med sikte på å sikre det samiske kulturgrunnlaget. Derfor er det på sin plass å rette en takk til Samerettsutvalget som helhet, dets medlemmer og sekretariat, for dette helt avgjørende bidraget til utviklingen av sameretten og samepolitikken her til lands. Fra en situasjon hvor samene var en undertrykket utgruppe i det norske samfunn, har Samerettsutvalgets tidligere arbeid allerede bidratt til en historisk endring og anerkjennelse av samiske spørsmål som både legitime og viktige for rikssamfunnet.

En lovgivning som i en lang periode tok sikte på å utradere samisk kultur har skapt et debattklima om land- og vannspørsmål hvor det kan være vanskelig å nå gjennom med fakta som bygger på et mer reelt historisk grunnlag. Det er dette grunnlaget som Samerettsutvalget nå har bidratt til å legge til rette for.

En mangel ved Samerettsutvalgets utredning er at samiske sedvaner og rettsoppfatninger ikke har blitt utredet som forutsatt i utvalgets mandat. Det er ikke mulig å vurdere samenes rettsstilling fullt ut på en betryggende måte uten å ta hensyn til disse spørsmål. Eiendoms-, bruks- og besittelsesrettighetene til grunn i Finnmark kan vanskelig fastsettes endelig før arbeidet med samiske sedvaner og rettsoppfatninger er sluttført på en tilfredsstillende måte. Sametinget er tilfreds med at et forskningsprosjekt om dette nå er igangsatt, men er bekymret for mangelfull finansiering og organisering, samt manglende framdrift i arbeidet.

Sign: SS / EKN

Sametinget har registrert at mange har forsøkt å bagatellisere folkerettens betydning for samiske rettigheter. Sametinget er derfor svært tilfreds med at Samerettsutvalget iverksatte en grundig utredning om folkerettslige forhold av betydning i spørsmålet om hvilke rettigheter samene har til land og vann. Dette arbeidet som ble utført av Samerettsutvalgets folkerettsgruppe (NOU 1997: 5 - Urfolks landrettigheter etter folkerett og utenlandsk rett) må tillegges stor vekt i den videre behandlingen av spørsmålene vedrørende retten til land og vann i samiske områder.

Det mest sentrale i Samerettsutvalgets utredning er forvaltningsmodeller for det som tidligere ble benevnt som "statens umatrikulerte grunn" i Finnmark. Samerettsutvalgets flertall foreslår etablering av Finnmark grunnforvaltning, en felles ordning for hele Finnmark. Folkerettsgruppen har påpekt at en slik løsning i prinsippet etter folkeretten betinger Sametingets uttrykkelige samtykke, hva angår det området som samene har eier- og besittelsesrettigheter til. Når det gjelder de fornybare utmarksressursene går flertallet i Samerettsutvalget inn for at innbyggerne i den enkelte kommune i utgangspunktet er rettighetsbærere. Samerettsutvalget foreslår at det åpnes for at bygder, hvor utmarksnæringer har vært en del av livsgrunnlaget frem til i dag, selv skal kunne forvalte ressursene i det som har vært bygdas tradisjonelle bruksområde - bygdebruksområdet. For disse hovedforslags vedkommende går det ikke klart nok fram av utredningen hvilke langsiktige virkninger disse forvaltningsordninger kan tenkes å få. Et sentralt spørsmål er om samene som folk med opprettelsen av disse ordninger, særlig gjelder det ordningen med Finnmark grunnforvaltning, frasier seg rettigheter for alle fremtidige generasjoner. Folkerettsgruppen har derimot drøftet nettopp disse sider. Likevel er det fortsatt en rekke uklarheter omkring samenes fremtidige status i disse spørsmål.

Sametinget understreker at kravet om samisk innflytelse i forvaltningen av eget eksistensgrunnlag, må bygge på at det samiske folket faktisk har brukt sine egne områder i uminnelige tider. Dette må være utgangspunktet for all diskusjon om retten til land og vann i Finnmark. Den som faktisk besitter noe skal ikke fratras dette uten samtykke, eller skal i det minste ha kompensasjon for sitt tap.

En målsetting som ofte påberopes i debatten om de spørsmål som Samerettsutvalget har behandlet, er stabilitet og harmonisk sameksistens. Sametinget vil påpeke at vilkårene for å oppnå stabilitet og såkalt harmonisk sameksistens ikke nødvendigvis er sammenfallende med vilkårene for rettferdighet. Utgangspunktet bør være at stabile ordninger ikke kan ansees som rettferdige bare fordi der er stabile, og at flertallets vilje av og til faktisk må begrenses for å oppnå rettferdighet.

Da Samerettsutvalget ble nedsatt i 1980, skulle det gjennomgå alle uklare sider ved eiendoms- og bruksrettsforholdene vedrørende grunn og ressurser i Finnmark, samt utrede lokale forvaltningsordninger hvor man tok hensyn til alle befolkningsgruppene.

Samerettsutvalget har langt på veg, med de unntak som ovenfor er nevnt, maktet oppgaven med både å ta hensyn til den historiske bakgrunnen, Norges interne og internasjonale urfolksforpliktelser og å utforme forvaltningsordninger som også involverer den øvrige befolkning gjennom folkevalgte organer.

Sametinget finner at det nå er nødvendig å komme videre med land- og vannproblematikken for Finnmarks vedkommende, og at man i den forbindelse bygger på hovedtrekkene i Samerettsutvalgets forslag. Videreutviklingen av samisk kultur er også avhengig av at man ikke bruker unødige ressurser på å drøfte rettighetsspørsmålene om og om igjen. Løsningen for Finnmarks vedkommende bør derfor ikke bli liggende langt fra de alternativene som ligger i Samerettsutvalgets forslag.

Sign: SS / EKN

Sametinget legger vekt på at forslagene fra Samerettsutvalget tar utgangspunkt i de historiske forhold, og at forvaltningsordningene skal ha sin basis i eksisterende folkevalgte organer. Sametinget er også tilfreds med at Samerettsutvalget gjennomgående foreslår områdeordninger hvor alle stilles likt når det gjelder bruken av naturressursene. Slik må det også være i de flerkulturelle miljøene man finner i fylket.

Etter Sametingets oppfatning skal det mye til for å fravike de fornuftige og avbalanserte forslagene i Samerettsutvalgets innstilling - forslag som til minste detalj er utformet gjennom 17 år av et faglig og politisk meget bredt sammensatt utvalg.

Slik Sametinget ser det var det nettopp en helhetlig løsning man bad om i en vanskelig politisk situasjon i 1980. Det i seg selv er én viktig grunn til at man bør vise tilbakeholdenhet med store rokkinger i de forslagene Samerettsutvalget har lagt frem. Det vil si at man vanskelig kan rive ned enkelte hovedbærebjelker i konstruksjonen, uten at det får konsekvenser for resten av byggverket.

II. SAMETINGETS GRUNNSYN

1. Det samiske folket

Sametingets hovedutgangspunkt er at vi samer er ett folk og urfolk. Vi har vår egen historie, våre egne tradisjoner, vår egen kultur og vårt eget språk. Vi har arvet våre rettigheter fra våre forfedre. Den samiske kultur og livsform er et resultat av at vi har bodd, virket og levd i våre områder i uminnelige tider, lenge før noen annen folkegruppe for første gang kom til våre områder. Så langt skriftlige kilder beretter, var det i utgangspunktet i historisk tid kun samisk bosetting i det som vi i dag kaller Finnmark fylke. Etter gammelnorsk språkbruk ble området kalt Finnmork, med andre ord samenes land eller mark (se blant annet NOU 1997: 4, s. 242).

2. Samene som et statskonstituerende folk

Et annet utgangspunkt er at det samiske folket er ett av de statskonstituerende folk i landet. Staten er grunnlagt på territoriet til to folk, nordmenn og samer. Store deler av staten Norge er grunnlagt på territoriet til det samiske folket. Vi forutsetter en prinsipiell likeverdighet mellom folkene. Av dette følger at samenes historiske rettigheter, bruk og rettsoppfatninger - og alt som ellers danner grunnlag for gjeldende rett, lovbeskyttelse og forvaltning, skal legges til grunn for rettsutviklingen og forvaltningen - på samme måte som nordmennenes rettigheter, bruk og rettsoppfatninger blir gjenstand for. Dette utgangspunktet må gjelde uansett hva som ellers er formulert i nasjonal og internasjonal lovgivning. Vi aksepterer naturligvis også, samt forventer at vårt folks rettigheter til en fremtid skal sikres i samarbeid med det andre statskonstituerende folk, det norske folket, og i samarbeid med landets minoriteter.

3. Samisk eiendoms-, besittelses- og bruksrettigheter

Vårt folk har fra gammelt av tatt det for gitt at man eier og besitter sitt eget område som andre folk i verden, og at andre folk vil respektere det. Dette er blant annet godtgjort gjennom uttallige og ulike samiske uttalelser og krav, fra både enkeltpersoner, grupper, organisasjoner og andre representative samiske organer. Vårt folk har aldri avhendet våre grunnleggende rettigheter i vårt eget område. Det samiske folks rettigheter, både kollektivt og individuelt, bygger på vår historiske eiendomsrett til området og kontinuerlige bruk, besittelse, tilknytning og virke i våre egne områder, fra de tidligste tider. Man kan derfor ikke trekke noen annen slutning enn at samenes gamle rettsgrunnlag må aksepteres i samsvar med de historiske faktiske og rettslige omstendighetene og alminnelige rettferdighetsbetraktninger.

Sign: .....SS...../.....EKN.....

Samisk kulturs eksistensielle grunnlag kjennetegnes av at det er utviklet en levemåte og ressursbruk som er tilpasset våre områders naturgitte forhold. Det må aksepteres at vår levemåte og ressursbruk gir grunnlag for like sterke og uttømmende rettigheter som for eksempel den norske bondekultur. Ressursbruken har vært og er fortsatt mangesidig. Sametinget finner grunn til å understreke dette og minne om at mens reindriftens beitebruk lenge har vært gjenstand for lovgivning, har mye av den øvrige samiske ressursbruk vært lite påaktet og ivaretatt av lovverk og forvaltning. I denne forbindelse er det særlig grunn til å minne om at spesielt sjøsamenes ressursbruk har vært bortglemt, men at den danner et viktig grunnlag for hevdelsen av samiske rettigheter både i sjøen og på land.

Staten har ikke ansett seg for å være eier av Finnmarks jord før fornorskningstidens ideologi fikk sette sitt preg på både lovverk og forvaltning. På denne måten begikk staten det overgrepet å definere seg selv som eier via vedtak i Stortinget, uten at det forelå nødvendig samtykke fra de opprinnelige besittere og eiere. Fra samisk side har man akseptert statlig overhøyhet, men ikke akseptert staten som privat jordeier.

Sametinget kan ikke se at samenes eiendomsrett og bruksrettigheter på noe tidspunkt har opphørt. Disse rettighetene har eksistert i uminnelige tider og fortsetter å gjøre det på en nærmest ideel forutsetning, uavhengig av hvorvidt disse rettighetene har vært gjenstand for anerkjennelse via de formelle norske rettskildene. Sametinget forutsetter derfor at disse forhold vil bli utførlig drøftet i Justisdepartementets og Sametingets prosjekt om samiske sedvaner og rettsoppfatninger.

Det er vår umistelig rett å ivareta og utvikle våre næringer og vårt samfunn utfra egne felles vilkår. Vi vil i fellesskap, og i samarbeid med andre, ta vare på vårt land, våre vann og naturrikdommer og vår nasjonale arv for kommende generasjoner. Det primære ansvar for beskyttelse og utvikling av den samiske kultur og det samiske språk tilligger samene selv.

Sametinget finner i denne sammenheng nødvendig å presisere at det selvsagt er utvilsomt at det i deler av Finnmark også er ikke-samiske interesser knyttet til grunnforvaltningen, og at det er rimelig at det tas hensyn til dette når nye forvaltningsordninger vurderes og etableres.

Det er også klart at såvel internrettslige som folkerettslige forhold medfører at de vanlige flertallsargumenter som er brukt mot samisk medbestemmelse ikke kan anvendes mot Sametingets beslutningsmyndighet. Derfor burde det heller ikke være problematisk å etablere et varig vern mot skadelige inngrep i natur. Dette må sikres gjennom en avtale der statsmyndighetene anerkjenner Sametingets rett til å nekte inngrep i samiske områder på mer permanent basis. Videre må man få etablert en permanent ordning med konsultasjoner og forhandlinger med landets politiske myndigheter om viktige saker som kan berøre vårt folk, deriblant lovforarbeider som kan berøre samiske rettigheter.

4. Norges nasjonale og internasjonale rettslige forpliktelser overfor samene

Et fjerde utgangspunkt er Norges rettslige forpliktelser overfor det samiske folket, deriblant Grunnlovens §110A, Sameloven, ILO-konvensjon 169 og andre internasjonale bestemmelser, som alle anerkjenner samenes rett som ett folk og urfolk. En gjennomføring av de internasjonale rettslige prinsipper, blant annet ved å omforme (transformere) bestemmelsene i ILO-konvensjon 169 inn i norsk lovverk, er svært viktig i denne sammenheng, spesielt gjelder dette artiklene 14 og 15 i ILO-konvensjonen.

Det er viktig at både enkeltpersoner blant samene, samiske grupper og Sametinget får entydige garantier for at samiske rettigheter og kulturfundament ikke fratras med henvisning til likestilling mellom nordmenn og samer. Særlig viktige er ressurser, næringer og bosetning

Sign: .....SS...../EKN.....

som samisk kultur er avhengig av. I sammenlikningen med de rettigheter urfolk i mange andre land er erkjent gjennom forhandlinger med sine lands regjeringer, er likestilling av samiske interesser med andre interesser intet skritt fremover og det vil ikke sikre samisk kultur i fremtiden i tilstrekkelig grad. Dette er noe av selve kjernen i spørsmålet som Samerettsutvalgets utredning og dens politiske behandling skal løse. Urfolksrett utformes fortløpende når tunge moralske argument legges til grunn for formelle bestemmelser. Den norske stat har en rettsplikt, basert på grunnloven og på folkeretten, til å gi samene reelle muligheter til å kunne sikre og utvikle sin kultur. Norge har et særlig internasjonalt ansvar for samekulturens livsvilkår, fordi de fleste samer bor i dette landet. Norge har også et særlig historisk ansvar for samekulturen, fordi dette er samenes historiske hjemland og fordi samekulturen er svekket ved den tidligere fornorskningspolitikken. Det er også erkjent både i nasjonal og internasjonal rettstenkning at det er nødvendig og akseptabelt med en viss grad av positiv diskriminering for å oppnå resultatlikhet for urfolkene.

Samenes stilling som et eget folk skulle i dag være uomtvistelig. Blant annet har Samerettsutvalget konkludert med at samene er et eget folk. Vårt folks rett til naturressursene bygger på anerkjente prinsipper om hvilke rettigheter samene som folk og som urfolk har til sine områder. Disse prinsipper innebærer at vi på lik linje med andre folk, skal ha rett til å ivareta og utvikle vår egen kultur, vårt språk og samfunn med basis i våre tradisjonelle områder og med basis i egen rettsoppfatning. Vi skal også for våre egne formål kunne disponere over våre naturressurser innenfor rammen av de bestemmelsene som nasjonale og internasjonale organ fastsetter for sikring av en bærekraftig utvikling for både naturmiljøet og kulturmiljøet.

Samefolket har en lang rekke grunnleggende rettigheter som er bygd på det faktum at vi er et eget folk. I det ligger det blant annet at samene som folk har en rett som bare samefolket selv kan forvalte og forhandle om. Denne grunnleggende retten vil bestå uansett forvaltningsordning. Endring av denne retten kan bare skje etter bindende avtale mellom samiske representanter med mandat fra det samiske folket på den ene siden og representanter for statens myndigheter på den andre siden.

Sametinget er enig med Samerettsutvalget i dets vurdering av miljøvernaspektet og hensynet til prinsippet om bærekraftig utvikling, slik det ble uttrykt av Brundtland-kommisjonen i rapporten "Vår felles fremtid" fra 1989 og av Rio-konferansen i 1992, samt slik prinsippet senere er tolket av norske myndigheter.

Sametinget er videre enig i den brede tolkningen av begrepet kultur som Samerettsutvalget har lagt seg på og viser i den forbindelse til tolkningen fra Verdenskommisjonen for kultur og utvikling i rapporten "Our Creative Diversity" i 1995.

Sametinget er ellers i store trekk enig med det grunnsyn Samerettsutvalget samlet sett har lagt fram, både i 1984 og i den foreliggende utredning. Siden 1984 har både ILO-konvensjon 169, grunnlovsparagraf 110A og to stortingsmeldinger (St. m. nr. 52 (1992-93) og St. m. 41 (1996-97)) stadfestet statens rettsplikt. Sametinget viser blant annet til Høyesterettsjustitiarius Smith's tolkning av staten rettsplikt slik han har formulert det i mange sammenhenger, og særlig i form av de 13 teser fra 1996, som bør være et sentralt grunnlag for tolkningen av statens rettsplikt overfor samene. Folkerettsgruppen har oppveid en del av manglene ved sin grundige gjennomgang av de folkerettslige aspekter, og har kommet fram til konklusjoner som Sametinget slutter seg til.

Verdenskommisjonen for kultur og utvikling - "Our Creative Diversity" i 1995, viser til at det her dypest sett er tale om å sikre vår jords kulturelle mangfold til beste for menneskehetens fremtid. Om urfolks rettigheter uttalte kommisjonen seg slik: "Den store oppgiften för de

Sign: .....SS...../.....EKN.....

stater som verkar för pluralism och demokrati är att bygga en plattform som granterar att utveckling främjas och att den praktiska politiken bygger på ett genuint engagemang. Detta kräver respekt för ursprungsbefolknigars värderingar och för den nedärvda kunskap de har om sitt eget samhälle och sin miljö, liksom för deras kulturella institutioner. Det betyder att man tillförsäkrar dessa människor rätten till sin existensbas och dess produkter med stöd av staten och den internationella rättsordningen."¹² Samene har sammen med andre arktiske urfolk utviklet en kultur som har vært og er spesielt tilpasset det å bo og leve i våre områder. Sametinget mener at det er en rett for oss og et gode for det globale fellesskap at samisk kultur videreføres. Sametinget ser det som en stor utfordring og et stort gode at en slik utvikling kan skje i nært og fredelig samarbeid med våre nabofolk.

Myndigheter på alle nivå har ansvar for å igangsette tiltak for å oppnå resultatlikhet for samene. I den senere tid har vi merket en tendens til at ansvaret ensidig skyves over på staten og at lokale og regionale organer ikke i tilstrekkelig grad støtter opp om samisk kulturutvikling. Også lokale- og regionale organ er forpliktet til å behandle samene i samsvar med Norges rettslige forpliktelser. Alle berørte statlige organ skal i prinsippet ha de samme forpliktelser for bevaring og utvikling av samisk kultur som for bevaring og utvikling av norsk kultur. Statsorganer og alle som har forvaltningsansvar på vegne av det offentlige skal tjene det samiske folks interesser og samisk kultur på lik linje med norsk kultur.

Opprettelsen av nye organer for areal- og ressursforvaltning som resultat av Samerettsutvalgets forslag, unntar ikke andre organer for dette ansvar. Særlig viktig er det å fremheve at det i områder hvor samiske interesser ennå ikke er styrket i forvaltningsorganene, skal det utvises særlig aktsomhet for at offentlige organ aktivt er med på å styrke grunnlaget for samisk kultur og ikke svekker det.

Sametinget er enig i at en del av hensikten med nye regler må være å dempe konflikter, men skal statens forpliktelser innfris, må det også gis noen garantier for bevaring av kulturgrunnlaget. I Finnmark vet vi at en del av befolkningen fra gammelt av har vist liten forståelse og velvilje for grunnleggende samiske behov. Det er derfor behov for etablering av klare prinsipper og rettslige standarder, selv om enkelte vil mislike dem. I motsatt fall vil samene, som lever i en mindretallssituasjon alltid komme til å tape i forhold til majoritetsbefolkningen.

Både Regjeringen og Stortinget har gjentatte ganger understreket sammenhengen mellom kultur og de grunnleggende menneskerettigheter, både i Ot. prp. 33 (1986-87), St.meld nr. 52 (1992-93) og nå senest i St. meld. 41 (1996-97). Prinsippet om at Norge er etablert på territoriet til to folk, samer og nordmenn, er også etterhvert slått ettertrykkelig fast. Blant annet har den nåværende Høyesterettsjustitiarius uttalt seg slik om Norges rettsplikt:

"Samerettens hovedoppgave er å skape et så sterkt rettsvern for samisk kultur at den kan leve videre her i Norden. Vi vet at det gjelder være eller ikke være for en hel kultur - med alt hva den har samlet i seg av et folks liv gjennom århundrer og av folks visjoner for fremtiden. Mot dette blekner de fleste andre saker i vårt lands kulturpolitikk." (Carsten Smith: "Fra Samerettsutvalget til Sametinget" Foredrag i Sametinget 27.2.1996)

¹²Sitat fra den svenske oversettelsen *Vår skapande mångfald* Stockholm 1997 s. 71

Sign: ...SS...../.....EKN.....

Høyesterettsjustitiarius Carsten Smith har summert det samerettslige bilde slik han ser Norges nasjonale og internasjonale rettslige forpliktelser ovenfor samene i 13 teser. (Foredrag i Sametinget, Karasjok 27. Februar 1996)

1. *Om samenes urfolkstatus. Samene er et eget folk med en egen kultur. De er landets urfolk ifølge internasjonal rett.*
2. *Norge som fleretnisk stat. Staten er bygget på territoriet til to folk: nordmenn og samer.*
3. *Om Norges historiske ansvar. Norge har et særlig historisk ansvar for samekulturen, fordi dette er samenes historiske hjemland, og fordi samekulturen er svekket ved den tidligere fornorskningspolitikken.*
4. *Om Norges internasjonale ansvar. Norge har et særlig internasjonalt ansvar for samekulturens livsvilkår, fordi de fleste samer bor i dette landet, og fordi samekulturens fremtid beror på de vilkår den får her.*
5. *Om kulturpolitikkenes prioritet. Samepolitikkenes hovedmål er kulturvern og kulturutvikling, men elementer fra mange delområder av politikken som distriktpolitikk, sosialpolitikk, næringspolitikk kan støtte opp om kulturarbeidet.*
6. *Om den demokratiske organisering. Uten Sameting ingen demokratisk legitimitet. Uten samemannfall ingen tilstrekkelig representativitet. Uten representativitet ingen tilstrekkelig troverdig samepolitikk.*
7. *Om statens rettsplikt. Den norske stat har en rettsplikt, bygget på Grunnloven og på folkeretten, til å gi samefolket reelle muligheter til å kunne sikre og utvikle sin kultur. Staten må gi samene tilstrekkelige virkemidler til dette kulturvern.*
8. *Om særtiltak. Samene har krav på positive særtiltak i forhold til den øvrige befolkning i landet, i den grad slike særtiltak er påkrevd for kultursikring og kulturutvikling.*
9. *Om det materielle kulturgrunnlag. Statens plikt gjelder ikke bare vern av de ideelle kulturytringer, som undervisning, litteratur og kunst, men også det materielle kulturgrunnlag, slik at samene får de nødvendige økonomiske og fysiske vilkår for å kunne sikre og utvikle sin kultur.*
10. *Om naturressurser. Rettsprinsippene om positiv diskriminering og om vern av det materielle kulturgrunnlag er allmenne rettssetninger med virkning også for utnyttelsen av naturressursene. Disse prinsipper må bli konkretisert på de enkelte rettsområder og livsområder.*
11. *Om samiske næringer. Reindriften er den sentrale samiske næring og den viktigste kulturbærer. Men også annen tradisjonell samisk ressursutnyttelse må ha rettsvern i den grad den er et viktig kulturgrunnlag.*
12. *Om samiske lokalsamfunn. opprettholdelse av samisk bosetting i de samiske lokalsamfunn er et sentralt vilkår for videreføring av samisk kultur og må derfor være et formål for rettsreguleringen.*
13. *Om samepolitikkenes helhetsbedømmelse. Statens rettsplikt gjelder de samlede tiltak for samisk kultur, som må helhetsbedømmes i tillegg til vurderingen av det enkelte inngrep eller tiltak.»*

Sign: SS...../..... EKN

4.1. Grunnloven

Grunnlovens § 110 a, som fremstår som den sentrale formelle internrettslige rettskildfaktor i samerettslige spørsmål, fastslår at:

“Det paaligger Statens Myndigheder at lægge Forholdene til Rette for at den Samiske Folkegruppe kan sikre og udvikle sit Sprog, sin Kultur og sit Samfundsliv.”

Grunnlovens § 110 a må tolkes og vurderes på grunnlag av de faktiske og rettslige historiske kjensgjerninger. Selv om grunnlovsbestemmelsen som sådan antagelig ikke etablerer noen endring i samenes rett til grunnen og naturressursene, så representerer den en viktig gjennomføring av de forpliktelser som den Norske stat har på et folkerettslig grunnlag. Grunnloven legger en forpliktelse på alle organ og institusjoner som handler på vegne av staten eller det offentlige.

Sametinget legger til grunn at grunnlovsbestemmelsen må ansees å etablere rettslige garantier for gjennomføring av Norges internasjonale forpliktelser overfor samene. Man legger også til grunn at Grunnlovens § 110 a representerer en uttrykt vilje fra statens side til å ta hensyn til etablerte samiske rettigheter, uavhengig av hvorvidt disse tidligere har blitt anerkjent i formelle norske rettskilder, og at den dermed representerer en uttrykt vilje til å ta et oppgjør med tidligere tiders diskriminering av det samiske folket.

4.2. Norges konvensjonsbaserte folkerettslige forpliktelser

4.2.1. Samenes eiendoms- og besittelsesrett i henhold til ILO-konvensjon nr. 169

ILO-konvensjon nr. 169 av 1989 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater, som ble ratifisert av Norge i juni 1990, trådte i kraft i September 1991. Norge var den første staten som ratifiserte denne konvensjonen. Det ble ved ratifiseringen lagt til grunn at statens forpliktelser etter konvensjonen gjelder overfor det samiske folk. Med andre ord har Norge ved ratifiseringen anerkjent samenes status som urfolk i Norge og forpliktet seg til å gjennomføre sine forpliktelser i samsvar med bestemmelsene i konvensjonen. Det er dermed hevet over enhver tvil at Norge er folkerettslig forpliktet til å gjennomføre konvensjonens bestemmelser overfor samene.

ILO-konvensjon nr. 169 representerer en anerkjennelse av at urfolk ofte ikke er i stand til å nyte godt av sine rettigheter på linje med den øvrige befolkning i de stater de lever i, og at deres rettsorden, verdier, sedvaner og synsmåter ofte blir undergravd. Dens anerkjennelse av urfolks rett til kontroll over sine egne landområder, naturressurser, institusjoner, sin livsform og økonomiske utvikling, og retten til å opprettholde og utvikle sin identitet, språk og religion innen rammen av de stater hvor de lever, er sentrale elementer i forsøket på å forbedre urfolks rettslige beskyttelse.

Her til hører ILO-konvensjonens artikkel 14, nr. 1, første punktum, hvor det fastslås at staten er forpliktet til å anerkjenne vedkommende urfolks rett til å eie og besitte de landområder der de tradisjonelt lever. Denne bestemmelsen må ansees som en rettslig stadfestelse av samenes eiendoms- og besittelsesrettigheter til sine tradisjonelle landområder, og som Norge ved ratifiseringen har påtatt seg å gjennomføre. I fortolkningen av formuleringen “rett til å eie og besitte” (“rights of ownership and possession”) i artikkel 14 nr. 1, første punktum, må man i utgangspunktet legge til grunn en ren bokstavsfortolkning. Sametinget er av den oppfatning at den bør fortolkes etter sin ordlyd, da man ikke kan se noen forhold som tilsier at man i fortolkningen må avvike

Sign: / EKN

dens utvetydige ordlyd.

ILO-konvensjonens artikkel 14, nr. 1 lyder som følger:

«Vedkommende folks rett til å eie og besitte de landområder der de tradisjonelt lever, skal anerkjennes. Når forholdene tilsier det, skal det treffes tiltak for å sikre vedkommende folks rett til å bruke landområder der de ikke er de eneste som lever, men som de tradisjonelt har hatt tilgang til for sitt livsopphold og sin tradisjonelle virksomhet. I denne sammenheng skal det legges vekt på situasjonen for nomadiske folk og personer som driver flyttejordbruk.»

Sametinget finner at det er hevet over enhver tvil at store deler av Finnmark fylke etter kriteriene i folkeretten faller inn under det som ILO-konvensjonen artikkel 14, nr.1, første punktum, betegner som landområder hvor urfolks eiendoms- og besittelsesrett skal anerkjennes. Sametinget er av den klare oppfatning at alle de områder i Finnmark fylke hvor den samiske befolkningen like frem til våre dager har vært alene eller helt dominerende med hensyn til bosetning og utøvelse av næringsdrift må ansees å falle inn under det som i ILO-konvensjonen betegnes som tradisjonelt urfolksområde. De angjeldende områdene kan være benyttet av nomadiserende eller fastboende samer, eller av begge grupper. I vurderingen av hvilke områder som bør betegnes som "tradisjonelle områder" så må dette bedømmes utfra situasjonen slik den var før det norske storsamfunnet gjorde sitt inntog, i form av urbanisering og utbygging av kommunikasjonsforhold, militæranlegg, industrianlegg m.v.

Sametinget er oppmerksom på at det fra tid til annen oppstår tolkningsproblemer i forhold til internasjonale konvensjonsbestemmelser, blant annet fordi disse tar sikte på å regulere rettslig- forhold over hele verden. Likevel er det slik at internasjonale rettslige bestemmelser skal fortolkes etter sin ordlyd, med mindre sterke grunner tilsier en fortolkning som fraviker ordlyden. Sametinget kan ikke se noen forhold som tilsier at bestemmelsen i ILO-konvensjon nr. 169, artikkel 14, nr. 1, første punktum ikke skal fortolkes etter sin ordlyd. Sametinget understreker at bestemmelsen må forstås etter sin ordlyd, og at den anerkjenner det samiske folkets rett til å "eie og besitte" de tradisjonelle landområdene.

Samiske eiendoms- og besittelsesrettigheter i henhold til ILO-konvensjonen må ansees som kumulative rettigheter. Det vil si at både eiendomsretten og besittelsesretten må anerkjennes. Det vil derfor ikke være tilstrekkelig om bare en av disse to rettighetene anerkjennes. Med andre ord er det klart at det samiske folket har et rettslig krav på å få sin eiendomsrett anerkjent, samtidig som de aktuelle områder rettslig skal forbli under samisk kontroll. Det innebærer blant annet at kun bruksrett og besittelse ikke vil oppfylle konvensjonens krav, da dette ikke ville gi det samiske folket den nødvendige kontrollen over disse områdene. Den kontroll som samene skal tilkjennes via eiendoms- og besittelsesretten skal i henhold til ILO-konvensjonens krav gjennomføres i den form som de klassifiseres og framstår i den enkelte stat, hverken mer eller mindre.

Siden ILO-konvensjon nr. 169 er en revidering av ILO-konvensjon nr. 107 av 1957 om urbefolkninger og andre folkegrupper som lever under stammeforhold, så har konvensjon nr. 107 betydelig relevans når konvensjon nr. 169 skal fortolkes. Et viktig tolkningsmoment er det forhold at den nye konvensjonen (nr. 169) tar sikte på å styrke urfolks rettigheter, og at ingen av dens bestemmelser derfor kan ansees å etablere svakere rettigheter enn den tidligere konvensjonen (nr. 107) gjør - med mindre dette uttrykkelig fremgår i konvensjon nr. 169. I henhold til ILO-konvensjon nr. 107 hadde urfolk krav på å få anerkjent eiendomsretten ("right to ownership") til de landområder som de tradisjonelt har rådet over. ILO-konvensjon

Sign: ...SS...../.....EKN.....

nr. 169 legger opp til en styrking av urfolks rettigheter til disse landområdene, ved at det fastslås at også deres besittelsesrett skal anerkjennes sammen med eiendomsretten. Det forhold at ILO-konvensjon nr. 169, artikkel 14, nr. 1, andre punktum særskilt benevner urfolks "rett til å bruke" ("right to use") landområder som de tradisjonelt har hatt tilgang til for sitt livsopphold og sin tradisjonelle virksomhet, taler også sterkt i favør av en bokstav fortolkning av formuleringen "rett til eie og besitte."

Sametinget legger i denne sammenheng også stor vekt på ILO-konvensjonens artikkel 15, nr. 1. Denne bestemmelsen etablerer en forpliktelse for staten til å tilrettelegge situasjonen slik at samene kan delta i forvaltningen av egne naturressurser. Artikkel 15, nr. 1 lyder som følger:

«Vedkommende folks rett til naturressurser i deres landområder skal sikres spesielt. Slike rettigheter omfatter disse folks rett til å delta i bruk, styring, og bevaring av disse ressursene.»

4.2.2. ILO-konvensjonens krav til grunnforvaltningsordninger i de tradisjonelle samiske områdene

Samerettsutvalgets folkerettsgruppe (NOU 1997:5; Urfolks landrettigheter etter folkerett og utenlandsk rett) konkludere med at samene har eiendoms- og besittelsesrett til deler av Finnmark fylke, og at konvensjonens krav derfor ikke er tilfredstilt før samene reelt er kjent berettiget til å utøve alle eller de vesentligste av de faktiske beføyelser som normalt tilligger en eier.¹³ Folkerettsgruppen avviser at "sterkt vernet bruksrett" kan tilfredsstille de krav konvensjonen stiller om anerkjennelse av urfolks "eiendoms- og besittelsesrett."

Folkerettsgruppen påpeker at det under forhandlingene om ILO-konvensjon nr. 169 fra norsk side gjentatte ganger ble framsatt forslag om at konvensjonen skulle likestille "bruksrett" eller "fortrinnsrett til bruk" med "eiendomsrett". Men disse forslagene ble som kjent avvist, da de ble oppfattet som en svekkelse av urfolks rettigheter etter ILO-konvensjon nr. 107.¹⁴

Det bør i denne sammenheng også påpekes at ILO systemet ikke gir statene anledning til gjøre reservasjoner i forhold til enkeltbestemmelser i konvensjonene. ILO-konvensjonene må ratifiseres i sin helhet, uten noen form for formelle reservasjoner i forhold til individuelle bestemmelser. Avgrensninger i rettsforhold må derfor eventuelt tas inn i den offisielle konvensjonsteksten som vedtas av den internasjonale arbeidsorganisasjonens general-konferanse. Det er derfor ikke tilstrekkelig å fremme reservasjoner eller presiseringer av sin forståelse av teksten i forbindelse med ratifikasjonen av konvensjonen. Eventuelle forsøk fra Norges side til å anføre at man ved ratifiseringen har lagt til grunn at en sterkt vernet bruksrett tilfredsstiller de krav konvensjonen stiller om anerkjennelse av eiendoms- og besittelsesrett har derfor ingen relevans i forhold til fortolkningen av artikkel 14, nr. 1, første punktum av ILO-konvensjon nr. 169.

Sametinget mener at grunnforvaltningsordninger for de områdene som faller inn under det som ILO-konvensjonen betegner som "tradisjonelle områder" (artikkel 14 nr. 1, første punktum) må være av en slik art at forvaltningsansvaret tillegges samene, representert ved Sametinget.

I vurderingen av ulike modeller for fremtidig grunnforvaltning i Finnmark gir også flertallet i Samerettsutvalgets folkerettsgruppe uttrykk for at forvaltningen av disse områdene må tilligge

¹³Se NOU 1997:5, side 36.

¹⁴Se NOU 1997:5, side 36.

Sign: SS / EKN

organer med samisk majoritet, og at ordninger med delt styringsansvar dermed ikke oppfyller vilkårene i ILO-konvensjon nr. 169, for de områdene som faller inn under det som reguleres i artikkel 14 nr. 1, første punktum.

I følge Folkerettsgruppens flertall er det derfor et absolutt vilkår for innføringen av ordningen med Finnmark grunnforvaltning at Sametinget formelt gir sin formelle tilslutning. De er av den oppfatning at man for å tilfredsstille ILO-konvensjonens krav må etablere samiske forvaltningsorganer med kompetanse til å forvalte grunnen og tilhørende naturressurser. De uttaler at *“for at ILO-konvensjonen skal være tilfredsstillt, må de områder som samene har krav på å få anerkjent eiendoms- og besittelsesrettigheter til, stilles krav om at flertallet av medlemmene av det organ som har den øverste myndighet når det gjelder forvaltningen av grunn og andre naturressurser, blir utpekt av samiske organer, ved å opptre samlet har kontroll over organet.”* Flertallet i Folkerettsgruppen er med andre ord av den klare oppfatning at de deler av Finnmark som samene har krav på å få anerkjent eiendoms- og besittelsesretten til, må forvaltes av et organ hvor flertallet av medlemmene utpekes av samiske organer, og at disse til sammen skal ha kontroll over forvaltningsorganet.

Flertallet i Folkerettsgruppen er av den oppfatning at ordningen med Finnmark grunnforvaltning, som er forutsatt å gjelde for hele Finnmark fylke, ikke kan forsvares med at det som samene taper ved at de må dele forvaltningen av grunnen i de områder som de har krav på å få anerkjent eiendoms- og besittelsesrettigheter til, med andre grupper, får de igjen ved å delta på like fot med andre folkegrupper ved forvaltningen av grunnen i den øvrige del av Finnmark, med mindre Sametinget formelt samtykker i et slikt “makeskifte.”

Folkerettsgruppens flertall uttaler at *“for at rettigheter som urfolk har krav på å få anerkjent etter ILO-konvensjonen, skal kunne gå over på andre, er det dessuten et vilkår at noen som på vegne av vedkommende urfolk er kompetent til å disponere over den rettighet det er tale om, inngår avtale om det.”* Det sies videre at *“det organ som er kompetent til å uttale seg på vegne av samene om dette, må være Sametinget.”*

Det er derfor utvilsomt at en eventuell etablering av Finnmark Grunnforvaltning, uten Sametingets uttrykkelige samtykke, ville være i strid med ILO-konvensjon nr. 169. Da en slik ordning kun kan etableres dersom Sametinget aksepterer ordningen, og av egen fri vilje inngår avtale om en slik felles forvaltningsordning. Dersom Sametinget ikke aksepterer en slik felles forvaltningsordning for Finnmark, så må man for å oppfylle ILO-konvensjonens krav, etablere en ordning som sikrer at de områdene som samene har krav på å få anerkjent eiendoms- og besittelsesrettighetene til, er styrt av et organ som samene har kontroll over.

Flertallet i Folkerettsgruppen uttaler at *“I og med at samene fortsatt er i klart flertall i de deler av Finnmark som samene vil kunne ha krav på å få anerkjent eiendoms- og besittelsesrettigheter til, vil det at tilslutningen til Samisk Grunnforvaltning er frivillig, etter vår oppfatning ikke kunne være i strid med ILO-konvensjonen.”* Sametinget vurderer det slik at etableringen av Samisk Grunnforvaltning er den eneste forvaltningsmodellen som fullt ut oppfyller ILO-konvensjonens krav på dette området.

ILO-konvensjon 169 kan i dag sies å representere det internasjonale synet på urfolksrettigheter. Folkerettsgruppen uttaler om dette: *«..de rettigheter som urfolk har etter ILO-konvensjonen, i det store og hele er i samsvar med det syn på urfolk som gjør seg gjeldende i det internasjonale samfunn. Det er derfor ikke noen grunn til å foreta noen innskrenkende fortolkning av bestemmelsene i ILO-konvensjonen»* (NOU 1997:5 s. 51)

Sign: SS / EKN

4.2.3. FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter

FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter av 1966 etablerer en viss beskyttelse for urfolks rettigheter med hensyn til å bevare sin kultur, samtidig som den forplikter statene til å legge forholdene til rette for at de skal kunne beholde og videreutvikle den. Norge har ratifisert denne konvensjonen og er derfor bundet av dens bestemmelser. Artikkel 27 i konvensjonen omhandler retten for minoritetsmedlemmer til å bevare og utvikle sin kultur. Den etablerer samme rettsbeskyttelse for urfolk som for minoriteter i de tilfeller hvor urfolk er i numerisk mindretall. I NOU 1984:18 er det fastslått at samene utvilsomt er en etnisk gruppe som faller inn under kulturvernet i artikkel 27. I norsk oversettelse lyder artikkel 27 som følger:

“I de stater hvor det består etniske, religiøse eller språklige minoriteter, skal de som tilhører slike minoriteter ikke berøves retten til, sammen med andre medlemmer av sin gruppe, å dyrke sin egen kultur, bekjenne og praktisere sin egen religion, eller bruke sitt eget språk.”

Tolkningen av artikkel 27 i forhold til urfolks rettigheter, særlig i FN's Menneskerettighetskomite, har gått meget i retning av det som er fastslått i ILO-konvensjon nr. 169. Blant annet viser praksis i FN's Menneskerettighetskomite at urfolks næringsutøvelse faller inn under kulturvernet og slik næringsutøvelse er derfor beskyttet av artikkel 27. Komiteen understreker i en av sine uttalelser at kulturelle rettigheter er beskyttet under artikkel 27, og at kultur kan manifestere seg på mange måter, inkludert i form av særegne leveveier knyttet til tradisjonell bruk av land og naturressurser. Fra FN-komiteens side er det uttrykt at dette særskilt gjelder urfolk.¹⁵

I sin behandling av Canadas periodiske rapport vedrørende gjennomføringen av konvensjonen om sivile og politiske rettigheter i april 1999, fastslår FN's Menneskerettighetskomite at urfolks rett til selvbestemmelse, blant annet medfører at urfolk må anerkjennes retten til fritt å forvalte egne naturressurser.¹⁶ Videre at deres næringsveier ikke kan fratras. Komiteen ber Regjeringen om å iverksette en umiddelbar anerkjennelse av urfolks land- og ressursrettigheter. Komiteen fastslår videre at en eventuell sletting av urfolks rettigheter, som de har etablert på grunnlag av deres tilstedeværelse i uminnelige tider, vil være i strid med konvensjonen om sivile og politiske rettigheter. Menneskerettighetskomiteen slår fast at også konvensjonens artikkel 1 har betydning for urfolks rettstilling innenfor de respektive stater.

4.3. Andre folkerettslige forhold av betydning

4.3.1. FN's utkast til erklæring om urfolksrettigheter

FN's ekspert arbeidsgruppe for urfolksspørsmål vedtok i 1994 et erklæringsutkast om urfolksrettigheter.¹⁷ Arbeidsgruppens overordnede organ, bestående av 26 sakkyndige i internasjonale menneskerettigheter, FN's under-kommisjon for bekjempelse av diskriminering og beskyttelse av minoriteter, vedtok senere enstemmig arbeidsgruppens erklæringsutkast.

¹⁵Menneskerettighetskomiteens generelle kommentar nr. 23, av 1994.

¹⁶ Human Rights Committee, 65 sesjon, FN dokument CCPR/C/79/Add.105 av 7 april 1999.

¹⁷The United Nations Working Group on Indigenous Populations;
FN dokument E/CN.4/Sub.2/1994/2/Add.1 av 20 April 1994.

Sign: SS / EKN

Utkastet har siden 1995 vært gjenstand for politisk behandling innenfor FN. Uavhengig av utfallet av den pågående politiske behandlingen, så er det bred enighet om at erklæringsutkastet fra arbeidsgruppen og under-kommisjonen representerer internasjonale minstestandarder vedrørende urfolks rettigheter. Erklæringsutkastet er et resultat av et arbeid som er blitt utført av verdens mest anerkjente eksperter på menneskerettighetsområdet over en periode på ti år.

Artikkel 25 i erklæringsutkastet fastslår blant annet at urfolk har rett til å bevare og styrke deres særskilte forhold til egne landområder, blant annet med sikte på å ta vare på disse områdene for fremtidige generasjoner.

Det er derimot artikkel 26 i erklæringsutkastet som er den sentrale i forhold til urfolks rett til land, vann og naturressurser. I artikkel 26 fastslås det at urfolk har rett til å eie, utvikle, kontrollere og bruke land og territorier, deriblant det totale miljøet, land, luft, vann, kyst farvann, hav-is, fauna og flora samt andre ressurser som de tradisjonelt har eid eller på annen måte besittet eller brukt. Dette omfatter også retten til full anerkjennelse av deres lover, tradisjoner og sedvaner, grunnforvaltningssystemer og institusjoner for utvikling og forvaltning av ressursene. Videre er det fastslått at staten er forpliktet til å iverksette nødvendige tiltak for å hindre en krenkelse av disse rettighetene.

Artikkel 27 i erklæringsutkastet har særlig relevans i de tilfellene hvor statens myndigheter over lang tid har neglisjert urfolks rettigheter, og dermed vedtatt lover uten å ta hensyn til urfolks etablerte rettigheter. Det fastslås at urfolk har rett til å få tilbakeført retten til landområder og naturressurser som de tradisjonelt har eid, besittet eller brukt, men som har blitt bestaglagt, okkupert, og blitt tatt i bruk av staten eller andre, uten at de har inngått sådan avtale med urfolk.

Erklæringsutkastets artikkel 30 omhandler urfolks rett til å fatte egne prioriteringer og strategier med hensyn til utviklingen og bruken av egne landområder og ressurser. Det er fastslått at staten skal søke å oppnå avtale med vedkommende folk før man godkjenner noen form for aktiviteter i deres områder som har innvirkning på deres land og ressurser, deriblant vann og mineralressurser.

FN's erklæringsutkast representerer etter Sametingets syn internasjonale minimumsstandarder for urfolksrettigheter. Det forhold at erklæringsutkastet ennå ikke er vedtatt på politisk nivå innenfor FN, betyr i hovedsak at medlemslandene har politiske problemer med hensyn til erklæringsutkastets innhold. I denne sammenheng må man ta i betraktning at erklæringsutkastet har blitt vedtatt av to av FN's ekspertorganer på menneskerettighetssiden, FN's arbeidsgruppe for urfolksspørsmål og FN's under-kommisjon for bekjempelse av diskriminering og beskyttelse av minoriteter, og at den dermed derfor må ansees å uttrykke rettslige standarder som oppfyller kravene i folkeretten.

4.3.2. FN's komite for eliminering av rasediskriminering

I sin generelle kommentar XXIII (51) av 1997, fastslår FN's komite for eliminering av rasediskriminering¹⁸ at statene har plikt til å anerkjenne og respektere urfolks kultur, historie, språk og leveveier, og at statene har plikt til å fremme disse forholdene. Videre at statene har plikt til å sikre gjennomføring av urfolks rettigheter uten noen form for diskriminering av urfolk.

---

¹⁸Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD).

Sign: .....SS...../EKN.....

Statens plikt til å sikre urfolks landrettigheter blir av Rasediskrimineringskomiteen understreket som særlig viktig med hensyn til gjennomføringen av urfolks rettigheter. Rasediskrimineringskomiteen fastslår at staten skal anerkjenne og beskytte urfolks rett til å eie, utvikle, kontrollere og bruke deres kollektive landområder og naturressurser. Komiteen fastslår også at staten har plikt til å tilbakeføre til urfolk de landområder som er fratatt dem uten deres klare og frivillige samtykke. Dersom slik tilbakeførsel ikke er mulig på grunn av faktiske forhold skal urfolk tilkjennes en umiddelbar erstatning. Det er likevel sagt at slik erstatning skal så langt det er mulig finne sted ved at urfolk tildeles andre likeverdige landområder.

Denne uttalelsen fra FN's Rasediskrimineringskomite fremstår som en anerkjennelse av at det fremdeles er utbredt diskriminering av urfolk, blant annet i forhold til deres landrettigheter. Komiteens klare uttalelse vedrørende urfolks landrettigheter må tillegges betydning i spørsmålet om samenes rett til land, vann og ressurser. Det er utvilsomt at dagens landrettighetssituasjon i samiske områdene faller inn under den situasjonen som komiteen her legger til grunn, nemlig at landområder har blitt fratatt urfolk uten deres klare og frivillige samtykke. Den norske stat har ikke på noe tidspunkt i historien søkt om slikt samtykke fra samene, og samene har derfor heller aldri overdradd sin eiendoms- og besittelsesrett til den norske stat eller noen andre rettssubjekter.

4.3.3. Uttalelse fra FN's ekspertmøte om urfolks landrettigheter

FN avholdt i 1996 et internasjonalt ekspertmøte om urfolks landrettigheter. Dette møtet vedtok en lang rekke viktige konklusjoner og anbefalinger vedrørende urfolks rett til land, vann og naturressurser i egne områder.¹⁹

FN's ekspertmøte fastslår innledningsvis at urfolk har et unikt forhold til egne landområder og ressurser, og at dette må anerkjennes. I denne sammenheng fremheves urfolks rett til selvbestemmelse i egne områder som særskilt viktig. Det fastslås videre at det er viktig for urfolks utvikling og fortsatte eksistens som folk at deres rett til landområder og naturressurser fremmes og beskyttes. Det konstateres videre at urfolk fremdeles i mange tilfeller er utsatt for ulike former for kolonialisme, blant annet med den konsekvens at deres rettigheter til land og naturressurser ikke respekteres. Ekspertmøtet uttrykker den klare oppfatning at man ikke kan skille mellom en anerkjennelse av urfolks rett til sine tradisjonelle landområder fra andre rettigheter som naturlig tilfaller urfolk, blant annet i forhold til deres materielle og kulturelle utvikling, fordi urfolk har en så vidt spesiell tilknytning til sine tradisjonelle landområder.

Ekspertmøtet understreker at det er viktig at staten sikrer at det nasjonale rettssystemet er av en slik karakter at den sikrer urfolks rettigheter. Ekspertmøtet uttrykker også stor tiltro til at avtaler av ulik art mellom urfolk og staten, basert på en anerkjennelse av urfolks landrettigheter, kan være en måte hvorved man kan finne varige og konstruktive løsninger i forhold til spørsmålet om retten til land og vann.

Ekspertmøtet oppfordrer regjeringene til å avskaffe diskriminerende politikk og lovgivning som forneker og begrenser urfolks menneskerettigheter, deriblant deres rett til land og naturressurser. Regjeringene anmodes derfor å vedta politikk og lover som uttrykkelig anerkjenner urfolks kollektive rettigheter, deriblant deres landrettigheter. Regjeringene

¹⁹Report of the Expert Seminar on Practical Experience Regarding Indigenous Land Rights and Claims, Whitehorse, Canada, 24-28 mars 1996; FN dokument E/CN.4/Sub.2/AC.4/1996/6.

Sign: SS / EKN

anmodes videre på det sterkeste å uttrykkelig anerkjenne urfolks landrettigheter, samt å iverksette en effektiv gjennomføring og sikring av urfolks rettigheter.

Konklusjonene og anbefalingene fra FN's ekspertmøte behandler mange av de sentrale spørsmålsstillinger i den pågående debatten om samenes rett til land og vann i Finnmark. Ekspertmøtets konklusjoner og anbefalinger bør derfor utvilsomt også tas i betraktning når man vurderer spørsmålet om samenes eiendoms- og besittelsesrettigheter i lys av gjeldende folkerett.

III OM SAMERETTSUTVALGETS KONKRETE FORSLAG

1. Eiendomsretten og annen rett til grunn

Hovedspørsmålet om hvem som rettmessig har eiendomsretten til jorda i Finnmark, og på hvilket rettsgrunnlag, har Samerettsutvalget ikke klart besvart. Samerettsutvalget forutsetter likevel at det samiske folk har eiendomsrett til visse deler av Finnmark, uten at dette er definert noe nærmere. En antatt eiendomsrett ligger helt klart i bunnen for Samerettsutvalgets forslag.

Samerettsutvalgets folkerettsgruppe har derimot uttrykkelig konkludert med at samene har eiendoms- og besittelsesrettigheter til store deler av Finnmark, og at det mangler en formell fastsettelse av denne rett og en avgrensning av den. De pågående sedvane undersøkelsene forventes å bringe mer klarhet i detaljene om dette.

Sametinget vil fremheve at det dessuten ved flere anledninger offisielt er fastslått at samene er et av de folk hvis territorium staten Norge er grunnlagt på. Dette er grunnlaget for forslaget om opprettelse av nye forvaltningsordninger, da den nåværende ordning ikke er akseptabel i forhold til samenes gamle rettsgrunnlag. Det må etableres forvaltningsordninger for grunnen i Finnmark som tar tilstrekkelig hensyn til de historiske, og dermed også de rettslige omstendighetene.

Statens oppfatning av det rettslige grunnlaget for dens påståtte eiendomsrett har vært basert på forskjellige begrunnelser. Felles for disse er at begrunnelsene vanskelig kan sies å være rettslig holdbare. I innstillingen fra Jordsalgskomiteen av 1962, ble det uttrykt at grunnen i Finnmark fra de eldste tider har vært ansett å tilhøre staten eller Kongen. Sametinget er av den klare oppfatning at denne begrunnelsen ikke er rettslig holdbar. Det var først på slutten av 1600-tallet at det fra offisielt hold ble en tiltakende holdning om at grunnen i Kyst-Finnmark tilhører Kongen, men da slik at man benevner det som Kongens allmenning. Indre Finnmark var på denne tiden ikke underlagt kongerike Norge. Alt tyder på at oppfatningen hos statens representanter i Finnmark om at grunnen tilhørte Kongen, først utviklet seg langt senere.

I Ot.prp. nr. 21 av 1847, begrunnes statens eiendomsrett til grunnen i Finnmark i det vesentligste med at Finnmark er hovedsakelig bebodd av samer uten faste boliger. Det er en kjensgjerning at denne oppfatning var basert på uvitenhet om, og bevisst neglisjering av samenes levesett, bruk og flyttemønster, og begrunnelsen kan dermed ikke ansees som holdbar. Videre er det utvilsomt at samene på denne tiden anså seg for å være det som i dag må kunne betegnes som eier i juridisk forstand. En slik oppfatning av samisk eierskap gjorde seg også gjeldende blant de fastboende samene i Finnmark. Det er på det rene at oppfatningen blant de fastboende samene om bygdas eiendomsrett til grunnen med alle dens ressurser, også har bestått gjennom tidene hos befolkningen i de samiske bygdene i Finnmark.

Ofte anføres det også at statens eiendomsrett i dag er et utslag av et festnet forhold. Sametinget kan ikke se at vilkårene for et festnet forhold med hensyn til eiendomsretten overhode kan sies å foreligge. Sametinget mener at det må legges til grunn at der skal

Sign: SS / EKN

vesentlig mer til for å kunne anerkjenne et festnet forhold i et område hvor det fra før har bestått etablerte rettigheter, enn i et mer åpent rettsområde («rettstomt område»). Historiske kjensgjerninger godtgjør at samene i store deler av Finnmark frem til 1751 hadde anerkjent faktiske og rettslige posisjoner som eier av grunnen, og at de hadde rådighet over alle naturressursene i området. Det er også utvilsomt at samene også etter 1751 og frem til våre dager, har vært i en eier-, besittelses- og bruksrettighetsposisjon av faktisk art.

Disse historiske kjensgjerningene danner grunnlaget for Sametingets standpunkt i forhold til spørsmålet om eiendoms- og råderetten over naturressursene i Finnmark. Samene i Finnmark har i uminnelige tider hatt slike rettigheter, i egenskap av eier-, besitter- og bruksrettshaver, men norske myndigheter har ikke inkorporert disse rettighetene i den formelle norske lovgivningen. Det som derimot mangler er kun en formell anerkjennelse, avgrensning og fastsettelse av disse rettighetene.

Som fastslått ovenfor, er det et faktum at samene som folk har rettigheter som bare samefolket selv kan forvalte og forhandle om. Videre presiseres det at denne grunnleggende retten består så lenge Sametinget ikke ved avtale har oppgitt disse rettighetene, solgt eller på annen lovlig måte overdratt disse rettighetene til noen andre.

Etablering av nye grunnforvaltningsordninger i Finnmark endrer ikke denne klare rettslige forutsetningen, hvorved det legges til grunn at samene har eiendoms- og besittelsesretten til store deler av Finnmark. Uansett hvilke nye forvaltningsordninger som innføres, kan samefolket ikke anses å ha tapt sine eier-, bruks- og besittelsesrettigheter til land, vann og naturressursene i de samiske områdene, så lenge Sametinget ikke uttrykkelig har akseptert noen endring i rettstilstanden.

Sametinget mener at dersom den foreliggende utredning fra Samerådsutvalget behandles som en ordinær høringssak som Stortinget så fatter sine vedtak på grunnlag av, vil det bare berøre spørsmålet om hvordan den grunnleggende retten skal forvaltes fra tid til tid, og ikke berøre den grunnleggende retten som sådan. Selv etter et eventuelt nytt stortingsvedtak om en ny forvaltningsmodell, vil samefolkets eiendoms-, besittelses- og bruksrett bestå ubeskåret, dersom Stortingets eventuelle vedtak ikke er basert på et uttrykkelig samtykke fra et kompetent samisk organ - Sametinget. Uansett grunnforvaltningsordninger - og de har det jo vært flere av i tidens løp - vil samenes grunnleggende eiendoms-, bruks- og besittelsesrett bestå. De samiske rettighetene kan ikke endres uten direkte og frivillig medvirkning fra det samiske folket, fordi endring i disse rettsforholdene bare kan skje i samforstand med rettighetshaverne (det samiske folket) og etter overenskomst mellom kompetent samisk organ (Sametinget) på den ene siden, og den norske stat på den andre siden i overensstemmelse med folkerettslige normer.

Innenfor rammen av de kollektive samiske rettigheter, har selvsagt også enkelte grupper av samer og enkeltpersoner opparbeidet seg særskilte rettigheter. Disse står sterkt både i forhold til det samiske fellesskapet, og i forholdet til den ikke-samiske delen av det nasjonale fellesskapet. Sametinget er av den oppfatning at disse rettighetshavere, samiske grupper og enkeltpersoner, selv disponerer over egne rettigheter innenfor de etablerte rettslige rammer.

Det må tas uttrykkelig forbehold om at enkeltpersoner og grupper kan ha opparbeidet seg rettigheter som ikke kan tilsidesettes uten videre. Sametinget er enig i at de enkelte samiske gruppene bør behandles så likt som mulig. Men vil likevel understreke at dette ikke betyr at de rettigheter som enkeltpersoner- og grupper blant samene har etablert og holdt i hevd skal slettes i likhetens navn. Det vil ikke være holdbart, verken juridisk eller etisk.

Sign: SS / EKN

Sametinget er enig i at man her har å gjøre med rettigheter av flere typer: (i) Samenes rettigheter som urfolk; (ii) samenes rettigheter som en av de statskonstituerende folk i Norge; (iii) samiske gruppers rettigheter; og (iv) samiske enkeltpersoners rettigheter. De må alle behandles med samme respekt, og på samme måte som slike rettigheter forøvrig behandles. Med andre ord kan ikke disse rettighetene behandles som ensartede rettigheter hvor man ikke sonderer mellom deres naturlige særegenheter.

Sametinget sier seg enig med Samerettsutvalget om at det i stor utstrekning er tale om å legalisere og formalisere allerede eksisterende samiske rettigheter og samisk bruk. Derfor er det av vesentlig betydning at man unngår språkbruk hvorved man forsøker å gi inntrykk av at staten nå vil "gi" samene disse rettigheter, da det i virkeligheten er tale om å formelt anerkjenne og etablere rettsbeskyttelse av de rettigheter som samene faktisk har, både kollektivt og individuelt.

Fra samisk side har det aldri vært akseptert at de nordiske staters eller Russlands tidligere kolonipolitikk, med den uttrykte målsetting å utslette samisk kultur og assimilere det samiske folket, skal kunne brukes som et argument for å hevde statens og majoritetsbefolkningens rettigheter. Det vises til rettsgruppens oppsummerende vurderinger (se sidene 259 ff), hvor det sies at den norske stat i lang tid har hevdet å være grunneier, og at selv om dette opprinnelig ikke var riktig, så har det nå gått så lang tid at samene ikke i dag kan sies å ha rettigheter som eier i behold. Sametinget avviser fullstendig at en slik argumentasjon skal vinne frem. En slik argumentasjon er uholdbar i forhold til folkeretten. Alminnelig rettstenkning tilbakeviser også dette standpunkt. Å akseptere en slik argumentasjon vil være i strid med gjeldende rettslige prinsipper, i tillegg ville det være dypt umoralsk og gi uttrykk for en nedverdiggende holdning i forhold til urfolks rettigheter.

I tillegg til den historiske tilknytningen til våre områder, bygger samenes rettighetskrav på de internasjonale rettsregler om urfolks landrettigheter hvorved våre etablerte rettigheter anerkjennes. Deriblant nevnes ILO-konvensjon 169, som gir uttrykk for det som idag må anses som minimumsstandarder, og som Norge er rettslig forpliktet til å gjennomføre. Det vises forøvrig også til FNs arbeid med en særskilt deklarasjon/erklæring om urfolks rettigheter. I stadig flere land er det en utvikling hvor urfolks historiske rettigheter anerkjennes, blant annet ved innføring av ulike former for selvstyre over egne landområder. Det kan blant annet vises til utviklingen i Australia, Brasil, Canada og New Zealand. Som et eksempel kan man her trekke fram den tidligere omtalte «Mabo-dommen» i australsk høyesterett.

Historiske og arkeologiske utredninger viser at hele Finnmark fra gammelt av har vært et samisk område. Men etter hvert har det skjedd innflytting til de samiske områdene, ofte som ledd i tidligere tiders offisiell fornorskningsspolitikk, særlig til fiskevær, industri- og handelssteder. I betydelig grad har tilflyttingen til Finnmark vært preget av områdets status som koloni, og til nasjonalstaten Norges behov for å sikre sin innflytelse ved å ha en fast norsk bosetting i området.

Det er fortsatt i dag slik at mesteparten av den ikke-samiske befolkning er bosatt i byene, de større tettstedene, fiskeværene og industristedene. I forhold til samisk ressursutnyttelse, i særlig grad reindriften og annen utmarksnæring, er det hevet over tvil at by- og tettstedsbefolkningen har hatt en betydelig mindre intensiv bruk av Finnmarks utmarksarealer. Dette er noe man må ta hensyn til i vurderingen av framtidige løsninger. Dette gjelder i utgangspunktet alle arealer i fylket - det som tidligere ble benevnt som "statens umatrikulerte grunn". Fritidsbruken av utmarksarealene i samiske områder har økt dramatisk i løpet av de siste tiår, ofte representert av og støttet av godt organiserte interessegrupper. Denne bruken er i ferd med å fullstendig overkjøre de tradisjonelle samiske brukere og rettighetshavere.

Sign: .....SS...../.....EKN.....

1.1 Overføring av eiendomsretten

Sametinget er i utgangspunktet positiv til at grunnen i Finnmark på visse vilkår kan overføres et lokalt organ, forutsatt at et slikt organ har samisk innflytelse, og at det imøtekommer våre rettigheter og er i samsvar med folkerettens krav på dette området.

Sametinget vil understreke at vern mot ekspropriasjon, stilling som eget rettssubjekt for grunneierorganene og deres eierbeføyelser til grunn, kun er berettiget for vedkommende grunnforvaltningsorgan om det også reelt representerer samiske interesser. Derfor er sammensetningen av styre og årsmøte avgjørende for disse spørsmål.

2. Forvaltningen av grunnen i Finnmark

Sametinget er for det første helt enig med Samerettsutvalgets vurdering av at nåværende forvaltningsordning er uakseptabel av mange grunner.

Kravet om lønnsomhet som nåværende forvalter har som et av sine hovedmål går helt på tvers med de mål samiske organer, fra siidaorganer til moderne organisasjoner, har fremhevet som grunnleggende for forvaltningen av naturgrunnet for samisk kultur. Nåværende ordning er i alle tilfeller helt uakseptabel.

Sametingets utgangspunkt for etablering av forvaltningsordninger er at det kan konstateres samisk eiendoms-, bruks- og besittelsesrettigheter til store deler av arealene i Finnmark. Finnmark er fra gammelt av et samisk område. Dette følger av at det ikke kan etableres rettferdige og akseptable forvaltningsordninger uten at samiske organer gis innflytelse og kontroll, både i forhold til forvaltningen som sådan og forvaltningsorganets oppnevning. Dette er selve forutsetningen for etableringen av nye forvaltningsorganer, sett fra en samerettslig side.

Det som er avgjørende i forhold til fremtidige forvaltningsordninger er blant annet hvordan styret for et eventuelt lokalt grunnforvaltningsorgan sammensettes. Sametinget vil uttrykkelig motsette seg all overføring av eierbeføyelser til organer med et samisk mindretall i styringsorganene, eller organer som Sametinget av andre grunner ikke kan akseptere. Sametinget viser i den anledning blant annet til Folkerettsgruppens konklusjon angående de vilkår som må være oppfylt før et lokalt organ skal kunne overta forvaltningen.

Folkerettsgruppen forutsetter at *“det rettssubjekt som rettighetene blir lagt til, har et styre hvor flertallet av styremedlemmene blir oppnevnt av samiske organer”* (NOU 1997:5, s. 52).

Sametinget mener videre at det er viktig å slå fast grunnlaget for organets disponering av grunnen. Det må også være et absolutt vilkår at Sametinget sikres en mulighet til på formelt grunnlag å iverksette drøftinger med staten vedrørende behovet for eventuelle endringer av forvaltningsordningen, dersom den ikke skulle fungere tilfredsstillende.

Sametinget mener at vern mot ekspropriasjon kun er berettiget for vedkommende grunnforvaltningsorgan om det også reelt representerer samiske interesser. Vern mot ekspropriasjon kan derfor etter Sametingets mening bare vurderes ut fra samiske interesser.

Sametinget aksepterer at det i deler av Finnmark også er ikke-samiske interesser knyttet til grunnforvaltningen og at det derfor rimeligvis må tas hensyn til dette når nye forvaltningsordninger vurderes og etableres. Sametinget mener på denne bakgrunn at det vil være en god løsning at retten til å utnytte naturressursene som prinsipp må være knyttet til lokal bosetning og ikke etnisk opprinnelse.

Forvaltningen av grunnen og ressursene i Finnmark må derfor primært følge prinsippet om likebehandling av alle som bor i samme område. For å unngå enhver misforståelse vil

Sign: SS / EKN

Sametinget i likhet med Samerettsutvalget understreke at det ikke skal trekkes noe skille mellom individer basert på deres etniske tilhørighet og den konkrete forvaltningen av grunn og naturgoder. Likevel må det være slik at næringsbehov som utgjør det materielle grunnlag for samisk kultur må gis første prioritet. Allemannsretten slik den er beskrevet av Samerettsutvalget (NOU 1997:4 s. 77) skal naturligvis være i behold og respekteres, uansett hvem som er grunneier eller forvalter av grunnen.

Sametinget er av den formening at det likevel er slik at samene med grunnlag i sine historiske rettigheter, som senere er stadfestet gjennom folkeretten - deriblant gjennom ILO-konvensjon 169, har rett til å kreve opprettelse av et eget samisk grunnforvaltningsorgan for store deler av Finnmark.

Sametinget mener at Samerettsutvalget har vært altfor pragmatisk i sin tilnæringsmåte og dermed også fokusert for meget på alternative forvaltningsordninger fremfor de grunnleggende rettighetsspørsmålene som den var satt til å utrede. I den forbindelse har Samerettsutvalget ikke lagt tilstrekkelig vekt på det utgangspunkt som var og er sakens kjerne, nemlig en rettferdig ordning for samene som opprinnelige eiere, besittere og brukere av området, i egenskap av vår status som urfolk.

Sametinget er av den oppfatning at man vanskelig kan unngå en interessekonflikt når man befatter seg med rettighetsspørsmål, da dette naturlig tilligger alle rettighetssaker hvor der er motstridende rettslige påstander. Men det vil være imot alminnelig akseptert rettslig tenkning å forsøke å presse gjennom løsninger i slike rettighetssaker, som er i strid med den ene parts klare rettigheter, med den begrunnelse at den annen part - som urettmessig har tilegnet seg disse rettighetene - vil kunne starte en konflikt fordi den ikke kan akseptere en gjennomoppsettelse av de aktuelle rettighetene. Sametinget tror fortsatt at en slik argumentasjon, som klart er i strid med grunnleggende rettslige prinsipper og verdier, ikke vil få gjennomslag i det norske rettsdemokratiet.

Sametinget er for såvidt enig i at en del av hensikten med nye forvaltningsordninger må være å motvirke og dempe eventuelle konflikter og å oppnå stabilitet og fredelig sameksistens mellom folkegruppene. Og som det ovenfor er understreket, så må ikke-samiske interesser også ivaretas av fremtidige grunneier- og forvaltningsløsninger. Disse ideelle forutsetningene (konfliktdempende og stabiliserende hensyn) er likevel relative begrep som majoriteten selv ofte definerer og fremstiller på en slik måte at det skaper problemer for fremgang på samerettens område.

Majoritetens maktstilling kan gi en type stabilitet som de selv opplever som harmonisk og ideel, uten at situasjonen dermed kan sies å være rettferdig sett fra mindretallets side. Det er uttallige eksempler i den pågående debatten på at flertallsbefolkningen ofte viser til fortidens "stabile og harmoniske forhold" uten å nevne den urettferdighet som denne "harmoniske stabiliteten" var tuftet på. Derfor kan det ikke understrekes sterkt nok at vilkårene for stabilitet og "harmonisk sameksistens" definert av flertallet, nødvendigvis ikke behøver å være sammenfallende med de mest grunnleggende vilkårene for rettferdighet. Stabile ordninger er ikke rettferdige bare fordi de er stabile. Kjernen i urfolksretten, spesielt når urfolk er i numerisk mindretall, er at der er visse skranker for hva den dominerende delen av befolkningen kan foreta seg. Ordninger som ikke oppleves som rettferdige fra samisk side vil aldri kunne bli konfliktdempende eller stabiliserende - tvertimot vil man fra samisk side nok aldri kunne slå seg til ro før hele spørsmålet løses på en måte som også fra samisk side kan oppleves som rettferdig.

Sign: SS / EKN

2.1. Finnmark grunnforvaltning

Samerettsutvalgets forslag om Finnmark grunnforvaltning må karakteriseres som et kompromiss der man har villet ta mange hensyn.

Sametinget støtter Samerettsutvalgets forslag om opprettelse av Finnmark grunnforvaltning. Dette organet skal stå for forvaltningen av grunn og ikke-fornybare ressurser for den delen av Finnmarks grunn som ikke omfattes av Samisk grunnforvaltning.

Sametinget støtter videre Samerettsutvalgets forslag om at organets 8 styremedlemmer oppnevnes av Sametinget og Finnmark fylkesting. Sametinget og Finnmark fylkesting bør hver ha rett til å oppnevne 4 styremedlemmer med varamedlemmer. Videre bør vervene som styreleder og nestleder for styret rullere hvert annet år mellom disse to oppnevningsorganene.

Sametinget foreslår at årsmøtet for Finnmark grunnforvaltning sammensettes av en representant for Kommunaldepartementet, to representant for Sametinget og en representant for Finnmark fylkesting.

Sametinget foreslår at Kommunaldepartementet skal være klageorgan for Finnmark grunnforvaltning slik Samerettsutvalget har foreslått.

Under den klare forutsetning at styret og årsmøtet i Finnmark grunnforvaltning blir sammensatt etter likeverdsprinsippet, går Sametinget inn for at Finnmark grunnforvaltning opprettes som et selvstendig rettssubjekt. Argumentet for at Finnmark grunnforvaltning skal være et selvstendig rettssubjekt hviler med andre ord tungt på "hensynet til samisk og lokal styring av grunnen" (NOU 1997:4 s. 107). Sametinget motsetter seg derfor sterkt at Finnmark grunnforvaltning skal være et eget rettssubjekt med mindre dets styre er sammensatt slik at samiske interesser virkelig er ivaretatt. Om den samiske innflytelsen i styret og på årsmøte ikke er reell og om den ikke er akseptert av Sametinget, må sentrale myndigheter tvertimot ha mulighet til å instruere Finnmark grunnforvaltning slik at samiske interesser blir ivaretatt. Eierbeføyelsen og overføring av den er et prinsipielt viktig hovedspørsmål for samene som folk, og derfor må grunnlaget for den vurderes meget nøye. Folkerettsgruppens utredning har dessuten vist at det er usikkert om opprettelsen av Finnmark grunnforvaltning oppfyller ILO-konvensjonens krav.

Om likeverdsprinsippet ikke blir oppfylt mener Sametinget at Finnmark grunnforvaltning utelukkende skal ha stilling som forvaltningsmyndighet. Med andre ord foreslår Sametinget at Finnmark grunnforvaltning ikke bør ha eiermyndighet for det aktuelle arealet. Dette begrunnes med at eierbeføyelsen bør fastsettes på grunnlag av en særskilt avtale mellom staten og Sametinget når sedvanebruken er tilstrekkelig utredet og på grunnlag av anbefalinger fra den kommisjon som nedenfor er omtalt.

Sametinget foreslår at det formelle eieransvar for den grunn som Finnmark grunnforvaltning forvalter, inntil videre skal ligge hos staten ved Kommunaldepartementet. Sametinget foreslår at når spørsmålet om samisk eiendomsrett er endelig avklart, skal Sametinget ta stilling til spørsmålet vedrørende eierbeføyelser for Finnmark grunnforvaltning helt konkret, på grunnlag av tilråding fra den ovennevnte kommisjonen. Sametinget er av den klare oppfatning at eierbeføyelsen for Finnmark grunnforvaltning bare kan begrunnes med samiske rettigheter. Dette medfører at dersom fordelingen av styremedlemmene ikke er lik mellom Sametinget og Finnmark fylkesting, kan det under ingen omstendigheter komme på tale å overføre eierbeføyelser til Finnmark grunnforvaltning.

Sign: SS...../ EKN.....

2.2. Samisk grunnforvaltning

I store deler av Finnmark er det ikke tvil om at samiske interesser står sterkt. Alle forhold tatt i betraktning vil det være mest rettferdig at den samiske befolkning selv forvalter grunnen og ikke-fornybare ressurser. Dette forhold må avspeiles i eventuelle nye ordninger som tar sikte på å rette opp de historiske skjevheter og også bringe forvaltningen i samsvar med dages realiteter. Sametinget mener at fastsettelsen av omfanget av en slik forvaltningsordning ikke kan overlates til enkeltkommuner eller bygder. Dette er et ansvar som statlige organ må fastsette i samråd med Sametinget. Sametinget går på denne bakgrunn inn for opprettelsen av et særskilt samisk forvaltningsorgan - Samisk grunnforvaltning - for en del av grunnen i Finnmark.

I forbindelse med dette mindretallsforslaget i Samerettsutvalget vil Sametinget understreke at det etter folkeretten er svært sterke rettslige argumenter for opprettelse av Samisk grunnforvaltning. I følge Samerettsutvalgets folkerettsgruppe, jf. «Urfolks landrettigheter etter folkerett og utenlandsk rett - NOU 1997:5 - finnes det nemlig etter ILO-konvensjon 169, artikkel 14.1., et samisk eiendoms- og besittelsesområde i Finnmark, hvor det i følge flertallet i folkerettsgruppa skal være et samisk styreflertall. - artikkel 14.1.

Folkerettsgruppa har lagt til grunn at hovedkriteriene for å komme frem til at et område ligger under urfolkets eiendoms- og besittelsesrett, er at der har vært en ene- eller dominerende bruk fra urfolkets side. Folkerettsgruppa har ikke avgrenset dette området nærmere for Finnmarks vedkommende, men mener at det iallfall dreier seg om de indre delene av fylket.

Folkerettsgruppa peker likevel på én mulighet for å sette sammen styret i Finnmark grunnforvaltning etter likevektsprinsippet. Lik representasjon er holdbart hvis Sametinget gjør eksplisitt vedtak om at et slikt eiendoms- og besittelsesområde kan styres av et organ hvor det ikke nødvendigvis er et samisk styreflertall.

Etter den folkerettslige utredningen som er gjort, ligger det an til at det må opprettes to grunnforvaltningsstyret. Bare på den måten oppfylles bestemmelsene i ILO-konvensjon nr. 169, art. 14.1. Det forhold at Finnmark fylkesting har vist liten vilje til å inngå kompromiss om en felles forvaltning, med lik fordeling av styremedlemmer mellom Sametinget og Fylkestinget, har også hatt betydning for Sametinget i vurderingen av opprettelsen av Samisk grunnforvaltning i tillegg til Finnmark grunnforvaltning.

Et styre i Finnmark grunnforvaltning hvor Sametinget bare har et mindretall, vil være helt i strid med ILO-169, ut fra at dette styret også skal forvalte et samisk eiendoms- og besittelsesområde etter konvensjonens artikkel 14.1. Konsekvensene av fylkestingets vedtak ved eventuelt å gå bort fra konstruksjonen Finnmark Grunnforvaltning, etter likeverdsprinsippet, vil være at det blir umulig (jfr. den folkerettslige ekspertise) å unngå en delt forvaltning mellom Samisk grunnforvaltning og Finnmark grunnforvaltning. Resultatet kan da bli at i disse velger henholdsvis Sametinget og Fylkestinget flertallet i styret.

Sametinget går inn for at et samisk grunnforvaltningsorgan opprettes med mandat som dekker de områder av Finnmark hvor den samiske bruken er antatt å stå sterkest. Dette organet opprettes allerede i utgangspunktet. Det overlates ikke til kommuner og bygder å melde seg ut og inn av denne forvaltningsordningen. Samerettsutvalget har selv antydning "Kautokeino og Karasjok kommuner, samt området vest for Porsangerfjorden og øvre del av Tana kommune" (NOU 1997:4 s. 19) som et mulig virkeområde for Samisk grunnforvaltning. Alternativt er forvaltningsområdet for Samelovens språkregler nevnt.

Sign: SS / EKN

Siden Samerettsutvalget selv ikke har undersøkt den samiske bruken tilstrekkelig grundig, har man gått inn for at opprettelsen av Samisk grunnforvaltning skulle være frivillig. Dette innebærer imidlertid en så alvorlig mangel i utredningen i forhold til mandatet at Sametinget ikke kan akseptere denne løsningen. Det er en nasjonal oppgave for Norge å sørge for at historisk bruk og samenes status som et folk, avspeiles i nye ordninger for forvaltning. Området for Samisk grunnforvaltning må derfor defineres og lovfestes av nasjonale myndigheter allerede i utgangspunktet. En frivillig tilstutningsordning er ingen garanti for at samiske hensyn ivaretas i forhold til kravene i ILO-konvensjon 169 om identifisering av samiske områder. Kommunene Guovdageaidnu, Kárašjohka, Deatnu, Unjárga og Porsángu bør allerede i utgangspunktet inngå i Samisk grunnforvaltning. Andre kommuner og bygder bør selv kunne søke om å få tilhøre Samisk grunnforvaltning.

Sametinget mener at siden Samerettsutvalget ikke har undersøkt samisk bruk nærmere, fastsettes omfanget av området for samisk grunnforvaltning i detalj av en egen kommisjon oppnevnt av Regjeringen og Sametinget i fellesskap. Kommisjonen skal bestå av samiske brukere og kompetente juridiske, historiske og samfunnsvitenskapelige eksperter med lik representasjon fra begge parter. Kommisjonen skal identifisere de samiske eier-, besittelses- og bruksområdene.

Kommisjonen skal særlig undersøke sjøsamiske sedvaner og bruk i forhold til andre interesser. Ut fra Sametingets nåværende kunnskap om de fastboende samenes og reindriftssamenes bruk av arealene og ressursene, synes det nokså opplagt er at et slikt samisk eiendoms- og besittelsesområde ikke vil være bare Indre-Finnmark, men at også mange fjordområder, vil falle innenfor dette området.

Avgjørelse om hvilke områder som skal inngå i Samisk grunnforvaltning, i tillegg til de ovennevnte kommunene, treffes av Regjeringen i samråd med Sametinget og Finnmark fylkesting, etter anbefaling fra ovennevnte kommisjon. Uttredelse fra Samisk grunnforvaltning kan bare skje etter godkjennelse fra Sametinget og Regjeringen.

Sametinget mener at Samisk grunnforvaltning må anerkjennes som eier av de arealer som den forvalter. Det forutsettes også at Samisk grunnforvaltning skal være et fristilt organ. Dette er begrunnet med at det for denne delen av grunnen ikke er tvil om hvem som fra gammelt av er å anse som eier. Hensynet til samisk styring er det avgjørende argumentet for forslaget om Samisk grunnforvaltning som eget rettssubjekt. Sametinget understreker dette som det eneste holdbare argument for eierposisjon for et grunnforvaltningsorgan i Finnmark.

Sametinget slutter seg til at styret for Samisk grunnforvaltning bør sammensettes av 7 medlemmer, med 5 representanter oppnevnt av Sametinget og 2 representanter oppnevnt av Finnmark fylkesting slik Samerettsutvalget har foreslått. Kommunene i det aktuelle området skal ha forslagsrett til styremedlemmer.

Sametinget går inn for at en representant for staten eller Finnmark fylkesting, og to representanter for Sametinget, skal utgjøre generalforsamling for Samisk grunnforvaltning. Dette er begrunnet med at samene må ha full kontroll i dette organet på alle nivå om ILO-konvensjonens krav skal oppfylles, slik Folkerettsgruppen har understreket.

Sametinget forutsetter at det inngås uttrykkelige bindende avtaler mellom Finnmark grunnforvaltning og Samisk grunnforvaltning vedrørende forvaltningsprinsipper og samarbeid. Sametinget understreker at det i denne sammenheng er av stor viktighet å sikre at reindriftens beiterettigheter beskyttes og styrkes.

Sign: SS / EKN

Det foreslås videre at formålsparagrafen bør være lik for begge forvaltningsorgan - Finnmark grunnforvaltning og Samisk grunnforvaltning. Blant annet bør formålsparagrafen gjenspeile prinsippet om at næringsmessig bruk av områdene som grunnlag for den samiske kulturs materielle grunnlag, alltid settes foran annen bruk når den har vært utøvet i området fra gammelt av. Videre at rettigheter som bygger på samisk sedvane, ikke skal kunne settes tilside gjennom forvaltningsvedtak.

Sametinget slutter seg ikke til forslaget om at enkeltbygder innenfor kommunene på selvstendig grunnlag skal kunne slutte seg til Samisk grunnforvaltning. Men finner likevel å kunne støtte en slik ordning dersom det er tale om bygder hvis område er klart avgrenset, og under den forutsetning at styrene i både Samisk grunnforvaltning og Finnmark grunnforvaltning samtykker i en slik bygdetilslutning.

Sametinget går inn for at Sametinget skal være øverste klageorgan for Samisk grunnforvaltning, og at Sametinget skal ha full forvaltningsmessig prøvingsrett.

2.3. Felles forvaltningsorgan for hele Finnmark

Sametinget er av den oppfatning at et felles grunnforvaltningsorgan for Finnmark ikke kan etableres uten at det foreligger en utvetydig avtale mellom staten og Sametinget, hvorved Sametinget gir sitt samtykke til en slik ordning. Sametinget viser til den begrunnelse som Folkerettsgruppen har gitt for dette i NOU 1997:5.

Sametinget vil ikke motsette seg at Sametinget og sentralmyndighetene kommer overens om en felles forvaltning for Finnmark, men dette kan bare skje etter de linjer som Folkerettsgruppen har trukket opp i NOU 1997:5, og på grunnlag av en helt konkret overenskomst mellom Sametinget og staten. Også forhold utenfor Finnmark bør vurderes i samband med en slik overenskomst. Et helt sentralt vilkår er at det er en lik fordeling av medlemmer i styret fra Sametinget og Finnmark fylkesting, i tråd med flertallsforslaget fra Samerettsutvalget.

Sametinget ser mange fordeler med et felles forvaltningsorgan, bl. a. hensynet til reindriften, samarbeid og konfliktløsning, samt at ordningen innebærer et kollektivt eierskap. Sametinget ser det i alle fall, uansett løsning, som viktig å ha et nært og godt samarbeid med Finnmark fylkesting slik at man sammen kan løse de mange utfordringer som ligger i forvaltningen av ressursene til beste for de som nå lever i Finnmark og for fremtidige generasjoner.

2.4. Andre forhold

Sametinget mener at det er av stor betydning å sikre at både jordbruks- og reindriftsinteressene er representert i styrene for eventuelle forvaltningsorganer som nevnt ovenfor. Sametinget er av den oppfatning at styremedlemmene skal være fast bosatt i Finnmark. Videre at varamedlemmene bør være personlige stedfortredere for medlemmene.

Sametinget er av den formening at forvaltningsorganenes vedtak skal avgjøres ved alminnelig flertall, forutsatt at over halvparten av medlemmene er tilstede. Ved stemmelikhet skal lederen ha dobbeltstemme. Styrene skal ha vanlig delegasjonsmyndighet til sine respektive administrasjoner.

Sametinget foreslår at forvaltningsorganene må kunne fastsette nødvendige avgifter og vilkår knyttet til bruken av områdene som de forvalter.

Sametinget er av den oppfatning at hyttebebyggelse kun må skje innen dertil fastsatte områder som inngår i de respektive kommunale reguleringsplaner. Ved eventuell hyttebygging i reindriftsområde eller i bygdebruksområde, skal uttalelse fra reinbeitedistriktets styre eller

Sign: SS / EKN

bygdebruksstyre vektlegges. Sametinget har tidligere uttalt at dette ikke må være til hinder for at gamle og hyttebygging til utøvelse av tradisjonell utmarksnæring og til vedlikehold av områdetilhørighet vurderes prinsipielt annerledes enn bygging til vanlig fritidsformål.

Hva angår leting og utvinning av mineraler, både mutbare og ikke-mutbare mineraler, så er Sametinget av den formening at slike aktiviteter ikke skal kunne finne sted uten tillatelse fra de respektive fovaltningsorganer. Det skal ikke være ekspropriasjonsadgang til fordel for slike aktiviteter eller for andre store inngrep, med mindre de er av stor nasjonal interesse.

3. Rett til og forvaltningen av utmarksressursene

Sametinget mener at Samerettsutvalgets mangelfulle utredning av de grunnleggende rettighetsspørsmålene er særdeles uheldig og skadelig for samiske interesser. Denne manglende rettighetsutredningen gjør seg blant annet gjeldende i forhold til lokalbefolkningens og den enkelte rettshavers bruk og høsting av de lokale naturressursene. En bedre utredning ville kunne fastslå at bruksberettigede eller grupper av disse har sikre bruksrettigheter, som både utenforstående og forvaltningsorganer må ta hensyn til.

Sametinget foreslår derfor at det i forslaget til ny grunnforvaltningslov for Finnmark må fastslås uttrykkelig at den forvaltningsmyndighet som etter denne lov tillegges kommune- og bygdenivå, må utøves på en måte hvor det tas hensyn til eksisterende samiske sedvanemessige bruksrettigheter og faktisk bruk.

Sametinget er enig i at grunneier skal forvalte grunnen og de ikke-fornybare ressurser, mens de fornybare naturgoder skal forvaltes på en annen måte. Sametinget er enig i at man i forvaltningen ikke skal skille på etnisk grunnlag på individuelt nivå, men at samene skal være representert i forvaltningsorganene på den måten at vi som et folk sikres slik innflytelse som folkeretten krever. Det er også viktig at lokale organ får mer innflytelse enn hva tilfellet er i dag.

Styret i forvaltningsorganene skal kun ta seg av oppgaver av forvaltningsmessig art, og skal derfor ikke ha adgang til å drive noen form for forretningsvirksomhet. Hensynet til samisk kultur skal være det sentrale elementet i forvaltningen.

3.1. Rett til og forvaltning av utmarksressurser på bygde og kommunenivå

Sametinget er av den oppfatning at det bør etableres ordninger hvoretter rett til utmarksressurser og forvaltning av disse tillegges det lokale nivå: kommune- eller bygdenivå. Forutsetningen er at eksisterende sedvanemessige bruksrettigheter fortsatt står ved lag.

Sametinget understreker at slik lokalforvaltning er i samsvar med samiske tradisjoner. I denne sammenheng vises det blant annet til det samiske siida-systemets bærekraftige funksjon og interne rettssystemer. Med dette som utgangspunkt, bør det arbeides videre med å lage hensiktsmessige og gjennomførbare forvaltningsordninger. I det videre arbeidet må det legges stor vekt på eksisterende rettigheter som enkeltindivider og grupper besitter. En grunnleggende forutsetning i denne sammenheng må være at reindriftens og jordbrukets rettigheter skal bestå. Sametinget er ikke enig med det flertall i Samerettsutvalget som har foreslått at alle finnmarkinger skal ha lik rett til innlandsfiske med stang og håndsnøre, multeplukking og jakt og fangst av småvilt i kommunene og bygdebruksområdene. Sametinget antar, i likhet med Samerettsutvalgets mindretall på dette punkt, at regelen om "rimelig fordeling" mellom lokalbefolkningen og andres bruk vil være tilstrekkelig til å sikre finnmarkinger adgang til disse bruksmåter

Sign: S   /   EKN

3.2. Omfanget og formen for den lokale forvaltningen

Ordningen med lokal forvaltningsordning bør etter Sametingets syn omfatte alle fornybare utmarksgoder. For eksempel bør løvtrehugst, slik tilfellet er idag, fortsatt prioriteres kommunenes innbyggere. Videre bør utøvere av duodji ha rett til emneuttak av alle treslag. Sametinget er også av den oppfatning at bufebeite bør sikres ved lov.

3.2.1. Bygdebruksområder

Sametinget mener at kommunene i utgangspunkt bør kunne stå forholdsvis fritt med hensyn til organisering av forvaltningen, herunder også i forhold til hvorvidt de ønsker å opprette bygdebruksordninger. Bygdebruksområder bør kunne opprettes når forholdene ligger til rette for det. Sametinget er av den oppfatning at det er av stor viktighet at man etablerer ordninger, blant annet en klageadgang, som sikrer en rettferdig og god forvaltning av utmarksressursene. Det er derfor også viktig at man sikrer overprøvelsesadgang for overordnede organ i eventuelle tilfeller hvor klagen er berettiget. Sametinget foreslår at slike bygdebruksordninger innføres gradvis, for å sikre en ryddig og veloverveid etablering av slike ordninger.

Ut fra praktiske betraktninger vil man også understreke at alle tiltak som kan bidra til å styrke bosetningen i utkantene er positivt. Småbygdene er nemlig de som først og hardest har fått merke offentlige nedskjæringstiltak, slik at samfunnsolidaritets hensyn også bør veie tungt når man skal vurdere bygdebruksmodellen.

Når det gjelder avgrensning av bygdebruksområdet, mener Sametinget at den enkelte kommune i samsvar med kommunelovens § 10 selv må avgjøre hvilket kommunalt organ som skal avgrense bygdebruksområdene. Sametinget mener at i spesielle tilfeller bør det kunne være muligheter til å opprette bygdebruksområder på tvers av kommunegrensene. Vilåret om at tradisjonell utmarksbruk skal ligge til grunn for opprettelsen av bygdebruksområder mener Sametinget ikke skal gjelde ubetinget.

3.2.2. Utmarksstyre

Sametinget foreslår at det som hovedregel bør opprettes et kommunalt utmarksstyre med ansvar for forvaltningen. Utmarksstyret, som et kommunalt organ, skal ikke være underlagt grunnforvaltningsorganet - unntatt i klagesaker.

De respektive grunnforvaltningsorganer skal fastsette forskrifter for kommunale organer og for eventuelle bygdebruksordninger. Hovedprinsippet bør være at kommunens innbyggere skal behandles likt. Sametinget er videre enig med Samerettsutvalget i at det ikke skal fastsettes noe krav om botid i kommunen og at fraflyttede ikke skal ha noen særrett til kommunens eller bygdas utmarksgoder. Primærnæringene bør prioriteres i forvaltningen av utmarksressursene. Reindriften bør gis tale og forslagsrett i utmarksstyrene.

3.2.3. Forpaktning og ikke-lokale private interesser

Sametinget anser det som viktig at private organisasjoners adgang til å forpakte og forvalte utmarksressurser begrenses. Særlig gjelder det landsomfattende organisasjoner som representerer nasjonale jakt- og fiskeinteresser, og som frem til i dag stadig har overkjørt samiske lokale interesser - og som også i sin holdning har vist at de i realiteten er innstilt på å fortsette fortidens diskriminerende politikk.

Sign: SS / EKN

3.2.4. Reindriftsnæringen og jordbruket

Sametinget understreker viktigheten av å sikre at reindriftsutøvere under utøvelse av sin næring, likestilles med kommunenes og bygdas innbyggere i forhold til retten til utmarksressursene. Sametinget mener at man ved lokal forvaltning av utmarksgodene må respektere reindriftens og jordbrukets spesielle behov og bruksrettigheter. For eksempel kan enkelte former for bruk av utmarka, deriblant motorferdsel og turistvirksomhet, føre til en svært uheldig økning i presset på reindriftens allerede marginale beiteområder.

Sametinget påpeker at Samerettsutvalget heller ikke når det gjelder lovforslagene om utmarksgodene, har vært oppmerksom på at reindriftens særlige behov og bruksrettigheter setter klare grenser for hvordan utmarksgodene kan forvaltes. De nye reglene må utformes slik at reindriftens behov og rettigheter ivaretas. Særlig oppmerksomhet må vies reinens sommerbeiteområder, slik at reindriftens interesser sikres og likestilles med rimelige lokale interesser. I sine "sommerkommuner" oppfattes reindriften ofte, om ikke som et fremmedelement, så i hvert fall som noe som er til bryderi for de øvrige aktivitetene i kommunene. Reindriftens utsatte stilling gjennom sin nomadisme innebærer at den må sikres et særskilt rettslig vern, spesielt når den er utenfor sine "vinterkommuner" (skattekommuner).

4. Tanavassdraget og Kautokeino-Alta elva

Sametinget er av den oppfatning at det er påkrevd med nye regler vedrørende fiske i de store lakseelvene i Finnmark. Det er nødvendig med slike regler for å sikre tradisjonell samisk bruk av fiskeressursene. Sametinget støtter derfor Samerettsutvalgets forslag om at personer som driver tradisjonelle næringskombinasjoner skal få tilbake sin fiskerett, og at reindriftsutøvere under utøvelse av reindrift skal få tilbake sin rett til å fiske med sluk.

4.1. Tanavassdraget

Sametinget støtter Samerettsutvalgets forslag om kriterier for retten til garnfiske i Tanaelva.

Sametinget støtter forslaget fra Samerettsutvalget om en lovfesting av lokalbefolkningens stangfiskerett. Dette begrunnes med at en slik lovregel vil være i samsvar med dagens praksis med billig stangfiskekort for de som er bosatt i kommunene Tana og Karasjok, og langs sideelvene i Kautokeino kommune. Tilreisende stangfiskere vil kunne kjøpe fiskekort etter regler gitt av fiskestyret.

Sametinget støtter også forslaget fra Samerettsutvalget om at forvaltningen av fisket i Tanavassdraget må overføres fra ulike statlige organer (lensmennene, fylkesmannen, politimesteren) til et lokalt oppnevnt organ - Tanaelvas fiskestyre/ Deanu guolástanstivra, som representerer både garn- og stangfiske. Utvalget støtter den sammensetning som er foreslått. Rettighetsreglene for Tanavassdraget foreslås samlet i en egen lov, som avløser en del av de mange spredte regler som gjelder i dag.

Sametinget foreslår en fire års funksjonsperiode for fiskestyret, som følger kommunevalgperioden. Det forutsettes at organet konstituerer seg selv.

Hva gjelder fiskestyrets myndighet, støtter Sametinget fullt ut det enstemmige forslaget fra Samerettsutvalget. Fiskestyret vil da få myndighet til å forvalte garnfisket og stangfisket i vassdraget. Det vil selge stangfiskekort og fastsette kortpriser, disponere inntektene, organisere oppsynet i vassdraget og kunne innskrenke adgangen til fiske ut over det som følger av lov og forskrift hvis det er nødvendig av hensyn til fiskebestanden eller utøvelsen av fisket. Styret avgjør også om vilkårene for garnfiskerett er oppfylt og inndeler elva i soner for garnfiske. Sametinget bør delta i kommisjonarbeidet med felles norsk-finske fiskeregler. Som

Sign: SS / EKN

klageorgan for fiskestyret bør Samisk grunnforvaltning være det naturlige organet i tilfelle Samisk grunnforvaltning opprettes som her forutsatt. Fiskestyret bør ha oppsynsansvaret for elva.

4.2. Altaelva

Sametinget bemerker at man i forhold til laksefisket i Altaelva står overfor et prinsipielt valg med hensyn til hvorvidt man vil legge vekt på dagens bruk og forvaltning, eller om man vil gjenopprette gammel rett og dermed gi gamle rettighetshavere tilgang til disse ressursene.

Sametinget mener at det er hevet over tvil at dagens forvaltning av Altaelva har medført tap av fiskerett for en stor krets av samer som tidligere hadde uomtvistelige rettigheter. Måten dette har skjedd på er i prinsippet lik de måter staten og majoritetsbefolkningen forøvrig har tilsidesatt samiske rettigheter ved enkle lovtekniske grep.

Sametinget hevder at lokalbefolkningen har et eierforhold til fisket i Altaelva, og fiskeretten tilhører lokalbefolkningen i Kautokeino og Alta kommuner, herunder sjøsamene og reindriftssamene i området. Retten bør derfor forvaltes av et fiskestyre oppnevnt av kommunestyret i Alta, med forslagsrett for Alta laksefiskeri interessentskapet/gårdbrukerne langs elva, fjordfiskerne og reinbeitedistriktene i området.

5. Kyst- og fjordfiske

Helt fra da lokalbefolkningens førsterett til fiske ble opphevet på begynnelsen av 1800-tallet har norsk fiskeripolitikk disfavorisert sjøsamene. I fornorskningstiden ble dette gjort helt åpenlyst. I nyere tid har innføringen av fartøykvoteordningen vært et av de sterkeste anslag mot samisk kultur. Ordningen medførte at kyst- og fjordfiskerne ble fratatt sitt eksistensgrunnlag. Dette skjedde i en periode da Norge i prinsippet hadde erkjent sine forpliktelser om å sikre det materielle grunnlaget for samisk kultur. De ordninger som hittil har vært innført for å rette opp noe av skaden, har ikke monnet. Samerettsutvalget har hevdet at en av de aller største utfordringer Norge står overfor innenfor urfolkspolitikken er å rette opp overgrep ovenfor den sjøsamiske befolkning. Sametinget er fullt ut enig i dette. På vegne av sjøsamene retter vi fra Sametinget et krav om en varig garanti for at kyst- og fjordfiskerne skal få tilbake sitt eksistensgrunnlag. Derfor er det ikke nok med årlige tilpasninger av dagens regelverk. Det er nødvendig med særordninger slik Carsten Smith har slått fast i sin utredning i 1990 og som fiskerikomiteen i Stortinget i prinsippet har sluttet seg til. Slike ordninger bør gjelde for Finnmark som helhet og for andre områder i Troms og Nordland med samisk befolkning.

Sametinget viser til tingets tidligere vedtak om kyst- og fjordfiske i samiske områder. Sametinget går inn for en langsiktig og bærekraftig utnyttelse av kyst- og fjordressursene, hvor de lokale næringsutøverne får en mye større og friere tilgang til utnyttelse av ressursene. Det er hevet over enhver tvil at dagens regelverk ikke sikrer samiske fiskere deres rettmessige andel av de totale fiskeressursene. De tidligere tiders reguleringer og fordelingspolitikk har i spesielt stor grad utarmet og svekket sjøsamenes muligheter til bevaring av tradisjonelt bosettingsmønster og infrastruktur. Dette gir staten en særlig forpliktelse til å tilrettelegge forholdene for sikring og styrking av sjøsamenes rettigheter på samenes egne premisser.

5.1. Samisk fiskeripolitisk område

Sametinget er av den formening at rettighetene til den sjøsamiske befolkningen i større grad kan sikres gjennom opprettelse av en samisk fiskeripolitisk område. Etter Sametingets syn vil det være naturlig å sikre at Sametinget har en avgjørende myndighet i forvaltningen av

Sign: SS...../.....EKN.....

ressursene i et slikt område. Dette i samarbeid med de respektive fylkestingene. Det er spesielt viktig at man får etablert ordninger som ivaretar den særegne sjøsamiske kombinasjonsdriften, som er spesielt tilpasset de sjøsamiske områdene. Dette er av avgjørende betydning for bevaring og utvikling av det sjøsamiske livsgrunnlag. Sametinget viser i denne sammenheng til ordningene i New Zealand som tar et oppgjør med tidligere tiders fiskeripolitikk, og som på en effektiv måte tilbakefører urfolks rettigheter til fiske og dermed også retten til deres tradisjonelle kulturgrunnlag.

Sametinget finner at det her foreligger et klart behov for å tilbakeføre den samiske retten til fiske. Dessverre ser man i dag en stadig tendens til at flere og flere grupper taper sin rettmessige del av fiskeressursen, noe som også rammer den ikke-samiske delen av befolkningen. Likevel er det slik at når dette rammer den samiske befolkning, så er det i strid med de folkerettslige forpliktelsene som Norge har påtatt seg overfor det samiske folket.

5.2. Særskilt kvote for samiske kyst- og fjordområder

Sametinget fastholder at samiske fiskere har en rett etter gammel sedvane og etter folkeretten til sin rettmessige del av fiskeressursene i de samiske områdene. Derfor må det ved de årlige fiskerireguleringsvedtakene avsettes en egen kvote til fiskere i samiske kyst- og fjordområder. Sametinget foreslår at denne kvoten skal forvaltes av Sametinget og Finnmark fylkesting i fellesskap. Sametingets mulighet til større innflytelse i forhold til de sentrale reguleringsvedtakene må styrkes samtidig som Sametingets deltagelse i det sentrale reguleringsrådet for fiskeriene må tas opp til behandling.

Ut fra at det må finnes en effektiv sikring av småskalafiskernes muligheter til å skaffe seg et skikkelig utkomme, også i kombinasjon med andre næringer, støtter Sametinget Samerettsutvalgets forslag om at det innføres fritt fiske for mindre fartøyer, men at båtlengden settes til 10,60 m.

Etter Sametingets mening er det helt nødvendig at sentralmyndighetene i det videre arbeidet med Samerettsutvalgets innstilling er seg bevisst den urettferdigheten som skjedde på 80-tallet i forbindelse med torskekrisen, da småskalafiskerne ble presset over i en svært usikker maksimalkvoteordning. Det betyr at folk igjen må få tilbake retten til å fiske seg en årsinntekt i sin egen fjord.

5.3. Fiskeriforvaltning, regulering og andre tiltak

Sametinget ser det ikke som hensiktsmessig å innføre kommunal forvaltning av kyst- og fjordfiske. Derimot finner Sametinget å kunne akseptere at laksefiske med faststående redskap skal kunne omfattes av kommunale ordninger, samt forvaltningen av laksefiske utenom de tre store elver i Finnmark (Kautokeino-Alta, Tana og Neiden elvene).

Sametinget er av den oppfatning at lokale redskapsreguleringer bør forvaltes av et organ oppnevnt av Sametinget og Fylkestinget, med slik klageordning som Samerettsutvalget har foreslått. Sametinget er enig i at nåværende reguleringsråd må endres i sin sammensetning. Om det ikke skjer, bør Sametinget vurdere å trekke ut sin representant fra rådet.

Her som ved andre reguleringer skal det være en plikt for myndighetene å redegjøre for hvordan de har vurdert sikringen av naturgrunnlaget for samisk kultur. Dette må uttrykkelig fremgå av grunnlaget for vedtakene.

Sign: SS / EKN

Forøvrig viser Sametinget til de vedtak som Sametinget har gjort om disse spørsmål. Et av de sentrale tiltak som også Samerettsutvalget har understreket er sikring av mottaksstasjoner for fisk.

6. Motorferdsel

Aktiv bruk og høsting av utmarksressurser som vilt, fisk og bær står sentralt i den samiske kulturutøvelsen, og for mange er det også fortsatt en viktig næringskilde. Dagens regelverk og praktiseringen av regelverket må tilpasses lokalbefolkningens behov i forbindelse med utmarksutøvelse som for eksempel høsting av vilt, fisk og bær.

Det må være en målsetting å styre bruken av motorferdsel i utmarka. Barmarksløyper og scooterløyper bør i størst mulig grad legges til eksisterende ferdselsårer. Barmarksløypene bør ha som formål å lette adgangen til tradisjonelle høstingsområder. Løypene må først og fremst dekke behovet til de lokalsamfunn som tradisjonelt har brukt områdene. Sametinget ser forøvrig behovet for en bred kartlegging av konsekvensene ved barmarkskjøring.

Samerettsutvalgets forslaget om at myndigheten til å gi forskrifter for bruk av snøscooter langs egne løyper, skal flyttes fra fylkesmannen til kommunen er etter Sametingets oppfatning ingen garanti for en bedre forvaltning på dette området. Tvertimot er det rimelig grunn til å tro at slik myndighetsdelegasjon vil bety økt motorferdsel i utmark, og dermed også en større belastning på naturgrunnet og miljøet. Sametinget frykter at kommunepolitikere vil ha store vanskeligheter med å stå imot krav fra egne velgere om utvidet løypenett for snøscootere. Spesielt gjelder det i kommuner som i liten grad er definert som "skattekommune" for reindriftsutøvere, men hvor man likevel har beiteområder for rein.

Sametinget foreslår at adgangen til motorferdsel i næringsøvede opprettholdes, samtidig som det åpnes for visse lokale tilpasninger i motorferdsel på grunnlag av hevdvunnet bruk. Kommunen bør kunne gi personer bosatt i kommunen fortrinn ved søknad om individuelle tillatelser til motorferdsel, forutsatt at det foreligger et næringsbehov eller at ferdselen er å betrakte som en fortsettelse av gammel tradisjonell bruk av et område. I bygdebruksområdene bør bygdebruksforvaltningen kunne gi visse individuelle tillatelser til motorferdsel når det foreligger et behov som ikke er av en ren fritidsmessig karakter.

7. Reindrift

7.1. Reindriftens spesielle stilling i det samiske samfunnet

Sametinget understreker at reindriften er en av de sentrale samiske næringer og dermed også blant de viktigste samiske kulturbærere.

Sametinget anser reindriftens rettigheter som en viktig del av de samlede samiske rettigheter og beklager derfor på det sterkeste at Samerettsutvalget i altfor liten grad har utredet reindriftens rettigheter og forholdet til framtidige forvaltningsmodeller.

Det er reindriften som i de fleste områder klart har maktet å opprettholde en utstrakt samisk bruk og med dette framstår som en av de sentrale samiske rettighetsbærere. Det må likevel poengteres at dette har sammenheng med at man i svært begrenset grad har foretatt sedvaneundersøkelsene med hensyn til andre tradisjonelle samiske næringer utenom reindriftsnæringen. Det er avgjørende for den samiske kulturen at reindriftens rettigheter sikres og videreføres. Det ville være fullstendig i strid med intensjonen og formålet for Samerettsutvalgets arbeid om man ender opp med en svekkelse av reindriftens rettigheter.

Sign: SS / EKN

7.2. Forvaltningsordninger i reindriftsområder

Sametinget er av den formening at det er av avgjørende betydning at man i den framtidige utformingen av forvaltningsmodeller tar nødvendig hensyn til reindriften, slik at næringen ikke blir skadelidende. Ved opprettelse av nye forvaltningsordninger, som for eksempel en ordning med bygdebruksområder, må det uttrykkelig garanteres at allerede eksisterende reindriftingsrettigheter ikke svekkes, blant annet gjelder dette næringens bruks- og beiteområder og flytteleier.

Det er derfor klart at reindriftens bruksrettigheter til utmarka i Finnmark setter klare rettslige skranker for forvaltnings- og grunneierorganenes adgang til å disponere over arealene i Finnmark til skade for reindriftsnæringen. Man er forpliktet til å ta hensyn til disse bruksrettighetene ved utformingen av de framtidige forvaltningsregler.

7.3. Reindriftens rettslige grunnlag

Sametinget mener at respekt, sikring og videreføring av reindriftens rettigheter må danne rammene for løsninger i spørsmålene om land og ressursrettigheter. Dette bør være et ufravikelig grunnprinsipp, gjeldende i Finnmark såvel som i resten av landet. Reindriftens rettigheter skal bestå og respekteres, uavhengig av hvem som eier grunnen og forvalter naturressursene.

Sametinget er av den oppfatning at det derfor er behov for å lovfeste beiteretten på en ennå klarere måte enn hva tilfellet er i dagens lovgivning. Sametinget støtter derfor forslaget om å kodifisere reindriftens rettsgrunnlag gjennom lovfesting med basis i bruk fra gammel tid, fordi det er helt avgjørende for reindriftsnæringens fremtid at den har et sterkt rettslig vern mot at reindriftingsarealer blir omdisponert til andre formål, og til skade for næringer

Reindriften er den enkeltnæring som har størst arealbehov og arealmessig utbredelse i Finnmark. Reindriften har brukt arealene i Finnmark gjennom uminnelige tider og næringen har derfor en sterk stilling som rettighetshaver. Sametinget understreker derfor at utmarksområdene i Finnmark verken er "villmark" eller "ingenmannsland", men områder der det i uminnelige tider har vært drevet samisk reindrift, og hvor reindriften gjennom alders tids bruk har etablert uomtvistelige rettigheter.

Samerettsutvalgets folkerettsgruppe fastslår i sin innstilling (NOU 1997: 5) at samene må ansees som eiere av deler av Finnmark. Det er spesielt reindriftens bruk av disse arealene som danner grunnlaget for samenes rett til disse områdene.

Uansett hva man måtte mene om den formelle eiendomsretten til jorden i Finnmark, så er det uomtvistet at reindriften er særlig sterkt vernet gjennom bruksrett til disse områdene. Denne bruksretten legger begrensninger på hva eieren kan foreta seg. Dette har blant annet Høyesterett slått fast. Høyesterett har også fastslått at reindriftens rett til bruk av områdene ikke alene hviler på reindriftingsloven, men er etablert gjennom alders tids bruk. Reindriftens beiterett er derfor å anse som en samisk sedvanerett, som ikke uten videre kan settes til side, selv ikke gjennom lov.

Ved endringen av reindriftingsloven i 1996, erkjente Regjeringen at det gjennom rettspraksis var slått fast at reindriften hadde et særskilt rettsgrunnlag, etablert gjennom sedvane og alders tids bruk. Både Sametinget og Norske Reindriftingsamers Landsforbund (NRL) fremhevet ved den anledning at dette særskilte rettsgrunnlaget uttrykkelig burde fastslås i reindriftingsloven. Samerettsutvalget erkjenner også at reindriften har et slikt rettsgrunnlag (s. 328), og foreslår å lovfeste dette i en ny bestemmelse i reindriftingsloven - § 1 (a):

Sign: SS / EKN

"Retten til reindrift har grunnlag i den bruk som har vært utøvd i de områder reindriften har foregått fra gammel tid."

Sametinget er enig i at reindriftens rettigheter er tuftet på alders tids bruk, og at det derfor er tale om rettigheter med sterkere vern enn rettigheter som kun følger av alminnelig lovgivning. Rettigheter som kun følger av lovgivningen kan i prinsippet fritt oppheves eller innskrenkes gjennom ny lov. Rettigheter som har et annet grunnlag enn loven, kan derimot ikke oppheves, selv om bruken til en viss grad kan reguleres gjennom ordinær lovgivning. I henhold til rettspraksis er det også visse grenser for hvor omfattende rådighetsinnskrenkninger som kan foretas, uten at det etter Grunnloven § 105 må ytes erstatning.

Samerettsutvalget legger tilsynelatende til grunn at hensynet til reindriften er godt ivaretatt ved stadig å henvise til at det ved avhendelse av grunn i Finnmark skal legges særlig vekt på å sikre naturgrunnlaget for samisk kultur. Sametinget er imidlertid av den oppfatning at dette ikke er tilstrekkelig for å sikre reindriftens rettigheter. For sammenligningens skyld påpeker Sametinget at jordbruksnæringen i Sør-Norge overveiende sannsynlig ikke ville føle at landbrukets bruksrettigheter var tilstrekkelig ivaretatt om det i lovgivningen bare ble uttrykt at man ved disponering av jordbruksareal «skulle ta hensyn til norsk kultur.»

Sametinget støtter Samerettsutvalgets forslag til å uttrykkelig lovfeste reindriftens ekspropriasjonsrettslige vern. Samerettsutvalgets forslaget til ny § 1 (a), annet ledd i reindriftsloven lyder som følger:

"Ved inngrep i denne retten skal det ytes erstatning i samsvar med alminnelige ekspropriasjonsrettslige grunnsetninger."

En fokusering på reindriftens rettslige grunnlag utfra en synsvinkel om at man her i hovedsak taler om næringsrettigheter, er etter Sametingets mening ikke tilfredsstillende. Sametinget er enig i at en uttrykkelig erstatningshjemmel er av stor betydning, men det er likevel slik at det er reindriftens rett til bruk av arealer som er det sentrale. Med andre ord det som først og fremst er rettslig interessant, er det rettslige grunnlaget for retten til næringsvirksomhet i et bestemt område. Sametinget påpeker at det nettopp var dette spørsmålet som var det sentrale element i den såkalte «Altevann-dommen.» Disse spørsmålene er fremdeles i dag svært aktuelle, blant annet i Røros-området. Dette er noe som tydelig illustreres i «Korssjøfjell-saken» fra 1988 og «Aursunden-saken» fra 1997.

Sametinget ønsker å påpeke at reindriftens utsatte stilling i stor grad skyldes at nomadismen i utgangspunktet blir møtt med liten respekt og forståelse fra det norske storsamfunnets side. Derfor er det nødvendig å sikre reindriften et særskilt rettslig vern, spesielt i de områdene som ligger utenfor den kommune der reieierne formelt er bosatt og betaler skatt. I den politiske debatten i Finnmark er reindriftssamenes "kommunetilhørighet" ofte gjort til et stort poeng. Det er fare for at tendensen til å vurdere reindriftens rettigheter på grunnlag av slik "kommunetilhørighet" forsterkes dersom man ikke vedtar uttrykkelige lovbestemmelser som tar sikte på å avverge en slik utvikling.

Hensynet til reindriften kommer riktignok til uttrykk i Jordsalgslovens § 2, hvor det fastslås at man ikke kan selge eller feste bort grunn "som det offentlige anser nødvendig til beiteområder for reinsdyr" og grunn som "nyttes eller som antas å ville bli nyttet til veg under fjellsamenes flyttinger." Etter sin ordlyd gir Jordsalgsloven et absolutt vern mot at grunn som benyttes til flyttleier selges eller festes bort. Men Sametinget påpeker at det i forhold til reindriftens beiteområder, i henhold til loven, er opp til myndighetene å avgjøre hva som er nødvendige områder for reindriften. Avgjørelsen om hva som ansees som «nødvendig til beiteområder for reinsdyr» ligger hos jordsalgsmyndighetene, etter at de har innhentet uttalelse fra det berørte

Sign: SS / EKN

reinbeitedistrikt og områdestyret. Sametinget påpeker at selv om loven i utgangspunktet, etter sin ordlyd, nedsetter et forbud mot å selge eller feste bort grunn som er nødvendig beiteområde for reindriften så har loven likevel vært praktisert slik at nødvendige beiteområder blir solgt eller festet bort, dersom jordsalgsmyndighetene finner at «allmene hensyn» veier tyngre enn reindriftenes behov og rettigheter. Jordsalgsmyndighetenes praksis er basert på vurderinger hvor «tålt bruk» ofte er det sentrale, og i svært liten grad på reindriftenes sedvanemessige rettigheter og det forhold at næringen i utgangspunktet har et sterkt ekspropriasjonsrettslig vern.

Flertallet i Samerettsutvalget foreslår at en representant for reineierne (utkastets § 3-3) skal ha rett til å delta på utmarksstyrets møter med tale og forslagsrett. Sametinget er av det syn at dette ikke etablerer tilstrekkelig garanti for ivaretagelse av reindriftenes rettigheter i «sommerkommunene». Like lite som mindretallets forslag om representasjon, gir reindriften sikkerhet for vern av sine rettigheter. Sametinget er av den oppfatning at begge disse forslagene i realiteten kun vil gi reindriften en illusorisk stemme og medinnflytelse. Sametinget frykter imidlertid at utmarksstyre i større grad vil ta hensyn til kommunens egne landbruksutøvere enn "utenbygdsboende" reineier. I denne sammenheng påpeker Sametinget at reindriftnæringen også vil ha store praktiske problemer i forhold til ivaretagelse av egne interesser når en sak kommer opp i «sommerkommunene» mens de har tilhold på vinterbeite og vice versa.

Sametinget mener at det er nødvendig at det i reglene om forvaltning av utmarksgoder, uttrykkelig fastslås at reindriftenes bruksrett skal respekteres i henhold til bestemmelsene i servitutloven av 29. november 1968 § 2 og reindriftenes lov § 15.²⁰ I denne sammenheng henvises det blant annet til at Norske Reindriftenes Landsforbund (NRL) har foreslått inntatt en henvisning til disse to bestemmelsene i lovutkastets kapitler om "rett til og forvaltning av utmarksgoder i kommunene" og "Bygdebruksområder, bygdebruksrett og bygdebruksforvaltning".

Ved vurdering av reindriftenes tilpasningsplikt i forhold til annen utnyttning av utmarksgodene er det viktig at utgangspunktet er reindriftenes (siidaens) bruk av områdene og dens reelle tilpasningsmuligheter.

Det foreliggende utkastet (§ 2-3) viderefører Jordslagslovens bestemmelse om forbud mot avhendelse av grunn som nyttes eller antas å ville bli nyttet som flyttlei for rein. Etter utkastets § 2-2 omfatter uttrykket «avhendelse» ikke bare salg, men også bortfeste, tillatelse, samtykke eller annen disponering over grunnen til enebruk. Uttrykket "enebruk" i § 2-2 omfatter, ifølge Samerettsutvalgets merknad til denne bestemmelsen, alle former for bruk som utelukker allmennheten i Finnmark fra å bruke land og vann uten særskilt hindring (s. 465). Det vesentlige her er hvorvidt salg, feste eller annen disponering over grunnen vil begrense reindriftenes rettigheter. Utkastets § 2-4 har følgende ordlyd:

“Vedtaket om avhending etter § 2-2, jf. § 2-7, skal treffes på grunnlag av en samlet vurdering av alle interessene i området. Det skal legges særlig vekt på å sikre naturgrunnlaget for samisk kultur, med næringer og samfunnsliv, herunder om grunnen må anses nødvendig som bruksområde for reindrift eller beiteområde for bufe. Det skal også vurderes om hensynet til natur og miljø, jakt, fiske og friluftsinnteresser eller andre forhold tilsier at grunnen fortsatt

²⁰ Det vises her forøvrig til *Kirsti Strøm Bull*, Studier i reindriftenes rett s. 64-66; og *Jan Fougner*, Konflikt mellom reindrift og annen bruk av eiendom, Lov og Rett 1997 s. 112 flg.

Sign: SS / EKN

bør ligge til felles bruk. Det kan settes vilkår for avhending. Det kan også kreves avgift. ""

Dette er en videreføring av Jordsalgslovens § 2, annet ledd (a), slik denne har vært praktisert uten hensyn til reindriftens sedvanemessige rettigheter. Med andre ord så er hensynet til reindriften bare ett av flere hensyn som det skal legges vekt på ved spørsmålet om avhending. Sametinget er enig i at selv om reindriften har et ekspropriasjonsrettslig vern, så har den selvfølgelig en tilpasningsplikt lik andre bruksrettigheter. Men Samerettsutvalgets drøftelse av den foreslåtte bestemmelsen viser at det forutsettes at grunneierorganets myndighet skal gå lenger enn som så.

Samerettsutvalget drøfter spørsmålet om hvorvidt de øvrige bruksområdene for reindriften bør gis det samme vern som flyttleiene. Med andre ord hvorvidt dette vernet må gjelde alt bruksområde og ikke bare de områder som betraktes som nødvendige. Samerettsutvalget gir til kjenne at reindriftsnæringen i store deler av fylket er presset på grunn av overbeite og stadige innskrenkninger i beitearealene, og påpeker at dette kan tale for at ikke bare flyttleier, men også andre nødvendige bruksområder må gis et absolutt vern mot avhending.

Sametinget beklager at Samerettsutvalget likevel ikke foreslår å lovfeste et forbud mot å avhende areal som er nødvendig bruksområde for reindriften. Et slikt forbud vil ifølge Samerettsutvalget omfatte for store arealer og være til hinder for utvikling av andre samiske næringer. Det sies blant annet at et slikt forbud, for eksempel ville kunne hindre at en gårdbruker får utmålt grunn til nødvendig tilleggsjord eller kulturbeite, eller at utmarksnæringsutøvere hindres i å sette opp næringshytte. Et avhendelsesforbud kan ifølge Samerettsutvalget derimot ha mer for seg når det er tale om avhending av grunn til industrivirksomhet eller fritidspreget virksomhet. Men hvis sterke samfunnsmessige hensyn taler for avhendelse bør grunneierorganet, ifølge Samerettsutvalgets forslag, kunne avhende nødvendig bruksområde for reindriften også til slike formål.

Når Samerettsutvalget ikke synes å være oppmerksom på at dets eget forslag til § 2-4 vil komme i strid med reindriftens ekspropriasjonsrettslige vern, kan det skyldes at man har gått ut fra at reindriften har en langt større tilpasningsmulighet- og plikt enn det som er praktisk mulig. Det er i denne sammenheng viktig å understreke at reindriftens tilpasningsmuligheter i dag er svært begrenset. Videre understreker Sametinget at skadevirkningene av hvert enkelt inngrep i reindriftsområder vokser proporsjonalt med inngrepenes antall og nettopp fordi tilpasningsmulighetene for reindriftsnæringen er oppbrukt. Sametinget konstaterer at allmennheten dessverre synes å være av den oppfatning at reindriften alltid kan tilpasse seg, uavhengig av det faktum at reindriftsarealene er svært begrensede. Sametingets prinsipielle utgangspunkt er at reindriftens bruksrettigheter som er ervervet gjennom bruk av arealene i uminnelige tider, ikke kan ha et svakere vern i Finnmark enn bruksrettigheter ellers i landet.

Sametinget støtter derfor forslaget fra NRL om ta inn en bestemmelse, tilsvarende den regel vi finner i Fjellogen § 12, i en fremtidig lov om forvaltningen av grunnen i Finnmark, som lyder som følger:

"Iverksetting av grunndisponeringstiltak - herunder tiltak som gjelder vassdrag - kan bare skje når det ikke medfører vesentlig skade for noen som har bruksrett. Er det uenighet om et tiltak vil medføre vesentlig skade for bruksrettigheter i området, avgjøres spørsmålet ved rettslig skjønn, jfr. lov av 1. juni 1917 nr. 1. Skjønn kan kreves av enhver som har bruksrett i området. Av hensyn til framtidige bruksberettigede kan skjønn også kreves av Reindriftsstyret, områdestyret, fylkeslandbruksstyret o.l. Den som er

Sign: SS / EKN

interessert i inngrepet skal erstatte motpartens nødvendige utgifter i forbindelse med skjønnet, med mindre skjønn er forlangt uten rimelig grunn.

Er grunn disponeringstiltaket til vesentlig skade for bruksrettigheter, kan tiltaket bare settes i verk hvis vilkårene for ekspropriasjon foreligger, se lov av 23. oktober 1959 nr. 3. Ved vurderingen av om ekspropriasjon kan tillates skal det tas hensyn til behovet for vern av naturgrunnlaget for samisk kultur, jfr. Grunnloven § 110 a."

Reindriften sliter i dag med å beskytte sine arealer mot inngrep og forstyrrelser. Det er en næring med små ressurser i forhold til de som ønsker å bruke arealene til konkurrerende virksomhet, som for eksempel byutbyggere, forsvaret, jeger- og fiskerierteresser, mineralindustrien osv. Til sammenligning har jordbruket en mye sterkere allmenn støtte og forvaltningsorganisasjon i ryggen enn hva tilfellet er for reindriften. Blant annet påpekes det her at de som er ansatt til å forvalte jordbruksinteressene i Finnmark fylke og kommunene utgjør mange ganger flere enn de som er satt til å forvalte reindriftens interesser.

Sametinget støtter derfor Samerettsutvalgets oppfatning om at "reindriften så tidlig om mulig kommer inn i den kommunale arealplanleggingen og dermed får anledning til å framlegge sine ønsker om en planlegging som er forenlig med næringens behov før planene vedtas". (se s. 336). Sametinget er enig med Samerettsutvalget om at er viktig å styrke reindriftsorganene for å ivareta reindriftens interesser i arealplanarbeidet. Likevel ønsker Sametinget å påpeke at det ikke skal være reindriftens ansvar alene å verne om beitearealene, da planmyndighetene har en selvstendig plikt til å ivareta reindriftens rettigheter. Myndighetenes ansvar til å verne om reindriftens beiteområder følger blant annet av Grunnlovens § 110 a og av Norges folkerettslige forpliktelser.

8. Jordbruk

Sametinget finner å måtte påpeke på at det i dag ikke foreligger noen lovfestet rett til bufébeite i utmarka i Finnmark, og at dette har ført til en dårlig vernet beiterett for mange jordbrukere i fylket. Sametinget foreslår derfor at retten til utmarksbeite for bufé må lovfestes, slik at det heves over enhver tvil at det til jordbrukseiendommer ligger rett til slik utmarksbeite. En slik lovfestelse vil gi den nødvendige styrking og klargjøring av beiteretten for bufé. Det anføres videre at en slik regel også vil være i samsvar med lokal rettsoppfatning i fylket. Sametinget er av den oppfatning at en slik beiterett bør være knyttet til den aktuelle landbrukseiendommen, og ikke personlig til den som eier og driver eiendommen. Omfanget av beiteretten bør være begrenset til de husdyr som eiendommen har vinterfôr til.

Sametinget er av den oppfatning at jordbrukets beiterett i utgangspunktet bør avgrenses til deres egen kommune. Likevel finner man å kunne gå inn for at det åpnes adgang for beiting utenfor egen kommune dersom forholdene taler i favør av en slik utvidelse, og dersom en slik utvidelse ikke i urimelig grad er til skade for andre rettighetshavere.

Sametinget finner ikke dagens ordning, hvor beiteforvaltningen er tillagt jordsalgsorganene, som tilfredstillende. Dette begrunnes med at det lokale nivået i større grad må få kontroll over egne naturressurser. Jfr. forøvrig det som Sametinget ovenfor har uttalt med hensyn til spørsmålet om forvaltningen av utmarksgodene. Sametinget foreslår for Finnmark at forvaltningsmyndigheten bør tillegges et organ på kommunalt nivå, for derved å gi de berettigede brukere bedre styring med beitebruken.

Sametinget viser forøvrig til det som er nevnt ovenfor, angående viktigheten av at både jordbrukets og reindriftens representanter får ta del i forvaltningen av beiteressursene, slik at

Sign: SS / EKN

man i samråd kan finne fornuftige og bærekraftige forvaltningsløsninger som tar tilstrekkelig hensyn til både sedvanemessige, såvel som til lovfestede rettigheter som disse to primærnæringsgruppene besitter.

Sametinget ser positivt på at Samerettsutvalget går inn for å sikre jordbrukets adgang til å ta nødvendig virke fra skogen. Det opprettes et samisk jordbrukspolitisk område.

9. Østsamene i Neiden

Sametinget finner det hevet over enhver tvil at østsamene har reindriftsrettigheter idet østsamiske området i Neiden. Østsamene har vært, og er fremdeles en liten samisk gruppe i numerisk forstand. De har derfor hatt store problemer med å ivareta egne rettigheter både overfor norske myndigheter, såvel som overfor mer dominerende samiske grupper. Det er også en kjensgjerning av østsamene ikke i tilstrekkelig grad har blitt møtt med forståelse innad i den samiske folkegruppen. På den annen side må derimot også tilføyes at den samiske folkegruppen som sådan på grunn av manglende politisk myndighet, hittil ikke har hatt mulighet til å influere på østsamenes rettslige situasjon.

Sametinget er av den klare oppfatning at man må strekke seg så langt som overhodet mulig i forsøket på å bevare, styrke og videreutvikle den østsamiske kulturen spesielt. Dette til tross for at dette kan føre til at konkurrerende samiske interesser kan berøres på en negativ måte. Det er imidlertid vanskelig å komme bort fra det forhold at østsamene, og deres historiske rettigheter, må vurderes utfra det samme prinsipielle og rettslige utgangspunkt som hva som er tilfellet for den øvrige samiske folkegruppen.

Sametinget har forståelse for det argumentet at man ikke kan skille mellom forskjellige samiske grupper, men må se på samene som en helhet. Det er viktig å sikre de samiske rettigheter som fremdeles eksisterer, fremfor å søke løsninger som kan skape interne samiske konflikter. I et slikt perspektiv kan det tilsynelatende være vanskelig å rettferdiggjøre reparasjonstiltak som kan gå ut over samer som driver sin næringsvirksomhet i henhold til tillatelse fra offentlig myndighet, slik tilfellet er i Neiden.

Samerettsutvalgets forslag innebærer at to samiske grupper stilles opp mot hverandre, noe som vil kunne skape store problemer i forholdet mellom disse gruppene, og i forhold til norske myndigheter.

Sametinget finner det tankevekkende at på det eneste området hvor Samerettsutvalget foreslår aktive tiltak for vern av samisk kultur og reetablering av rettigheter som i vesentlig grad berører andre, er foreslått gjennomført på en måte som går ut over en annen gruppe av samer.

Sametinget er av den oppfatning at østsamenes historiske rettigheter i forhold til reindrift og til utmark og fiske, på lik linje med samiske rettigheter forøvrig må anerkjennes og reetableres så langt dette lar seg gjøre. Sametinget finner det svært beklagelig at en reetablering av østsamenes historiske rettigheter til en viss utstrekning kan komme til å måtte skje på bekostning av andre samers etablerte rettigheter i området.

Sametinget støtter Samerettsutvalgets forslag om at retten til kastenotfisket i Neidenelva overføres østsamene.

Sametinget støtter også Samerettsutvalgets forslag om opprettelse av eget fiskestyre for Neidenelva. Sametinget er av den formening at østsamene skal ha flertallet av representantene i styret fordi de er de opprinnelige rettighetshavere til fisket i Neidenelva.

Sign: SS / EKN

Sametinget støtter videre Samerettsutvalgets forslag om at et visst antall lakseplasser i Sør-Varanger kommune skal tildeles østsamene.

Sametinget innser at gjeninnføring av østsamenes reindrifftsrettigheter vil by på en rekke grunnleggende utfordringer, spesielt i forhold til de rettighetene som dagens driftsinnehavere besitter. Sametinget er imidlertid av den oppfatning at man over en viss tid vil kunne finne smidige og fornuftige løsninger.

10. Naturinngrep

10.1. Begrensninger i ekspropriasjonsadgangen

Samerettsutvalget erkjenner at naturgrunnet er avgjørende for samisk kulturs fremtid. Sametinget er enig i dette, og ser det derfor som svært viktig at det gis sikkerhet for at ytterligere skadelige naturinngrep ikke foretas. Sametinget vil understreke at det allerede er foretatt altfor mange og store inngrep til skade for samisk kultur og næringsutøvelse. Det er derfor sannsynlig at selv mindre inngrep vil kunne medføre stor skade. Det er imidlertid samene selv, gjennom Sametinget, som er mest kompetent til å vurdere om et naturinngrep samlet sett vil være til skade for samisk kulturs fremtid.

Sametinget er tilfreds med at Samerettsutvalget har foreslått å oppheve statens lovhjemler til å ekspropriere grunn til store naturinngrep (se grunnforvaltningslovens ikrafttredelseskapittel i Samerettsutvalgets utredning). Som tidligere understreket, må begrensningen i ekspropriasjonsretten for staten gjøres avhengig av at grunnforvaltningsorganet har en slik samisk styring som Sametinget har akseptert. Ellers vil den ikke være tilstrekkelig begrunnet.

10.2. Nektningsrett for Sametinget

Forslaget om å gi Sametinget nektningsrett i forhold til naturinngrep for 6 år, er etter Sametingets oppfatning et viktig skritt i riktig retning. Forslaget er imidlertid langt fra tilfredsstillende, da det ikke gir samene garantier mot endringer på grunn av skiftende politiske strømninger på rikspolitisk plan. Sametinget viser til konflikten om Alta/Kautokeino vassdraget hvor samiske interesser fullstendig ble oversett av Stortinget.

Siden Stortinget ifølge forslaget fra Samerettsutvalget skal kunne sette til side Sametingets nektningsvedtak, kan ordningen med slik nektningsrett for mange fortone seg som illusorisk. Ordningen må likevel kunne innføres for å vinne erfaringer. Sametinget er av den oppfatning at Stortinget må kunne pålegge seg selv samme slags begrensninger som ved grunnlovsendringer, nemlig slik at Stortinget må vente en viss tid før det eventuelt kan sette Sametingets nektningsvedtak til side. Sametinget forutsetter derfor at det inngås en nærmere avtale mellom samene og staten som gir nødvendig sikkerhet mot skadelige naturinngrep i samiske områder.

10.3. Andre forhold

Sametinget mener at naturinngrep må vurderes i forhold til samenes eiendoms-, bruks- og besittelsesrett til land, vann og naturressurser.

Sametinget vil i den forbindelse peke på at samenes rettslige stilling, basert på praktiske og politiske hensyn fra statsmaktens side, systematisk har blitt neglisjert. Med den konsekvens at våre historiske rettigheter, sedvaner, rettsoppfatninger og rettssystemer ikke har hatt noen tyngde i den nasjonale myndighetsutøvelsen. Det er en kjensgjerning at samenes forståelse av juridiske rettigheter ofte ikke bunner i eksisterende norsk lovgivning, men derimot i dype

Sign: .....SS...../EKN.....

kulturelle og sosiale dimensjoner tilegnet gjennom samisk leve- og tenkemåte i generasjoner. Det er bare ved å ta hensyn til slike forhold at det kan oppnås likeverdighet mellom samer og nordmenn.

Sametinget er av den oppfatning at den norske stat må ta ansvar for gjennomføringen av egne rettslige og politiske forpliktelser overfor samene. Dette kan blant annet skje gjennom en dialog med Sametinget. Målet for framtidens forvaltning må ha utgangspunkt i rettferdige og varige løsninger for samene. Det er utvilsomt at det samiske folk har sterke eier, bruks- og besittelsesrettigheter til mesteparten av Finnmark - til den såkalte umatrikulerte grunnen.

Sametinget finner også å ville påpeke at myndighetenes utredningsplikt må lovfestes. Videre må det for Sametinget etableres en uttrykkelig lovhjemmel for å kreve utredninger i tilfeller hvor Sametinget finner det nødvendig, eller dersom samiske interesser er berørt eller virkningene av inngrepene er uoversiktlige eller uklare. Kravet om at Sametinget skal bli hørt i alle saker som medfører inngrep er en selvsagt ting etter Sametingets mening. Sametinget understreker også at man må ha såvidt lange høringsfrister at også reinbeitedistrikt, bygdelag og organisasjoner får mulighet til å gi sine uttalelser til Sametinget, og til andre relevante organ, slik at Sametinget har nødvendig oversikt over disse ved sin behandling av saken.

De forslag Samerettsutvalget har fremmet om høring, vektleggingsregler, innarbeiding i lovverk og henvisninger i lovverket er svært positive. Dette er langt på veg nettopp de spørsmålsstillinger Sametinget har tatt opp i sine krav om at Grunnlovens og ILO-konvensjonenes forpliktelser må innarbeides i lovverket generelt. En stor vanskelighet hittil for arbeidet med samiske interesser har vært de uklare forhold i lovverket og mangelen på oppmerksomhet fra ulike organer. Endog svært sentrale lovregler synes å være ukjent for mange organ. Samerettsutvalget har her tatt opp et helt sentralt tema som Sametinget har arbeidet med i mange år, og Sametinget finner grunn til særlig å fremheve Samerettsutvalgets innsats her. Samerettsutvalget har vist både innsikt og evne til å gå inn i de meget kompliserte forhold i lovverket som til sammen skaper eller eventuelt begrenser samenes mulighet til å gjøre seg gjeldende, og dermed virkelig gjøre Grunnlovens formål. Gjennomføringen av norsk samepolitikk er helt avhengig av at kjernen i de forslag som Samerettsutvalget har fremmet, blir virkelig gjort.

I den videre prosessen i arbeidet med samenes rettsstilling må det vurderes hvilken rolle Sametinget bør få vedrørende arealstyringen på riksplan, fylkesplan og kommunalt plan, ettersom arealstyringen politisk sett fortsatt vil ligge på disse nivå.

11. Administrative konsekvenser. Lovgivning

Som nevnt tidligere så finner Sametinget det svært beklagelig at Samerettsutvalget ikke har utredet spørsmålet om den samiske eiendomsretten til grunnen i Finnmark. Sametinget er av den oppfatning at det er et ubetinget krav at denne rett nå må stadfestes.

Sametinget foreslår at dette gjøres ved at det tas med i en ny bestemmelse i grunnforvaltningslovens kap. 1, hvor det uttrykkelig fastslås at samene har eiendoms-, bruks- og besittelsesrettigheter i sine tradisjonelle områder. Disse rettighetene skal i utgangspunktet betraktes som kollektive rettigheter, likevel uten at det kan utelukkes at det i enkelte områder kan være en rettighetssituasjon, hvor både eiendoms- og bruksrett naturlig tilligger samiske enkeltpersoner eller grupper av rettighetshavere. Det må åpnes for at disse forhold kan gjennomgås, for eksempel i regi av den foreslåtte kommisjonen, eller ved at det nedsettes en spesiell rettighetskomisjon med oppgave å avklare slike rettighetsområder med bakgrunn i lokale krav.

Sign: SS / EKN

Sametinget stiller seg noe spørrende til Samerettsutvalgets uttalelser i merknadene til sitt forslag til § 1-1 i Lov om forvaltning av grunn i Finnmark, at "hensynet til innbyggerne i fylket og grunnlaget for samisk kultur er likestilt," fordi dette vil medføre at samiske rettigheter og interesser blir satt til side. I denne sammenheng representerer Finnmark fylkestingets behandling av Samerettsutvalgets utredning et eksempel på hva som kan skje dersom man legger seg på et slikt prinsipp hvor «alle i fylket skal være likestilt.» Det må gis entydige garantier for at samenes rettigheter og kulturgrunnlag ikke rokkes ved med henvisning til den såkalte «likestillingen på fylkesnivå». Særlig viktige i denne sammenheng er naturressurser, næringer og bosetning som samisk kultur er avhengig av. I sammenlikningen med de rettigheter urfolk i mange andre land er erkjent gjennom forhandlinger med sine lands regjeringer, er en likestilling av samiske interesser med andre interesser intet skritt fremover, og dette vil heller ikke i tilstrekkelig grad sikre samisk kultur i fremtiden.

Sametinget tolker dette slik at det ikke utelukker at "lokalbefolkningen i samiske områder bør derfor gis et visst fortrinn i forhold til motstående interesser", slik Samerettsutvalget selv har formulert det (NOU 1997:4 s. 61), og vil derfor ikke foreslå endringer i den foreslåtte formålsparagrafen i lov om forvaltningen av grunn i Finnmark. Et viktig poeng her er også at høringsorganene også synes å være tilfredse med utformingen slik den foreligger.

Sametinget er tilfreds med at det ikke legges opp til en avhendingsplikt, men at grunnforvaltningsorganene kan avslå avhending uten begrunnelse, i tråd med hovedregelen om at grunn og naturgoder skal ligge til felles bruk. Sametinget vil understreke formålet med de nye forvaltningsregler som Samerettsutvalget har beskrevet slik: "Mens forvaltning inntil nylig har hatt som mål å legge til rette for tilflytting og bruk av fylkets ressurser, ofte til fordel for storsamfunnet og på bekostning av den samiske befolknings interesser, vil nå hensynet til sikring og utvikling av samisk kultur til beste for fylkets innbyggere bli et hovedmål».

IV. ARBEIDET VIDERE

Folkerettens prinsipper om urfolks rettigheter er klare, og gir uomtvistelig uttrykk for at statene må anerkjenne og stadfeste urfolks rettigheter med grunnlag i vedkommende folks rettssystemer og rettigheter. For oss samer i Norge må grunnleggende spørsmål vedrørende vårt folks rettigheter og livsvilkår i framtiden, avgjøres gjennom drøftinger og forhandlinger mellom Sametinget og staten.

Grunnlaget for slike forhandlinger må være at vårt folks rettigheter til våre landområder, vann og naturressurser respekteres og anerkjennes. Sametinget ser det som en grunnleggende menneskerett at vi selv på våre premisser, skal være med i en ansvarlig rolle i forvaltningen av det samiske samfunnet.

Vi står foran en historisk oppgave og mulighet, der skjevhetene i politikk, lovgivning og forvaltning kan rettes i tråd med demokratiske idealer for urfolk. I Norge har vi samer, som et lite folk, små muligheter til å styrke vår rettslige stilling gjennom et flertallsdemokrati. Garantiene for vår fremtid må bygges inn i norsk lovgivning og eksisterende statlige forvaltningsorganer, ved hjelp av ordninger som imøtekommer våre behov og rettigheter. Det er nettopp derfor Samerettsutvalget ble opprettet i sin tid for å utrede løsninger for å styrke samenes rettslige stilling.

Staten har en plikt til legge forholdene til rette for at vi kan skape vår egen fremtid. Dette er uttrykt både politisk og i Grunnloven, og Sametinget velger fortsatt å sette sin lit til at dette gjennomføres. I motsatt fall vil det kunne være starten på en ny og tung politisk prosess

Sign: SS / EKN

mellom samene og statlige myndigheter, en prosess som ingen av partene er tjent med eller vet utfallet av.

Skal vår kultur og vårt samfunn ha sikre framtidsvilkår, må positiv diskriminering aksepteres i tråd med folkerettslige prinsipper. Bare på en slik måte kan vårt folks livsgrunnlag sikres for fremtiden.

Samerettsutvalgets utredning vil være den hittil største saken med direkte innvirkning på samekulturens materielle grunnlag. Det vil være i strid med folkerettslige prinsipper dersom Sametinget kun skal være en ordinær høringsinstans i en slik prosess. Sametinget finner det derfor nødvendig og riktig at Sametinget og Regjeringen umiddelbart etablerer et tett samarbeid, basert på likeverd og gjensidig respekt, for å utforme lovproposisjoner om samiske rettigheter og forvaltningen av disse. Også under Stortingets behandling av saken forutsettes det at Sametinget får en sentral posisjon. Vi viser her til prinsippet om at samiske rettigheter bare kan avklares på en bindende måte, gjennom forhandlinger mellom staten og samenes representative organ.

Sametinget påpeker at både dagens Regjering såvel som den foregående Regjering har forutsatt at Sametinget skal være en sentral premissleverandør i saker som angår det samiske folk. Denne saken angår i høyeste grad fremtiden for vårt folk.

Sametinget er av den oppfatning at tinget vil i sitt videre arbeid med samiske rettigheter spesielt fokusere på samiske sedvaner og rettsoppfatninger, og med samiske rettigheter spesielt må fokusere på samiske sedvaner og rettsoppfatninger, og hvilke konsekvenser disse vil ha, både i forhold til individuelle og kollektive samiske rettigheter og forvaltningen av disse. Sametinget viser her til det pågående utredningsarbeid, og forutsetter at dette arbeidet vil underbygge samenes rettigheter, og at dette tas hensyn til i den videre prosessen.

Sametinget vil be om at det igangsettes et utredningsarbeid for å få klarlagt hvordan de forskjellige forvaltningsorganer vil kunne tilpasses og sikres innenfor EU-systemet, slik at man sikrer ressursene på den måten som forutsettes i dette dokumentet.

Sametinget forutsetter at Samerettsutvalgets arbeid skal videreføres, i hovedsak basert på de samme prinsipper som hittil, slik at rettigheter for samer utenfor Finnmark også kan avklares og sikres. I denne forbindelse vil Sametinget særlig fremheve viktigheten av å trygge sørsamenes hovednæringsgrunnlag - reindriften. Situasjonen er i dag uholdbar for flere grupper av samer i det sørsamiske området, som kontinuerlig må forsvare sine rettigheter i domstolene mot majoritetssamfunnet. Bare antall rettssaker er en enorm belastning for en såvidt liten gruppe. I tillegg skaper det en svært beklagelig antistemming mot samene i den ikke-samiske delen av befolkningen, noe som i lengden er svært ødeleggende for dagliglivet og forholdet til den ikke-samiske delen av befolkningen.

Sametinget forventer at tinget vil ha en sentral og aktiv rolle i utformingen av mandatet for de videre utredninger, sammensetning av utredningsutvalg og også i utarbeidelse av lover og forskrifter som berører samiske rettigheter.

Saken avsluttet 30. september 1999 kl. 18.00.

Sign: SS / EKN

Sak 34/99 Jordbruk i samiske områder

Saken påbegynt 1. oktober 1999 kl. 09.00.

I. Dokumenter

- Jordbruksplan for de samiske bosettingsområder
- Handlingsplan for samiske kyst- og fjordområder 1997 - 2001 - rullering
- Notat til ASG, 22.10.1998
- Sametingspresidentens innlegg på møtet 30.06.99 i Regjeringens Nord-Norge Utvalg (RNNU)
- Næringsstrategier for Nord-Norge: Status for oppfølging av handlingsforslag

II. Innleverte forslag og merknader

Sametingsrådets innstilling overfor Sametinget:

Sametinget viser til at landbruket er helt sentral som samisk næring og kulturbærer. En av de sentrale rettslige forutsetninger som er lagt til grunn for statens politikk overfor samene, er vern av det materielle kulturgrunnlaget. Jordbruksnæringen er viktig sysselsettings- og bosettingsfaktor i de samiske områdene. Sametinget har som mål å utforme en landbrukspolitikk for samiske områder der rammevilkårene for næringen er basert på nasjonale samepolitiske målsettinger og folkerettslige og internrettslige prinsipper. Sametinget har også som mål bli en landbrukspolitisk aktør.

Sametinget er tilfreds med at det skal utarbeides en ny landbruksmelding. Sametinget forventer at meldingen inneholder perspektiver og legger opp til tiltak som kan styrke utviklingen av jordbruket i de samiske områdene.

Næringen er preget av at gårdsbruk legges ned i større grad enn tidligere, samtidig som at rekrutteringen til jordbruket er dårlig. Av den grunn vil det være av stor betydning å sette i verk særskilte tiltak for å skape grunnlag for fortsatt jordbruksproduksjon i de samiske områdene. Det gjelder å opprettholde andelen av jordbruksproduksjonen i dette området. Sametinget viser til at andelen sysselsatte i primærnæringene er høyere i den samiske befolkning enn i den øvrige befolkning. En vil også fremheve landbrukets betydning for produksjon av kollektive goder som opprettholdelse av kulturlandskap, biologisk mangfold, matvaresikkerhet og levende bygder.

Sametinget har forståelse for at overproduksjonen av enkelte jordbruksprodukter må reduseres. Kanaliseringspolitikken der kornproduksjon er prioritert i de beste jordbruksområdene i landet og melkeproduksjonen i de øvrige deler av landet bør videreføres. Sametinget vil ha en ytterligere regionalisering av jordbruket. De muligheter som finnes til å drive med jordbruk i samiske områder er begrenset til storfe og sau. Det vil av den grunn være urimelig å legge de samme restriksjoner på melkeproduksjonen i de samiske områdene som i andre deler av landet siden alternative produksjoner er vanskelig å etablere. I landsammenheng utgjør det samiske jordbruket ikke mer enn 600 årsverk eller under 1 % i hele landet.

Sametinget foreslår at det settes opp et eget inntektsmål for jordbruket i de samiske områdene. Det må etableres indikatorer som viser inntektsutviklingen i dette bosettingsområdet. Målet må

Sign: SS / EKN

være å opprettholde en variert bruksstruktur der både eneyrke- og kombinasjonsbruk er målgruppen. Opprettholdelse av tilstrekkelig kvantum av jordbruksvarer vil være av stor betydning for å holde strukturkostnadene så lave som mulig.

Mange gårdsbruk som er bygd opp i de samiske områdene er etablert på 1970-tallet. De fleste av disse har behov for større ombyggings- eller vedlikeholdsarbeid. I tillegg har myndighetene satt en rekke krav til utformingen av driftsbygningene som også gjelder gamle bygninger. Det ligger en stor utfordring i å utprøve nye og billigere byggetekniske løsninger som er tilpasset arktiske driftsforhold. Disse forhold fordrer en særskilt satsning på å opprettholde de bruk som er i drift i dag. Manglende finansieringsmuligheter vil kunne føre til at gårdsbruk legges ned og at ungdom vegrer seg til å overta slike bruk.

Andelen av leiejord er betydelig i de samiske områdene. En stor del av jordbruksarealene som er i produksjon eies av andre enn de som driver jordbruk. Dette hindrer en langsiktig planlegging og bruk av ressursene som igjen begrenser etablering av egnede driftsenheter. Strategien må være at dagens eiendomsstruktur til produktive arealer endres. Sametinget er opptatt av at bestemmelser knyttet til jordleie styrkes og at landbruksmyndighetene legger til rette for en mer aktiv utnyttelse av jordbrukseiendommene gjennom langsiktige leieavtaler eller bedre muligheter for kjøp av jord. Det bør foretas en gjennomgang av lovverket i forhold til jordleie og bruksretten.

Gjennom tradisjonelt landbruk i de samiske områdene har utnyttelse av utmarka til bufe en lang tradisjon. En økende rovdyrbestand har medført store tap på utmarksbeite. Dette har ført til begrensninger i produksjonen ved omlegging til mer bruk av innmark. Sametinget vil påpeke at det er uforenlig å ha både rovdyr og utmarksbeite i samme område. Sametinget ser at det er nødvendig å sette i verk tiltak for å redusere tap forårsaket av rovdyr. Med den marginale økonomien en har i saueholdet vil økte rovdyrtap i verste fall føre til bruksnedleggelse.

Skatte- og avgiftsnivået har en betydelig innvirkning på inntjeningen på gårdsbruk. Reduksjon av slike kostnader bør regionaliseres og differensieres sterkere til fordel for de samiske områdene. En reduksjon vil komme gårdbrukeren direkte til gode.

Sametinget forutsetter at rammebetingelsene for å drive med kombinasjonsnæringer er til stede. Jordbruket må ikke sees isolert i forhold til annen næringsvirksomhet. Jordbruket er en viktig og integrert del av det lokale sysselsettingssystemet. Jordbruket kan tilpasses andre yrker i kombinasjonssammenheng, og dermed bidra til å skape bærekraftige tilpasninger på tvers av sektorgrensene. Jordbrukets utviklingsmuligheter i de samiske områdene må vurderes sterkere i et samlet regionalt utviklingsperspektiv. Sametinget legger stor vekt på en samlet utviklingsstrategi for samiske lokalsamfunn der virkemidler innen ulike næringer sees samlet. En gjennomgang av lover, forskrifter og økonomiske virkemidler som kan lette utviklingen av levedyktige næringskombinasjoner er påkrevd. Siktemålet må være å få til en mer samordnet virkemiddelbruk på tvers av sektorgrensene for å oppnå en bedre distriktpolitisk effekt av den offentlige satsing i distriktene. Arbeidet med regionale utviklingsprogram gir inntak til en slik helhetlig næringspolitisk tenkning og tilnærming. Sametinget har gode erfaringer med å bruke virkemidler på tvers av sektorgrenser der kombinasjoner er i fokus.

Forbud mot hjemmeslakting av sau er et eksempel på hvordan rammebetingelsene for å drive med kombinasjoner er betraktelig svekket. Et slikt forbud vil redusere mulighetene til å drive med videreføring av sauekjøtt. Slike restriksjoner rammer spesielt samiske områder som ikke har mulighet for annen inntjening enn det primærnæringene kan gi.

Sign: SS / EKN

Sametinget ser nødvendigheten av å utvikle egne kompetansemiljøer i og for Nord-Norge. Landbruksforskning rettet mot det arktiske landbruket er ikke fulgt opp. Det bør utvikles egne program for FoU-virksomhet innen landbruk i landsdelen. Det stilles store krav til matvareprodusenter både hva gjelder konkurransekraft, kvalitet, miljøvennlige produksjonsmetoder og kostnadseffektivitet. Det er behov for fagskoler, fagsentra og muligheter for høyere utdanning innen arktisk landbruk og bygdeutvikling. I tillegg er det behov for desentraliserte ordninger som er tilpasset det kunnskaps- og kompetansebehov brukerne har for å styrke sin landbruksfaglige bakgrunn. Både forskning og brukerorientert utviklingsarbeid vil gi grobunn for innovasjoner og nyskapning i landbruket.

Sametinget ser et stort potensiale for landbruket i Finnmark i å ha nærmere samarbeid over landegrensene både til Finland og Russland. Både eksport av jordbruksvarer og utnyttelse av en eventuell produksjonskapasitet i videreforedlingsanlegg i Finnmark kan styrke jordbruket. I den sammenheng kan landbruket spille en viktig rolle i det grenseoverskridende samarbeidet både gjennom Barents- og Interregprogrammene.

Sametinget vil påpeke at Sametinget må bringes inn i plan- og beslutningsprosesser som har betydning for det samiske folket på et tidlig tidspunkt. Sametinget skal være en medspiller og premissgiver i samfunnsutformingen for å ivareta, styrke og utvikle samiske næringer og samfunn. Dette gjelder også for utvikling og utforming av landbrukspolitikken i de samiske områdene.

Forslag 1, representant Sverre Andersen, AP's sametingsgruppe og Øystein Ballari, NSR's sametingsgruppe:

Nytt avsnitt 3:

Sametinget mener at en i arbeidet med ny landbruksmelding i større grad må se primærnæringene fiske, jordbruk og reindrift i en sammenheng i samiske bosettingsområder.

Det er også viktig å se på landbruket i en helhetlig distriktpolitisk sammenheng. Samisk jordbruk er avhengig av opprettholdelse av desentralisert lokalisering av private og offentlige servicefunksjoner, som nærbutikker, transport, post, skoler etc.. Nedlegging av slik infrastruktur er også med på å bygge ned muligheter for næringsvirksomhet i samiske bygger.

Avsnitt 4 erstattes med:

Sametinget har forståelse for at overproduksjon av enkelte jordbruksprodukter må reduseres nasjonalt. Landbruksproduksjonen i samiske områder er svært liten i nasjonal målestokk, og bidrar dermed i liten grad til den nasjonale overproduksjonen. Produksjonen er grovforbasert produksjon av storfe, sau og geit. Samtidig har næringen stor betydning for bosettingsstabilitet, sysselsetting, samisk kulturbærer og regional matvaresikkerhet/beredskap. Det er derfor urimelig å legge restriksjoner på produksjonen i samiske områder for å redusere nasjonal overproduksjon.

Ordningen med omsettelige kvoter på melk har medført en prosentvis større andel av nedleggelse av melkebruk i samiske områder enn i det øvrige land. Forslaget om å trekke inn 100 % av salgsvolumet vil svekke melkeproduksjonen ytterligere. For å opprettholde et selv bærende produksjonsmiljø på melk, mener Sametinget at en må sette inn virkemidler for å opprettholde minimum dagens nivå på melkeproduksjonen. Ordningen med omsettelige kvoter på melk må derfor avvikles og de inndratte melkekvoter tilbakeføres.

Side 2 nytt avsnitt 2:

Sign: .....S...../.....EKN.....

Sametinget er kjent med at en i forbindelse med arbeidet med ny St.meld. om landbruket vil ha en gjennomgang av jord- og konsesjons- og odelslovgivningen.

Bl.a. ligger det forslag om heving av bruksstørrelsen for konsesjonsfritak på landbruks-eiendommer. Det samiske jordbruket har større andel av lavkapitalisert jordbruk, større andel av små bruk under 0,5 årsverk og større andel av kombinasjonsbruk mellom jordbruk og andre primærnæringer (fiske, utmark, duodji) enn det øvrige land. Sametinget mener en ikke må heve konsesjonsgrensen.

Sametinget mener også at en bør innskjerpe boplikten for å opprettholde og styrke bosetningen i samiske bygder.

Odelsloven er en slektsrett som også er gjort gjeldende i Finnmark siden 1974. I samiske områder er det tradisjon å overføre gården til yngste av barna, eller en av de yngste. Forholdet har kanskje å gjøre med praksis i reindrifta og i noen områder også kystfiske. Odelsloven gjelder den eldstes førsterett, noe som bryter med vår tradisjon. Sametinget foreslår et lovverk som stiller alle barn likt og at foreldre selv bestemmer hvem som skal overta gården.

Avsnitt 2 «Gjennom tradisjonelt landbruk ...» til og med «... i verste fall føre til bruksnedleggelse. Erstattes med:

Ny forvaltningsordning av store rovdyr som følge av ny rovviltmelding og oppfølging av Bernkonvensjonen for store rovdyr har medført kraftig økning i rovdyrbestanden i samiske områder. Dette har ført til store tap og driftsulemper i landbruket, spesielt småfenæringen, med økende bruksnedlegging som resultat. De endra rammebetingelser som landbruket har fått som følge av økt rovdyrbestand er ikke fulgt opp av tilstrekkelige økonomiske ressurser for tiltaksordninger og omstilling. I stor grad har næringen selv måtte bære det økonomiske ansvaret gjennom økt tap av beitedyr og omstillingskostnader. Sametinget mener det straks må iverksettes nødvendige tiltak for å redusere tapene forårsaket av rovdyr for å hindre ytterligere bruksnedleggelse. Bl.a. bør en vurdere forbedring av dagens erstatningsordninger, enklere regler for uttak av skadedyr og andre tåpsforebyggende tiltak.

Samtidig må sentrale myndigheter bidra med nødvendige økonomiske ressurser for et mer varig omstillingsarbeid i næringen, dersom en skal oppnå målsetningen om en balansert forvaltning av store rovdyr i forhold til jordbruksnæringen i fremtiden.

Sametinget mener også en bør vurdere konsekvensen av oppfylging av Bernkonvensjonen om store rovdyr, opp mot de forpliktelser den norske stat har påtatt seg gjennom målene i norsk samepolitikk og ratifisering av ILO-konvensjonen om urfolksrettigheter.

III. Votering

Av 39 representanter var 35 tilstede.

Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:

1. Fellesforslaget fra APs og NSRs sametingsgrupper ble enstemmig vedtatt.
2. Sametingsrådets innstilling ble enstemmig vedtatt.

IV. Protokolltilførsel

Det ble ikke fremmet protokolltilførsel i denne sak.

Sign: SS / EKN

V. Talerliste og replikkordskifte

	Taler	Replikk
1.	Ing-Lill Pavall, saksordfører	
2.	Sverre Andersen	
3.	Øystein Ballari	
4.	Arvid Skjellhaug	
5.	Egil Olli	
6.	Klemet Erland Hætta	Egil Olli
7.	Øystein Ballari	
8.	Ing-Lill Pavall	

VI. Sametingets vedtak etter voteringen er følgende:

Sametinget viser til at landbruket er helt sentral som samisk næring og kulturbærer. En av de sentrale rettslige forutsetninger som er lagt til grunn for statens politikk overfor samene, er vern av det materielle kulturgrunnlaget. Jordbruksnæringen er viktig sysselsettings- og bosettingsfaktor i de samiske områdene. Sametinget har som mål å utforme en landbrukspolitikk for samiske områder der rammevilkårene for næringen er basert på nasjonale samepolitiske målsettinger og folkerettslige og internrettslige prinsipper. Sametinget har også som mål bli en landbrukspolitisk aktør.

Sametinget er tilfreds med at det skal utarbeides en ny landbruksmelding. Sametinget forventer at meldingen inneholder perspektiver og legger opp til tiltak som kan styrke utviklingen av jordbruket i de samiske områdene.

Sametinget mener at en i arbeidet med ny landbruksmelding i større grad må se primærnæringene fiske, jordbruk og reindrift i en sammenheng i samiske bosetningsområder. Det er også viktig å se på landbruket i en helhetlig distriktspolitisk sammenheng. Samisk jordbruk er avhengig av opprettholdelse av desentralisert lokalisering av private og offentlige servicefunksjoner, som nærbutikker, transport, post, skoler etc. Nedlegging av slik infrastruktur er også med på å bygge ned muligheter for næringsvirksomhet i samiske bygder.

Næringen er preget av at gårdsbruk legges ned i større grad enn tidligere, samtidig som at rekrutteringen til jordbruket er dårlig. Av den grunn vil det være av stor betydning å sette i verk særskilte tiltak for å skape grunnlag for fortsatt jordbruksproduksjon i de samiske områdene. Det gjelder å opprettholde andelen av jordbruksproduksjonen i dette området. Sametinget viser til at andelen sysselsatte i primærnæringene er høyere i den samiske befolkning enn i den øvrige befolkning. En vil også fremheve landbrukets betydning for produksjon av kollektive goder som opprettholdelse av kulturlandskap, biologisk mangfold, matvaresikkerhet og levende bygder.

Sametinget har forståelse for at overproduksjon av enkelte jordbruksprodukter må reduseres nasjonalt. Landbruksproduksjonen i samiske områder er svært liten i nasjonal målestokk, og bidrar dermed i liten grad til den nasjonale overproduksjonen. Produksjonen er grovforbasert produksjon av storfe, sau og geit. Samtidig har næringen stor betydning for bosettingsstabilitet, sysselsetting, samisk kulturbærer og regional matvaresikkerhet/beredskap. Det er derfor urimelig å legge restriksjoner på produksjonen i samiske områder for å redusere nasjonal overproduksjon.

Sign: SS / EKN

Ordningen med omsettelige kvoter på melk har medført en prosentvis større andel av nedleggelse av melkebruk i samiske områder enn i det øvrige land. Forslaget om å trekke inn 100 % av salgsvolumet vil svekke melkeproduksjonen ytterligere. For å opprettholde et selvberende produksjonsmiljø på melk, mener Sametinget at en må sette inn virkemidler for å opprettholde minimum dagens nivå på melkeproduksjonen. Ordningen med omsettelige kvoter på melk må derfor avvikes og de inndratte melkekvoter tilbakeføres.

Sametinget foreslår at det settes opp et eget inntektsmål for jordbruket i de samiske områdene. Det må etableres indikatorer som viser inntektsutviklingen i dette bosettingsområdet. Målet må være å opprettholde en variert bruksstruktur der både eneyrke- og kombinasjonsbruk er målgruppen. Opprettholdelse av tilstrekkelig kvantum av jordbruksvarer vil være av stor betydning for å holde strukturkostnadene så lave som mulig.

Mange gårdsbruk som er bygd opp i de samiske områdene er etablert på 1970-tallet. De fleste av disse har behov for større ombyggings- eller vedlikeholdsarbeid. I tillegg har myndighetene satt en rekke krav til utformingen av driftsbygningene som også gjelder gamle bygninger. Det ligger en stor utfordring i å utprøve nye og billigere byggetekniske løsninger som er tilpasset arktiske driftsforhold. Disse forhold fordrer en særskilt satsning på å opprettholde de bruk som er i drift i dag. Manglende finansieringsmuligheter vil kunne føre til at gårdsbruk legges ned og at ungdom vegrer seg til å overta slike bruk.

Sametinget er kjent med at en i forbindelse med arbeidet med ny St.meld. om landbruket vil ha en gjennomgang av jord- og konsesjons- og odelslovgivningen. Bl.a. ligger det forslag om heving av bruksstørrelsen for konsesjonsfritak på landbruks-eiendommer. Det samiske jordbruket har større andel av lavkapitalisert jordbruk, større andel av små bruk under 0,5 årsverk og større andel av kombinasjonsbruk mellom jordbruk og andre primærnæringer (fiske, utmark, duodji) enn det øvrige land. Sametinget mener en ikke må heve konsesjonsgrensen.

Sametinget mener også at en bør innskjerpe boplikten for å opprettholde og styrke bosetningen i samiske bygder.

Odelsloven er en slektsrett som også er gjort gjeldende i Finnmark siden 1974. I samiske områder er det tradisjon å overføre gården til yngste av barna, eller en av de yngste. Forholdet har kanskje å gjøre med praksis i reindrifta og i noen områder også kystfiske. Odelsloven gjelder den eldstes førsterett, noe som bryter med vår tradisjon. Sametinget foreslår et lovverk som stiller alle barn likt og at foreldre selv bestemmer hvem som skal overta gården.

Andelen av leiejord er betydelig i de samiske områdene. En stor del av jordbruksarealene som er i produksjon eies av andre enn de som driver jordbruk. Dette hindrer en langsiktig planlegging og bruk av ressursene som igjen begrenser etablering av egnede driftsenheter. Strategien må være at dagens eiendomsstruktur til produktive arealer endres. Sametinget er opptatt av at bestemmelser knyttet til jordleie styrkes og at landbruksmyndighetene legger til rette for en mer aktiv utnyttelse av jordbrukseiendommene gjennom langsiktige leieavtaler eller bedre muligheter for kjøp av jord. Det bør foretas en gjennomgang av lovverket i forhold til jordleie og bruksretten.

Ny forvaltningsordning av store rovdyr som følge av ny rovviltmelding og oppfølging av Bernkonvensjonen for store rovdyr har medført kraftig økning i rovdyrbestanden i samiske områder. Dette har ført til store tap og driftsulempet i landbruket, spesielt småfenæringen, med økende bruksnedlegging som resultat.

Sign: SS / EKN

De endra rammebetingelser som landbruket har fått som følge av økt rovdyrbestand er ikke fulgt opp av tilstrekkelige økonomiske ressurser for tiltaksordninger og omstilling. I stor grad har næringen selv måtte bære det økonomiske ansvaret gjennom økt tap av beitedyr og omstillingskostnader.

Sametinget mener det straks må iverksettes nødvendige tiltak for å redusere tapene forårsaket av rovdyr for å hindre ytterligere bruksnedleggelse. Bl.a. bør en vurdere forbedring av dagens erstatningsordninger, enklere regler for uttak av skadedyr og andre tapsforebyggende tiltak. Samtidig må sentrale myndigheter bidra med nødvendige økonomiske ressurser for et mer varig omstillingsarbeid i næringen, dersom en skal oppnå målsetningen om en balansert forvaltning av store rovdyr i forhold til jordbruksnæringen i fremtiden. Sametinget mener også en bør vurdere konsekvensen av oppfylging av Bernkonvensjonen om store rovdyr, opp mot de forpliktelser den norske stat har påtatt seg gjennom målene i norsk samepolitikk og ratifisering av ILO-konvensjonen om urfolksrettigheter.

Skatte- og avgiftsnivået har en betydelig innvirkning på inntjeningen på gårdsbruk. Reduksjon av slike kostnader bør regionaliseres og differensieres sterkere til fordel for de samiske områdene. En reduksjon vil komme gårdbrukeren direkte til gode.

Sametinget forutsetter at rammebetingelsene for å drive med kombinasjonsnæringer er til stede. Jordbruket må ikke sees isolert i forhold til annen næringsvirksomhet. Jordbruket er en viktig og integrert del av det lokale sysselsettingssystemet. Jordbruket kan tilpasses andre yrker i kombinasjonssammenheng, og dermed bidra til å skape bærekraftige tilpasninger på tvers av sektorgrensene. Jordbrukets utviklingsmuligheter i de samiske områdene må vurderes sterkere i et samlet regionalt utviklingsperspektiv. Sametinget legger stor vekt på en samlet utviklingsstrategi for samiske lokalsamfunn der virkemidler innen ulike næringer sees samlet. En gjennomgang av lover, forskrifter og økonomiske virkemidler som kan lette utviklingen av levedyktige næringskombinasjoner er påkrevd. Siktemålet må være å få til en mer samordnet virkemiddelbruk på tvers av sektorgrensene for å oppnå en bedre distriktpolitisk effekt av den offentlige satsing i distriktene. Arbeidet med regionale utviklingsprogram gir inntak til en slik helhetlig næringspolitisk tenkning og tilnærming. Sametinget har gode erfaringer med å bruke virkemidler på tvers av sektorgrenser der kombinasjoner er i fokus.

Forbud mot hjemmeslaktning av sau er et eksempel på hvordan rammebetingelsene for å drive med kombinasjoner er betraktelig svekket. Et slikt forbud vil redusere mulighetene til å drive med videreføring av sauekjøtt. Slike restriksjoner rammer spesielt samiske områder som ikke har mulighet for annen inntjening enn det primærnæringene kan gi.

Sametinget ser nødvendigheten av å utvikle egne kompetansemiljøer i og for Nord-Norge. Landbruksforskning rettet mot det arktiske landbruket er ikke fulgt opp. Det bør utvikles egne program for FoU-virksomhet innen landbruk i landsdelen. Det stilles store krav til matvareprodusenter både hva gjelder konkurransekraft, kvalitet, miljøvennlige produksjonsmetoder og kostnadseffektivitet. Det er behov for fagskoler, fagsentra og muligheter for høyere utdanning innen arktisk landbruk og bygdeutvikling. I tillegg er det behov for desentraliserte ordninger som er tilpasset det kunnskaps- og kompetansebehov brukerne har for å styrke sin landbruksfaglige bakgrunn. Både forskning og brukerorientert utviklingsarbeid vil gi grobunn for innovasjoner og nyskaping i landbruket.

Sametinget ser et stort potensiale for landbruket i Finnmark i å ha nærmere samarbeid over landegrensene både til Finland og Russland. Både eksport av jordbruksvarer og utnyttelse av en eventuell produksjonskapasitet i videreførlingsanlegg i Finnmark kan styrke jordbruket.

Sign: /   EKN

I den sammenheng kan landbruket spille en viktig rolle i det grenseoverskridende samarbeidet både gjennom Barents- og Interregprogrammene.

Sametinget vil påpeke at Sametinget må bringes inn i plan- og beslutningsprosesser som har betydning for det samiske folket på et tidlig tidspunkt. Sametinget skal være en medspiller og premissgiver i samfunnsutforming for å ivareta, styrke og utvikle samiske næringer og samfunn. Dette gjelder også for utvikling og utforming av landbrukspolitikken i de samiske områdene.

Saken avsluttet 1. oktober 1999 kl. 10.00.

Sign: SS / EKN

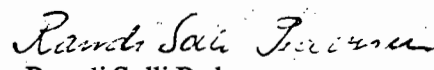
Undertegnede har lest gjennom protokollen, og finner de bokførte beslutninger å være i overensstemmelse med Sametingets vedtak.

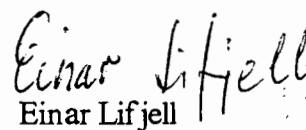
Karášjohka 1. oktober 1999

Møtelederskapet

Johan Mikkel Sara
leder

Eva Josefsen

Randi Solli Pedersen
nestleder

Einar Lifjell

Sign: .....

Møteboksekretærer: Synnøve Solbakk og Elli Kirsti Nystad

